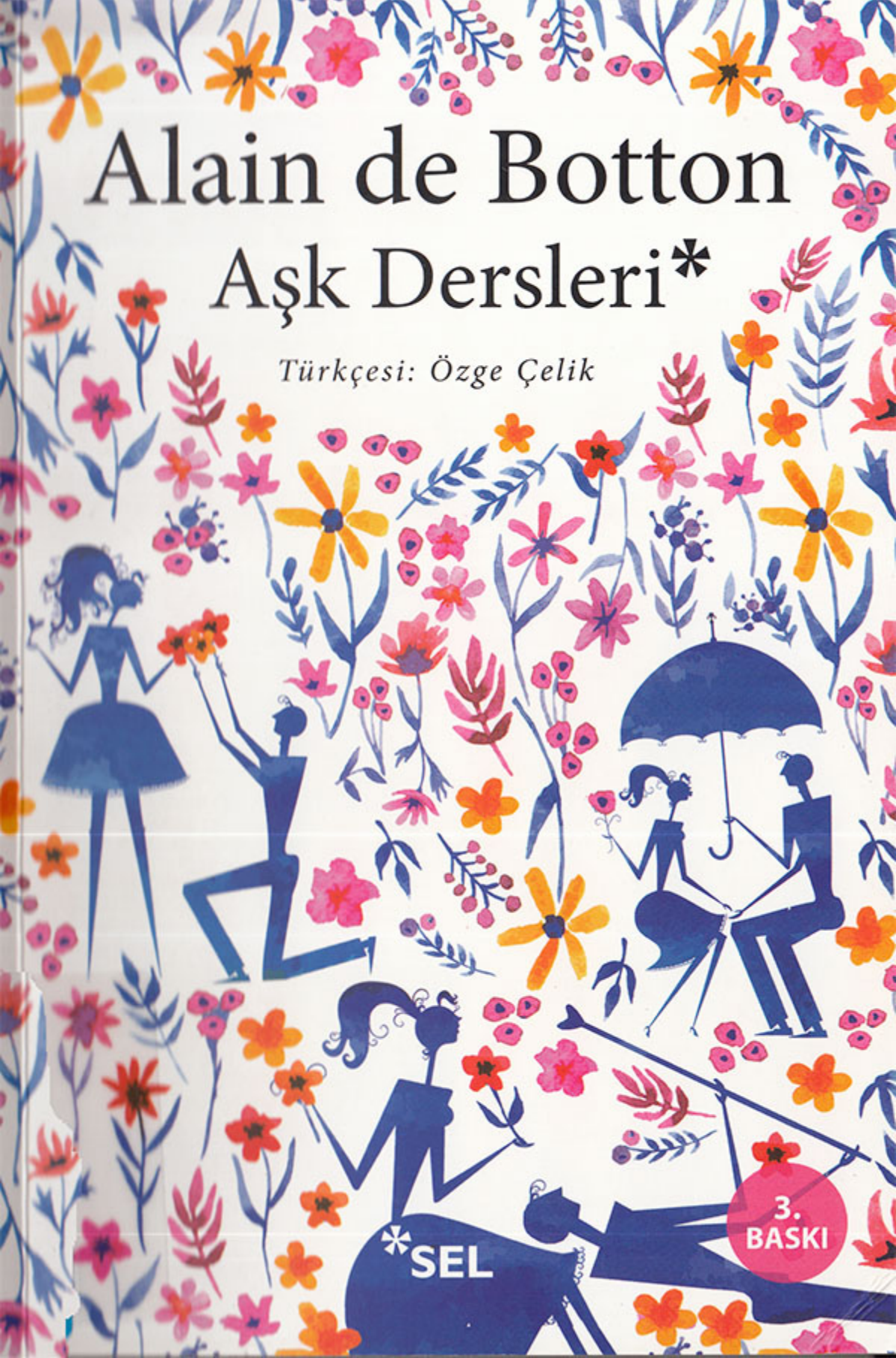
Alain de Botton

Aşk Dersleri*

Türkçesi: Özge Çelik

SEL

3. BASKI

AŞK DERSLERİ*

ALAIN DE BOTTON, (20 Aralık 1969, Zürih), İsviçreli yazar. Harvard Üniversitesi'nde başladığı felsefe doktorasını yazarlık kariyeri için yarım bıraktı. Londra'da açılan *School of Life*'ın (Hayat Okulu) kurucu üyeleri arasında yer aldı. Ayrıca mimari bir organizasyon olan *Living Architecture*'ın (Yaşayan Mimari) da yöneticilerindendir.

Kitaplarında edebiyat ile hayatı başarıyla yorumlayan ve çeşitli kavramları felsefi tarzda işleyerek onları gündelik yaşamla ilişkilendiren Alain de Botton, halen Londra'da yaşıyor ve tüm dünyada günümüzün en sevilen yazarlarından biri olmayı sürdürüyor.

Yazarın bütün kitapları yayınevimiz tarafından yayınlanmaktadır.

*SEL YAYINCILIK
Piyerloti Cad. 11 / 3 Çemberlitaş - İstanbul
Tel. (0212) 516 96 85

http://www.selyayincilik.com
E-mail: halklailiskiler@selyayincilik.com

SATIŞ - DAĞITIM:
Çatalçeşme Sokak, No: 19, Giriş Kat
Cağaloğlu - İstanbul
E-mail: siparis@selyayincilik.com
Tel. (0212) 522 96 72 Faks: (0212) 516 97 26

*SEL YAYINCILIK: 801
ISBN 978-975-570-814-0
Alain de Botton: 14

AŞK DERSLERİ
Alain de Botton
Roman

www.alaindebotton.com

Özgün Adı:
The Course of Love

Türkçesi: Özge Çelik

© Alain de Botton, 2015
© Anatolialit Telif Hakları Ajansı aracılığıyla Sel Yayıncılık, 2016

Genel Yayın Yönetmeni: İrfan Sancı
Editör: Erkal Ünal
Düzelti: Mısra Gökyıldız
Kapak tasarım ve teknik hazırlık: Gülay Tunç

Birinci Baskı: Eylül 2016
İkinci Baskı: Ekim 2016
Üçüncü Baskı: Ocak 2017

Baskı ve Cilt: Yaylacık Matbaası
Fatih Sanayi Sitesi, 12/197-203
Topkapı-İstanbul, 567 80 03

Sertifika No: 11931

Alain de Botton

Aşk Dersleri

Türkçesi: Özge Çelik

Roman

Üstadım, meslektaşım, dostum
John Armstrong'a...

ROMANTİZM

İlk Görüşte Aşk

Málaga'nın doğusunda, şehre yarım saat mesafedeki kayalıkların tepesinde bir otel. Aileler için tasarlanmış bu otel, bir aileye mensup olmanın sıkıntılarını bilhassa yemek zamanlarında ister istemez gözler önüne seriyor. Babası ve üvey annesiyle beraber tatil yapan Rabih Khan on beş yaşında. Öyle canım cicim bir halleri yok, ara sıra bir iki kelime ediyorlar o kadar. Rabih'in annesi öleli üç sene oluyor. Havuza bakan bir terasta her gün açık büfe kuruluyor. Üvey annesi ara ara meşhur bir İspanyol yemeği olan *paella*'dan veya güneyden sertçe esen rüzgârdan bahsediyor. Kadın aslen Gloucestershire'lı; bahçeyle uğraşmayı seviyor.

Evlilik süreci teklifle, hatta ilk buluşmayla başlamaz. Çok daha öncesine, yani aşk fikrinin, daha doğrusu, ruh eşi rüyasının doğuşuna dayanır.

Rabih kızı ilk defa su kaydırağının orada görüyor. Ondan bir yaş kadar küçük, kestane rengi saçları bir oğlan çocuğununki gibi kısa, hafif bronz tenli, çırpı gibi bir kız. Çizgili denizci bluzu, mavi şort ve sarı parmak arası terlik giymiş. Sağ bileğinde ince bir deri bileklik var. Rabih'e şöyle bir bakıyor, yarım ağız bir gülümseme sanki yüzündeki, sonra tekrar şezlonguna kuruluyor. Sonraki birkaç saat boyunca düşüncelere dalmış gibi denizi seyrediyor, *walkman*'inden müzik dinliyor, arada tırnaklarını yiyor. Bir yanında annesi

diğer yanında babası var; annesi elindeki *Elle* dergisine göz gezdiriyor, babası ise bir Len Deighton romanını Fransızca çevirisinden okuyor. Rabih daha sonra ziyaretçi defterinden öğreniyor ki kız Clermont-Ferrand'lı, adı da Alice Saure.

Daha önce hissettiği hiçbir şeye uzaktan yakından benzemiyor bu. Onu daha en baştan tamamen etkisi altına alıyor. Sözcüklere dayalı bir etkilenme değil bu, hiç konuşmayacaklar zaten. Bir şekilde kızı ezelden beridir tanıyor adeta; bizatihi varoluşunun, özellikle de göğsünün orta yerindeki akıl sır erdiremediği acının anahtarını elinde tutan o sanki. İlerleyen günlerde, otelin içinde onu uzaktan izliyor: Kahvaltı saati, eteği çiçek bordürlü beyaz bir elbise giymiş, açık büfeden yoğurtla şeftali alıyor; tenis kortunda, o ağır aksanlı İngilizcesiyle, *backhand*'i için insanın içine işleyen bir kibarlıkla hocasından özürler diliyor; golf sahasının etrafında (görünen o ki) yalnız başına yürürken durup kaktüslerle amberçiçeklerine bakıyor.

Başka bir insanın ruh eşimiz olduğundan bir anda emin oluverebiliriz. Onunla konuşmuş olmamız gerekmez, daha adını bile bilmiyor olabiliriz. Nesnel bir bilgi değildir buradaki. Aslolan sezgidir: Aklın alışıldık süreçlerini es geçtiği için çok daha doğru ve takdire şayan görünen, kendiliğinden bir histir.

Onu etkileyen şey birçok farklı yerde belli ediyor kendini: ayak parmaklarından sarkan bir terlik; güneş kreminin yanında, havlunun üstünde duran, Hermann Hesse'nin *Siddhartha*'sı; kalem kaşlar; anne babasına cevap verirkenki dalgın halleri; akşam yemeğinde büfeden aldığı çikolatalı musu, elini yanağına dayayıp ufak lokmalarla yiyişi.

Küçük ayrıntılardan koca bir kişilik çıkarıveriyor. Rabih odasının tavanındaki pervanenin dönen ahşap kanatlarına bakarken, onunla beraber geçireceği hayatın hikâyesini ya-

zıyor aklından. Melankolik ve feleğin çemberinden geçmiş olacak. Ona inanacak, diğer insanların ikiyüzlülüğüyle ise alay edecek. Hassas ve derin bir karakteri olduğundan, partilerde ve okuldaki diğer kızların yanında bazen pek rahat hissetmeyecek. O zamana kadar hep bir başına, hiç kimseye tam anlamıyla güvenmemiş olacak. Onun yatağına oturup güle oynaya el ele tutuşacaklar. İki insan arasında böyle bir bağ kurulabileceği, kızın da aklının ucundan bile geçmemiş olacak.

Sonra bir sabah, habersizce gidiyor ve onun masasında iki küçük oğluyla Hollandalı bir çift oturuyor. Air France'ın dönüş seferine yetişmek için sabah erken saatte ailesiyle birlikte ayrıldı, diye durumu açıklıyor müdür.

Bütün bunlar hiç yaşanmamış gibi devam ediyor hayat. Bir daha hiç karşılaşmıyorlar. Bundan kimseye bahsetmiyor. Aklından neler neler geçiyor ama kızın hiçbir şeyden haberi olmuyor. Yine de, hikâyenin buradan başlamasının nedeni, Rabih'in ilk defa on beş yaşındayken Casa Al Sur Oteli'nde geçirdiği o yaz şekillenen aşk anlayışının –kendisi zamanla pek çok açıdan değişip olgunlaşmışsa da– yıllar yılı hep aynı kalmış olması. İki insanın birbirini hemen, canıgönülden anlayabileceğine, empati kurabileceğine ve yalnızlığın tümüyle son bulabileceğine inanmaya devam edecek.

Otobüslerde, market reyonlarında, kütüphanelerin okuma salonlarında fark ettiği diğer kayıp ruh eşleri için de böyle buruk özlemler duyacak. Yirmi yaşındayken, Manhattan'da okuduğu sırada, kuzeye giden C hattı metrosunda sol yanına oturan kadın için; yirmi beşinde Berlin'deki mimarlık bürosunda staj yaparken; yirmi dokuzunda, bir Paris-Londra uçuşunda Manş Denizi hakkında lafladığı Chloe adlı kadın için de yine aynı şeyi hissedecek: uzun zamandır kayıp bir parçasını bulmuş gibi.

Bir romantik için, hiç tanımadığı birinin gözüne çarpması ile muazzam ve esaslı bir sonuca varması arasında sadece birkaç adım vardır: O yabancı, varoluşun dillendirilmeyen sorularına etraflı bir cevap olabilir.

Buradaki yoğunluk abes, hatta komik bile görünebilir; fakat içgüdüye gösterilen bu hürmet ilişkiler kozmolojisinde küçücük bir gezegen değildir. Günümüzde, aşk hakkındaki fikirler tam merkezlerindeki bu güneş etrafında döner.

Bu romantik inanç muhtemelen hep vardı, fakat hastalıktan hallice bir muamele görmesi en fazla son birkaç yüzyılın işi; bir ruh eşi arayışının, hayatın anlamına yakın bir statü kazanmasına daha yeni yeni izin verildi. Önceleri tanrılarla ruhlara yönelen idealizmin ibresi insanlara çevrildi – bu, cömert bir jest gibi görünüyor ama vahim ve hassas sonuçlara gebe; çünkü sokakta, işyerinde veya uçakta hemen yan koltukta kendisine baktığını hayal ettiği birine hissettirdiği mükemmelliklerin hakkını bir ömür boyu vermek, kimsenin harcı değildir.

Onca yıl, aşk hakkında onlarca yazıdan sonra Rabih birkaç başka sonuca daha varacak, vaktiyle romantik addettiği şeylerin –kelimelere dökülmeyen sezgilerin, apansız hissedilen özlemlerin, ruh eşlerine duyulan güvenin– biriyle olmayı öğrenmesinin önüne geçtiğini fark edecek. Aşkın ancak insan onun baştaki ayartıcı ihtiraslarına vefasızlık ederse baki kalacağına; ilişkilerinin yürümesi için, ta en başta kendisini bu ilişkilere gark eden duygulardan vazgeçmesi gerekeceğine kanaat getirecek. Aşkın heves değil beceri olduğunu öğrenmesi gerekecek.

Kutsal Başlangıç

Evliliklerinin en başından bu yana, Rabih ile karısı için soru hep aynı: "Nasıl tanıştınız?" Bu soru, genelde şen şakrak bir havayla, sanki onlar yerine heyecanlanır gibi soruluyor. Bunun üzerine, bu kez kimin anlatacağını belirlemek için (masadaki herkes onlara kulak kesildiyse bazen biraz utanarak) önce her zamanki gibi birbirlerine bakıyorlar. Masadakilerin kim olduğuna bağlı olarak bazen akıllara bazen gönüllere oynuyorlar. Tek bir cümleyle de özetleyebiliyorlar yanıtlarını, uzun uzun da anlatabiliyorlar.

Başlangıç haddinden fazla ilgi görür, zira diğerleri gibi sıradan bir aşama değildir; bir romantiğin gözünde başlangıç, bir bütün olarak aşkın kayda değer her yönünü yoğunlaştırılmış biçimde bünyesinde barındırır. Bu yüzden pek çok aşk hikâyesinde, bir çift baştaki çeşitli engelleri aşmayı başardı mı, anlatıcının kendilerini nereye varacağı belirsiz mutlu bir geleceğe emanet etmekten veya öldürmekten başka yapabileceği pek bir şey kalmaz; Genelde aşk dediğimiz şey aşkın sadece başlangıcıdır.

Rabih ve karısı, tanıştıklarından bu yana neler yaşadıklarının neredeyse hiç sorulmamasını yadırgıyorlar. İlişkilerinin gerçek hikâyesi meşru veya verimli bir merak konusu olamaz mı sanki? Kafalarını sahiden meşgul eden o soruyla

şimdiye kadar hiç alenen hesaplaşmadılar: "Bir süredir evli olmak nasıl bir şey?"

Binbir musibetle boğuşmaksızın veya mutluluktan havalara uçmaksızın yıllarca sürdürülen ilişkilerin hikâyeleri –enteresan olduğu kadar da kaygılandırıcı bir biçimde– aşkın süreçleri hakkında kendimize anlatmaya cüret edebildiğimiz istisnai anlatılar olarak kalır.

Hep böyledir, başlangıç süreçten fazla ilgi görür: Rabih otuz bir yaşındadır, ne bildiği ne de tanıdığı bir şehirde ikâmet etmektedir. Önceden Londra'da yaşamış, bir süre önceyse iş için Edinburgh'ya taşınmıştır. Çalıştığı eski mimarlık firması bir projeyi beklenmedik biçimde kaybedince personelin yarısıyla yollarını ayırmış, ıskartaya çıkarılanlardan biri olan Rabih de arzu ettiğinden daha geniş bir alanda iş aramak durumunda kalmış; sonunda meydan ve kavşaklar alanında uzmanlaşmış İskoç bir kentsel tasarım firmasındaki bir işe razı gelmiştir.

Vaktiyle görüştüğü bir grafikerle ilişkileri yürümeyince, birkaç sene yalnız kalır. Eve yakın bir spor salonuna yazılır, bir çöpçatanlık sitesine üye olur. Kelt eserlerinin sergilendiği bir galerinin açılışına katılır. İşiyle pek alakası olmayan bir sürü etkinliğe gider. Ama çabaları boşunadır. Birkaç kere, karşısındaki kadınla kafalarının uyuştuğunu hisseder ama fiziksel çekim sıfırdır – veya tam tersi. Birkaç kez de daha beteri başına gelir: Tam içinde bir umut ışığı filizlenecek gibi olur ki kadın sevgilisinden bahis açar; mevzubahis adam, genelde odanın öbür ucunda, yüzünde bir gardiyan ifadesiyle dikilmektedir.

Rabih yine de pes etmez. Tam bir romantiktir. Bu beklentisinden vazgeçmemesi, sonunda gerçekleşeceği büyük ölçüde sanat tarafından öğretilmiştir ona; ve nihayet, boşa geçen birçok pazar gününün ardından, sonunda aradığını bulur.

Kavşak Edinburgh merkezinden güneye giden A720 yolundadır; üst düzey yöneticilerin oturduğu, bir golf sahasıyla göle bakan evlerin bulunduğu bir çıkmazı anayola bağlar – Rabih bu görevi ilgisinden ziyade şirket içinde nispeten mütevazı bir pozisyonda bulunmasının beraberinde getirdiği yükümlülüklerden dolayı almıştır.

Kontrolörlük önce Belediye Meclisi etüt ekibinin kıdemli bir üyesine verilir, ama adam projenin başlamasına bir gün kala bir yakınını kaybedince yerine daha genç bir meslektaşı gelir.

Haziran ayı başlarında, havanın kapalı olduğu bir sabah, saat on biri biraz geçe şantiyede el sıkışırlar. Kirsten McLelland'ın üzerinde fosforlu ikaz yeleği, baret ve kauçuk tabanlı iş çizmeleri vardır. Rabih Khan onun söylediklerini hemen yanlarındaki hidrolik kompresörün durdurak bilmeden zangırdamasından pek duyamaz. Bunun, daha sonra fark edeceği başka bir sebebi ise, Kirsten'in genelde o hayli yumuşak konuşma tarzıyla, Inverness ağzında âdet olduğu üzere cümlenin yarısında başka bir cümleye geçmesidir – sanki daha ağzından çıkarken sözlerine ne gibi bir itiraz yöneltilebileceğini fark eder veya dosdoğru başka bir konuya geçer.

Kılık kıyafetine rağmen (aslında, bir bakıma bu sayede) Rabih, Kirsten'in çeşitli psikolojik ve fiziksel özelliklerini fark etmiş ve bunların cazibesine kapılmıştır. Şantiye ekibindeki on iki kas yığınının patronluk taslar havaları karşısında nasıl sağlam durduğunu, onlara nasıl takıldığını, her işe yetiştiğini, yapılacaklar listesindeki her maddenin başına bir tik koyduğunu, modanın dayatmalarını gayet kendinden emin bir tavırla hiç takmadığını, üst öndişlerindeki hafif çarpıklığın ona nevi şahsına münhasır bir hava verdiğini görür.

Ekiple tanışma faslı bitince, müşteri ve müteahhit boş buldukları yere oturup sözleşmelerin üzerinden geçerler. Ama

birkaç dakikaya kalmadan yağmur bastırınca, şantiyede evrak işi yapmaya uygun kapalı bir mekân olmadığından, Kirsten anacaddeye yürüyüp bir kafe bulmayı önerir.

Yolda, Kirsten'in şemsiyesi altında, doğa yürüyüşü üzerine bir sohbete dalarlar. Kirsten, Rabih'e fırsat buldukça şehirden kaçmaya çalıştığını anlatır. Misal daha yeni Loch Carriagean'a gidip ıssız bir çam ormanının ortasına çadırını kurmuş; orada herkesten ve şehir hayatının bütün keşmekeşinden uzak olmanın kendisine olağanüstü bir huzur verdiğini ve bakış açısı kazandırdığını hisseder. Evet, orada tek başımaydım, diye cevap verir bir soruya; brandanın altında, botlarının bağcıklarını çözerkenki hali canlanır Rabih'in gözünde. Bu esnada anacaddeye varırlar ama görünürde kafe mafe yoktur. Hal böyle olunca Taj Mahal adında izbe, tenha bir Hint restoranına sığınıp çay söylerler, (restoran sahibinin ısrarlı tavsiyesi üzerine) bir tabak da papadum sipariş ederler. Dinlenip kendilerine gelince tekrar ellerindeki formlara döner, beton mikserini sadece üçüncü hafta getirtmenin ve döşeme taşlarını bir sonraki hafta almanın en iyisi olduğuna karar verirler.

Rabih, Kirsten'i tepeden tırnağa incelerken onun hakkında bir değerlendirme yapmaya çalışır. Yanaklarında belli belirsiz çiller olduğunu fark eder. Yüz ifadesi, kendinden eminlikle ihtiyatlılığın acayip bir karışımı gibidir. Omuz hizasında kesilmiş kestane rengi güçlü saçlarını bir tarafa atmıştır. Cümlelerine sık sık, büyük bir canlılıkla, "Bir de şu var..." diye başlamak gibi bir huyu da vardır.

İş güç hakkında konuşurlarken, Rabih bir ara özel konulara da girmeyi başarır. Kirsten annesi ve babasıyla ilgili soruya, sesi biraz tuhaflaşarak, Inverness'te onu annesinin tek başına büyüttüğü, babasının daha işin başlarındayken aile hayatıyla pek alakasının kalmadığı cevabını verir. "Hayata

böyle başlayınca insanlara kolay kolay bel bağlayamıyorsun tabii," der alaycı bir gülümsemeyle (Rabih işte o zaman, Kirsten'in üst öndişlerinden soldakinin hafif çarpık olduğunu fark eder). "Belki de bu yüzden 'sonsuza dek mutlu' yaşanabileceğini düşünenlerden olmadım hiç."

Bu sözler Rabih'in cesaretini kırmaz, siniklerin alışılmışın çok üstünde standartlara sahip idealistler olduğu ilkesini hatırlatır kendisine.

Taj Mahal'in geniş pencerelerinden, bulutların hızla ilerlediğini ve ta uzaklarda, müteredditt bir güneşin Pentland Tepeleri'nin siyahlar içindeki volkanik zirvelerine ışıklarını düşürdüğünü görür.

Sabahını sıkıcı belediye meselelerini çözerek geçirecekse, Kirsten'in bunu beraber yapmak için iyi biri olduğu düşüncesiyle sınırlayabilirdi kendini. Kirsten'in iş hayatı veya İskoçya siyaseti hakkındaki fikirlerinin altında muhtemelen nasıl bir karakter derinliği yattığıyla ilgili bir değerlendirmede bulunmakla yetinebilirdi. Solgunluğuna ve boynunun eğikliğine bakarak nasıl bir ruhu olduğunu kolayca anlamanın pek mümkün olmadığını kabul edebilirdi. Kirsten'in gayet enteresan göründüğünü, hakkında çok daha fazlasını öğrenmek için bir yirmi beş yıla daha ihtiyacı olacağını söylemek onu tatmin edebilirdi.

Bunlar yerine, Rabih iç ve dış özelliklerin olağanüstü bir bileşimiyle donanmış birini keşfettiğinden emin hisseder kendini. Akıl da ondadır zarafet de, hem esprilidir hem güzel, hem içtendir hem cesur; onu iki saat öncesine kadar henüz tanımıyorken, şimdi oradan çıkıp gitse özleyeceği biridir o; bir kürdanla masa örtüsüne belli belirsiz çizgiler çizen parmaklarını ellerinin arasına alarak öpüp koklamak için yanıp tutuştuğu biridir; hayatının geri kalanını birlikte geçirmek istediği biri.

Gücendirmekten korka korka, nelerden hoşlanıp nelerden hoşlanmadığını kestiremeden, bir işareti yanlış yorumlamış olabileceğini aklından çıkarmadan, ona aşırı ihtimam ve incelikli bir dikkat gösterir.

"Affedersin, yoksa şemsiyeni kendin tutmayı mı tercih ederdin?" diye sorar şantiyeye geri dönerlerken.

"Gerçekten hiç fark etmez," cevabını alır.

"Ben seve seve tutarım, sakıncası yoksa tabii," diye üsteler.

"Gerçekten, nasıl istersen!"

Kendine hemen çekidüzen verir. Kendini ifşa etmenin kimi açılardan insana haz verdiği doğru olsa da, bazı karakter özelliklerini Kirsten'e belli etmemeye çalışır. Aslında kim olduğunu göstermek şu aşamada önceliklerinden biri değildir.

Sonraki hafta tekrar buluşurlar. Bir bütçe ve ilerleme raporunu görüşmek için yine Taj Mahal restoranına giderken Rabih, Kirsten'e, dosyaların olduğu çantayı taşımana yardım edebilir miyim, diye sorar; buna cevaben Kirsten güler ve bu kadar cinsiyetçi olmamasını söyler. Rabih'in, taşınmasına seve seve yardım edeceğini veya sıtma olup yataklara düşse ona koşa koşa bakacağını belli etmesi için doğru zaman değildir sanki. Kirsten'in herhangi bir biçimde yardıma ihtiyacı yokmuş gibi görünmesi Rabih'in hevesini daha da kamçılar – nihayetinde zayıflık, esasen güçlülerde olunca çekici bir özelliktir.

Oturdukları zaman, "Bizim departmanın yarısını işten çıkardılar, bu yüzden aslında üç kişinin işini yapıyorum," diye açıklar Kirsten. "Dün akşam saat ona kadar çalıştım; gerçi, zaten anlamışsındır, biraz kontrol manyaklığı var bende."

Yanlış bir şey söylemekten ödü koptuğu için konuşacak konu bulamaz; buna karşılık susmak bönlük alameti gibi göründüğünden, suskunluğun uzayıp gitmesine de izin veremez. Sonunda köprülerin yükünü payandalarına nasıl pay-

laştırdığını, lastiklerin fren hızının ıslak ve kuru yüzeylere göre nasıl farklılık gösterdiğini uzun uzun anlatır. Sarsaklığı hiç değilse samimiyetinin şans eseri bir göstergesine dönüşür: Pek önemsemediğimiz birini baştan çıkarmaya çalışırken genelde elimiz ayağımıza dolanmaz.

Her seferinde, ondan ilgi görme arzusunun kendisinde yarattığı zayıflığı hisseder. Kirsten'in özgür ve bağımsız biri olduğunu izlenimini edinmesi onu heyecanlandırdığı kadar korkutur da. Kirsten'in kendisine yakınlık göstermesi için sağlam bir gerekçesi olmadığının ve ona sınırlarının gerektirdiği ölçüde bir incelikle yaklaşmasını istemeye çok da hakkı olmadığının farkındadır. Rabih, Kirsten'in çevresinde mütevazılığın doruklarındadır.

Derken o esas zorluk, yani duyguların karşılıklı olup olmadığını öğrenme derdi başlar. Bir taraftan çocuk işi denecek kadar basit olsa bile, göstergeler üzerine sayısız araştırmaya ve son derece ayrıntılı psikolojik tahminlere de konu olmuş bir meseledir bu. Gri trençkotunun ona ne kadar yakıştığını söylemiş, hesabı ödemesine izin vermiş, mimarlığa geri dönmeyi istediğini söylediğinde onu cesaretlendirmiştir. Bununla beraber Rabih'in konuyu onun önceki ilişkilerine getirmeye çalıştığı üç ayrı durumda da tedirgin, hatta biraz rahatsız olmuş gibidir. Rabih'in üstü kapalı sinemaya gitme teklifinde de hiç oralı olmamıştır.

Ama böyle şüpheler arzuyu körüklemekten başka bir işe yaramaz. Rabih'in de fark ettiği üzere en çekici insanlar, onu hemen kabul edenler (bu gibilerin muhakemelerine şüpheyle bakar) veya ona hiç şans vermeyenler (bu gibilerin de aldırışsızlıklarına içerler) değil onu niyeyse sürüncemede bırakanlardır – belki o ara gönül işleri karışık olduğundan veya ihtiyatlılığından, fiziksel bir sıkıntı veya psikolojik bir ketlenmeden, dini bir bağlılık veya siyasi bir itirazdan dolayı.

Özlemin kendine has bir güzelliği vardır.

Sonunda, Rabih işle ilgili evraklardan onun telefon numarasını alıp bir cumartesi sabahı, "bugün hava güneşli olacak herhalde" diye bir mesaj atar. Ânında, "biliyorum" cevabı gelir. "Botanik Bahçesi'ne gitmeye ne dersin?"

Böylece üç saat sonra kendilerini Edinburgh Kraliyet Botanik Bahçesi'ndeki o olağanüstü ağaç ve bitki türleri arasında gezerken bulurlar. Bir Şili orkidesi görürler, ormangüllerinin karmaşıklığına çarpılırlar, İsviçre menşeli bir köknar ile Kanada menşeli, sık yaprakları denizden gelen hafif bir esintiyle dalgalanan koca bir kızılçam arasında dururlar.

Böyle olaylardan önce alışılageldiği üzere anlamsız yorumlar yapmaya mecali kalmamıştır Rabih'in. Nihayetinde kibrinden veya bunu kendine hak olarak gördüğünden değil de sabırsızlıkla karışık bir çaresizlikten dolayı, karşısındaki tabeladan bir ağaç türü hakkındaki açıklamaları okuyan Kirsten'in sözünü kesip –"Alp ağaçları esasen başka bir tür olan..."– iki eliyle birden yüzünü kavradığı gibi dudaklarını tatlılıkla onunkilerle birleştirir. Kirsten ise buna gözlerini kapatıp kollarını hafifçe onun beline dolayarak karşılık verir.

Inverleith Terrace'ta seyyar bir dondurmacıdan acayip bir tanıtım şarkısı yükselir, Yeni Zelanda'dan getirilmiş bir ağacın dalında bir cücekarga tiz bir sesle öter ve hayatlarının en duygusal, büyük sonuçlara gebe anlarından birinde, başka memleketlerden gelen ağaçların kısmen ardında kalan bu iki insanı kimse fark etmez.

•

Yine de tüm bunların hâlâ bir aşk hikâyesi etmediğini vurgulamak lazım. Aşk hikâyeleri birisinin bizi tekrar görmeyi pek istemeyebileceğinden endişelendiğimizde değil, o kişi bizi sürekli görmeye bir itirazı olmadığı sonucuna vardığında; o kişinin kaçıp gitmek için

her türlü imkânı varken değil, iki taraf da bir ömür boyu diğerini bırakmayacağına ve diğerine esir olacağına dair ciddi bir söz verdiğinde başlar.

Aşk anlayışımız, etkileyiciliğiyle dikkatimizi dağıtan o ilk anlar tarafından gaspedilip ayartılıyor. Aşk hikâyelerimizi erkenden bitiriveriyoruz. Aşkın nasıl başladığı konusunda çok şey biliyor gibiyiz, nasıl devam edebileceği konusunda ise –bunu umursamadığımızdan– pek bir fikrimiz yok sanki.

Kirsten Botanik Bahçesi'nin kapısında Rabih'e, "Beni ara," der ve yüzünde Rabih'e birden, muhtemelen on yaşındayken de böyle görünüyordu, diye düşündüren bir gülümsemeyle, gelecek hafta akşamları boş olduğunu söyler.

Cumartesi kalabalığına karışıp Quartermile'daki evine doğru yürürken, Rabih'in o kadar içi içine sığmamaktadır ki yoldan geçenleri çevirip başına gelen bu talihli olayı anlatası gelir. Nasıl yaptığını bilmeden, romantik aşk fikrinin altında yatan üç önemli zorluğu aşmayı başarmıştır: Doğru kişiyi bulmuş, ona açılmış ve kabul görmüştür.

Yine de henüz bir yere vardığı yok tabii. Kirsten'le evlenecek, sıkıntılı zamanlar geçirecek, birçok defa para derdine düşecekler; önce bir kızları olacak, sonra bir oğulları; birinin, bir başkasıyla ilişkisi olacak; kimi zaman bıkıp usanacaklar, bazen birbirlerini, birkaç kere de kendilerini öldürmek isteyecekler. *Asıl* aşk hikâyesi işte bu olacak.

Âşıkken

Kirsten, Forth Nehri'den bisikletle yarım saate varılan Portobello Plajı'na gitmeyi öneriyor. Rabih, Kirsten'in Princes Sokak'tan bildiği bir dükkândan kiraladıkları bisikleti zaptetmekte zorlanıyor. Kirsten'in kendi bisikleti var; vişne rengi, on iki vitesli, fren kaliperi epey profesyonel görünüyor. Rabih, Kirsten'e yetişmek için elinden geleni yapıyor. Yokuş aşağı inerken yolun ortasında vites değiştirecek oluyor ama zincir haliyle bu duruma itiraz edip yerinden fırladığı gibi boşta dönmeye başlıyor. Sonrası hüsran; bildik bir öfke kabarıyor Rabih'in içinde. Ta bisikletçiye kadar geri yürümek gerekecek şimdi. Kirsten hiç de öyle düşünmüyor ama. "Şu haline bak," diyor, "şapşal seni." Bisikleti ters çevirip vitesi eski haline getiriyor ve arka tekerlekteki vites değiştirmeye yarayan aksamı düzeltiyor. Elleri yağ içinde kalıyor. Yüzüne bulaşan bir damla yanağına doğru yol yol ilerliyor.

Aşk, sevgilinin zayıflıklarımızı ve dengesizliklerimizi düzeltmeyi vadeden özelliklerine duyulan hayranlık, bir tamamlanma arayışıdır.

Kirsten'in sükûnetine, her şeyin yoluna gireceğine inanmasına, eziyet etmek nedir bilmeyişine, kaderine boyun eğmeyişine âşık oluyor. *Geçer gider* dediğini ancak üç kere sorduktan sonra kesinkes anlayacak kadar ağır bir aksana sahip, yeni edindiği bu sıradışı İskoç arkadaşının meziyetleri işte bunlar. Rabih'in

aşkı, hasret kaldığı bir dizi tamamlayıcı güçlü niteliğin, keşfine sunulduğu mantıksal bir karşılık. Aşkı bir tamamlanmamışlık hissinden ve tamamlanma arzusundan geliyor.

Sırf Rabih için geçerli değil bu. Kirsten de, farklı alanlarda olmakla beraber, eksiklerini telafi etme peşinde. Üniversiteden mezun olana kadar İskoçya dışına hiç çıkmamış. Tüm akrabaları küçük bir yerden. Orada ruhlar dardır: gri renkler, taşra havası, bireyi yok sayan değerler. Bunlara tepki olarak Kirsten, Güney ile ilişkilendirdiği şeye iyice kaptırıyor kendisini. Işık istiyor, umut istiyor, bedenleri aracılığıyla tutku ve duyguyla yaşayan insanlar istiyor. Kendi solukluğundan ve teninin güneş ışınlarına hemen reaksiyon göstermesinden nefret ediyor ama güneşe şükranlarını sunuyor. Duvarında Fez şehrinin bir posteri var.

Rabih'in geçmişi hakkında öğrendikleri onu heyecanlandırıyor. İnşaat mühendisi Lübnanlı bir babayla hosteslik yapan Alman bir annenin çocuğu olması ona çok enteresan geliyor. Beyrut, Atina ve Barselona'da geçen, ışıltılı, güzel ve yer yer aşırı tehlikeli anlar barındıran çocukluğundan hikâyeler anlatıyor Rabih. Arapça, Fransızca, Almanca ve İspanyolca biliyor; dudaklarından (oyunsu bir edayla) dökülen sevgi sözcüklerinin türlü türlü çeşnisi var. Kirsten'in teni pespembe, Rabih ise esmer. Otururken uzun bacaklarını üst üste atıyor. Şaşırtıcı derecede narin elleriyle ona mekdus, tabule ve patates salatası hazırlıyor. Kirsten'i kendi dünyasıyla besliyor.

Kirsten de yeniden dengesini bulup kendini tamamlamak için aşkı arıyor.

Aşk aynı zamanda bir o kadar da zayıflığa dairdir. Başkasının kırgınlıkları ve dertlerinin, bilhassa bunlardan sorumlu tutulma tehlikesi içinde olmadığımız o ilk günlerde içimize işlemesiyle ilgilidir. Sevgilimizi canı sıkkın ve buhranlı, iki gözü iki çeşme ve içinde bu-

lunduğu durumla baş edemez halde görmek, onca meziyetine rağmen, onun her şeyin üstesinden gelen biri olmadığına kani edebilir bizi. Demek ki onun da bazen kafası karışıyormuş, demek ki kimi zaman o da işin içinden çıkamıyormuş. Bunu fark etmek ona destek olmaya yönelik yeni bir rol verir bize, kendi yetersizliklerimizden duyduğumuz utancı azaltır ve ortak bir acı deneyimi etrafında bizi birbirimize yaklaştırır.

Trene atlayıp Inverness'e, Kirsten'in annesini ziyarete gidiyorlar. Annesi onları garda karşılamakta ısrar ediyor; halbuki bunun için şehrin ta öbür ucundan otobüsle bir dünya yol kat etmesi gerekecek. Kirsten'e "kuzum" diyor, gözlerini yüreği sızlar gibi yumup peronda sıkı sıkı sarılıyor ona. Elini resmi bir tavırla Rabih'e uzatıp yılın bu vakti hava böyle olduğundan kusura bakmamasını rica ediyor: Saat daha iki ama ortalık şimdiden akşam çökmüş gibi karanlık. Kızının o hayat dolu gözlerini kimden aldığı anlaşılıyor. Gerçi annesinde gözü kara bir bakış da var. Dolayısıyla ziyaretleri boyunca bu gözler, ortada belli bir neden yokken, tekrar tekrar üzerine dikilince Rabih kendisini pek rahat hissetmiyor.

İki katlı, gri teraslı, daracık bir ev burası; Kirsten'in annesinin otuz senedir öğretmenlik yaptığı ilkokulun hemen karşısında. Inverness'in dört bir yanında, dükkân işleten, kontrat imzalayan, kan örneği alan yetişkinler Bayan McLelland'ın eski öğrencileri. Aritmetiğe giriş dersini onun dizinin dibinde aldıklarını, Kutsal Kitap'tan hikâyeler dinlediklerini hatırlıyorlar. Bilhassa Bayan McLelland'ın o kendine özgü tavrıyla –sevgisini göstermesinin yanı sıra– hemen hayal kırıklığına uğradığını nasıl belli ettiğini de hiç unutmuyorlar.

Oturma odasında beraber akşam yemeği yiyip televizyonda bir bilgi yarışması izliyorlar. Merdiven boyunca duvarda asılı duran muntazam, yaldızlı çerçeveler içinde sıra

sıra Kirsten'in anaokulundayken yaptığı resimler var. Holde vaftiz töreninden bir kare; mutfakta, gedik dişleriyle halim selim göründüğü, yedi yaşındayken çekilmiş önlüklü bir portresi; raftaysa on bir yaşındayken çekilmiş bir şipşak fotoğraf duruyor: bir deri bir kemik, saçı başı dağınık, gözlerinde korkusuz bir bakış, üstünde bir şort ve tişörtle sahilde.

Aberdeen'e hukuk ve muhasebecilik okumaya gittiğinden beri odasına el değmemiş gibi. Elbise dolabında siyah giysiler var, raflar okunmaktan yıpranmış okul kitaplarıyla dolu. *Mansfield Park*'ın Penguin baskısının içine, yeniyetme Kirsten "Fanny Price: istisnai sıradanlığın erdemi" diye not düşmüş. Yatağın altındaki bir albümden babasıyla birlikteyken habersiz çekilmiş bir fotoğrafı çıkıyor. Cruden Bay'de seyyar bir dondurmacının önünde duruyorlar. Kirsten altı yaşında, babası bir sene daha hayatında olacak.

Aile içinde yıllardır anlatılagelen hikâyeye göre, on senelik eşinin derste olduğu bir sabah, Kirsten'in babası yanına küçük bir valiz alarak basıp gitmiş. Açıklama namına yaptığı tek şey, koridordaki masaya üzerinde *Üzgünüm* yazan bir kâğıt parçası bırakmak olmuş. Sonra İskoçya kazan o kepçe, gitmediği yer kalmamış; çiftliklerde ne kadar geçici iş varsa hepsinde çalışmış. Kirsten'le tek iletişimiyse yılda bir doğumgününde kart ve hediye göndermekten ibaretmiş. Kirsten'in on iki yaşına bastığı sene gelen pakette dokuzuncu yaş günü için bir hırka varmış. Kirsten bu paketi Cammachmore'da bir adrese geri göndermeden önce bir not ekleyip, gönderenin hemen ölmesini tüm içtenliğiyle dilediğini belirtmeyi ihmal etmemiş. O günden beri de babasından hiç haber almamış.

Başka bir kadına falan gitmiş olsa, evlilik yeminine ihanet etti, denip geçilirdi belki. Ama insanın karısını ve çocuğunu sırf kendi başına, daha fazla kendiyle baş başa olabilmek için, üstelik bunu neden yaptığına dair tatmin edici bir açık-

lama getirmeksizin terk etmesi; işte bu çok daha derin, çok daha soyut ve çok daha yıkıcı bir ret.

Kirsten bunları anlatırken Rabih'in kollarında uzanıyor. Gözleri kan çanağına dönmüş. Rabih'in onda sevdiği şeylerden biri de bu: pek çok şeyin altından kalkabilen birinin zayıf yanları.

Kirsten de Rabih için aşağı yukarı böyle hissediyor – Rabih'in kendi hikâyesi de bir o kadar üzücü olaylarla dolu. Şiddetli mezhep çatışmalarının, barikatların, hava saldırıları yüzünden sığınaklarda geçirilen gecelerin damgasını vurduğu bir erken çocukluk döneminden sonra, on iki yaşındayken ailesiyle Beyrut'tan ayrılıp Barselona'ya gitmiş. Oraya varıp eski rıhtımların yakınlarında bir apartman dairesine yerleşmelerinin üzerinden daha beş altı ay geçmişken, annesi karnının hemen yanında bir ağrıdan şikâyet eder olmuş. Bunun üzerine doktora giden annesine, oğlunun herhangi bir şeyin sağlamlığına duyduğu inanca onulmaz bir darbe indirecek bir beklenmediklikle, ileri evre karaciğer kanseri teşhisi koymuşlar. Kadın üç aya kalmadan ölmüş. Babası ise daha bir sene geçmeden, duygusal açıdan mesafeli bir İngilizle evlenmiş. Cádiz'de bir apartman dairesinde bu kadınla beraber emeklilik hayatı yaşıyormuş hâlâ.

Kirsten, kendisini şaşırtan bir yoğunlukla, aradan geçen yılları aşıp bu on iki yaşındaki oğlanı teselli etmek istiyor. Annesinin ölümünden iki sene önce arkalarında bir Lufthansa uçağıyla Beyrut Havaalanı'nın uçuş pistinde çekildikleri fotoğraf gözünün önünden gitmiyor. Rabih'in annesi Asya ve Amerika seferlerinde çalışıyor, uçağın ön tarafında zengin işadamlarına yemek servisi yapıyor, emniyet kemerlerinin bağlanıp bağlanmadığını kontrol ediyor, boşalan bardakları doldurup yabancılara gülümsüyor, bu arada oğlu da evde onu bekliyor. Rabih annesinin dönmesini beklediği günlerde

heyecandan midesinin bulanır gibi olduğunu hatırlıyor. Bir keresinde Japonya'dan dut ağacı lifinden yapılma defterler, bir keresinde de Meksika'dan renkli bir Aztek şefi biblosu getirmiş ona, Film artistleri gibiymiş annesi, insanlar onu Romy Schneider'e benzetirmiş.

Kirsten'in aşkının merkezinde Rabih'in uzun zaman önce kalbine gömdüğü, kolay kolay bahsetmediği kaybının açtığı yarayı iyileştirme arzusu yatıyor.

Sevdiğimizin kaotik, yüz kızartıcı ve utanç verici taraflarımızı hayatımıza girmiş herkesten, hatta belki kendimizden bile daha iyi anladığının anlaşıldığı anlarda aşk belirli bir kerteye ulaşır. O kişi kim olduğumuzu anlamakta, güvenme ve verici olma kapasitemizin altında yattığını düşündüğü şeye anlayışla yaklaşıp bizi bundan dolayı affetmektedir. Aşk altüst olmuş ruhumuzun iç yüzünü gördüğü için duyduğumuz gönül borcundan sevgilimize düşen paydır.

"Gene *öfkeli ve aşağılanmış ama tuhaf biçimde sessiz* moddasın," tespitinde bulunuyor Kirsten, Rabih'in kendisi ve işten dört arkadaşı için minibüs kiralamaya çalıştığı web sayfasının en son aşamada donup kalması yüzünden işlemin gerçekleşip gerçekleşmediği ve paranın hesaptan çekilip çekilmediği konusunda muallakta kaldığı bir akşam. "Bağırıp çağır, küfret de yatağa öyle gel. Bana bakma hiç. Hatta istersen yarın ilk iş şu araba kiralama firmasını ben de arayabilirim." Rabih'in öfkesini dışavuramadığının bir şekilde gayet farkında. Karşılaştığı sıkıntıyı nasıl tepkisizliğe ve kendinden tiksinmeye dönüştürdüğünü anlıyor. Onu utandırmadan, Rabih'in deliliğinin ne zaman hangi biçime büründüğünü tespit edip adlandırabiliyor.

Kirsten, yine bir o kadar isabetli bir biçimde, Rabih'in babasının ve dolayısıyla diğer erkek otorite figürlerinin gö-

zünde değersiz olma korkusunu da anlıyor. George Oteli'ne Rabih'in babasıyla tanışmaya giderken, bodoslama konuya girip, "Sadece babanın hakkımda ne düşüneceğinin hiçbir önemi olmadığına odaklan – veya senin hakkındaki fikirlerinin kimseyi bağlamadığını düşünmeye çalış," diye fısıldıyor Rabih'in kulağına. Bunun üzerine, sadece gece vakti ve tek başına girdiği bir ormana gündüz gözüyle bir arkadaşıyla beraber dönünce, önceden ödünü koparan korkunç şekillerin aslında baştan beri ters ışığın meydana getirdiği gölgeler yüzünden öyle görünen koca kayalardan ibaret olduğunu fark etmiş gibi oluyor Rabih.

Aşkın ilk dönemlerinde, insanın içine biraz olsun su serpen şeylerden biri, münasebetsizlik sayıldığından saklanması gereken bir sürü şeyi en sonunda alenen yapabiliyor olmaktır. Toplumun sandığı kadar saygıdeğer, ağırbaşlı, dengeli veya "normal" olmadığımızı itiraf edebiliriz artık. Çocuksu, yaratıcı, yabani, ümit dolu, sinik, kırılgan ve çok yönlü olabiliriz. Sevgilimiz de bunların hepsini anlayıp bizi böyle kabul edebilir.

Akşam yemeğinin üstüne, gece on bir gibi bir de Preston Sokağı'ndaki Los Argentinos lokantasından mangalda kaburga alıyor ve Meadows Parkı'nda bir banka oturup ay ışığında yiyorlar. Birbirleriyle komik aksanlar yaparak konuşuyorlar: Kirsten yolunu şaşırmış, Modern Sanat Müzesi'ni arayan Hamburglu bir turist; Rabih pek yardımcı olamıyor, çünkü o da Aberdeenli bir ıstakozcu ve Kirsten'in tuhaf tonlamasından ne dediğini anlayamıyor.

Çocukluğun oyunbaz ruhuna geri dönüyorlar. Yatakta zıplıyorlar. Birbirlerini sırtlarında taşıyorlar. Dedikodu yapıyorlar. Gittikleri bir partide nihayetinde kusur bulmadıkları

kimse kalmıyor. Diğer herkese karşı sadakatsizliklerinin giderek artması, birbirlerine olan sadakatlerini derinleştiriyor.

Süregiden hayatlarının ikiyüzlülüğüne isyan ediyorlar. Birbirlerini tavizler vermekten kurtarıyorlar. İkisinin de gizli si saklısı yok artık birbirlerinden.

Dünyanın geri kalanının onlara dayattığı, resmi evraklarda ve devlet işlerinde kullanılan isimlere normalde cevap vermeleri lazım, ama aşkın ilhamıyla, karakterlerinin hoş taraflarına daha uygun lakaplar aramaya koyuluyorlar. Böylece Kirsten "Teckle" oluyor – İskoçça "muazzam" demek, Rabih'in kulağına muzip ve temiz kalpli, cevval ve kararlı gibi geliyor. Rabih ise "Sfouf": Kirsten'e ilk defa Nicolson Meydanı'ndaki şarküteride tattırdığı Lübnanlıların o meşhur anasonlu zerdeçallı kekinin adı. Kirsten'e göre bu sözcük Beyrutlu mahzun oğlanın ihtiyatlı tatlılığına ve Levanten egzotizmine cuk oturuyor.

Seks ve Aşk

Rabih, Botanik Bahçesi'nde öpüşmelerinden sonraki ikinci buluşmalarında, Howe Sokağı'ndaki bir Tayland restoranında bir akşam yemeği teklif ediyor. Mekâna ilk varan o oluyor. Bodrum katında, ıstakozlarla korkutucu derecede dolu bir akvaryumun hemen yanındaki masaya buyur ediliyor. Kirsten birkaç dakika geç geliyor. Gayet gündelik giyinmiş, üstünde eski bir kot, ayağında spor ayakkabılar; makyaj yapmamış, her zamanki gibi kontakt lens değil de gözlük takmış. Konuşma bir tuhaf başlıyor. Rabih'e kalırsa, aralarında son seferki gibi müthiş bir yakınlaşma olması pek mümkün değil. Tekrar başa dönmüş gibiler: Bir biçimde birbirini tanıyan alelade iki insandan başka bir şey değiller. Rabih'in annesi, Kirsten'in babası ve ikisinin de bildiği bazı kitaplarla filmler hakkında laflıyorlar. Rabih, Kirsten'in ellerine dokunmaya cesaret edemiyor. Kirsten'in de ellerini kucağından pek kaldırdığı yok zaten. Onu böyle görünce, "Kirsten fikrini değiştirdi herhalde," diye düşünmesi gayet doğal.

Fakat dışarı çıkınca gerginlik kaybolup gidiyor. "Birer çay içelim mi? Evde sana bitki çayı yapabilirim," diyor, "Yakında oturuyorum zaten."

Birkaç sokaktan geçip bir apartmana giriyorlar. En üst katta, küçük ama güzel bir stüdyo dairede kalıyor. Ev deniz manzaralı, duvarlar Kirsten'in Highlands'in farklı farklı yerlerinde çektiği fotoğraflarla dolu. Yatak odasına bir göz atıyor, yatağın üstünde koca bir giysi yığını var.

"Neyim var neyim yok giyip çıkardım. Sonra da 'Amaaan,' dedim, n'olacak!'"

İkisi de mutfakta. Kirsten çay demliyor. Rabih de ortalıkta dolanıyor; çay kutusunu eline alıp *papatya* kelimesinin yazılışının ne enteresan olduğundan bahsediyor. "Önemli şeyleri hemen de fark ediyorsun," diye takılıyor Kirsten yakınlık göstererek. Rabih'e bir tür davet gibi geliyor bu ve yaklaşıp onu usulca öpüyor. Öpüşme epey bir sürüyor. Fokurdamaya başlayan su ısıtıcısının sesiyle beraber biraz duruluyorlar. Rabih ne kadar ileri gidebileceğini merak ediyor. Kirsten'in önce boynunu, sonra da omuzlarını okşuyor. Bir anlık cesaretle elini memesinde gezdirip ne tepki vereceğine bakıyor ama boşuna. Sağ eli hafifçe Kirsten'in pantolonuna uzanıyor ve aşağıya bacak arasına doğru bir yol izliyor. İkinci buluşmada gidebileceği en uç noktaya artık varmış olabileceğinin gayet farkında. Gene de riske girip bir kere daha aşağı inmeye cüret ediyor. Ama bu sefer biraz daha amaca yönelik, elini bastırarak bacaklarının arasında ritmik bir biçimde bir ileri bir geri gidiyor.

Böylece Rabih'in hayatındaki en erotik anlardan birisi başlıyor. Çünkü Kirsten, Rabih'in elini pantolonunun arasında hissedince, onu karşılamak için öne doğru hafifçe biraz daha, biraz daha bastırıyor. Gözlerini açıp gülümsüyor, Rabih de aynı şekilde karşılık veriyor.

"Tam orası," deyip Rabih'in elini kendi fermuarının aşağısına doğru tek bir yerde sabitliyor.

Bir dakika kadar daha böyle devam ediyor. Sonra Kirsten aşağı uzanıp Rabih'in bileğini tutuyor, eli biraz yukarı kaldırıp düğmeye yönlendiriyor. Düğmeyi birlikte açıyorlar ve Kirsten, Rabih'in elini esnek siyah külotunun içine davet ediyor. Rabih onun sıcaklığını, hemen ardından da memnuniyetle ve heyecanla karşılandığına şüphe bırakmayan ıslaklığını hissediyor.

Seksilik ilk bakışta salt fizyolojik bir fenomen ve hormonların salgılanmasıyla sinir uçlarının uyarılmasının bir sonucu gibi görünebilir. Ama aslında hislerden ziyade fikirlerle ilgilidir – öncelikle de kabul görme fikriyle, yalnızlık ve utancın son bulması vaadiyle.

Pantolonunun önü artık iyice açık. İkisinin de yüzü kıpkırmızı. Rabih açısından, rahatlamayla heyecanın karışımı olan seksilik, kısmen Kirsten'in aklından böyle şeyler geçirdiğini uzun zamandır hemen hiç belli etmemiş olmasından kaynaklanıyor.

Kirsten onu yatak odasına götürüp yatağın üstündeki giysi yığınını yere deviriyor. Komodinin üstünde okuduğu bir roman var, Rabih'in adını sanını duymadığı George Sand'in bir romanı. Birkaç da küpe. Ve önlüklü Kirsten'in, ilkokulun önünde annesinin elini tutarken çekilmiş bir fotoğrafı.

"Bütün sırlarımı saklamaya fırsatım olmadı," diyor Kirsten, "ama sen gene de sağı solu karıştırmaktan çekinme."

Neredeyse dolunay olmuş. Perdeleri açık bırakıyorlar. Sarmaş dolaş yatarlarken, Rabih onun saçlarını okşuyor ve elini sıkı sıkı tutuyor. Gülümsemeleri, utangaçlığı henüz tamamen üzerlerinden atamadıklarını gösteriyor. Rabih, Kirsten'in saçlarını okşarken bir anda durup, bunu yapmak isteyebileceğini ilk defa ne zaman fark ettiğini soruyor. Rabih'i bunları sormaya sevk eden şey kendini beğenmişlik değil, biraz şükran duygusu biraz da özgürleşme hissi. Çünkü cevapsız kalmışken belki de düpedüz edepsiz, yırtıcı veya acınası görünen arzuların aslında ikisini de kurtaracak biçimde karşılıklı olduğu anlaşılıyor.

"Valla epey oldu, Rabih Bey," diyor. "Yardımcı olabileceğim başka bir konu var mıydı?"

"Aslına bakarsan var."

"Söyle o zaman."

"Yani ilk defa ne zaman şey diye düşündün... Şey işte... Belki böyle bir şey yapabilirim..."

"Ne yapabilirim? Seni yatağa atabilirim diye mi?"

"Öyle de denebilir."

"Haaa, şimdi anladım," diye dalga geçiyor. "Aslında daha şu Hint restoranına yürüdüğümüz gün. Kıçının güzel olduğunu fark etmediğimi söyleyemem. Sen sürekli halletmemiz gereken işlerden bahsedip iç bayarken hep kıçını düşündüm. Sonra o gece, bu yatağa uzanıp, şeyini... Ya, tamam, ben de utanmaya başlıyorum ama, bu kadar anlattığım yetsin şimdilik."

Dışarıdan bakınca son derece saygıdeğer, sadece arkadaşça iyi vakit geçirme peşindeymiş gibi görünen bu insanlar, içten içe şehevi, açık seçik fanteziler besleyebilir. Rabih'in hâlâ bir bakıma çok şaşırtıcı ve pek hoş bulduğu için etkilendiği bir durum bu. Ayrıca kendi cinselliğine dair hislerinin altında yatan suçluluk duygusunu büyük ölçüde yatıştırıvermek gibi bir güce de sahip. Kirsten'in vaktiyle o kadar çekingen görünürken bile belki de geceyarıları onun hakkında fanteziler kurmuş olması, şimdi bu kadar ateşli ve açıksözlü olması – işte tüm bunların ortaya döküldüğü an, Rabih'in hayatının en muhteşem anlarından biri.

Bütün o cinsel özgürleşme laflarına rağmen, gizlilik ve biraz da utanç, seksin etrafındaki varlığını her zaman olduğu gibi sürdürür. Ne yapmak ve kiminle yapmak istediğimizi genelde hâlâ söyleyemeyiz. İtkinin utancı ve baskısı sadece atalarımızın ve bazı ketum dinlerin çetrefil nedenlerle veya yok yere benimsediği şeyler değildir: Kaçınılmaz biçimde her devirde mevcuttur. Bir yabancının bizi gardımızı düşürmeye davet edip, vaktiyle içten içe suçluluk duyarak deli gibi arzuladığımız şeyin az çok aynısını istediğini itiraf ettiği (hayatta ancak birkaç kez başımıza gelen) o nadir anları böylesine güçlü kılan da budur.

Saat iki gibi duruyorlar. Karanlığın içinden bir baykuş uğultusu yükseliyor.

Kirsten, Rabih'in kollarında uyuyakalıyor. Kendini güvende hissediyormuş, içi rahatlamış görünüyor. Bütün zarafetiyle uykunun akıntısına süzülüyor. Bu sırada Rabih de kıyıda dikilmiş, bu mucizevi günün bitişine isyan ederken, belli başlı anları yeniden yaşamaya çalışıyor. Kirsten'in dudaklarının hafifçe, gecenin yabancı bir dilinde kendi kendine kitap okur gibi kımıldayışını seyrediyor. Kirsten arada uyanır gibi oluyor, şaşkın ve korkmuş halde yardım istiyor: "Tren!" diye bağırıyor veya daha da telaşla, "Yarınaymış, tarihi öne almışlar!" diyor. Rabih onun içini rahatlatıp (daha vakit var, trene rahat rahat yetişirler; zaten teftiş için her şey hazır) işlek bir caddede çocuğunu karşıya geçirmeye hazırlanan bir yetişkin edasıyla elini tutuyor.

Buna "aşk yapmak" demeleri sırf utangaçlıktan kaynaklanmıyor. Sadece seks yapmıyorlar, duygularını –değer verme, duyarlılık, minnet ve feragat– fiziksel bir edime de tercüme ediyorlar.

Bir şeyi tahrik edici bulduğumuzu söylerken, aslında gizli benliğimizi ifşa etmemize nihayet imkân verilmesinden zevk aldığımızı kastediyor olabiliriz. Bunu keşfeden sevgililerimiz de, gerçekte kim olduğumuzu görünce dehşete kapılmak şöyle dursun, bizi cesaretlendirip onaylamayı seçerler.

Seksi biraz utançla ve mahremiyet alışkanlığıyla çevrelemek, Rabih'te on iki yaşındayken başladı. Ondan önce de ufak tefek yalanlar söylediği ve birkaç kuralı çiğnediği olmuştu elbette: Babasının cüzdanından biraz bozukluk çalmış, Ottilie Teyze'sini seviyormuş gibi yapmış ve bir akşamüstü, teyzesinin deniz kıyısındaki o dar ve basık evinde, parlak bir

öğrenci olan sınıf arkadaşı Michel'in cebir ödevinin koca bir bölümünü kopya etmişti. Ama bu ihlallerden hiçbiri kendisinden bu kadar nefret etmesine yol açmamıştı.

Annesi bu tatlı, düşünceli çocuğa "Farecik" derdi. Farecik oturma odasında annesine sarılıp büyük kaşmir battaniyenin altına girmeyi severdi. Annesinin onun o pürüzsüz alnına düşen saçlarını okşar gibi yana yatırması çok hoşuna giderdi. Sonra Farecik birden, belli bir dönem boyunca, birkaç üst sınıftaki bir grup kızdan başka bir şey düşünemez oldu. 1,65-1,70 boylarındaki bu konuşkan İspanyol kızlar teneffüste entrika peşindeki bir çete gibi dolanır; insafsız, kendinden emin ve ayartıcı bir edayla kıkırdayıp dururlardı. Haftasonları evde birkaç saatte bir o küçük mavi banyoya sıvışıp, işi biter bitmez aklından silmeyi dilediği sahneler canlandırırdı gözünde. Benliğinde büyük bir gedik açılmıştı: Ailesi için belli biri olmak zorundaydı, ama içten içe başka biri olduğunu da biliyordu. Bu yarılma belki de en çok annesi üzerinden acı veriyordu ona. Ergenliğin başlangıcı ile annesine kanser teşhisi konmasının neredeyse aynı döneme denk gelmesi de üzerine tuz biber ekti. Bilinçdışının derinlerinde, mantığa bağışık karanlık bir köşede, seksi keşfetmesinin annesinin ölümünde payı olduğu hissini besleyip büyüttü.

O yaşlarda Kirsten'in aklı da az karışık değildi. İyi bir insan olmanın ne anlama geldiği konusunda baskıcı fikirler üşüşüyordu kafasına. On dört yaşındayken köpeği yürüyüşe çıkarmaktan, huzurevinde gönüllü bir şeyler yapmaktan, ırmaklar hakkında fazladan coğrafya ödevi hazırlamaktan hoşlanıyordu. Ama odasında yalnız başınayken yere uzandıktan sonra eteğini sıyırıp kendini aynada seyretmek de hoşuna gidiyordu. Okuldan, daha üst sınıflardan bir oğlana gösteri yaptığını hayal ediyordu. Rabih gibi onun da toplum

tarafından dayatılan baskın normallik anlayışlarına uymayan kimi arzuları vardı.

İlişkilerinin başlangıcını bu kadar tatmin edici kılan bir diğer şey de geçmişlerindeki bu benlik bölünmeleri. Numara yapmanın veya kaçak güreşmeye çalışmanın âlemi yok artık. Geçmişte ikisinin de birçok partneri olmuş ama hiçbirisi bu kadar açık fikirli ve güven verici değilmiş sanki. Kirsten'in gecelik keşiflerin merkezi haline gelen yatak odasında, cinsellikleri gereği arzuladıkları bir sürü sıradışı ve umulmadık şeyi, yargılanmaktan korkmaksızın nihayet ortaya dökebiliyorlar.

Bizi özellikle tahrik eden şeyler tuhaf ve mantıkdışı görünebilir. Ama biraz daha yakından bakıldığında bunların bir başkasında özlemini duyduğumuz niteliklerin, varoluşun daha akla yatkın alanlarının birer yansıması olduğu anlaşılır: anlayış, duygudaşlık, güven, birlik, fedakârlık ve sevecenlik. Bizi erotik açıdan tetikleyen pek çok şeyin altında, en büyük korkularımızdan bazılarının simgesel çözümleri yatar. Bunlar acıklı bir biçimde, arkadaşlık ve anlayış özlemimize işaret eder.

İlk sevişmelerinin üzerinden üç hafta geçiyor. Rabih parmaklarını sertçe Kirsten'in saçına geçiriyor. Kirsten bir baş hareketi ve hafif bir iniltiyle bunu biraz daha yapmasını istediğini belli ediyor – ve "biraz daha sert lütfen." Sevgilisinin, saçını kavrayıp biraz daha şiddetli çekmesini istiyor. Rabih için şaşırtmacalı bir gelişme bu. Şimdiye kadar ona hep kadınlara saygıda kusur etmemesi, iki toplumsal cinsiyeti eşit tutması ve bir ilişkide iki tarafın da birbirine karşı asla güç kullanmaması gerektiği öğretildi. Ama an itibarıyla partneri ne eşitliği ne de toplumsal cinsiyet dengesinin olağan kurallarını umursuyor gibi görünüyor.

Kirsten bazı sorunlu sözcükler konusunda da bir o kadar hevesli. Rabih'ten sanki onu hiç önemsemiyormuş gibi davranmasını istiyor. Bunu ikisi de heyecan verici buluyor çünkü gerçekle yakından uzaktan alakası yok. *Piç, orospu, amcık* gibi laflar karşılıklı sadakat ve güvenlerinin alameti oluyor.

Normalde epey tehlikeli olan şiddet yatakta ille de risk anlamına gelmiyor artık. Güvenli biçimde biraz güç kullanmak kimseyi üzmüyor. Rabih anlık hışmını tamamen kontrol altında tutabiliyor. Kirsten de buna boyun eğmediğini hissetmekten güç alıyor.

Çocukken ikisi de arkadaşlarıyla sık sık fiziksel temasa girerdi. Birine vurmak zevkli olabiliyordu. Kirsten koltuk minderlerini kuzenlerinin tepesine tepesine indirir, Rabih ise yüzme kulübünün çimenlerinde arkadaşlarıyla güreşirdi. Ama yetişkinlikte her türlü şiddet yasaktır; yetişkin biri bir başkasına asla kuvvet uygulamamalıdır. Yine de çiftlerin oynadığı oyunların sınırları dahilinde partnerinize bir tokat sallamak veya hafifçe vurmak (veya onun size vurması) tuhaf bir biçimde hoşunuza gidebilir. Onlar da biraz kaba ve dayatmacı olabilir, bir dereceye kadar yabanileşebilirler. Aşklarının koruduğu alan içinde incinmekten veya yapayalnız bırakılmaktan korkmaları gerekmez.

Kirsten çelik gibi, otoriter bir kadın. İşyerinde bir departmanın müdürü, sevgilisinden daha fazla kazanıyor, kendine güveniyor ve liderlik vasfı taşıyor. Kendi ayakları üstünde durabilmesi gerektiğinin gençliğinden beri bilincinde.

Ama Rabih'le yataktayken, başka bir role bürünüp hayatının geri kalanındaki yorucu taleplerden kaçmanın hoşuna gittiğini keşfediyor. Kirsten'in boyun eğip uysal davranması, sevgilisinin ona harfiyen ne yapacağını söylemesine izin vermesi, sorumluluk alıp seçim yapma yükünü üstünden almasına izin vermesi anlamına geliyor.

Bu fikir önceden hiç cazip gelmiyormuş ona, çünkü üstünlük taslayan buyurgan tiplere güvenilmeyeceğini düşünüyormuş. Onlar gözüne, Rabih'in aksine, gerçekten düşünceli ve mizaç bakımından şiddetten tamamen uzak görünmüyormuş (Rabih'e "Padişahım" diyerek takılıyor). Bağımsızlığı bu kadar arzular hale gelmesi biraz da kendiliğinden olmuş. Çünkü Osmanlı padişahı edasıyla ortalıkta gezen tiplerin hiçbiri Kirsten'in daha zayıf yönlerini tanımayı hak edecek kadar nazik görünmüyormuş.

Rabih yetişkinliği süresince buyurganlığını hep makul sınırlarda tutmak zorunda hissetmiş. Ama derinlerde bir yerde yaradılışının daha sert bir tarafı olduğunu biliyor. Başkaları için en iyisinin ne olduğunu ve şu hayatta neyi hak ettiklerini bildiğinden bazen emin. Evet, Rabih gerçek dünyada taşradaki bir kentsel tasarım firmasının etkisiz, küçük bir ortağı ve bu durum düşüncelerini açıkça söylemesini iyice ketliyor olabilir. Ama Kirsten'le yataktayken her zamanki çekingenliğini bir yana bırakıyor ve Sultan Süleyman'ın, Boğaz kıyısındaki mermer ve yeşim sarayının hareminde muhtemelen yaptığı gibi, mutlak itaat dayatıyor.

İtaat etme ve tahakküm kurma oyunları, kuralları yıkan senaryolar, bazı sözcüklere veya bedenin bazı kısımlarına fetiş derecesinde ilgi: Bunların tümü acayip, saçma veya biraz delice olmaktan fersah fersah uzak olan istekleri keşfetme imkânı sağlar. Kısa bir süreliğine sundukları o ütopik ara fasıllarda, nadir bulunan gerçek bir arkadaşla, normalde kaldırdığımız kalkanlarımızı güven içinde indirebilir, aşırı yakınlık ve karşılıklı kabule dair özlemlerimizi paylaşıp tatmin edebiliriz – oyunların son kertede bu kadar heyecan verici olmasının psikolojik temellere dayanan asıl nedeni işte budur.

Haftasonu için Amsterdam'a giderken yolun yarısında, Kuzey Denizi'nin üzerinde, uçağın tuvaletinde bir kaçamak yapıyorlar. Kamusal alanların kıyısında köşesinde hızlıca seks yapmanın kendilerine müthiş heyecan verdiğini keşfediyorlar. Bu kaçamak, cinselliklerini ve normalde herkesin içinde sergilemeleri gereken daha resmi kişiliklerini, riskli ama coşkulu bir biçimde aynı hizaya getiriveriyor gibi görünüyor. Dizginlenmemiş böyle ateşli anlarda sorumluluğa, anonimliğe ve kısıtlanmalara meydan okuduklarını hissediyorlar. Aldıkları haz, incecik bir kapı panelinin diğer tarafında, olan bitenden bihaber 240 yolcunun huzurunda nedense daha yoğun oluyor.

Tuvalet daracık da olsa Kirsten, Rabih'in fermuarını açıp onu ağzına alıyor. Eskiden başka erkeklerle bunu yapmaya pek yanaşmamış ama oral seks Rabih'le beraber aşkının kalıcı ve cezbedici bir uzantısı haline gelmiş. Sevgilisinin açık ara en müstehcen, en mahrem, en suçlu parçasını kendisinin en aleni, en saygıdeğer parçasına alması ikisini de cezalandırmaya dayalı pis-temiz, kötü-iyi gibi karşıtlıklardan simgesel olarak azat etmek anlamına geliyor. Bu süreçte, atmosferin buz gibi alt katmanlarında saatte dört yüz kilometre hızla Scheveningen'e doğru uçarken, önceki bölünmüş ve mahcup benliklerini de bir bütün haline getiriyorlar.

Teklif

Beraber geçirecekleri ilk Noel için Kirsten'in Inverness'te yaşayan annesine gidiyorlar. Bayan McLelland ona anne şefkati gösteriyor (yeni çoraplar, İskoçya kuşları hakkında bir kitap, tek kişilik yatağı için bir sıcak su torbası). Rabih hakkında merak ettiği çok şey olsa da, bu merakın üstünü ustaca örtüyor. Sorularını yemekten sonra evyenin başında veya Aziz Andrew Katedrali harabelerini gezerken, havadan sudan bir konuşma kisvesi altında soruyor. Ama Rabih bunu yemiyor tabii, sorguya çekildiğinin farkında. Bayan McLelland, Rabih neyin nesi kimin fesidir anlayıp dinlemek istiyor – ailesi nasılmış, daha önce kimlerle ne tür ilişkileri varmış, Londra'daki işine ne olmuş, Edinburgh'da ne gibi sorumlulukları varmış? Bayan McLelland bu devirde ebeveyn konumunda birine izin verildiği ölçüde Rabih'i sorguya çekiyor. "İzin verildiği ölçüde", çünkü bu devirde ebeveynlerin bu tarz sorup soruşturmaları pek hoş görülmüyor. Üçüncü kişilere ilişki konusunda söz hakkı vermemenin en iyisi olduğu savunuluyor. Zira romantik birlikteliğin sadece iki kişiye özel bir ayrıcalık olması gerektiği düşünülüyor. Belki de daha düne kadar bu iki kişiden birine her akşam banyo yaptıranların veya hafta sonları onu bebek arabasına bindirip Bught Parkı'na güvercinlere ekmek atmaya götürenlerin bile herhangi bir şekilde ilişkiye dahil edilmemesi gerektiği fikri yaygın kabul görüyor.

Ne var ki bu ilişki konusunda söz söyleme hakkının olması, Bayan McLelland'ın soruları olmadığı anlamına gelmiyor. "Ya Rabih zampara veya hovarda çıkarsa, iradesi zayıfsa, ayyaşın tekiyse, insanı canından bezdiren bir tipse, basit bir tartışmayı çözmek için bile kaba kuvvete başvurmaya meyilliyse, o zaman ne olacak?" diye kaygılanıyor. Çünkü bizi mahvedecek kişinin muhtemelen evlendiğimiz kişi olduğunu çoğu insandan daha iyi biliyor.

Beraber geçirdikleri son gün, Bayan McLelland, öğle yemeğinde Rabih'le konuşurken, babası evi terk ettiğinden beri Kirsten'in hiç şarkı söylememiş olmasına hayıflanıyor. Vaktiyle Kirsten gelecek vadeden bir sese ve korodaki sopranolar arasında belli bir konuma sahipmiş. Kızının zamanında okul dışında ne tür faaliyetlere katıldığıyla ilgili ayrıntılar paylaşmakla kalmıyor, "kurallar izin verdiği ölçüde," Rabih'ten Kirsten'in hayatını mahvetmemesini istiyor.

Yılbaşından iki gün önce trene atlayıp Edinburgh'ya dönüş yoluna koyuluyorlar. Yaşlı bir dizelin peşine takılıp, Highlands'i kateden dört saatlik bir yolculuk yapacaklar. Kirsten bu hatta yolculuk yapmaya alışık olduğundan battaniye getirmeyi akıl etmiş. Boş arka vagonda bu battaniyeye sarınıyorlar. Uzaktaki tarlalardan bakınca tren, karanlık zeminde yol alan bir ışık hattı, küçücük bir kırkayak gibi görünüyor olmalı.

Kirsten'in aklı başka yerde.

"Yok bir şey," diye cevap veriyor Rabih'in sorusuna. Ama bu inkâr sözcükleri ağzından çıkar çıkmaz gözünde bir damla yaş beliriyor; derken bir damla, bir damla daha. Yine de, "Gerçekten bir şey yok," diye ısrar ediyor. Aptallık ediyor sadece. Gerizekâlı işte, ne olacak. Rabih'i utandırmayı gerçekten istemezdi. Erkekler böyle şeylerden hiç hoşlanmaz. Zaten Kirsten'in de bunu alışkanlık haline getirmek gibi bir niyeti yok. Hepsinden önemlisi, Rabih'le bir ilgisi yok bunun. Asıl

mesele annesi. Ağlıyor çünkü yetişkin hayatında ilk defa tam anlamıyla mutlu hissediyor. Adeta göbekten bağlı olduğu annesinin pek tatmadığı bir mutluluk bu. Bayan McLelland, Rabih'in Kirsten'i üzmesinden endişeleniyor. Kirsten ise sevgilisi onu bu kadar mutlu ettiği için suçluluk duyarcasına ağlıyor.

Kirsten'e iyice sarılıyor Rabih. Konuşmuyorlar. Aradan altı ay geçmiş, birbirlerini az çok tanıyorlar artık. Rabih o anda planlamadığı bir şey yapıyor: Killiecrankie köyünü geçtikten hemen sonra, kondüktör bilet kontrolünü bitirir bitirmez, Kirsten'e dönüp lafı hiç dolandırmadan, "Benimle evlenir misin?" diye soruyor. "Hemen şimdi olması gerekmiyor," diye ekliyor, "sen zamanı geldiğini düşündüğünde yapalım. Telaşa da lüzum yok. İstersen sadece anneni ve birkaç arkadaşımızı çağırıp kendi aramızda küçük bir tören yaparız. Ama büyük bir düğün de yapabiliriz tabii. Sen nasıl istersen." Rabih, Kirsten'i kayıtsız şartsız seviyor, yaşadığı müddetçe onunla olmayı hayatta şimdiye dek istediği her şeyden daha çok istiyor ve asıl önemli olan da bu zaten.

Kirsten başka tarafa bakıyor. Kısa bir süreliğine hiç sesi soluğu çıkmıyor. Böyle anlarda ne yapacağını bilemediğini itiraf ediyor, ki böyle anlarla sık sık karşılaştığı falan da yok zaten, hatta bu daha önce hiç başına gelmemiş. İçinde bulunduğu bu durum için bir konuşma hazırlamış değil. Her şey çok ani oluyor. Bu, normalde başına gelen şeylerden o kadar farklı ki ve Rabih'in şimdi böyle bir şeyle gelmesi o kadar ince, o kadar delice ve o kadar cesurca ki... Kirsten aslında sinik bir tip, böyle şeyleri kesinlikle önemsemediği kanaatinde. Yine de Rabih ne istediğini ve onun nasıl bir canavar olduğunu aklından çıkarmadığı sürece, Kirsten bütün kalbiyle, büyük bir korku ve minnettarlıkla şöyle dememek için hiçbir sebep görmüyor: Evet, evet, evet.

Bu, bize evlilik sürecini ayrıntılı çözümlemenin göreli statüsü hakkında bir şeyler anlatıyor. Nişanlı bir çiftten onları evlilik teklif etmeye veya bu teklifi kabul etmeye sevk eden şeyin tam olarak ne olduğunu anlatmalarını istemek; üstelik bunu derinlemesine, sabırla ve neyi neden yaptıklarını ölçüp biçerek tartmalarını beklemek hiç romantik değildir, hatta düpedüz kötü niyetli bir tavır sayılır. Teklifin nerede ve nasıl yapıldığını sormaya ise her zaman can atarız.

Onun niçin evlenme teklif ettiğini gerçekten *bilmediğini* söylemek, Rabih'e saygısızlık olmaz. Yani "niye" diye soran şüpheci kişilerle paylaşabileceği, rasyonel temellere dayanan bir dizi tutarlı gerekçe doğrultusunda hareket ettiği söylenemez. Rabih için evlenme teklifinde rasyonel bir gerekçe değil de duygular ön planda, hem de bir sürü duygu: geniş alnı ve üstdudağının altdudağına göre hep biraz daha çıkık oluşu nedeniyle onu hiç bırakmak istemediği duygusu; Kirsten'e "Farem" ve "Köstebeğim" diye hitap etmesine (keza, Kirsten sıradışı bir tipi olduğundan, onu çekici bulduğu için kendini akıllı hissetmesine) neden olan hınzır ve biraz şaşkın bir ifadeyle bezediği cin fikirliliği için onu sevdiği duygusu; ıspanaklı morina turtası yaparken gözü başka bir şey görmeyecek kadar işine konsantre oluşu, kabanının önünü iliklerkenki tatlılığı, tanıdıkları insanların ciğerini okurken sergilediği parlak zekâsı nedeniyle onunla evlenmesi gerektiği duygusu.

Evlilik konusunda bu kadar kendinden emin olması, meseleye uzun uzadıya kafa yorduğundan değil. Evlilik kurumu hakkında tek bir kitap bile okumamış, son on senedir bir bebekle on dakikadan fazla zaman geçirmemiş; boşanmış bir çiftle uzun uzun konuşmak şöyle dursun, evli bir çifte sinik bir tavırla tek soru bile sormamış; evliliklerin büyük çoğunluğunun neden başarısızlıkla sonuçlandığını, ancak tarafla-

rın genel aptallığını veya hayal kurmayı bile beceremememelerini gerekçe göstererek açıklayabiliyor.

Yazılı tarihin büyük bölümünde, insanlar mantıklı gibi görünen nedenlerle evlenmiştir: arazileri bitişiktir, erkeğin ailesi tahıl işini büyütmektedir, kadının babası kasabadaki kanun adamıdır, çekip çevrilecek bir şato vardır veya iki aile de bir kutsal metnin aynı yorumuna inanıyordur. Bu tür mantık evliliklerinden de oluk oluk yalnızlık, tecavüz, sadakatsizlik, dayak, merhametsizlik ve çocuk odalarının kapılarını delip geçen çığlıklar akmıştır.

Hakikaten samimi bir bakış açısına göre, mantık evliliğinin mantıklı bir tarafı yoktur. Genelde çıkarlara, bağnazlığa, züppeliğe, sömürüye ve istismara dayanır. Bu yüzden mantık evliliğinin yerini alan duygu evliliği, kendi varlığını pek gerekçelendirme ihtiyacı duymamıştır. Önemli olan iki insanın da bunu deli gibi istemesidir. Çok güçlü bir içgüdünün etkisiyle birbirlerinin çekimine kapılmaları ve bunun doğru olduğunu yürekten bilmeleridir. Modern çağda ortalık "mantık"tan, yani o sefalet katalizörlerinden, hesaplı kitaplı taleplerden geçilmez. Aslında bir evliliğin ne kadar hesapsızca yapılmış gibi görünüyorsa (tanışalı belki daha sadece bir buçuk ay olmuştur, biri işsizdir veya ikisi de daha genceciktir), o kadar güvenli olduğu söylenebilir. Çünkü bu bariz "pervasızlık" eski zamanların sözümona makul birlikteliklerindeki bütün hataları ve trajedileri dengeleyen bir karşı ağırlık olarak görülür. İçgüdünün itibarı, yüzyılların mantıksız "mantığına" karşı kolektif bir travmatize reaksiyonun mirasıdır.

Rabih evlilik teklif ediyor çünkü bu ona çok tehlikeli bir şey gibi geliyor: Evlilik yolunda gitmezse, ikisinin hayatı da mahvolur. "Evliliğin artık gereksiz, beraber yaşamanınsa çok daha güvenli olduğunu ima eden sesler, pratikte haklı," diye kabul ediyor Rabih. "Ama tehlikenin duygusal açıdan

ne kadar cezbedici olduğunu gözden kaçırıyorlar. İnsanın gidişat birkaç kere ters köşeye yatırsa karşılıklı yıkımla sonuçlanabilecek bir deneye sevgilisiyle girişmesinin duygusal cazibesini anlamıyorlar." Rabih aşk uğruna mahvolup yok olmaya gönüllü oluşunu, bağlılığının bir kanıtı olarak görüyor. Evlenmenin pratik bakımdan "gereksizliği", bu fikri olsa olsa duygusal açıdan daha çekici hale getirir. *Evli olmak* ihtiyat, muhafazakârlık ve çekingenlikle ilişkilendirilebilir. Fakat *evlenmek* bambaşka, daha pervasız, dolayısıyla da daha albenili bir romantik tekliftir.

Evlilik Rabih'e, yürünmesi cesaret isteyen ve bütünüyle aidiyete çıkan bir yolun doruğu gibi geliyor. Bu teklifin öylesine tutkulu bir baştan çıkarıcılığı var ki, gözünü kapayıp sarp kayalıklardan atlarken, sevgilinin seni yakalamak için orada bir yerde durmasını istemeye ve orada olduğunu bilmeye benziyor.

Evlilik teklif ediyor çünkü Kirsten'le birbirlerine hissettiklerini muhafaza etmek, "dondurmak" istiyor. Onunla evlenerek, ikisini de sarhoş eden bir hissi kalıcılaştırmayı umuyor.

Hiç bırakmak istemediği o tutkuyu düşünürken tekrar tekrar aklına gelen bir anısı var. George Sokağı'nda, teras katındaki bir kulüpteler. Cumartesi gecesi. Dans pistindeler, mor ve sarı ışıkların hızlı yörüngeleriyle yıkanıyorlar; bir hiphop parçasının arkasından, stadyumda marş söyler gibi coşkuyla hep bir ağızdan söylenen bir başka parça geliyor. Kirsten spor ayakkabı giymiş, üzerinde siyah kadife bir şort ve yine siyah şifon bir bluz var. Rabih, Kirsten'in şakaklarındaki teri yalayıp onu kollarında döndürmek istiyor. Müzik ve dans edenlerin arasındaki arkadaşlık hissi, tüm acıların ve ayrılıkların tümüyle son bulacağını vadediyor.

Sadece parmaklıklara gelişigüzel sıralanmış büyük mumlarla aydınlatılan bir terasa çıkıyorlar. Gökyüzü açık, evren

karşılarında arz-ı endam ediyor. Kirsten Andromeda'yı gösteriyor. Edinburgh Kalesi'nin üzerindeki bir uçak önce manevra yapıyor, ardından havaalanına inmek için tekrar düz bir rotaya giriyor. Rabih'in tam o anda, beraber yaşlanmak istediği kadının Kirsten olduğuna hiç şüphesi yok.

O akşamın evlilik sayesinde "dondurup" muhafaza edemeyeceği tarafları da var tabii: yıldızlarla dolu uçsuz bucaksız gökyüzünün dinginliği, Dionysosçu gece kulübünün haz verme bakımından bonkörlüğü, sorumluluk diye bir şeyin olmaması, önlerinde hâlâ tembellik edebilecekleri bir pazar gününün olması (öğlene kadar yatabilecekler), Kirsten'in neşeli haletiruhiyesi, Rabih'in bütün bunlar için duyduğu şükran... Rabih bir duyguyla evlenmeyeceğinden duyguyu sonsuza dek sabitlemiş olmuyor. Son derece özel, ayrıcalıklı ve geçici koşullarda, aynı duyguyu paylaşma şansı yakaladığı biriyle evleniyor.

Evlilik teklifi Rabih'in bir taraftan can attığı, bir taraftan da koşarak uzaklaşmak istediği bir şeyle ilgili. Kirsten'le tanışmadan birkaç ay önce, Salamanca Üniversitesi'nden eski arkadaşları olan bir çiftle yemek yemişti. Hararetli hararetli konuşup arayı kapattıkları hoş bir yemek olmuştu. Victoria Sokağı'ndaki restorandan hep beraber kalkarlarken, Martha, Juan'ın devetüyü rengi kabanının yakasını düzeltip burgonya atkısını dikkatle boynuna dolamıştı. Bunu gören Rabih midesine yumruk yemiş gibi hissetmişti, zira bu jestteki ihtimamın doğallığı ve inceliği Rabih'in, varoluşuna ve kaderine karşı tamamen kayıtsız olan bir dünyada nasıl da yapayalnız olduğunu anlamasına yol açıvermişti.

İşte o zaman, kendi başına olmanın artık çekilir tarafı kalmadığını fark etmişti. Nerede akşam orada sabah partilerden eve yalnız dönmek, pazar günleri bir insan evladıyla bile tek kelime etmemek, tatil için çocuklar yüzünden konuşmaya

mecali kalmayan çiftlerin peşine takılmak, kimsenin kalbinde özel bir yeri olmadığını bilmek canına tak etmişti.

Kirsten'e derin bir aşk besliyor ama kendi başına olma fikrinden de neredeyse bir o kadar nefret ediyor.

Evliliğin cazibesi, utanç verici bir dereceye kadar, yalnız olmanın tatsızlığına dayanıyor. Bu, her halükârda bir birey olarak bizim suçumuz değil. Toplumun tamamı kendi başına olmayı mümkün olduğunca rahatsız edici ve iç karartıcı bir şey haline getirmeye kararlı görünüyor: Zincirinden boşanmış gibi geçen öğrencilik yılları bitince, yakınlık ve sıcaklık bulmak, insanın cesaretini kıracak kadar zorlaşıyor. Sosyal hayat baskıcı bir biçimde çiftler etrafında dönmeye başlıyor; arayıp soracağınız veya beraber takılabileceğiniz kimse kalmıyor. Hal böyle olunca, şöyle az çok aklı başında birini bulunca ona tutunmamız pek de şaşırtıcı olmuyor.

İnsanların (teoride) ancak evlendikten sonra seks yapabildiği eski zamanlarda, aklıselim sahibi insanlar, kimilerinin yanlış gerekçelerle evlenmeye meyledebileceğini fark ettiler. Bunun üzerine, gençlerin daha sakin bir biçimde, sırf itkileri tarafından yönlendirilmeyen seçimler yapmasına imkân sağlamak için, evlilik öncesi sekse dair tabuların kaldırılması gerektiğini savundular.

Fakat makul kararlar almanın önündeki bu engel kaldırıldıysa da yerini başka türden bir açlık almış olmalı. Nasıl ki vaktiyle cinsellik güdüsü etkili olmuşsa ve işin nereye varacağına bakılmamışsa, şimdi de bir yol arkadaşına duyulan özlem etkili olabiliyor. Arka arkaya tam elli iki pazar gününü tek başına geçirmek insanın sağduyusunu altüst edebilir. Yalnızlık, potansiyel bir eş konusunda boşu boşuna acele edilmesine, o kişi hakkındaki şüphelerin ve belirsizliklerin görmezden gelinmesine yol açabilir. Bir ilişkinin başarısını sırf çiftin beraber ne kadar mutlu olduğuna bakarak değil, her bir partnerin "bir ilişki içinde olmama" fikrini ne kadar dert ettiğini de göz önünde bulundurarak değerlendirmek gerekir.

Evlilik teklif ederken kendinden gayet emin çünkü içi dışı bir, dolayısıyla kendisinin rahatlıkla aynı evde yaşanabilecek biri olduğuna gerçekten inanıyor – çok uzun zaman boyunca kendi başına kalmış olmanın alengirli bir sonucu daha. Kendi başına olmanın, yanıltıcı bir benlik imgesini, yani kişinin gayet normal olduğu kanısını teşvik etmek gibi bir huyu vardır. Rabih'in içinde tam bir kaos olduğunu hissettiğinde takıntılı bir biçimde etrafı toplama eğilimi, evhamını savuşturmak için dört elle işe sarılma alışkanlığı, kaygılandığında aklından geçenleri ifade etmekte zorlanması, sevdiği bir tişörtü bulamayınca öfkeye kapılması vs. Ortalığı dağıtan, gelip yemeğini yemesini söyleyen, televizyonun uzaktan kumandasını temizleyip durmasına kuşkuyla yaklaşan, huzursuzluğunun nedenini anlatmasını isteyen biri şöyle dursun, en basitinden etrafta onun ne yaptığını gören biri olmadığı sürece, tüm bu tuhaflıkların muntazaman üstünü örtüyor. Ortada tanık olmayınca, doğru insanı bulduğu takdirde, etrafta birinin olmasının belli bir sıkıntı yaratmayacağı gibi iyimser bir yanılsamaya kendini kaptırabiliyor.

Bundan birkaç yüzyıl sonra, çağımızın evlilik için yeterli gördüğü kendini bilme düzeyi kafa karıştırıcı, hatta düpedüz barbarca bulunabilir. İşte o zaman herkesin hemen savunmaya geçmeden, hoşgörüyle, sevecenlikle cevap vermesi beklenen standart, peşin hükümden tamamen uzak (ilk randevu için bile uygun) soru şu olur herhalde: "Senin ne gibi deliliklerin var bakalım?"

Kirsten, Rabih'e yeniyetmeyken mutsuz olduğunu, başkalarıyla ilişki kuramadığını hissettiğini ve kendine zarar verdiği bir evreden geçtiğini anlatıyor. "Acımı hafifleten tek şey," diyor, "kollarımı kanatana kadar çizmek oluyordu." Rabih bu itiraftan etkileniyor, ama dahası da var: Sıkıntıları sayesin-

de Kirsten'in çekimine kapılıyor. Onu evlenmeye uygun bir aday olarak kabul etmesinin nedeni, işleri her zaman yolunda gitmiş insanlara içgüdüsel açıdan şüpheyle yaklaşması. Neşeli ve sosyal insanların yanında kendisini izole ve garip hissediyor. Dertsiz tasasız tiplerden hiç hazzetmiyor. Geçmişte randevulaştığı bazı kadınları "sıkıcı" diye tanımlıyor. Halbuki bir başkası bu kadınları daha cömert ve isabetli bir biçimde "sağlıklı" diye nitelendirebilirdi. Travmayı büyüme ve olgunlaşmanın başlıca yolu sayan Rabih, kendi üzüntüsünün partnerinin karakterinde yankı bulmasını istiyor. Dolayısıyla Kirsten'in zaman zaman kendi kabuğuna çekilmesini, aklından geçenleri kestirmekte zorlanmasını, ne zaman bir anlaşmazlık yaşasalar aşırı mesafeli davranıp savunmaya geçmeye meyletmesini –başlarda– çok dert etmiyor. Belli belirsiz de olsa, aklından ona yardım etme isteği geçiyor. Ama en çok yardıma ihtiyacı olanlara yardım eli uzatmanın zorlu bir iş olabileceğini pek anlamamış gibi. Kirsten'in yaralı hallerini en bildik ve en lirik şekilde yorumluyor: faydalı bir rol oynaması için bir fırsat.

Aşkta mutluluk aradığımıza inanırız, ama peşinde olduğumuz asıl şey aşinalıktır. Yetişkinlik ilişkilerimizde, çocukluktan gayet iyi bildiğimiz –ve şefkat ile ihtimamdan ibaret olmayan– duyguları yeniden yaratmanın yollarını araırız. Çoğumuzun işin başında tadacağımız o aşk, beraberinde daha yıkıcı başka dinamiklerle gelecektir: zıvanadan çıkmış bir yetişkine yardım etmek isteme duygusu, anne veya babanın sıcaklığından mahrum kalma veya öfkesinden korkma duygusu, daha alengirli isteklerimizi ifade edecek kadar güvende hissetmeme duygusu.

Öyleyse bir yetişkin olarak kendimizi bazı adayları yanlış oldukları için değil de belki biraz fazla doğru *–yani aşırı dengeli, olgun, anlayışlı ve güvenilir– oldukları için, özellikle de bu doğ-*

ruluk bize içten içe yabancı ve hak edilmemiş bir şey gibi geldiği için reddederken bulmamız ne kadar mantıklı? Daha heyecan verici insanların peşine düşmemizin nedeni hayatın onlarla güllük gülistanlık geçeceğine inanmamız değildir. Bu ilişkide hüsrana uğrama örüntülerinin insanın içini rahatlatacak kadar tanıdık olacağına dair bilinçdışı bir histir.

Ne zamandır ruhunu daraltan ilişki düşüncesinin boğuculuğundan kurtulmak için ona evlenme teklif ediyor. Dile kolay, on yedi yıllık bir melodram ve boş yere ümitlenip durmak onu tüketmiş. Şimdi otuz iki yaşında ve başka başka zorluklar yüzünden huzursuz. Kirsten'i bu kadar çok severken, evliliğin aşkın çoğunlukla sancılı bir biçimde hayatını yönlendirmesine kesinkes son vereceğini umduğu için, Rabih'e sinik veya taş kalpli demek haksızlık olur.

Kirsten'e gelince, sancılı bir biçimde pek çok şeyden, özellikle de kendisinden çoğu kez şüphe eden biri açısından, nazik ve enteresan bir tavra sahip, Kirsten'in kendisi için doğru insan olduğuna besbelli inanan birinden gelen evlilik teklifinin cazibesini hiç de hafife alamayacağımızı söylemek (ileride daha ziyade Rabih'in zihninde dolaşacağımızdan) şimdilik yeterli olur herhalde.

Bir nikâh memuru Inverness evlendirme dairesinin somon rengi salonunda yağmurlu bir kasım sabahı evlendiriyor onları. Nikâhta Kirsten'in annesi, Rabih'in babasıyla üvey annesi ve sekiz arkadaşları var. İskoçya devletinin evlilik yeminini ederken, birbirlerini sevip sayacaklarına, birbirlerine sabır gösterip şefkatle yaklaşacaklarına, güvenmeyi ve affetmeyi bileceklerine, ölüm onları ayırana dek en iyi dostlar ve en sadık eşler olarak kalacaklarına söz veriyorlar.

Bir şey öğretme derdinde olmayan (veya belki de nasıl bir şeyler öğretilebileceğini düpedüz bilmeyen) hükümet, edi-

len bu yeminlerin nasıl somutlaştırılacağı konusunda başka yol göstermiyor. Gerçi ilk evlerine izolasyon yaptırmak isterlerse ne gibi vergi indirimlerinden yararlanabilecekleri hakkında biraz bilgilendiriyor.

Nikâh töreninden sonra, öğle yemeği için hep beraber yakınlardaki bir restorana geçiyorlar. Akşama doğru da taze gelin ve damat Paris'te Saint-Germain civarında küçük bir otele yerleşiyor.

Evlilik: Karşısındakinin kim olduğunu veya olabileceğini bilmeyen iki insanın, tahayyül edemedikleri ve üstünde düşünüp taşınmaktan da itinayla kaçındıkları bir geleceğe kendilerini tabi kılarak, umutla, cömertçe ve müthiş bir içtenlikle oynadığı bir kumardır.

CİCİM AYLARINDAN SONRA

Aptalca Şeyler

Aşk Şehri'nde, İskoç gelin ve Ortadoğulu damat Père Lachaise mezarlığındaki merhumları ziyaret ediyor. Jean de Brunhoff'un mezarını arıyorlar ama nafile. Nihayetinde Edith Piaf'ın mezarı başında jambonlu kaşarlı bir tostu bölüşüp yerken buluyorlar kendilerini. Otel odalarına dönünce, Kirsten'in tabiriyle "spermli yatak örtüsü"nü kaldırıp yatağın üstüne bir havlu seriyorlar. Kâğıt tabaklarda ve plastik çatallarla, Cherche-Midi Caddesi'ndeki bir şarküterinin vitrininde görünce canlarının çektiği soslu Bretonya ıstakozunu yiyorlar.

Otellerinin karşısında çocuklar için hırka, tulum gibi şeyler satan cafcaflı bir butik var. Fiyatları epey tuzlu. Bir akşamüstü Rabih banyo keyfi yaparken, Kirsten de butiğe uğruyor ve elinde Dobbie'yle geri dönüyor: Tek boynuzlu, üç gözünün üçü de ayrı telden çalan ve kasten böyle yapılmış bu küçük, tüylü yaratık altı sene kadar sonra kızlarının en sevdiği oyuncak olacak.

İskoçya'ya dönünce ev bakmaya başlıyorlar. Rabih zengin bir kadınla evlendim diye muziplik yapıyor. Tabii bu sözün sadece Kirsten'in mali durumunun Rabih'inkine göre biraz daha iyi olması bakımından doğruluk payı var. Kirsten'in halihazırda kendine yetecek bir dairesi var, Rabih'ten dört sene önce iş hayatına atılmış ve bütün bu süreçte sekiz aydan fazla süre işsiz kaldığı olmamış. Rabih'in de başını sokacak bir oda tutmaya hayli hayli gücünün yettiğini (nazikçe) belirtiyor Kirsten. Merchiston Caddesi'ndeki bir binanın giriş katında hoşlarına

giden bir yer buluyorlar. Evi satan ince yapılı, ihtiyar kadın bir sene önce eşini kaybetmiş. İki oğlu varmış ama Kanada'da yaşıyorlarmış. Kadının sağlığı pek yerinde değil. Oğullarının henüz birer çocuk olduğu zamanlarda çekilmiş aile fotoğraflarının sıra sıra dizili olduğu koyu kahverengi rafların yerine bir televizyonun nasıl sığacağını ölçüp biçmeye başlıyor Rabih. Duvar kâğıtlarını da çıkaracak ve tupturuncu mutfak dolaplarını daha oturaklı bir renge boyayacak.

"Vaktiyle Ernie'yle ben de biraz böyleydik," diyor yaşlı kadın. Kirsten de, "Allah muhabbetimizi artırsın!" deyip kolunu kısa bir süreliğine kadının omzuna atıyor. Evi satan kadın eskiden hâkimmiş. Şimdi, omurgasındaki onulmaz tümör durmadan büyüdüğünden, şehrin öbür ucunda bir bakımevine taşınıyor. Makul bir fiyatta anlaşıyorlar; satıcı genç çifti fiyat konusunda biraz daha zorlayabilirdi ama zorlamıyor. Kontratı imzaladıkları gün, Kirsten ölçü almak için yatak odasına dalınca, yaşlı kadın Rabih'i kemikli ellerinden beklenmeyecek kadar güçlü bir biçimde bir kenara çekip konuşuyor. "Onu üzme e mi," diyor, "haksız olduğunu düşündüğün zamanlarda bile üzme." Altı ay kadar sonra kadının vefat ettiğini öğreniyorlar.

Hiçbir zaman can alıcı bir tarafı olmamış hikâyelerinin gidişatına bakılırsa sona yaklaştığını düşündüren bir noktaya geliyorlar. Romantizm denen meydan okumayı arkalarında bırakıyorlar. Bundan böyle hayatın öylesine tekdüze, tekrara dayalı bir ritmi olacak ki geriye dönüp baktıklarında çoğu kez bir olayın ne zaman yaşandığını bile kestiremeyecekler, yıllar dahi birbirinin aynısı gibi görünecek. Ama aslında hikâyelerinin bitmesine daha çok var: Artık her şey, akıntıda daha uzun süre dayanma ve ilgi zerreciklerini yakalamak için daha sık gözlü bir elek kullanma meselesinden ibaret.

Yeni evlerine taşındıktan birkaç hafta sonra, bir cumartesi sabahı, Rabih ile Kirsten bardak almak için şehrin dışındaki

büyük Ikea mağazasına gidiyor. Farklı farklı stillerde, iki koca reyonu dolduracak kadar çok çeşit var. Bir önceki hafta, Queen Sokağı'ndaki yeni bir dükkânda hemen bir lamba bulup almışlardı; ahşap gövdeli, porselen abajurlu bu lambaya ikisi de görür görmez bayılmıştı. Şimdi bardak alma işini de muhtemelen böyle kolayca halledecekler.

O devasa ev gereçleri departmanına girdikten kısa bir süre sonra Kirsten, Fabulös serisinden bir takım almaları gerektiğine karar veriyor: Tabana doğru hafifçe daralan, yanları dalga şeklinde mavi ve mor boya damlacıklı küçük bardaklar bunlar. İşleri bitince de dosdoğru eve dönmeleri lazım artık. Kocasının onun en beğendiği taraflarından birisi, Kirsten'in ne istediğini gayet iyi bilmesi. Fakat Rabih de birden, mutfak masasına olsa olsa Godis serisinin o büyük, desensiz, düz kesim bardaklarının iyi gideceğinden emin oluveriyor.

Romantizm bir sezgisel anlaşma felsefesidir. Gerçek aşkta, her şeyi bıkkınlık verecek kadar ayrıntılı bir biçimde açıklamaya gerek yoktur. İki insan birbirine aitse eğer, ikisi de en nihayetinde müthiş bir şey hisseder: "Dünyayı tıpatıp aynı şekilde görüyoruz."

"Bak, eve gidelim, paketi açıp tabakların yanına koyunca sen de çok beğeneceksin, güven bana. Bunlar... daha iyi işte," diyor yeri geldiğinde sert görünmeyi bilen Kirsten. Ona göre bunlarda, kantin veya hapishane bardağı havası var.

"Anlıyorum ama düşününce, bunlar daha bir temiz, daha bir canlı görünecek," diye karşılık veriyor fazla süslü püslü şeylere uyuz olan Rabih.

"Ama bütün gün burada durup bunu tartışamayız," diyerek daha fazla uzatmamaları gerektiğini belirtiyor Kirsten, sıvadığı kollarını tekrar bileklerine indirirken.

"Ona ne şüphe," diye onaylıyor Rabih.

"E o zaman şu Fablös'ü alıp geçelim artık," diye çıkışıyor Kirsten.

"Tartışmayı uzatmak istemiyorum ama bunun gerçekten kötü bir fikir olduğuna inanıyorum."

"Ama içimden bir ses..."

"Benim de," diye karşılık veriyor Rabih.

Bir Ikea reyonunun önünde durup hangi bardak takımını alacakları gibi zerre ehemmiyet taşımayan bir meseleyi (hele ki hayat bu kadar kısa, hayatın asıl dertleri de bu kadar büyükken) uzun uzadıya, giderek huysuzlaşarak diğer müşterilerin meraklı bakışları altında tartışmanın hakikaten zaman kaybı olduğunu ikisi de gayet iyi biliyor. Yine de bu Ikea reyonunun önünde durmuş, sabahtan beri hangi bardak takımını alacaklarını konuşuyorlar. Yirmi dakikadan sonra, ikisi de diğerini biraz aptallık etmekle suçlayıp, bir şeyler satın alma ümidini arkalarında bırakarak otoparka yollanırken, Kirsten bundan böyle her şeyi avcundan içme niyetinde olduğunu söylemeden edemiyor. Eve varana kadar bakışlarını yola dikip tek kelime etmiyorlar. Arabadaki sessizliği bozan tek şey ara sıra duyulan sinyal sesleri. Beraberlerinde gezmeye götürdükleri Dobbie canından bezmiş halde arka koltukta oturuyor.

Aklı başında insanlar bunlar. Kirsten gelecek hafta Dundee'ye gidip oranın idari yetkililerine yapacağı "Bölge Hizmetlerinde Tedarik Yöntemleri" başlıklı sunumuna hazırlanıyor. Bu arada Rabih'in de "Christopher Alexander'ın Çalışmalarında Uzam Tektoniği" başlıklı bir tezi var. Yine de bir sürü "aptalca şey" yüzünden aralarında sürekli sorun çıkıp duruyor. Mesela yatak odasının ideal sıcaklığı ne olmalı? Kirsten ertesi gün zihninin açık ve enerjisinin yüksek olması için gece boyunca odanın sürekli havalanması gerektiğine inanıyor. Odanın havasız kalmasındansa biraz soğuk olma-

sını yeğliyor (gerekirse üstüne bir kat daha geçirmeye veya termal pijama giymeye razı). Pencere mutlaka açık kalmalı. Rabih'in Beyrut'ta geçen çocukluğunda kışlar biraz sertmiş ve şiddetli rüzgârlar her zaman ciddiye alınırmış (savaş zamanı bile, ailesi evde cereyan olmamasına dikkat edermiş). Kepenkler kapalı, perdeler iyice çekili ve camlar biraz buğulu olunca nedense daha güvende, rahat ve konforlu hissediyor.

Başka bir münakaşa konusu da hafta içi bir akşam beraber yemeğe çıkacaklarsa (şöyle güzel bir ziyafet için) kaç gibi evden ayrılmaları gerektiği. Kirsten şöyle düşünüyor: Saat sekiz için rezervasyonları var, Origano yaklaşık beş kilometre uzakta, yani normalde yolun pek uzun sürmemesi lazım, ama ya geçen seferki (James ve Mairi'yle buluşacakları zamanki) gibi dönel kavşakta trafik varsa? Her halükârda, biraz erken varmaları sorun olmaz. Hemen yan taraftaki barda birer içki içebilir, hatta parkta biraz gezinebilirler; hem ne zamandır doğru dürüst muhabbet etmediler. Lafın kısası, taksiyi saat yedi için ayarlamaları en iyisi olur. Rabih ise şöyle düşünüyor: Rezervasyon saat sekizdeyse, sekiz çeyrek veya sekiz yirmi gibi orada olabiliriz. Ofisten çıkmadan halletmem gereken beş uzun e-posta var ve aklım hâlâ işteyken muhabbete dahil olamam. Hem o zamana kadar yollar boşalmış olur. Taksi de hep erken geliyor zaten. İyisi mi, taksiyi sekiz için ayarlayalım.

Peki, Rabih'in etkilemek istediği bir müşterisi tarafından davet edildikleri İskoçya Müzesi'ndeki fiyakalı bir partide bir hikâye anlatmanın en iyi yolu nedir? Rabih'e göre bu işin kuralı belli: Evvela olayın nerede geçtiğini anlatıp arka plan bilgisi vereceksin, ardından olayın kahramanlarını tanıtacaksın, kahramanlarımızın ne gibi açmazlarla karşılaştığını en ince ayrıntısına kadar verip hemen ve doğrudan hikâyenin sonunu söyleyeceksin (bundan sonra sözü sabırla sırasını bekleyen bir başkasına, tercihen CEO'ya bırakmaksa nezakettendir).

Kirsten'e göreyse hikâyeye tam ortasından başlayıp başa doğru gitmek daha sürükleyici. Dinleyiciler karakterler için asıl mevzunun ne olduğunu böylece daha iyi kavrar. Ayrıntılar hikâyeye yerel bir tat katar. Hemen sadede gelinmesini herkes sevmez. Bu ilk anekdot ilgi de görürse, niye bir tane daha patlatmayasın?

Kemikleri on dokuzuncu yüzyılda Glasgow yakınlarında bir taşocağında bulunmuş devasa bir stegosaurus fosilinin yanı başında duran dinleyicilerin bu konu hakkındaki görüşünü alacak olsalar, muhtemelen iki yaklaşım da ciddi bir itirazla karşılaşmazdı. Dinleyiciler ikisinin de kendilerine uyacağını söylerdi herhalde. Fakat böyle ufak tefek şeylere bile uyuz olan Kirsten ile Rabih'e, vestiyere doğru ilerlerken performanslarının belli başlı noktalarını gözden geçirdikleri sırada, arada çok daha hayati ve kişisel bir fark var gibi geliyor: "Nasıl oluyor da her zaman bu kadar gelişigüzel veya tam tersi aşırı planlı programlı davranıp da herhangi bir şeyi –dünyayı, kendini, beni– anlamlandırabiliyorsun?" Bunu ikisinin de aklı almıyor. Ne zaman tansiyon yükselse peydahlanan bir düşünce, gerilimin dozunu daha da artırıyor: Bir ömür böyle geçer mi?

Hayatın uluslararası ticaret, göç, onkoloji gibi büyük alanlarının çoğunda karmaşıklığa müsamaha gösteririz. Dolayısıyla itilafların çıkabileceğini baştan kabul eder ve bunların sabırla çözülmesi için gerekeni yapmaktan gocunmayız. Ama evdeki varoluşumuz söz konusu oldu mu, huzurun zaten olması gerektiğini varsaydığımızdan, her şeyi devamlı müzakere etmek durumunda kalmak bizi canımızdan bezdirir. Banyonun nasıl kullanılacağını kararlaştırmaya iki günlük bir toplantı ayırmak açıkçası acayip gelir bize. Akşam yemeği için evden kaçta çıkmak gerektiğini netleştirmek için profesyonel bir arabulucu tutmaksa düpedüz abes görünür.

Taksileri ıssız banliyö sokaklarından hızla geçerken, aynı anda hem korkan hem de kendine acıyan Rabih, "Delinin tekiyle evlenmişim," diye düşünüyor. En az onun kadar öfkeli olan partneri, taksinin arka koltuğunda birinden ne kadar uzağa oturulabilirse o kadar uzağa oturmuş. Şu anda içinde bulunduğu türden bir münakaşanın evlilik denen şeyde kendine yer bulabileceği aklının ucundan geçmezdi Rabih'in. Anlaşmazlık, diyalog ve uzlaşmaya teoride gayet hazırlıklı, ama böylesine su katılmamış bir ahmaklık söz konusu olduğunda işler değişiyor tabii. Bu kadar eften püften bir şey için böyle hırgür çıkarıldığını şimdiye dek ne okumuş ne de duymuş. Kirsten'in muhtemelen ara sıcaklar bitip de ana yemek gelene kadar soğuk ve mesafeli davranacağını bilmek yarasına tuz biber ekiyor. Kendi halindeki şoförü şöyle bir süzüyor: Ön panele yapıştırılmış küçük plastik bayrağa bakılırsa Afgan olmalı. Ne fakirlik ne de soykırım gibi bir derdi olan bu iki insanın ufacık şeyler için didişip durduğunu görünce ne düşünmüştür acaba? Rabih kendi gözünde çok nazik bir adam ama tam da bu nezaketini gösterebileceği türden meselelerle karşılaşmak yazık ki kaderinde yokmuş. Ona göre Bedehşan'da yaralı bir çocuğa kan vermek veya Kandeharlı bir aileye temiz su taşımak, karısına doğru eğilip özür dilemekten çok daha kolay olurdu.

Eve dair tüm kaygılar eşit derecede prestijli değildir. Diğerinin kahvaltılık gevrek yerken çok ses yapmasını veya dergileri okuduktan çok sonra da saklamak istemesini bu kadar taktığımız için kolayca aptal durumuna düşebiliriz. Bulaşıkların makineye nasıl yerleştirileceğiyle veya tereyağının kullanıldıktan ne kadar süre sonra buzdolabına geri kaldırılması gerektiğiyle ilgili katı kuralları olan birini küçük düşürmek hiç de zor değildir. Bizi delirten şeylerin bir cazibesi olmayınca, kaygılarımızı gereksiz ve tuhaf diye yaftalaya-

bilecek kişilerin merhametine kalırız. Nihayetinde öfkelendiğimizle kaldığımız gibi, bizi hüsrana uğratan meselenin ne derece önemli olduğu konusunda da öyle şüpheye düşeriz ki, bunları karşımızdaki kuşkucu ve sabırsız dinleyiciye sakin sakin anlatamayacak kadar kendimize güvenimizi kaybederiz.

Gerçekte, Rabih ile Kirsten'in didişip durmaları çoğu zaman bir "hiç" uğruna falan değil. Bu eften püften meseleler aslında gereken ilgiyi görmemiş daha büyük meselelere dair; gündelik tartışmalar da, karakterlerindeki temel tezatları fark etmelerini sağlayacak olan belli belirsiz ipuçları.

Nelere bağlı kaldığına, nelerden ötürü hayal kırıklığına uğradığına daha fazla kafa yormuş olsa, Rabih yorganın altından (oda sıcaklığıyla ilgili olarak) şöyle bir açıklama yapacak belki de: "Kış ortasında pencere açık kalsın dediğin zaman korkuyorum ve keyfim kaçıyor. Fiziksel bir durumdan bahsetmiyorum; duygusal açıdan düşün. En kıymetli şeylerin ayaklar altına alındığı bir gelecekten bahsetmek gibi geliyor bu bana. Sende gördüğüm zaman, hemen kaçtığım o sadistçe metaneti ve neşe saçan cesareti çağrıştırıyor. Bilinçaltında asıl isteğinin odayı havalandırmaktan ziyade o çekici ama haşin, aklı başında ve göz korkutucu tarzınla beni pencereden itmek olmasından korktuğumu hissediyorum."

Dakiklik konusundaki tavrını irdelemeye aynı şekilde meraklı olsa, restorana giderken Kirsten de Rabih'e (ve Afgan şoföre) kendi dokunaklı konuşmasını yapabilirdi: "Evden bu kadar erken çıkma konusundaki ısrarım sonuçta bir korku semptomu. Bu kadar rastgele, tesadüflerle dolu bir dünyada kaygıyı ve ifade edilemeyecek, feci bir dehşet hissini savuşturmak için geliştirdiğim bir teknik bu. Nasıl ki başkaları iktidar dürtüsü ve benzer bir dürtüyle güvenlik için yanıp tutuşuyorsa, aynı şekilde ben de dakik olmak istiyorum. Ço-

cukluğumu hiç gelmeyen bir babayı bekleyerek geçirdiğimi düşününce biraz anlamlı hale geliyor, ama sadece biraz. Kendimce, aklımı kaçırmamak için bulduğum delice bir yol işte."

Neye neden ihtiyaç duyduklarını böyle anlatsalar, birbirlerinin inançlarının kökenlerine anlayışla yaklaşsalar, belli bir esneklik kazanabilirlerdi belki. Rabih, Origano için altı buçuğu fazla geçirmeden yola çıkalım, diyebilirdi ve Kirsten yatak odaları için bir klima ayarlayabilirdi.

Uzlaşma sabrı olmazsa, tatsızlık çıkar, yani kaynağının unutulduğu bir öfke yaşanır. Birisi bir şeyin hemen şimdi yapılması için dırdır eder ve neden böyle olması gerektiğini açıklama zahmetine girmez. Başının eti yenenin ise bu isteğe direnmesinin makul bir karşı argümana dayandığını anlatmaya veya karakterindeki iç burkucu, hatta mazur görülebilir bir kusurdan kaynaklandığını açıklamaya gönlü elvermiyordur.

İki taraf da, kendilerini fena halde canlarından bezdiren sorunların buhar olup uçmasını umar.

Pencere ve oda sıcaklığı konusunda yine açmaza girdikleri bir sırada, Kirsten'in, partneriyle beraber Polonya'da yaşayan arkadaşı Hannah arıyor. "Nasıl gidiyor?" diye sorarken, onların (artık bir yılı bulan) evliliklerini kastediyor.

Kirsten'in kocası karısının odayı havalandırmakla ilgili taleplerine karşı itirazının gücünü artırmak için sırtına bir palto başına bir bere geçirmiş, yorganı da üstüne çekip çocukça bir kendine acıma hissiyle odanın bir köşesinde büzüşmüş duruyor. Kirsten ona hanım evladı diyor ve bu ilk kez olmuyor.

"Aman ne güzel," diyor Kirsten.

İlişki konusunda belli oranda açıksözlülük ne kadar revaçta olursa olsun, insanın –o kadar düşünme ve deneme

imkânı olmasına rağmen– ilişkiye bodoslama atladığını ve belki de yanlış kişiyle evlendiğini itiraf etmesi hâlâ biraz utanç verici sayılıyor.

"Rabih'leyim; sakin bir akşam geçiriyoruz işte. Okuyacak çok şey birikmişti, onlara göz atıyorum."

Aralarının nasıl olduğuna dair aslında ne Rabih'in ne de Kirsten'in kesin bir fikri vardı. Ruh halleri değişip duruyordu. Tek bir hafta sonu boyunca bile klostrofobiden hayranlığa, arzudan can sıkıntısına, aldırışsızlıktan coşkuya, sinir olmaktan şefkat duymaya savrulup duruyorlardı. Bir noktada çarkı durdurup hislerini üçüncü bir kişiyle dürüstçe paylaşmak, bir gün geriye dönüp bakınca geçici olduğu anlaşılacak bir ruh halini itiraf etme tehlikesini göze almayı gerektiriyordu. Ne de olsa iç karartıcı anılar iç açıcı olanlardan çok daha akılda kalıcıdır.

Didişip durmalarına kimsenin şahit olmadığından emin oldukları sürece, Kirsten ile Rabih aralarının ne kadar iyi veya ne kadar kötü olduğuna karar vermek zorunda değiller.

Sıradan ilişkinin zorluğu meselesi niyeyse hâlâ o kadar ihmal ediliyor ki bu konuda işimize yarayacak pek bir şey duymuyoruz. Aşırı uçlarsa –tam anlamıyla huzur içindeki çiftler veya tarafların birbirini gırtlaklama raddesine geldiği facialar– tekrar tekrar gündeme getiriliyor. Dolayısıyla çocukça öfke patlamalarını, gecenin bir yarısı savurulan boşanma tehditlerini, surat asıp ağız açmadan oturmaları, kapı çarpmaları, her allahın günü karşılaştığımız düşüncesizlikleri ve zalimlikleri neye yoracağımızı, keza bunlar konusunda kendimizi bu kadar yalnız hissetmemizin âlemi olup olmadığını kestirmek zor.

Başka insanların bize vermediği cevaplar için sanat biçilmiş kaftandır ama. Edebiyatın belki de başlıca meselelerinden biri budur: toplumun bağnazlığı yüzünden irdelenemeyenleri bizlere anlatmak. Dolayısıyla önemli kitaplar da, bir bakıma içimize su serperek ve

minnettarlık uyandırarak, bize yazarın nasıl olup da hayatlarımız hakkında bu kadar çok şey bilebildiğini sorduran türden olmalıdır.

Ne var ki, sağlam ve kalıcı bir ilişkinin nasıl olduğuna dair gerçekçi bir yaklaşım –toplumsal veya sanatsal– sessizlik yüzünden zayıflar. Biz de diğer çiftlerden daha beter bir halde olduğumuzu zannederiz. Mutsuz olduğumuz yetmezmiş gibi, bu mutsuzluğun bir tek bizim başımızda olduğu yanılgısına kapılırız. Sonunda, didişip durmalarımızın evliliklerimizin esasen tam da planlandığı gibi gittiğinin kanıtı değil de, beklenmedik ve çok temel bir hata yaptığımızın göstergesi olduğuna inanmaya başlarız.

Dertlerine derman olacak iki şey onları sürekli bir tatsızlıktan koruyor. Bunlardan ilki kötü hafıza. Bir perşembe günü öğleden sonra dörtte, dün akşam takside ne diye kıyamet koptuğunu hatırlamak o kadar kolay değil. Rabih bunun Kirsten'in "küçük dağları ben yarattım" tavrıyla alakalı olduğunu, ortada doğru dürüst bir gerekçe yokken işten erken çıkmak zorunda kalmasıyla ilgili açıklamasına küstahça, kadir kıymet bilmez bir cevap vermesinin her şeye tuz biber ektiğini biliyor. Ama sabahın altısında perdelerden sızan güneş, radyodaki kayak merkezi muhabbeti, e-posta dolu bir gelen kutusu, öğle yemeğinde yapılan şakalar, konferans hazırlıkları ve web sitesinin tasarımı hakkındaki iki saatlik toplantı sağ olsun, kırgınlığın asıl sebebi netliğini kaybediyor – bu sayılanların hepsi, aralarını düzeltme bakımından, neredeyse olgunlukla yapılan açıksözlü bir tartışma kadar işe yarıyor.

İkincisi daha soyut: Evrenin ne kadar büyük olduğunu düşününce, uzun zaman kızgın kalmak o kadar kolay olmuyor. Ikea'da olanlardan birkaç saat sonra, akşama doğru, Rabih ile Kirsten ne zamandır planladıkları gibi Edinburgh'nın güneydoğusundaki Lammermuir Tepeleri'nde yürüyüşe çı-

kıyorlar. Başta ağızlarını bıçak açmıyor, birbirlerine dargınlar. Derken doğa birbirlerine gücenmiş olmalarının pençesinden yavaş yavaş kurtarıyor onları, ama halden dertten anlamasıyla değil de o yüce aldırışsızlığıyla. Göz alabildiğine uzanan, Ordovisyen ve Silüryen devirlerde (Ikea'nın kurulmasından 500 milyon yıl kadar önce) tortul kayaçların sıkışmasıyla oluşmuş bu tepeler, son zamanlarda zihinlerine kâbus gibi çöken didişmelerin kozmik düzende pek mühim bir yer işgal etmediğini, bu coğrafi figürlerin delalet ettiği nice zamana kıyasla devede kulak bile olmadığını apaçık ortaya koyuyor. Ufukta süzülüp giden bulutlar Rabih ile Kirsten'in incinmiş gururlarını enine boyuna düşünmek için durmuyor. Hiçbir şeyin ve hiçbirinin umurunda değil gibi: ne daire olup uçan dere düdükçünü ailesinin, kervan çulluğunun, su çulluğunun, altın yağmurcunun veya çayır incir kuşunun; ne hanımelinin, yüksük otlarının veya çan çiçeklerinin; ne de Fellcleugh Korusu yakınlarında, yerden bitmiş azıcık bir yoncanın tepesinde açlıktan gözü dönmüş bir şekilde otlayan üç koyunun. Günün büyük bölümünü diğeri tarafından küçümsendiğini hissederek geçirdikten sonra, Rabih ile Kirsten hayatlarının nasıl bir enginliğin içinde akıp gittiğini anlayıp bu küçümsenme hissinden kurtuluyor. Boyun eğdirilemez biçimde onlardan daha güçlü ve etkileyici kuvvetlerin gösterdiği kendi önemsizliklerine gülüp geçecek kıvama geliyorlar.

Engin ufkun ve antik çağlardan kalma tepelerin o kadar faydasını görüyorlar ki Duns köyünde bir kafeye vardıklarında birbirlerine ne diye kızdıklarını bile unutuyorlar. İki çaydan sonra, tekrar Ikea'ya gitmeye karar veriyorlar. En nihayetinde, ikisinin de hayatının sonuna dek katlanmayı becerebileceği bir bardak takımı seçmeyi başarıyorlar: Svalka serisinden tabana doğru hafifçe daralan on iki bardak.

Somurtmalar

Epey bir süre boyunca, kendilerinden başka herkes gereksiz geliyor onlara. Tanışmalarından önce uzun yıllar bel bağladıkları arkadaşlarının hiçbiriyle görüşmek istemiyorlar. Derken, suçluluk duygusu ve yenilenmiş bir merak yavaş yavaş ele geçiriyor onları. Pratikte bu daha ziyade Kirsten'in arkadaşlarını görmek anlamına geliyor, ne de olsa Rabih'in arkadaşları dünyanın dört bir yanına dağılmış durumda. Kirsten'in Aberdeen Üniversitesi'nden arkadaş tayfası cumaları Bow Bar'da toplanıyor. Oturdukları yere göre şehrin öbür ucu burası, ama viski ve craft bira çeşitleri bakımından epey zengin bir mekân – gerçi Kirsten'in uğramaya ikna ettiği akşam, Rabih içmek için bula bula maden suyunu buluyor. Alkol almamasının belirli bir dini inançtan kaynaklanmadığını açıklamak zorunda kalıyor (beş kere); sadece içesi yok.

"Vay be, gerçekten 'karı-koca' oldunuz ha!" diyor Catherine, hafif bir alaycılıkla. Evliliğe karşı ve en çok da bu önyargısını doğrulayan insanlara bu düşüncesini sergiliyor. "Karı-koca" lafı Rabih ile Kirsten'e de hâlâ bir tuhaf geliyor tabii. Çoğu zaman bu sözcükleri ironik biçimde tırnak içine alıp ağırlıklarını hafifletmeye ve eğretiliklerini azaltmaya çalışıyorlar. Çünkü bu sözcükleri genelde kendilerinden farklı saydıkları karakterlerle, daha yaşlı, daha oturaklı ve daha bedbaht tiplerle ilişkilendiriyorlar. Eve gelince, ikisine de

pek inanılır gibi gelmeyen bir kavramla oynayarak, "Bayan Khan geldiii!" diye seslenmek Kirsten'in hoşuna gidiyor.

"Eee Rabih, nerede çalışıyorsun?" diye soruyor Murray; şimdilerde petrol sektöründe çalışan ve üniversitedeyken bir ara Kirsten'den hoşlanmış olan kaba saba, sakallı adam.

"Bir kentsel tasarım firmasında," diye yanıtlıyor Rabih. Ve böyle taş fırın erkeklerinin karşısında bazen başına geldiği üzere, kendisini küçük bir kız çocuğu gibi hissediyor. "Kamusal sahalar ve mekânsal bölgelendirme yapıyoruz."

"Bir dakika, bir dakika," diyor Murray, "ne yapıyoruz dedin?"

"Rabih mühendis," diye açıklıyor Kirsten. "Ev yapıyor, işyeri yapıyor. Ekonomi tekrar düzelince daha da fazlasını yapacak umarım."

"Haaa, şimdi krallığın bu karanlık köşesinde oturmuş ekonomik durgunluğun bitmesini bekliyoruz da, çok geçmeden yeniden gün gibi doğup bir sonraki Keops Piramidi'ni inşa edeceğiz, öyle mi?"

Murray komik olmayan bu şakasına katıla katıla gülüyor. Fakat Rabih'in canını sıkan bu değil, Kirsten'in de onunla birlik olması. Elinden düşürmemeye çalıştığı kadehiyle, başını üniversiteden eski kankasına doğru eğip, demin söylenenler hakikaten çok komikmiş gibi onun kahkahalarına eşlik etmesi.

Eve dönerlerken Rabih'in ağzını bıçak açmıyor. Sonra yorgun olduğunu söyleyip, "Neyin var?" sorusuna o meşhur "hiç" yanıtını veriyor. Hâlâ boya kokan dairelerine girer girmez, Rabih dosdoğru çekyatlı küçük odaya gidiyor ve kapıyı arkasından çarparak kapatıyor.

"Ne yapıyorsun!" diyor Kirsten, duyulsun diye sesini iyice yükselterek. "Ne olduğunu anlat bari."

"Siktir git. Beni rahat bırak," cevabını alıyor. Korkunun sesi bazen böyle çıkabiliyor işte.

Kirsten kendine çay demliyor, sonra yatak odasına gidiyor, (Bow Bar'da hali tavrı gerçekten de bir acayipleşen) yeni kocasının neye bu kadar kızmış olabileceğini hiç anlamadığında ısrar ediyor kendi kendine. Halbuki işin aslı tam olarak böyle değil.

Surat asmak esasen yoğun bir öfke ile öfkelenilen şeyi ifade etmemeye dair yine bir o kadar yoğun bir arzunun insanı ambale eden karışımıdır. Surat asan taraf hem karşısındakinin kendisini anlamasına deli gibi ihtiyaç duyar, hem de ona anlaması için hiç yardım etmeme tavrından zerre şaşmaz. Bu açıklama ihtiyacının kendisi hakaretin özünü oluşturur: Partner olup biteni kendi kendine anlamayıp bir açıklamaya gereksinim duyuyorsa, bunu kesinlikle hak etmiyor demektir. Şunu da eklememiz lazım: Surat asılan kişi olmak bir ayrıcalıktır. Diğer kişinin size, açıklamadığı kırgınlığını anlayacağınızı düşünecek kadar saygı duyup güvendiği anlamına gelir. Aşkın en acayip armağanlarından biridir bu.

Kirsten sonunda yataktan çıkıp küçük odanın kapısını çalıyor. Annesi, sakın küs yatmayın, derdi hep. Kendine hâlâ ne olup bittiğini anlamadığını söylüyor. "Tatlım, iki yaşında çocuk gibi davranıyorsun ama. Ben düşmanın değilim ki senin. Bari ne olduğunu anlat."

Mimari kitaplarıyla tıka basa dolu bu el kadar odada, koca çocuk çekyatta sırtını dönüyor ve kesinlikle yumuşamayacağından başka bir şey düşünemiyor – bir de, alakasız biçimde, yakınındaki rafta duran bir kitabın sırtına basılmış şu metalik renkli kelimelerin ne tuhaf göründüğünden başka: MIES VAN DER ROHE.

Buna hiç alışkın değil. Eski ilişkilerinde karşısındakini biraz daha az önemseyen taraf olmak için hep çok uğraştı. Ama şimdi Kirsten'in ayaklarının yere bu kadar sağlam basması ve sinirlerinin çelik gibi olması yüzünden ona diğer rol düşüyor. Gözüne uyku girmeme ve içi içini yeme sırası şimdi onda. Kirsten'in bütün arkadaşları ondan niye nefret ediyor? Kirsten onlarda ne buluyor? Niçin onu savunmuyor?

Surat asmak çocukluğumuzun ilk evrelerine kadar uzanan güzel, tehlikeli bir ideale saygı duruşunda bulunur: konuşmadan anlaşılma vaadine. Ana rahmindeyken hiçbir şeyi açıklamamız gerekmez. Her türlü ihtiyacımız birileri tarafından karşılanır. Rahatlık dediğin budur işte; kendiliğinden oluverir. Bu rüya gibi durum çocukluğumuzun ilk yıllarında da bir ölçüde devam eder. İhtiyaç duyduğumuz şeyin ne olduğunu açıkça belirtmemiz gerekmez. Kocaman, nazik insanlar bunları bizim için tahmin eder. Ağlarız, derdimizi anlatamayız, kafamız karışır ama onlar anlar. Söze dökemediğimiz huzursuzluklarımıza açıklama getirirler.

Belki de bu nedenle ilişkilerde, kendini en iyi ifade edenlerimiz bile, partnerimiz bizi doğru okuyamama tehlikesiyle karşı karşıyayken, her şeyi uzun uzun açıklamayı içgüdüsel olarak tercih etmeyebilir. Partnerimizin aklımızdan geçenleri ancak biz anlatmadan doğru bir biçimde okuyabilmesi, onun güvenilecek biri olduğunun gerçek bir göstergesiymiş gibi gelir. Ancak açıklama yapmak zorunda kalmadığımızda hakikaten anlaşıldığımızı hissederiz.

Rabih sonunda dayanamayıp parmak uçlarına basa basa yatak odalarına gidiyor ve yatağın Kirsten'in uyuduğu tarafına oturuyor. Önce uyandırmayı düşünüyor ama Kirsten'in o zeki, sevecen yüzünü kıpırtısız görünce bunun o kadar da iyi bir fikir olmadığına karar veriyor. Ağzı hafif aralık olduğundan nefes alıp verirken çıkardığı en ufak sesi bile duyuyor.

Sokaktan gelen ışık, kollarına dökülen o güzel saçları açığa çıkarıyor.

Ertesi sabah hava serin ama güneşli. Kirsten, Rabih'ten önce kalkıyor. İkisine birer rafadan yumurta yapıp düzgün kesilmiş banmalık ekmek şeritleri hazırlıyor. Aşağıdaki söğüt ağacına bakınca, insanın bel bağlayabileceği, mütevazı, gündelik şeylere şükran duyuyor. Sonra Rabih mahcup ve saçı başı dağınık halde mutfağa giriyor. Başta sessizler, ama sonunda birbirlerine gülümsüyorlar. Öğle arasında Rabih ona bir e-posta gönderiyor: "Ben de az deli değilim ama. Affet." Belediye Meclisi toplantısına girmeyi beklediği halde hemen cevap yazıyor: "Öyle olmasan çok sıkıcı olurdu. Ve yalnız." Bu surat asma konusu bir daha açılmıyor.

Surat asan birinin öfkesine bizzat hedef olduk mu, verilecek en ideal cevap, mümkün olan en büyük incelikle buna gülüp geçmeyi becermektir. O zaman, bunun ne kadar dokunaklı bir paradoks olduğunu anlarız. Surat asan kişi 1,85 boyunda olabilir, bir yetişkin gibi düzenli bir işe sahip olabilir ama asıl mesajın ne kadar geçmişe dayandığını görmek içinize oturur: "Derinlerde bir yerde ben hâlâ çocuğum ve hemen şimdi benim ebeveynim olman lazım. Sevgiye dair ilk fikirlerimin şekillendiği çocukluğumda insanların yaptığı gibi, tadımı kaçıran şeyin tam olarak ne olduğunu doğru tahmin etmelisin."

Surat asan sevgililerimizin öfke patlamalarına bir çocuğun ani çıkışları gözüyle bakarsak, onlara mümkün olan en büyük iyiliği etmiş oluruz. Birinin bizi olduğumuzdan küçükmüşüz gibi düşünmesinin tepeden bakan bir tavır olduğu fikrine kendimizi o kadar kaptırırız ki, yetişkin benliklerimizin ardına bakıp içimizdeki o hayal kırıklığına uğramış, öfkeli, kendini ifade edemeyen çocukla bağ kuracak –ve onu affedecek– birinin varlığının kimi zaman ne büyük bir ayrıcalık olduğunu unuturuz.

Seks ve Sansür

Bazı cumartesi sabahları gittikleri kafedeler şimdi, omlet söylüyorlar, o hafta olup bitenlerden konuşup gazete okuyorlar. Bugün Kirsten, Rabih'e arkadaşı Shona'nın kendini nasıl bir açmazda bulduğunu anlatıyor: Erkek arkadaşı Alasdair apar topar Singapur ofisinde görevlendirilmiş. "Peşinden mi gitmeliyim" (iki senedir beraberlermiş) "yoksa daha yeni terfi almışken Inverness'te diş cerrahisi bölümünde mi kalmalıyım?" diye kara kara düşünüyormuş. Her halükârda sorumluluk isteyen bir karar bu. Fakat Kirsten'in anlattıkları nispeten yavaş ilerlediğinden ve her zaman doğrusal gitmediğinden, Rabih'in bir gözü de *Daily Record*'daki haberlerde. Son zamanlarda, lirik isimleri olan kimi yerlerde acayip acayip, insanın içini karartan olaylar olmuş: Lochgelly'nin dışında bir evde, bir yedek tarih öğretmeni antika bir kılıçla karısının kafasını kesmiş. Auchtermuchty'de ise polis, 16 yaşındaki kızından bir çocuğu olan 54 yaşındaki bir adamı arıyormuş.

"Rabih Bey, sana anlattığım şeylere sırf arka plan gürültüsü muamelesi yapıp canın istediğinde kulak ardı edebileceğini düşünmeyi bırakmazsan, yemin ederim Lochgelly'deki o zavallı kadının başına gelenleri mumla ararsın," diyor Kirsten, sonra da elindeki (kör) bıçakla kaburgalarına doğru sert bir biçimde dürtüyor onu.

Ama Rabih'in aklında sadece Fife'taki ensest vakası ve Shona'nın içinde olduğu açmaz yok. İlgisini çeken üçüncü bir

mevzu daha var. Bu kafe otuz senedir Angelo ve Maria'nın. Angelo'nun babası aslen Sicilyalı; II. Dünya Savaşı'nda Orkney Adaları'nda tutuklu kalmış. Antonella adında 21 yaşında bir kızları var; Aberdeen'deki North East Scotland College'ın Yiyecek İçecek Hizmetleri ve Konaklama Bölümü'nden daha yeni (dereceyle) mezun oldu. Daha iyi bir iş fırsatı yakalayana kadar kafedeki işlere yardım ediyor, mutfakla masalar arasında mekik dokuyor, bir seferde dört siparişe kadar taşıyor, büyük bir zarafetle masaları dolaşırken müşterileri tabakların çok sıcak olduğu konusunda sürekli uyarıyor. Uzun boylu, güçlü, iyi huylu – ve çok çok güzel. Kafenin müdavimleriyle havadan sudan konuşurken çok rahat. Onu daha küçük bir kız olduğu zamanlardan beri tanıyan bazı müdavimlere hayatındaki son gelişmeleri anlatıyor. Karşısındaki masada oturan hayat dolu birkaç yaşlı kadına şimdilik bir sevgilisi olmadığını söylüyor. "Hakikaten hiç umurumda değil," diye de ekliyor. Hayır, şu çöpçatan sitelerini denemeyi düşünmüyor; bu hiç ona göre değil. Boynundaki zincirden şaşırtıcı derecede büyük bir haç sallanıyor.

Rabih onu izlerken – bu yaptığının özel bir anlamı yok– zihninin bir bölümü her zamanki sorumluluklarını bir yana bırakıyor. Ele avuca sığmaz bir dizi görüntü peş peşe gözünün önünden geçiyor: espresso makinesinin arkasında kalan, üst kata çıkan dar merdivenler; Antonella'nın mezun olup dönerken getirdiği eşyaların olduğu açılmamış kolilerle dolu küçük odası; kapkara saçlarını ışıl ışıl parlatan ve süt beyaz tenini ortaya çıkaran bir tutam sabah güneşi; sandalyeye çıkarıp attığı bir yığın giysi ve uzun, taş gibi bacaklarını açmış, üzerinde haçtan başka bir şey olmadan, çırılçıplak yatağa uzanmış Antonella.

Seksi ancak aşk olursa hak görmek, Batı'nın Hıristiyanlığa borçlu olduğu bir kanaat. Din birbirini önemseyen iki insanın bedenlerini ve bakışlarını birbirine saklaması gerektiğinde ısrar ediyor. Başkalarını cinsel açıdan düşünmek aşkın asıl ruhunu terk etmek, kişinin Tanrı'ya ve kendi insanlığına ihanet etmesi anlamına geliyor.

Vaktiyle etkili olan bu tür yasaklı kaideler, inancın zayıflamasıyla beraber hepten buhar olup uçmuyor. Apaçık teist gerekçelerini kaybeden bu kaideler, cinsel sadakat kavramına aşk fikri içinde bir o kadar itibarlı bir konum kazandıran Romantizm ideolojisine dahil edilmiş görünüyor. Seküler dünyada da tekeşlilik duygusal bağlılık ve erdemin zorunlu ve nihai bir ifadesi ilan edilmiş durumda. Çağımız daha önceki bir dinsel konuma çarpıcı bir esaslı dönüş gerçekleştiriyor: gerçek aşkın cinsel açıdan tam bir sadakat gerektirdiği inancına.

Rabih ile Kirsten eve doğru gidiyor. El ele, yavaş yavaş yürüyor, ara sıra bir dükkâna göz atmak için duruyorlar. İnanılmaz derecede sıcak bir gün olacak; deniz turkuaz rengi, handiyse tropik sular gibi. Duşa önce girme sırası bu sefer Kirsten'de. İkisi de duş aldıktan sonra yatağa girip, uzun ve zorlu bir haftanın üstüne kendilerini biraz şımartmayı hak ettiklerini hissediyorlar.

Seks yaparken hikâyeler uydurmaya bayılıyorlar. Biri bir yerden başlıyor, diğeri onun kaldığı yerden alıp biraz daha ileriye taşıyor, sonra biraz daha devam etmesi için tekrar ötekine veriyor. Senaryoların uç noktalara vardığı da oluyor. "Okuldan sonra, sınıf boş," diye başlıyor bir keresinde Kirsten. "Çıkışta, kalıp ödevimin üstünden geçmeyi teklif ediyorsun. Utanıyorum, hemen kızarıyorum, katı Katolik terbiyesinden geçmenin mirası bu tabii..." Rabih biraz daha detay ekliyor: "Coğrafya öğretmeniyim, uzmanlık alanım buzullar. Ellerim titriyor. Sol dizine dokunuyorum; buna inanmaya cesaret bile edemiyorum..."

Şimdiye kadar, kayıp bir erkek dağcıyla işini bilen bir kadın doktorun, arkadaşları Mike'la Bel'in, bir pilotla çekingen ama meraklı yolcusunun boy gösterdiği hikâyeler yazdılar. Dolayısıyla Rabih'in bu sabahki itkiyle içinde bir garson, haç ve deri kayış geçen bir hikâyeye başlamasının yapısal olarak olağandışı bir tarafı yok.

Saygıdeğer çevrelerde kendini duyurmak için çoğu zaman mücadele vermesi gerekse de, seksle aşkın asla birbirinden ayrılmaması gerektiği yolundaki Hıristiyan-Romantik düsturun bir alternatifi vardır. Libertinizm birini sevmekle cinsel açıdan ona şaşmaz bir bağlılık göstermek arasında bünyevi veya mantıki bir bağ olduğu görüşünü reddeder. Partnerlerin pek bir şey hissetmedikleri ama cazibesine kapıldıkları başka kişilerle ara sıra seks yapmasının tamamen doğal, hatta sağlıklı bile olabileceğini öne sürer. Seks her zaman ille de aşkla alakalı değildir. Bu felsefeye göre seks, bazen kayda değer bir duygusal anlamı olmaksızın gerçekleştirilen salt fiziksel, aerobik bir etkinlik olabilir. Dolayısıyla, sadık çiftlerin sadece birbiriyle masa tenisi oynamasına veya jogging yapmasına izin verildiğini düşünmek ne kadar saçmaysa, insanın sadece sevdiği kişiyle seks yapması gerektiğini ileri sürmek de o kadar abestir.

Bu görüşü benimseyenler günümüzde hâlâ çok küçük bir azınlık oluşturuyor.

Rabih sahneyi hazırlıyor: "İtalya'da bir küçük sahil kasabasındayız, Rimini olabilir. Fıstıklı dondurma yerken garson kız gözüne çarpıyor. Biraz utangaç ama o kadar cana yakın, o kadar doğal ki. Hem anaç hem de büyüleyici bir bakir havası var."

"Antonella yani."

"Özellikle onu kastetmiyorum."

"Rabih Khan, hadi oradan!" diye dudak büküyor Kirsten.

"Tamam, Antonella olsun. İşi bitince bizim otele biraz grappa içmeye davet ediyoruz onu. Gururu okşanıyor ama biraz da utanıyor. Anlarsın işte, erkek arkadaşı var, Marco; kasabanın oto tamircisinde çalışıyor; çok kıskanç biri ve sevgilisini cinsel açıdan tatmin edemiyor. Ne zamandır denemek istediği ama Marco'nun hemen reddettiği bazı şeyler var. Bunları aklından çıkaramıyor. Bizim sıradışı teklifimizi biraz da bu yüzden kabul ediyor zaten."

Kirsten'den ses yok.

"Şimdi otelde, odadayız. Eski moda pirinç başlığı olan büyük bir yatak var. Antonella'nın teni pamuk gibi. Üst dudağının aşağısında biraz nem var, bunu yalıyorsun. Sonra da ellerini usulca onun bedeninde gezdirerek aşağılara iniyorsun." Rabih devam ediyor: "Önlüğü hâlâ üstünde, çıkarmasına yardım ediyorsun. Sence o çok tatlı ama bir yandan da onu kölen yapmak istiyorsun. Deri kayış burada devreye giriyor. Sutyenini yukarı doğru sıyırıyorsun; sutyeni siyah, ya da dur, gri. Hafifçe ona doğru eğilip bir memesini ağzına alıyorsun. Meme uçları sertleşmiş."

Kirsten'den hâlâ ses yok.

"Aşağı uzanıp elini dantelli İtalyan külotunun içine sokuyorsun," diye devam ediyor. "Birden bacak arasını yalamak istediğini hissediyorsun. Ellerini ve dizlerini yere dayayıp onu arkadan keşfetmeye başlıyorsun."

Hikâyelerini her zaman beraber anlattıkları halde partnerinin sessiz kalmaya devam etmesi Rabih üstünde baskı oluşturmaya başlıyor.

"İyi misin?" diye soruyor.

"İyiyim, iyiyim, de... Ne bileyim işte... Antonella'ya bu gözle bakman biraz garip geldi – hatta biraz sapıkça. Tamam, çok tatlı kız. Daha üniversite sınavına hazırlandığı zamanları bilirim. Şimdi de derece aldığı için ailesi onunla gurur

duyuyor. Ama iki kadının birbirini yalayıp tatmin etmesini izlemekten tahrik olan erkek klişesi de kabak tadı verdi artık. Açıkçası bu bana biraz aptalca, porno gibi geliyor Sfouf. Şu anal meselesine gelince, samimi fikrimi..."

"Pardon ya, haklısın, saçmaladım," diye sözünü kesiyor Rabih, bir anda fazla uçtuğunu hissederken. "Ne ben böyle bir şey söylemiş olayım ne de sen duymuş ol. Brioschi Kafe ile aramıza böyle bir şeyin girmesine izin vermeyelim."

Romantizm tekeşli seksin itibarını artırırken, bunun dışında kalan her türden cinsel merakın istisnasız aptalca ve kaba görünmesine yol açtı. Düzenli bir ilişkiniz olan partnerinizden başka biriyle yatma itkisinin anlamını güçlü bir biçimde yeniden tanımladı. Evlilik harici her türlü merakı bir tehlike ve çoğu zaman duygusal açıdan neredeyse bir facia saydı.

Rabih'in fantezisinde, her şey nazikçe ve rahatça gerçekleşecekti. O ve Kirsten kafede Antonella'yla laflarken, üçü de aralarındaki cinsel gerilim ve cazibeyi fark edecek, çok geçmeden kendilerini Merchiston Caddesi'nde bulacaklardı. Antonella ve Kirsten oynaşırken Rabih koltukta oturduğu yerden biraz onları seyredecekti. Sonra Kirsten'in yerini alıp Antonella'yla seks yapacaktı. Bu, ateşli ve heyecan verici bir şey olacaktı. Ama evliliklerinde bir sorun olduğu veya Rabih'in Kirsten'i sevmediği anlamına gelmeyecekti. Daha sonra Antonella'ya kafeye kadar eşlik edecekti ve kimse bir daha bu bahsi açmayacaktı. Kimse bunu bir melodrama çevirmeyecek, kimse kimsenin sahibiymiş gibi davranmayacak, suçluluk hissetmeyecekti. Noel'de, yaptıkları bu üçlü âlem için teşekkür niyetine Antonella'ya panettone denen klasik İtalyan kekinden alıp bir kart yazacaklardı.

Zamanımızın liberal atmosferine rağmen, "garip" ile "normal" arasındaki ayrımın ortadan kalktığını düşünmek saflık olur. Bu ayrım hiç olmadığı kadar sağlamdır. Aşk ve seksin normatif sınırlarını sorgulayanların gözünü korkutup onları yeniden hizaya sokmak için beklemektedir. Kısacık şortlar giymek, göbeği açıkta bırakmak, aynı toplumsal cinsiyetten biriyle evlenmek, eğlence niyetine biraz porno izlemek artık "normal" sayılıyor olabilir. Fakat gerçek aşkın tekeşli olması ve arzunun sadece tek bir kişide yoğunlaşması gerektiği inancı da hâlâ mecburen "normal" kabul edilmektedir. Bu kurucu ilkeye ters düşmek –kamusal veya özel alanda– ıskartaya çıkarılıp en moral bozucu, onur kırıcı, utanç verici yaftayı yeme tehlikesi taşır: sapık.

Rabih kendini iyi ifade edenler kategorisinin kesinlikle dışında kalıyor. Güçlü bir biçimde savunulan kimi fikirleri benimsemiş olmasına rağmen, uzun süredir bunları ifade etme serüveninin engellerle, kısıtlamalarla dolu olduğunu düşünüyor. Patronu Ewen yerel idari ihaleler yerine petrol sektörüne biraz daha fazla yoğunlaşmaya yönelik yeni şirket stratejisini duyurunca, Rabih pek bir tepki göstermiyor. Mesela başka herhangi birinin yapabileceği gibi, bir toplantı talep ettikten sonra patronunu karşısına alıp, en üst kattaki Calton Tepesi manzaralı toplantı salonunda yarım saat böyle bir politika değişikliğinin niçin hatalı olabileceğini, hatta son kertede tehlike de yaratabileceğini açıklamaya çalışmıyor. Bunun yerine büyük ölçüde sessiz kalıyor, kısaca bir iki şey söylüyor. Ve artık nasıl olacaksa, başka birilerinin mucizevi biçimde bu konu hakkındaki görüşünü anlayacağı hayalini kuruyor. Keza, üzerindeki iş yükünü biraz hafifletsin diye işe yeni alınan deneyimsiz çalışan Gemma'nın çoğu ölçümü yanlış yaptığını fark edince, ona içten içe kızmakla beraber konuyu hiç açmayıp işi kendi yapıyor. Bu arada genç ka-

dın da yeni işinde yapacak ne az şey olduğuna şaşırıp kalıyor. Rabih'in ağzını pek açmamasının, kontrol delisi veya içine kapanık olmasının altında habis gerekçeler yatmıyor. Kendisine hayrı dokunmayan bir rahatlıkla, insanlardan ve onları herhangi bir şeye ikna etme becerisinden ümidini kesiyor sadece.

Günün kalanında, Brioschi Kafe'ye gittikten ve Antonella'yla ilgili şu mahcup edici meseleden sonra, Rabih ile Kirsten arasında, çoğu kez seksin yarıda kalması halinde görülen türden bir gerilim var. nasıl davranması gerektiğini bilemediği bir hüsran ve rahatsızlık hissi Rabih'in aklını kurcalıyor. Nihayetinde, omlet servis etmeyi iyi bilen ve önlüğün yakıştığı bir yeni mezunla üçlü yapma fikrini duyunca partnerin sevinçten havalara uçmadı diye durduk yere iş çıkarmanın âlemi yok.

İnsanın kendini iyi ifade etmesi esasen karakterinin daha sorunlu veya alışılmadık tarafları karşısında sağlam durma becerisine dayanır. Böyle insanlar güvenlerini kaybetmeden veya kendilerinden nefret etmeden öfkeleri, cinsellikleri ve revaçta olmayan, tuhaf, demode görüşleri üzerine kafa yorabilirler. Kendilerini açık seçik ifade edebilirler çünkü kabul görebilecekleri gibi paha biçilmez bir anlayış geliştirebilmişlerdir. Kendilerini yeterince sabır ve hayal gücüyle sunmalarını sağlayacak şeylere sahip oldukları sürece, başkalarının iyi niyetini kazanmaya layık ve muktedir olduklarını düşünecek kadar kendileriyle araları iyidir.

Kendini ifade edebilen bu kişiler çocukken, onları koruyup kollama vazifesini her açıdan pek hoş, hatta kusursuz olmalarını talep etmeksizin sevmiş kişiler tarafından yetiştirilme şansı yakalamış olmalı. Böyle ebeveynler yavrularının kimi zaman –en azından bir süreliğine– yabansı, şiddete meyilli, öfkeli, fitne fücur, garip veya buruk olabilecekleri, yine de aile sevgisi çevresinde bir yeri hak ettikleri fikrini kabullenmeyi becermiştir. Dolayısıyla öylesine paha biçilmez bir cesaret membaı yaratırlar ki bunun faydasını gören çocuklar yetişkin

hayatlarında nihayetinde itirafta bulunabilen ve lafı dolandırmadan diyaloğa girebilen kişiler olurlar.

Rabih'in babası pek konuşmazdı, sert biriydi. Baalbek yakınlarındaki küçük bir köyde geçen, içler acısı bir yoksulluğun ve tarım emeğinin damgasını vurduğu bir hayattan sadece bir nesil uzaktaydı. Ailenin bu hayattan kaçıp üniversiteye giden ilk ferdiydi. Yine de atalarından kalan bir mirası devam ettirerek, otoritenin yakınlarındayken ihtiyatı elden bırakmıyordu. Ne düşündüğünü açıkça söylemek ve görüşlerini paylaşmaya gönüllü olmak, baba tarafının âdeti değildi.

Annesinin verdiği iletişim eğitimi de bu bakımdan teşvik edici olmaktan bir o kadar uzaktı. Annesi Rabih'i deli gibi seviyordu, fakat Rabih'in belirli bir davranış kalıbı sergilemesi gerekiyordu. Oğlu, annesinin seferden dönüp de Beyrut'un ve evliliğinin o gergin atmosferine yeniden girdiğinde ne kadar kaygılı olduğunu yüzünden okuduğundan, "Kadıncağıza bir de ben yük olmayayım şimdi," diye düşünürdü. En çok istediği şey, annesini biraz olsun rahatlatıp güldürebilmekti. Ne tür endişeleri olursa olsun, otomatikman bunların üstünü örterdi. Onun işi annesinin bunlardan etkilenmemesini sağlamaktı. Kendisi hakkındaki alengirli ama doğru bir sürü şeyi ona anlatmayı göze alamazdı.

Dolayısıyla Rabih başkalarının sevgisini içi dışı bir olmanın değil, "iyi" biri olmanın ödülü olarak anlayarak büyüdü. Bir yetişkin ve koca olarak, normatif olmayan taraflarından nasıl tutarlı bir şey çıkarabileceğine dair hiçbir fikri yok. Onu tam bir kapalı kutu ve ikircimli biri yapan şey ne kibir ne de karısının onun gerçekte kim olduğunu bilmeye hakkı olmadığını düşünmesi. Kendinden nefret etme eğiliminin bir tanığın huzurunda iyice yoğunlaşıp katlanılmaz bir hal almasından duyduğu katıksız dehşetten başka bir şey değil bu.

Rabih kendi aklından geçenlerden bu kadar korkmasa, tıpkı yeni keşfedilmiş, sıradışı görünen bir canlı türünü –aynı şekilde bu canlıyı anlayıp ona uyum sağlamaya çalışacak– bir meslektaşına incelesin diye kaldırıp gösteren bir doğabilimci gibi, arzularını Kirsten'le açık açık tartışabilirdi. Ama içten içe, kendisinde korktuğundan çok daha fazlası olduğunu, dolayısıyla bunları başkalarıyla paylaşmamanın daha akıllıca olacağını düşünüyor. Kirsten'in aşkına o kadar bağlı ki libidosunun onu düzenli aralıklarla götürdüğü bütün yerleri ayrıntılı olarak anlatmıyor. Dolayısıyla Kirsten kocasının her gün hayran hayran baktığı, Waverley İstasyonu'ndaki gazete bayisinde kasada duran o kadın, doğumgününü kutladıkları akşam arkadaşı Rachel'a duyduğu ilgi, Hanover Sokağı'ndaki bir mağazanın vitrinindeki onu azdıran elbise, kadın çorapları hakkındaki bazı fikirleri veya beraber yattıklarında ara sıra istemsizce aklından geçen bazı yüzler hakkında asla tek kelime duymayacak.

İnsanı sarhoş eden o ilk cinsel macera ve tam dürüstlük evresi geçip gidiyor. Rabih için Kirsten'in gözünde çekiciliğini korumak, iç dünyasının gerçekliğini dobra dobra anlatmaktan artık çok daha önemli.

İyi bir dinleyici olmak kendini iyi ifade etmek kadar ender rastlanan ve bir o kadar önemli bir özelliktir. Burada da asıl mesele fevkalade bir kendine güvendir; birtakım yerleşik varsayımları kökten sarsabilecek bir bilginin sizi yolunuzdan saptırmasına izin vermeme veya bunun ağırlığı altında ezilmeme becerisidir. İyi dinleyiciler, kimilerinin zihinlerinde bir süreliğine kaosa yol açabilen şeyler söz konusu olduğunda yaygara koparmazlar. Daha önce de kendilerini böyle bir halde bulmuşlardır ve her şeyin nihayetinde tekrar eski haline dönebileceğini gayet iyi bilirler.

Bütün kabahat bir tek Rabih'in değil tabii. *Garip* ve *sapıkça* sözcüklerinin Kirsten'in bu kadar sık dilinin ucuna gelmesi, ifşaya uygun bir atmosfer yaratmaya hiç de yardımcı olmuyor. Burada da, Kirsten bu sözcükleri sırf pislik olsun diye veya onu aşağılamak için değil, Rabih'in fantezilerini üstü kapalı onaylarsa nihayetinde daha fazlasına izin vermiş olacağından ve bunun da aşklarının temellerini sarsmasından korktuğu için kullanıyor.

Kocasının senaryosuna başka bir ruh halindeyken, başka biri olarak şöyle de karşılık verebilirdi: "Bu değişik hülya, doğası itibarıyla yabancı, yadırgatıcı ve aslına bakarsan epey rahatsız edici geliyor bana. Ama yine de dinlemek isterim, çünkü seni olduğun gibi kabul edip bununla baş etmeyi becerebilmek, kendimi nispeten rahat hissetmekten çok daha hayati bir mesele benim için. Şu anda Antonella hakkında bunları düşünen kişi, hem Inverness'te evlendiğim, hem de konsolun üstündeki fotoğraftan bize bakan küçük oğlan çocuğuyla aynı insan. Kimi zaman düşünceleri beni çok rahatsız ediyor belki, ama ben o kişiyi seviyorum. Ve onun hakkında kötü şeyler düşünmeye niyetim yok. Sen benim en iyi arkadaşımsın. Zihninin bütün o acayip sapak ve dolambaçlarını anlayıp kabullenmek istiyorum. Asla her istediğin şeyi yapamayacağım, asla tam anlamıyla istediğin gibi biri olamayacağım; aynı şekilde sen de. Ama birbirine gerçekten kim olduğunu anlatmaya cüret edecek insanlar olabileceğimizi düşünmek istiyorum. Bunun alternatifi aşkın asıl düşmanları olan sessizlik ve yalanlardan ibaret."

Veya tam tersi, bunca zamandır sinirli davranmasının altında yatan kırılganlığı meydana çıkarabilirdi: "Keşke senin için her şey olabilseydim. Keşke benden başka kimseye ihtiyacın kalmasaydı. Antonella hakkındaki fantezilerinin iğrenç olduğunu düşünmüyorum elbette. 'Fakat keşke –her

zaman– başka birilerini hayal etmen gerekmeseydi,' diyorum. Bunun delilik olduğunun farkındayım ama en çok istediğim şey seni tek başıma tatmin edebilmek."

Ama ne Rabih konuştu ne de Kirsten dinledi. Bunun yerine, sinemaya gidip birlikte güzel bir akşamüstü geçirdiler. Ne var ki ilişkilerinin makine dairesinde ikaz lambaları yanıyordu artık.

Tam da partnerimizden bizi ürküten, sarsan veya bezdiren pek az şey duyarsak kaygılanmaya başlamalıyız. Çünkü bu durum –ister düşüncelilikten ister sevgimizi kaybetmek gibi hazin bir korku yüzünden olsun– bize nazikçe yalan söylendiğinin veya karşımızdakinin hayalgücünü bize tamamen açmadığının en kesin göstergesi olabilir. Ümitlerimizle bağdaşmayan bilgilere –kendimize rağmen– kulak tıkadığımız ve böyle yaparak ümitlerimizi daha da tehlikeye attığımız anlamına gelebilir.

Rabih kısmen yanlış anlaşılmaya –ve karısına açıklama cesareti bulamadığı yönlerini kabul etmediği için farkında olmadan onu suçlamaya– teslim oluyor. Kirsten ise cinsellik açısından kendi rolü dışında kocasının aklından aslında neler geçtiğini bir daha hiç sormamaya razı geliyor. Bu konu hakkında daha fazlasını öğrenmekten neden böylesine korktuğunu uzun uzadıya düşünmemeyi tercih ediyor.

Kapkara saçlarıyla Rabih'in fantezilerini süsleyen malum kişiye gelince, adı uzunca bir süre hiç geçmiyor, ta ki günün birinde Brioschi Kafe'ye uğrayıp bir kahve içen Kirsten yeni haberlerle dönene dek. Antonella oradan ayrılmış; batı yakasında, Argyll'de küçük bir butik otelde baş resepsiyonist olarak çalışmaya başlamış. Derken orada otel görevlisi olan genç bir Hollandalı kadına sırılsıklam âşık olmuş, hatta birkaç ay içinde evlenip Apeldoorn'da büyük bir düğün yap-

mayı düşünüyorlarmış. Antonella'nın ailesi başta çok şaşırmış bu işe, ama nihayetinde çok sevinmişler. Rabih bütün bunları o kadar umursamıyormuş gibi dinliyor ki, gören neredeyse inanacak. Aşkı libidoya tercih ediyor.

Aktarım

Evliliklerinin ikinci yılına doğru, Rabih hâlâ topun ağzında; iş akışının istikrarsızlığından ve müşterilerin son dakikada fikir değiştirivermesinden mustarip. Bu yüzden şirket ocak ayının başında sınırın öte tarafında, İngiltere'de büyük ve uzun vadeli bir iş bağlayınca epey seviniyor. Yeniden dönüşüm sancıları yaşayan South Shields'a gitmesi, yani Edinburgh'nın güneydoğusuna doğru trenle iki buçuk saatlik bir yol tepmesi gerekecek. Görevleri rıhtımın yanındaki alanı ve artık iyice harabeye dönmüş endüstriyel bina döküntülerini park, kafe ve o bölgeden bir denizcilik eseri olan *Tyne*'a, yani Britanya'nın en eski ikinci filikasına ev sahipliği yapacak bir müze haline getirmek. Ewen, Rabih'e "Projenin başına sen geçer misin?" diye soruyor. Büyük bir onur bu, ama aynı zamanda yılın yarısında her ay üç akşamı Kirsten'den ayrı geçirmesi anlamına geliyor. Bütçe kısıtlı, bu yüzden South Shields'da bir kadın hapishanesiyle yük istasyonu arasında sıkışıp kalmış uygun fiyatlı bir yer olan Premier Inn'de konaklıyor. Akşamları, bir köşesinde bir mutfak görevlisinin lambanın altında terleyen domuz budunu servis etmek için beklediği otel restoranı Taybarns'ta tek başına yemek yiyor.

Buraya ikinci gelişinde, yerel yetkililer bir sürü meseleyi gargaraya getiriyor. Büyük kararlar almaktan herkesin ödü kopuyor ve gecikmelerin suçu bir türlü anlaşılama-

yan türlü türlü düzenlemenin üstüne atılıyor. İşin bu kadar ilerlemiş olması bile bir mucize. Rabih'in boynunda böyle zamanlarda tık tık atan bir damar var. Dokuzu biraz geçe, naylon halının üstünde ayaklarında çoraplarıyla volta atarken, vişneçürüğü-mor odasından Kirsten'i arıyor. "Teckle" diye selamlıyor onu. "İnsanın beynini uyuşturan toplantılarla ve belediye meclisindeki durduk yere sorun çıkaran gerizekâlılarla geçen bir gün daha. Seni çok özlüyorum. Şu an sana bir kere sarılmak için neler vermezdim." Önce sessizlik oluyor (Rabih onları birbirinden ayıran kilometreleri neredeyse duyabildiğini hissediyor). Ardından, Kirsten'in buna verdiği karşılık, tekdüze bir ses tonuyla, Rabih'in 1 Mart'a kadar araba sigortasına adını ekletmesi gerektiği, ayrıca komşularının onlarla bahçe tarafındaki yağmur gideri hakkında görüşmek istediği oluyor. Bu noktada Rabih bir kere daha, usulca ama kararlı biçimde, onu özlediğini söylüyor ve "Keşke beraber olsaydık," diyor. Edinburgh'da Kirsten kanepenin bir ucuna, "onun" tarafına büzüşmüş oturuyor. Üstünde onun kazağı, elinde bir tabak tonbalığıyla bir dilim ekmek var. Tekrar duraksıyor. Ama Rabih'e cevap verirken kaba saba, buyurgan bir "evet" çıkıyor ağzından. Ne yazık ki Rabih onun gözyaşlarını bastırmaya çalıştığını göremiyor.

İlk defa olmuyor bu. Rabih buraya son geldiğinde ve bir konferans için Danimarka'ya gittiğinde de benzer şekilde aralarında soğuk rüzgârlar esmişti. Rabih o zaman telefonda bir tuhaf davranmakla suçlamıştı Kirsten'i. Şimdi ise basbayağı kırılıyor. Biraz yakınlık görmek gibi makul bir talebi var sadece, ama birden kendilerini içinden çıkılmaz bir durumda buluyorlar. Karşıdaki hapishane pencerelerine bakıyor. Ne zaman uzakta olsa, sanki Kirsten'in aralarına karalar veya denizlerinkinden bile büyük mesafeler koymaya

çalıştığını düşünüyor. Ona ulaşmanın bir yolunu bulmayı diliyor. Niçin bu kadar uzak, bu kadar ulaşılmaz olduğunu anlamaya çalışıyor. Kirsten de kendinden o kadar emin değil. Gözleri dolu dolu, pencerenin hemen aşağısındaki yaşlı ağacın kabuklarına bakıyor. Yarın işe giderken yanına alacağı dosyayı unutmaması gerektiği düşüncesine yoğunlaşmaya çalışıyor.

Az çok şöyle bir yapı var: Gayet sıradan olduğu aşikâr bir durum veya laf karşı tarafta çok yersiz görünen, genelde rahatsızlık, kaygı, asabiyet, kayıtsızlık, panik veya suçlama dolu bir tepki uyandırıyor. Böyle bir tepkiyle karşılaşan taraf neye uğradığını şaşırıyor. Çünkü nihayetinde yaptığı şey içten bir hoşçakal beklemekten, bir iki tabağı yıkamadan mutfak lavabosunda bırakmaktan, onun hakkında ufacık bir şaka yapmaktan veya birkaç dakika geç kalmaktan ibaret. Peki bu acayip ve aşırı tepki niye?

Mevcut olgular ışığında anlamaya çalışınca, bu davranış pek anlam ifade etmez. Mevcut senaryonun kimi veçheleri başka bir kaynaktan, yani geçmişten besleniyor gibidir. Bilinçaltının şimdi bir biçimde yeniden uyandırdığı belli bir tehdide karşılık vermek için diğer kişinin esasen uzun zaman evvel geliştirdiği belirli bir davranış kalıbını farkında olmadan tetiklemektedir. Aşırı tepki gösteren kişi geçmişten bir duygunun şimdiki zamanda, belki bütünüyle pek de hak etmeyen birine –bir psikoloji terimiyle söylersek– "aktarımından" sorumludur.

İşin tuhafı, zihinlerimiz zamanın neresinde olduğunu her zaman o kadar iyi bilmez. Bir yerden bir yere sıçrayıverir. Tıpkı vaktiyle evine hırsız girmiş bir mağdurun, yatağının başucunda silah bulundurması ve en ufak tıkırtıya uyanması gibi.

Yakınlarındaki sevdikleri açısından daha beteri ise şudur: Aktarımın pençesine düşenler neyin peşinde olduklarını –sakin sakin açıklamak şöyle dursun– bilmezler bile. Verdikleri karşılığın duru-

ma gayet uygun olduğunu sanırlar. Diğer taraftan partnerleri bambaşka ve bu kadar net olmayan bir sonuca varabilir: açıkça tuhaf, hatta biraz deli oldukları sonucuna.

Babası Kirsten'i yedi yaşındayken terk ediyor. Ne bir ima ne bir açıklama; çıkıp gidiyor, gidiş o gidiş. O gün, evi terk etmeden önce Kirsten'le oynuyor; onu sırtına alıp oturma odasında kanepeyle koltukların etrafında dolaştırıyor. Yatma vakti gelince, bir Alman masalları kitabından yapayalnız çocuklarla kötü mü kötü üvey anneler, büyü ve kayboluşlar hakkında hikâyeler okuyor ona. "Bunlar sadece hikâye," diyor. Sonra da ortadan kayboluyor.

Böyle bir durumda birçok farklı şekilde tepki verilebilirdi. Kirsten'inki hissetmemek olmuş. Bir şeyler hissetmeyi göze alamıyor. Başta beceriyor; herkesin söylediği bu – öğretmenleri, iki teyzesi, bir süre psikolojik destek aldığı uzman. Ödevleri iyiye gidiyor. Ama içten içe bir şeylerle baş etmeye çalışmıyor bile: Ağlamak için bir derece güçlü olmak, gözyaşlarını eninde sonunda durduracağına güvenebilmek lazım. Bir nebze mutsuz olma lüksü yok. Zira ciddi bir tehlike söz konusu: Darmaduman olabilir ve tekrar nasıl toparlanacağını asla bilemeyebilir. Bu ihtimalin önünü kesmek için yaralarını elinden geldiğince dağlıyor. Ve daha yedi yaşında.

Artık (kendince) sevebiliyor ama kendine birini çok özleme izni veremiyor; o kişinin güneydoğu yönünde sadece birkaç saat mesafede olduğunu ve bir iki güne kalmadan 18:22 treniyle döneceğini bilse bile.

Ama tabii, bu alışkanlığını açıklayamıyor, hatta tam anlayamıyor bile. Bu özelliği yüzünden evde el üstünde tutulan biri olamıyor. Emrine amade, sihirli güçlere sahip bir koruyucu cini olsun isterdi. Rabih sinirlenmeye başlayınca, cini zamanı durdurup onu o ucuz otelinden çekip çıkarırdı.

Atmosferin alt tabakalarının yoğun bulutları arasından uçurarak çeyrek asır öncesinin Inverness'ine getirirdi. Küçük bir evin penceresinden küçük bir odadaki o küçük kız çocuğunu göstersin isterdi. Ayı desenli pijamasıyla masasına oturmuş, büyük bir kâğıdın üzerindeki kareleri zerre taşırmadan boyayarak aklına mukayyet olmaya çalışan, zihni itiraf etmeyi göze alamayacağı kadar kahredici bir üzüntüden bomboş olan o küçük kız çocuğunu.

Bu manzara karşısında, küçük Kirsten'in metanetle ne çileler çektiğini gören Rabih haliyle ona merhamet edecekti. Mesafeli tavrının insanın yüreğine dokunan sebeplerini fark edecek, kendi kırgınlığını derhal bir tarafa bırakacak ve halden anlayıp Kirsten'in içini rahatlatacaktı.

Fakat emrine amade bir cin falan yok. Dolayısıyla Kirsten'in geçmişi hakkında ipuçları vererek insanı hislendirip allak bullak eden bir anlatı da yok. Hal böyle olunca Rabih bu durumu ancak Kirsten'in olup bitenden hiç etkilenmemiş gibi tepki vermesine dayanarak değerlendirebiliyor – bekleneceği üzre, onu dayanılmaz biçimde karşısındakini yargılamaya ve ona darılıp gücenmeye kışkırtan bir sıkıntı bu.

Çok eski zamanların neredeyse kasten unuttuğumuz krizlerinin yarattığı senaryoları sıklıkla oynarız. Artık hatırımızda olmayan arkaik bir mantığa göre davranır, en çok bel bağladığımız insanlara doğru dürüst anlatamadığımız bir anlamın peşinden gideriz. Gerçekte hayatımızın hangi evresinde olduğumuzu, aslında kiminle uğraştığımızı, karşımızdaki insanın nasıl bir davranış görmeyi hak ettiğini anlamak için fazladan gayret göstermemiz gerekiyor olabilir. Bize yakın olmak her zaman çekilecek şey değildir belki.

Rabih de karısından çok farklı değil. O da şimdiyi geçmişin çarpıtmaları üzerinden yorumluyor. Kendisine veya Kirsten'e

izah edemediği, hükmünü yitirmiş ve ayrıksı itkilere göre hareket ediyor.

Mesela Edinburgh ofisinden eve dönüp de Kirsten'in kuru temizlemeye vermek üzere koridora çıkardığı ama götürmeyi unuttuğu için birkaç güne kalmaz halledeceğini söylediği koca bir giysi yığınıyla karşılaşması ne anlama geliyor?

Bu sorunun Rabih'in ilk aklına gelen cevaplarından biri, bunun başına gelmesinden korktuğu kaosun başlangıcı olduğu yolunda. Ve Kirsten'in bunu belki de kasten, sinirlerini bozup canını sıkmak için yaptığını düşünüyor. Kirsten'in birkaç gün ellememe tavsiyesine uyamadığından, giysi yığınını kuru temizlemeciye kendi götürüyor (akşam saat yedide). Dönünce de, yarım saat boyunca gürültü çıkara çıkara evin diğer yerlerini derleyip toparlıyor, çekmecedeki birbirine girmiş çatal kaşıkları yerli yerine koymaya bilhassa özen gösteriyor.

Rabih'in zihninde, "kaos" öyle alelade bir mesele değil. Beyrut'ta eskiden odasından gördüğü, aldığı darbelerle enkaza dönen InterContinental Phoenicia Oteli; her sabah önünden geçtiği, bombardımana uğrayan Amerikan Elçiliği; okul duvarına tekrar tekrar yazılan ölüm tehditleri; annesiyle babasının gecenin bir yarısı duyduğu bağrışmaları vs. Bilinçdışı, geçmişte yerinden edilmiş böyle büyük ve önemli şeyler ile bugün yerinden edilen eften püften şeyler arasında bir bağlantı kuruveriyor işte. Karanlık bir ocak akşamı onu ve ailesini nihayet şehirden çıkaran Kıbrıs gemisinin siyah silueti; sonradan talan edildiğini duydukları, bir grup Dürzi savaşçının yerleştiği apartmanları (rivayete göre odası cephanelik olarak kullanılıyormuş) gözlerinin önünde hâlâ capcanlı. Histerisinde hatırı sayılır bir tarih var.

Artık dünyanın görece en güvenli, en sakin yerlerinden birinde karısıyla, onun hep yanında olan, özünde iyi kalpli

bir insanla yaşıyor olabilir. Ama Beyrut, savaş ve insan doğasının en acımasız tarafları, Rabih'in zihninde görüş açısının hemen dışındaki tehlikeler olarak durmaya devam ediyor. Bunlar bir elbise yığınının veya çatal kaşık çekmecesindeki düzenin bozulmasının anlamını yorumlamasına daima etki ediyor.

Zihinlerimiz aktarım yaparken, insanlara ve şeylere iyi niyetle yaklaşma becerisini kaybederiz. Bir kalemde ve endişeyle, geçmişin vaktiyle dayattığı en beter sonuçlara yöneliriz.

Ne yazık ki, şimdi gerçekleşen bir şeyi yorumlamaya çabalarken geçmişin kafa karışıklıklarıyla hareket ediyor olabileceğimizi teslim etmek mahcup edici ve biraz küçük düşürücü bir şey gibi görünebilir: Partnerimiz ile bizi hüsrana uğratan bir ebeveynimiz, kocamızın biraz geç kalması ile babamızın bizi temelli terk etmesi, kirli çamaşırlar ile iç savaş arasındaki farkı bilmez miyiz hiç?

Duyguların yeniden yerli yerine oturtulması aşkın en hassas, en gerekli görevlerinden biridir. Aktarımın risklerini kabul etmek, halden anlayıp anlayış göstermeyi sinir olup hemen notunu vermeye yeğ tutmak demektir. Böylece iki insan ani kaygı veya husumet patlamalarının her zaman doğrudan kendilerinin yol açtığı bir şey olmadığını anlamaya başlayabilir. Dolayısıyla böyle bir durum karşısında her zaman öfkelenmelerinin, gururları kırılmış hissetmelerinin âlemi yoktur. Sinirlenip suçlamanın yerini sevecenlik alabilir.

Rabih İngiltere'den dönene kadar Kirsten de yalnız yaşadığı zamanlarda edindiği bazı alışkanlıklarına dönüyor. Duş alırken bira içiyor; elinde kupayla yatakta mısır gevreği yiyor. Fakat birbirlerine olan arzuları ve yakınlık kurma yetileri çok geçmeden kendini belli ediyor. Barışma faslı, çoğu zaman olduğu gibi, alttan alta devam eden kaygıya parmak basan küçük bir şakayla başlıyor.

"Kusura bakmayın, rahatsız ediyorum Kirsten Hanım, ama benim yaşadığım yer de burasıydı galiba," diyor Rabih.

"Yanlışınız var. Siz 34A'yı arıyorsunuz herhalde, ama burası 34B, bakın..."

"Bir ara da evlenmiştik sanki. Bilmem hatırlar mısınız? Şu köşede gördüğünüz de yavrumuz Dobbie. Pek sessiz. Aynı annesi."

"Özür dilerim Rabih," diyor Kirsten, bir anda ciddileşerek. "Sen gidince şirretliğim tutuyor. Beni bırakıp gittin diye aklımca seni cezalandırmaya çalışıyorum sanki. Halbuki saçmalık bu, çünkü aslında sadece ev kredisi taksitini denkleştirmeye çalışıyorsun. Affet beni. Bazen hakikaten böyle kafayı kırıyorum."

Kirsten'in sözleri ilaç gibi geliyor Rabih'e. Kendisini tam olarak ifade edemeyen ama hatasını kabul etmeyi bilen hakkaniyetli karısına karşı sevgiyle doluyor. Kirsten'in kendine dönüp bakarak söylediği bu sözler ona verip verebileceği en güzel hoşgeldin hediyesi ve aşklarının sağlamlığının en büyük garantisi.

Mükemmel olmamız gerekmiyor, diye düşünüyor Rabih. Bazen beraber yaşaması zor insanlar olabildiklerini birbirlerine bir şekilde de olsa gösterseler yeter..

İyi bir ilişki için her daim makul olmamız gerekmez. İyice öğrenmiş olmamız gereken yegâne şey, yeri geldiğinde bir iki alanda biraz kaçık olabileceğimizi bütün samimiyetimizle kabul etmeyi bilmektir.

Evrensel Suçlama

Rabih'in üçüncü evlilik yıldönümlerinde Kirsten'e bir sürprizi var: haftasonu için bir Prag tatili. Aziz Kiril ve Metodius Katedrali yakınlarında küçük bir otelde kalıyorlar. Karl Köprüsü'nde kendi fotoğraflarını çekiyor, kendi memleketlerindeki yaşantıya dair laflıyor, yılların ne çabuk geçtiğini düşünüyorlar. Sonra erken dönem Avrupa sanatına bir göz atmak için Sternberg Sarayı'na uğruyorlar. Burada, Kirsten on altıncı yüzyıldan kalma küçük bir Meryem Ana ve İsa resminin önünde duruyor.

"Sonunda bu ay parçasının başına gelenler çok fena. İnsan böyle bir şeyle nasıl başa çıkar?" diye soruyor Kirsten düşünceli düşünceli. İçinden, "En basit şeyleri bile başka bir açıdan sil baştan düşünmek gibi tatlı bir özelliği var," diye geçiriyor Rabih. Resim Kirsten için görev bilinciyle akademik incelemeye tabi tutulacak bir nesne değil, aksine bir ebeveynin en büyük trajedisine delalet ediyor. Dolayısıyla yakın zamanda Fort William yolunda meydana gelen bir motosiklet kazasında oğlunu kaybeden birinin acısını nasıl paylaşıyorsa, bu resimle de o kadar candan, o kadar dolaysız bir ilişki kuruyor.

Kirsten, Prag Hayvanat Bahçesi'ni ziyaret etmeye can atıyor. Ara sıra bir kedi veya köpekle karşılaşmalarını saymazsak, ikisi de epeydir hayvanların etrafında pek zaman geçirmiş değil. Düşündükleri ilk şey bütün hayvanat bahçesi

sakinlerinin ne acayip göründüğü oluyor. Deve mesela; U şeklinde bir boyun, sırtında tüylü tüylü iki piramit, sürmeli gözler, çıkık sarı dişler. Develer hakkında bilgi veren ücretsiz bir broşürde şunlar yazıyor: "Develer çölde bir damla su içmeden on gün dayanabilir. Yaygın kanının aksine hörgüçleri su değil yağ deposudur. Kirpikleri kum fırtınalarında gözyuvarlarını korumalarını sağlar. Karaciğer ve böbrekleri besinlerden aldıkları nemi son damlasına kadar emdiğinden dışkıları kuru ve tıkızdır.

Bütün hayvanlar kendine özgüdür çünkü son derece özgül ortamlarda büyüyüp gelişmelerine imkân sağlayacak şekilde evrilmiştir," diye devam ediyor broşür. "Bu yüzden zıplayan Madagaskar sıçanının kocaman kulakları ve güçlü arka ayakları, Amazonlar'da yaşayan kırmızı kuyruklu kedibalığının karın kısmında kamuflaja yarayan kum rengi bir şerit vardır."

"Ama yeni habitatın Prag Hayvanat Bahçesi gibi bir yer olunca," diye araya giriyor Kirsten, "insanların günde üç kere bir delikten yemek verdiği ve turistlerden başka kimse için eğlencenin olmadığı beton bir otelde yaşayınca, bu tür adaptasyonlar pek bir işe yaramıyor tabii. Borneo ormanlarında yaşayacak şekilde evrildiği için hayvanat bahçesi koşullarına pek ayak uyduramayan şu zavallı, dertli orangutancık gibi, olsa olsa şişmanlayıp hırçınlaşırsın."

"İnsanlar için de durum pek farklı değil sanki," diye ekliyor Rabih, karısının bir hominide bu kadar anlayışla yaklaşmasına biraz bozularak. "Bizim de Afrika'nın düzlüklerinde evrilmesi bakımından belli bir mantığa oturan ama artık başımıza iş açmaktan başka şeye yaramayan itkilerimiz var."

"Neymiş onlar?"

"Geceleri seslere aşırı duyarlı olmamız. Misal, bir arabanın alarmı ötünce hemen uykumuz kaçıyor. Veya tatlı şeyler

yemeye yatkınlığımız. İnsanın canının çekebileceği bir sürü güzel tatlı yiyecek varken, anca kilo aldığımızla kalıyoruz. Ya da Prag sokaklarında tanımadığımız insanların bacaklarına resmen bakmak zorunda hissetmemiz, partnerlerimizi kızdırıyor ve üzüyor..."

"Rabih Bey! Size bakan da yedi kadın alamayıp bir dondurma daha yiyemiyorsunuz diye üzülecek sizin için! Bir de bunun için Darwin'i kendinize alet ediyorsunuz..."

Sonunda, pazar günü geç bir vakitte yorgun argın Edinburgh Havaalanı'na iniyorlar. Bagaj bandındaki hemen ikinci valiz Kirsten'inki. Rabih ise o kadar şanslı değil. Haliyle, kepenkleri kapalı bir sandviççinin yanındaki banka oturup bekliyorlar. Hava yılın bu vakti için biraz fazla sıcak geldiğinden, "Yarın kaç derece olacak acaba?" diye boş boş düşünüyor Kirsten. Rabih de telefonunu çıkarıp bakıyor. Sıcaklık 17 dereceye kadar çıkıyor, bütün gün güneşli: enteresan. Tam o sırada bantta valizini görüyor, gidip alıyor ve bagaj arabasına yerleştiriyor. Geceyarısına doğru, şehir merkezine giden otobüse biniyorlar. Otobüs tıpkı onlar gibi bitap düşmüş, düşüncelere dalmış veya uyuklayan yolcularla dolu. Rabih birden işten bir arkadaşına mesaj atması gerektiğini hatırlıyor, telefonunu almak için ceketinin sağ cebine uzanıyor, sonra soldakine bakıyor, ardından da biraz doğrulup pantolon ceplerini kontrol ediyor.

Tedirgin bir ses tonuyla, "Telefonum sende mi?" diye soruyor. O sırada uyumakta olan Kirsten irkilerek uyanıyor.

"Değil canım. Telefonunu niye alayım ki?"

Kirsten'i sıkıştırma pahasına, bulunduğu yerden başının üstündeki bagaj bölmesine uzanıyor. Çantasını çekip indiriyor ve en dıştaki gözünü yokluyor. Böylece başına nasıl bir talihsizlik geldiği yavaş yavaş anlaşılıyor: Telefon ve onunla beraber dünyayla kurduğu iletişim sistemi kayıp.

"Bagaj beklediğimiz yerde çalındı herhalde," diyor Kirsten. "Ya da bir yerlerde bıraktın. Canım ya! Neyse, yarın ilk iş havaalanını arar, bulup teslim eden oldu mu diye sorarız. Bulunmadıysa da sigortalı nasılsa. Bunun daha önce ikimizin de hiç başına gelmemiş olması şaşırtıcı aslında."

Ama Rabih bunun neden bu kadar hayret verici olduğunu anlamıyor.

"Lazımsa benim telefonu kullanabilirsin," diye dâhiyane bir fikir ortaya atıyor Kirsten.

Rabih öfkeden köpürüyor. Bu, bir bürokrasi kâbusunun başlaması demek. Çağrı merkezini arayınca farklı farklı müşteri temsilcileri tarafından saatlerce telefonda bekletilecek. Sonra bir sürü evrak işiyle uğraşmak ve bir yığın form doldurmak zorunda kalacak. Fakat işin tuhafı, öfkesinin odağı sırf telefonunu kaybetmiş olması değil; nedense karısı da öfkesinden bir şekilde nasibini alıyor. Ne de olsa, Kirsten sıcaktan bahsetmese, o da hava durumuna bakmayacak, böylece telefonu belki hâlâ cebinde olacaktı. Dahası Kirsten'in meseleye bu kadar sakin ve anlayışlı yaklaşması, normalde Rabih'e kıyasla ne kadar gamsız ve şanslı biri olduğunu daha da göze sokmaktan başka bir işe yaramıyor. Otobüs Waverley Köprüsü'nde ilerlerken, Rabih'in mantığında önemli bir parça yerine oturuyor: Bir biçimde, yaşadığı bütün dertler, acılar, başına gelen bütün belalar, her biri Kirsten'in hatası. O sırada şakaklarına yerleşen ve başını mengene gibi sıkıştıran baş ağrısı dahil hemen hepsi onun suçu. Yüzünü ondan çevirip, "Bu salak, lüzumsuz seyahate çıkmamamız gerektiği baştan belliydi zaten," diye söyleniyor. Önemli bir yıldönümü kutlamasını böyle özetlemek hazin ve büyük bir haksızlık.

Rabih'in demin kurduğu bağlantı hemen herkesin makul bulup yakınlık duyabileceği türden bir bağlantı değil. Kirsten kocasının cep telefonunun bekçisi değil. Bu yetişkin primatın

hayatının her yönüyle sorumluluğunu taşımakla da hiç yükümlü değil. Garip ama tüm bunlar Rabih'in gözünde bir anlam ifade ediyor. Ne ilk ne de son defa, öyle ya da böyle her şey karısının marifeti.

Aşka dair bütün varsayımların en irrasyonel, en olgunlaşmamış, en içler acısı ama en yaygın görüneni şudur: Kendimizi hasrettiğimiz insan yalnızca varoluşumuzun merkezi değildir. Sonuçta ve çok tuhaf, nesnel açıdan bakınca akıl almaz, son derece haksız bir biçimde, başımıza gelen iyi ya da kötü her şeyden sorumludur. Aşkın o acayip ve hastalıklı ayrıcalığı işte budur.

Vaktiyle karda kayıp düşmesi, anahtarlarını kaybetmesi, Glasgow treninin bozulması, hız sınırını aşması yüzünden ceza yemesi, şimdilerde yeni tişörtünün etiketinin kaşındırması, çamaşır makinesinin suyunu doğru dürüst boşaltmaması, hayalini kurduğu standartlarda mimarlık yapamaması, yeni komşuların gece yarılarına kadar müzik sesiyle yeri göğü inletmesi ve artık beraberken pek eğlenmemeleri hep onun "suçu". Bununla beraber, Kirsten'in aynı kategorideki listesinin de ne daha kısa ne de daha makul olduğunu belirtmek lazım. Hepsi ama hepsi Rabih yüzünden: annesini yeteri kadar görmemesi, külotlu çoraplarının sürekli kaçması, arkadaşı Gina'nın hiç arayıp sormaması, hep yorgun olması, tırnak makasının kayıplara karışması, artık beraberken pek eğlenmemeleri...

Dünya bizi her seferinde sayısız şekilde kahreder, hüsrana uğratır, sinirlendirir ve incitir. Bizi geciktirir, yaratıcı gayretlerimizi boşa çıkarır, pozisyonumuzu iyileştirmeyi düşünmez, aptalları ödüllendirir. Ve o kasvetli, amansız kıyılarına çarpa çarpa özlemlerimizi paramparça eder. Hemen hiçbir zaman bunların herhangi birinden

şikâyet de edemeyiz. Asıl kimi suçlayacağımızı kestirmek çok zordur. Gerçek sorumluyu kesin olarak bilsek de bundan şikâyet etmek çok tehlikelidir (kovulabilir veya kendimizi komik duruma düşürebiliriz).

Her türlü derdimizi tasamızı açıkça anlatabileceğimiz, şu hayattaki her türlü haksızlığa ve ayıba karşı biriktirdiğimiz bütün öfkeyi deyim yerindeyse üzerine boca edebileceğimiz tek bir kişi vardır. Bu kişiyi suçlamak tabii ki saçmalığın dik âlâsıdır. Ama böyle düşünmek de aşkın kanunlarının işleyişini yanlış anlamak olur. Bütün bunların asıl sorumlusu olan kuvvetlere bağırıp çağıramadığımızdan, onları suçladığımızda bizi hoş göreceklerini gayet iyi bildiğimiz kişilere sinirleniriz. Tüm bunların acısını yakınımızda olup da gayet düşünceli davranan, halden dertten en çok anlayan, en vefakâr kişilerden çıkarırız; bize zarar verme ihtimali çok düşük olduğu gibi, tepelerine çıksak bile yanımızda durma ihtimali en yüksek olan kişilerden.

Sevgililerimize yönelttiğimiz suçlamalar belirli bir anlam ifade etmez. Yeryüzünde başka hiç kimseye ağzımızı açıp da böyle şeyler söylemeyiz. Ama bu insafsız suçlamalar samimiyet ve güvenin özel bir kanıtı, sevgi alametidir. Kendine has bir biçimde bağlılığın, yolundan sapmış bir tezahürüdür. Tanımadığımız birine duyarlılık ve kibarlıktan geçilmeyen sözler söylemekte bir şey yoktur. Karşısında had hudut tanımadan, akıl ve mantığa hiç dayanmadan davranmaya cüret edebileceğimize bütün samimiyetimizle inandığımız tek kişi ise sevgilimizden başkası değildir.

Prag'dan dönmelerinden birkaç hafta sonra yeni ve daha büyük bir problem çıkıyor. Rabih'in patronu Ewen bir ekip toplantısı yapıyor. Gayet yolunda giden sekiz aylık bir dönemin ardından, işlerin gene kesat olduğunu itiraf ediyor. Çok geçmeden iyi bir proje gelmezse, yola hep beraber devam edemeyebilirler. Toplantıdan sonra koridorda Ewen, Rabih'i bir kenara çekiyor.

"Anlayacağından eminim," diyor. "Şahsi bir şey değil bu. Sen iyi bir adamsın Rabih!"

"Birini sepetlemeyi düşünüyorsan, onun seni sevmesini istememe olgunluğunu ve cesaretini de göstermen lazım," diye düşünüyor Rabih.

İşsiz kalma tehlikesi Rabih'i gam ve kasavete sürüklüyor. Bu şehirde başka bir iş bulmaya çalışmanın cehennemden farksız olacağını biliyor. Muhtemelen başka bir yere taşınması gerekecek. İyi de o zaman Kirsten ne olacak? Bir koca olarak en temel sorumluluklarını yerine getirememe tehlikesiyle karşı karşıya. Bundan bilmem kaç sene evvel, hem düzenli bir gelir getirecek hem de yaratıcılık bakımından tatmin sağlayacak bir mesleği olabileceğini sanması hiç akıl kârı değilmiş. Babasının üstü kapalı hep söylediği gibi, çocuklukla huysuzluktan ibaretmiş.

Bugün eve yürürken Aziz Meryem Katolik Kilisesi'nin yanından geçiyor. Daha önce içeri girmişliği yok. Gotik dış cephe şimdiye dek hep davetkârlıktan uzak, iç karartıcı gelmişti ona. Ama ruh hali yüzünden, kafa karışıklığı ve panikle, içeri şöyle bir göz atmaya karar veriyor. Nefin dışında kalan bir köşede, kederli ve merhamet dolu gözlerle ona bakan büyük bir Meryem Ana tablosunun karşısında buluyor kendini. Sıkıntısını paylaştığı izlenimi veren bu yüz ifadesi etkiliyor onu. Ewen Frank ve işlerin kesatlığı konusunda bir şeyler biliyor, Rabih'e inancının hâlâ tam olduğunu göstermek istiyor sanki. Yetişkinlik hayatının zorlukları ile bu kadının yüz ifadesinin mülayimliği ve müşfikliği arasındaki tezatı düşünürken, gözyaşlarının gözlerine hücum ettiğini hissediyor. Rabih'i anlamanın yanı sıra hiç de ayıplamıyor kadın. Rabih saatine bakıp da aradan on beş dakika geçtiğini fark edince şaşırıyor. Müslüman kökenli bir ateist olarak, kendini mumlarla aydınlatılan bir şapelde yabancı bir kut-

sal varlığın portresinin ayaklarının dibinde, gözyaşları içinde kafa karışıklığını ona açmak isterken bulmasının biraz delilik olduğunu kabul ediyor. Ama bundan başka alternatifi de pek yok gibi; ona hâlâ tümüyle inanan pek kimse kalmadı. Sorumluluğun asıl yükü karısına düşüyor ve bu da kutsal olmayan, sıradan bir faniden çok fazla şey istemek anlamına geliyor.

Kirsten evde Rabih'in bir tarifine bakarak akşam yemeği için kabaklı, fesleğenli ve feta peynirli salata yapmış. İşteki krizle ilgili her ayrıntıyı bilmek istiyor. Ewen bunu onlara ne zaman söyledi? Tam olarak ne dedi? Diğerleri bunu nasıl karşıladı? Yakınlarda bir daha toplantı olacak mı? Rabih cevaplamaya başlıyor ama sonra kestirip atıyor.

"Teferruatı ne yapacaksın? Neyse o işte: Her şey iyice sarpa sardı."

Peçetesini fırlatıp atıyor ve kalkıp volta atmaya başlıyor.

Kirsten olup bitenlerin ıncığını cıncığını sormak istiyor çünkü kaygıyla ancak böyle baş edebiliyor: Olgulara iyice bağlı kalıp onları düzenliyor. Aslında ne kadar endişelendiğini doğrudan belli etmek istemiyor. Onun tarzı, ihtiyatlılığını koruyup işin idari yanına odaklanmak. Rabih ise çığlık atmak veya eline geçirdiğini paramparça etmek istiyor. Sırtında sürekli bir yük haline geldiğini hissettiği güzel, zarif karısını izliyor. Yılda en az sekiz kez böyle sahneler yaşıyorlar. Dış dünyada ne zaman bir felaket yaşansa, Rabih onu evin ta içine kadar getirip Kirsten'in önüne yığıyor.

Kirsten şöminenin başında duran Rabih'in yanına gidiyor; elini tutuyor, tüm sıcaklığı ve içtenliğiyle, "Her şey düzelecek," diyor. Bunun doğru olmadığını ikisi de gayet iyi biliyor.

Partnerlerimize böyle talepler dayatır, onların yanındayken akıl ve mantıktan iyice uzaklaşırız. Çünkü karanlık taraflarımızı anlayan, varlığıyla birçok derdimize derman olan birinin, hayatımızdaki her

sorunu da bir biçimde çözebilmesi gerektiğine inanırız. Bu kişinin güçlerini abartmak, küçük bir çocuğun anne babası.. ı alelade becerilerini birer mucize gibi görmesini –yetişkinlik hayatı boyunca– anmaya benzer.

Altı yaşındaki Rabih'in gözünde annesi neredeyse tanrıdan farksız. Oyuncak ayısı ne zaman kaybolsa buluyor, en sevdiği çikolatalı sütü buzdolabından eksik etmiyor, her sabah elinde tertemiz giysilerle çıkageliyor, yatakta onunla yatıyor, babasının neden bağırıp çağırdığını açıklıyor, dünyayı nasıl dengede tutacağını biliyor...

Rabih de Kirsten de partnerinin yetişkin benliğinin üstünü örttüğü endişeli çocuğu teskin etmeyi öğrenmiş durumda. Birbirlerini işte bu yüzden seviyorlar. Gelgelelim bu süreçte, küçük çocukların, ebeveynlerine duyduğu o tehlikeli, haksız, naifliğinin güzelliğiyle de göz dolduran güveni farkında olmadan kısmen devraldılar. Yetişkin Rabih ile Kirsten'in bir iptidai tarafı da, sevgilinin dünyanın çok daha büyük bir kısmını kontrol etmesi gerektiğini savunmaları; bir yetişkin ilişkisinde herhangi bir insanın yapmasının mümkün olduğundan çok daha büyük bir kısmını. Her şeye rağmen sorun çıktığında bu kadar öfkelenip hüsrana uğramalarının nedeni de bu zaten.

Kirsten, Rabih'e sarılıyor. "Yapabileceğim bir şey olsa, hemen yapardım," diyor. Rabih kederli gözlerle ve şefkatle Kirsten'e bakıyor. Şu anda aşkın bütünüyle dışında esaslı bir yalnızlıkla ilk kez karşı karşıya. Kirsten'e kızgın değil; olaylar yüzünden paniklemiş, yıpranmış bir halde sadece. Daha iyi bir koca olmak için, onu seven kadına daha az yanlış, daha az yıkıcı bir umut bağlamayı öğrenmesi gerekeceğini idrak ediyor. Yeri geldiğinde bir başına kalacağı fikrine hazırlıklı olması lazım.

Öğretmek ve Öğrenmek

Rabih'in işi kurtuluyor kurtulmasına ama hâlâ tam anlamıyla güvende olduğu söylenemez. Rabih ile Kirsten'in arkadaşlarının çoğu evlenip çoluk çocuğa karışıyor; sosyal yaşamları evrile evrile çoğunlukla diğer çiftler etrafında yoğunlaşıyor. Genelde hafta sonları akşam veya öğle yemeklerinde evlerine gidip düzenli olarak görüştükleri (bebekli) beş altı çift var.

Aralarında belli bir samimiyet ve arkadaşlığın yanı sıra –alttan alta– belli bir kıyaslamacılık ve böbürlenme de var. Kim ne iş yapıyor, tatile nereye gidiyor, evin neresini yeniletmiş, ilk çocuğu neler başarmış vs. Bu konularla sık sık kendini hissettiren bir rekabet var.

Rabih bu sidik yarıştırmaya kalkanlarını indirerek karşı gelme gibi bir tavır benimsemiş. Kirsten'e statüsü en yüksek çift olmadıkları gerçeğini dürüstçe kabul ediyor ama hemen ardından da bunun hiçbir önemi olmadığını ekliyor: Sahip olduklarının kıymetini bilmeleri lazım. Hiç değilse insanların işinin gücünün dedikodu olduğu küçük bir köyde yaşamıyorlar. Kendi yollarına bakabilirler.

Bir cumartesi gecesi, saat neredeyse bire geliyor. Mutfakta bulaşık işini hallediyorlar. Kirsten puding yerlerken, Clare'in kocası Christopher'la beraber yazın tamamını geçirmek üzere Yunanistan'da bir yer tutacaklarını söylediğini anlatıyor: havuzu, bahçesi, hatta özel bir zeytinliği olan bir villa. Clare bütün yaz orada olacak, kocası da gidip gelecekmiş. "Harika değil

mi?" diyor. "Ama kesin bir servete mal olmuştur. Gerçekten de akıl alır gibi değil. Bu devirde cerrahlar dünyaları kazanıyor demek ki."

Rabih'e göre bunlar kafa ütüleyici yorumlar. Bundan karısına ne ki? Dış Hebridler'de küçük bir köy evinde geçirdikleri kendi tatilleri neyine yetmiyor? Etleri butları ne ki gidip villa kiralasınlar? Kirsten ilk kez bu tarz bir yorumda bulunmuyor. Bir hafta kadar önce, heves edip de alamadığı bir paltodan bahsetmişti. Sonra James'in Mairi'yi bir hafta sonu için Roma'ya davet ettiğinden hayranlıkla bahsetmişti. Daha dün de iki arkadaşının çocuklarını özel okula gönderdiğini imrenerek anlatmıştı.

Şunu yapmaktan vazgeçse Rabih çok sevinecek. Kirsten'in insanların üste çıkmak için didişip durduğu bu mânâsız düzendeki yerine bakmaksızın kendisiyle gurur duymasını ve müşterek hayatlarının maddi olmayan zenginliğinin değerini bilmesini istiyor. Sahip olamadıkları yüzünden kendini yiyip bitirmek yerine, sahip olduklarının kıymetini bilmesini istiyor. Yatma vakti çoktan geçtiğinden ve bu Rabih'in birçok endişesini tetikleyebilecek yakıcı bir mesele olduğundan, teklifi ağzından istediği kadar incelikli ve ikna edici bir dille çıkmıyor.

"Etrafa para saçan villalı bir cerrah olmadığım için kusura bakmayacaksın artık." Kendi ses tonundaki iğneleyiciliği duyabiliyor, bunun nasıl bir etki yaratacağını anında fark ediyor ama yine de kendini tutamıyor. "Ne yazık ki benimle beraber bu varoşa tıkılıp kaldın."

"Şimdi ne diye atar yapıyorsun bana? Bir de bu saatte?" diye sert bir karşılık veriyor Kirsten. "Sadece tatile çıkıyorlar dedim. Bunu der dermez havlamaya başladın. Gecenin bu vakti durduk yere saldırıyorsun bana. Üstüme atılmak için fırsat kolluyordun herhalde. Eskiden her lafım bu kadar batmazdı sana."

"Batmıyor zaten. Seni önemsediğimden eleştiriyorum."

Sevgiliye bir şeyler "öğretmeye" çalışmak ona küstahça, abes, düpe-

düz kötü niyetli gelir. Birine gerçekten âşıksak, onu değiştirme isteği söz konusu olamaz. Romantizm bu konuda çok nettir: Gerçek aşk, partnerinizi her yönüyle olduğu gibi kabul etmeyi gerektirir. Aşkın ilk aylarını bu kadar etkileyici kılan şey, iyi yürekliliğe böyle esaslı bir şekilde bağlı olunmasıdır. İlişki tazeyken her türlü hassasiyetimiz anlayışla karşılanır. Utangaçlığımız, elimizin ayağımıza dolaşması ve kafa karışıklığımız, alay konusu olmaktan ve şikâyete yol açmaktan ziyade partnerimize (tıpkı çocukken olduğu gibi) çekici gelir. Alengirli taraflarımız sadece şefkat süzgecinden geçirilerek yorumlanır.

Böyle anlarda güzel ama zorlu, hatta pervasız bir kanaat gelişir: Layıkıyla sevilmek, olduğun gibi kabul edilmek demektir.

Evlilik Rabih ile Kirsten'e birbirlerinin karakterini olağanüstü ayrıntılı bir biçimde inceleme fırsatı veriyor. Yetişkinlik hayatlarında hiç kimsenin onların davranışlarını böylesine sınırlı bir ortamda, böylesine değişken ve zahmetli koşullarda inceleyecek zamanı olmamıştı: gecenin bir yarısı ve sabahın köründe uyku sersemi, iş konusunda morali bozuk ve paniklemiş, arkadaşları yüzünden hayal kırıklığına uğramış, evde bir şey kayboldu diye sinir olmuş bir halde.

Bu bakımdan, birbirlerinin potansiyelini geliştirmeye gayret ediyorlar. Belli noktalarda hangi önemli niteliklerin yetersiz olduğunu görüyor, dikkat çekildiği takdirde bunların geliştirilebileceğine inanıyorlar. Kimi durumlarda sorunun ne olduğunu –ve bunun nasıl değişebileceğini– herkesten daha iyi biliyorlar. İlişkilerini, alttan alta ama karşılıklı olarak, bir geliştirme projesi şekillendiriyor aslında.

Görünenin aksine, akşam yemeği partisinden sonra Rabih o çok sevdiği karısının kişiliğinin gelişmesi için esasen samimiyetle uğraşıyor. Ama bunun için çok değişik bir yola başvuruyor: Kirsten'e maddiyatçı olduğunu söylüyor, bağırıp çağırıyor, arkasından da iki kapıyı çarpıyor.

"Aklın fikrin arkadaşlarımızın ne kadar çok kazandığı, bizimse ne kadar darda olduğumuzda," diye çıkışıyor, lavabonun önünde dişlerini fırçalayan Kirsten'e. "Seni duyan da sırtımızda bir hayvan postu, mağaradan bozma bir yerde yaşıyoruz sanır. Parayı bu kadar dert etme artık. Maddiyat diye diye aklın çıkacak."

Rabih'in Kristen'e "dersi"ni verirken bu kadar zıvanadan çıkmasının nedeni (kapıları çarparken ev gerçekten de başlarına yıkılacak gibi oluyor) canavarın biri olması değil (gerçi bu örnekte tarafsız bir tanığın onun canavarın biri olduğu sonucuna varması sürpriz olmazdı), hem çok korkması hem de kendisini yetersiz hissetmesi. Korkuyor çünkü şu dünyadaki en iyi arkadaşı da olan karısı para ve paranın tatminle ilişkisi hakkındaki bu hayati meseleyi bile kavrayamamış gibi görünüyor. Yetersiz hissediyor çünkü Kirsten'e belli ki o çok istediği şeyi sağlayamıyor (gerçekten de buna yürekten inanıyor).

Karısının meseleleri onun açısından görmesi Rabih için artık neredeyse hayat memat meselesi. Yine de bunu yapabilmesi için Kirsten'e yardım etme becerisini bilfiil kaybetmiş durumda.

Bir öğrenciye bir şey öğreteceksek, bu işin ancak büyük bir özen ve sabırla yapılabileceğini biliriz. Sesimizi asla yükseltmememiz, davranışlarımıza müthiş özen göstermemiz, her dersini iyice sindirmesi için ona zaman tanımamız, hassasiyetle dile getirilmiş olsa bile her olumsuz yorum için mutlaka en az on övgü dolu yorum yapmamız ve hepsinden önemlisi, sükûnetimizi korumamız gerekir.

Ne var ki bir öğretmenin sakin kalmasının sırrı, verdiği dersin başarısı veya başarısızlığına nispeten kayıtsız kalmasında gizlidir. Dingin öğretmen haliyle işlerin yolunda gitmesini ister. Fakat karşısında bildiğini okuyan bir öğrenci varsa ve bu öğrenci sözgelimi trigonometride çuvallıyorsa, bu –temelde– onun sorunudur. Öğretmen, ruh halini kontrol altında tutar çünkü tek tek öğrencilerin öğretmenin

hayatı üzerinde çok fazla gücü yoktur. Öğretmenin haysiyeti onlara bağlı değildir, gönül rahatlığında en belirleyici faktör onlar değildir. Çok da kaale almama becerisi, sakin ve başarılı bir pedagojinin hayati yanlarından biridir.

Ne var ki aşkın sınıfında dinginliğin esamesi okunmaz. Zira burada çok şey tehlikededir. "Öğrenci" gelip geçici bir sorumluluk değil, ömür boyu üstlenilecek bir taahhüttür. Başarısızlık varoluşu mahvedecektir. Dolayısıyla genelde kontrolü kaybedip beceriksizce telaşlı konuşmalar yaparız. Böylece tavsiye vermenin meşruiyetine, hatta cömertliğine aslında pek inanmadığımızı ortaya koymuş oluruz.

Keza aşağılanma, öfke ve tehdit hissinin giderek artmasının insanın gelişimini hızlandırdığı falan söylenemeyeceğinden, nihayetinde amaçladığımız şeyin tam tersine ulaşırız aslında. Özsaygısı zedelenince, gururu kırılınca ve egosu azar üstüne azarla sarsılınca kendi karakteri konusunda daha makul veya daha içgörülü hale gelen pek kimse yoktur. Kişiliğimizin sorunlu taraflarına dikkat çekmeye yönelik düşünceli girişimlerden ziyade insafsız ve anlamsız saldırılar gibi tınlayan öneriler karşısında düpedüz daha savunmacı hale gelip kırılganlaşırız.

Rabih'in öğretme alışkanlıkları daha iyi olsa, verdiği dersin seyri de başka türlü olabilirdi. Mesela, o akşam dosdoğru yatağa gidip dinlenmelerini bekleyebilirdi. Böylece meseleyi yarın salim kafayla konuşurlardı. Yarın sabah yürüyüşe çıkmayı, sözgelimi Kral Beşinci George Parkı'na gitmeyi önerebilirdi. Biraz dolaştıktan sonra birer kahveyle poğaça alıp bir banka otururlardı. Meşe ağaçlarını seyrederken, dün akşamki yemek ve daha başka birkaç şey hakkında Kirsten'e iltifat ederdi. Mesela Kirsten'in ofiste denge gözetmeyi ne kadar iyi becerdiğinden veya dün onun yerine postaneye gitme inceliği göstermesinden ötürü ne kadar memnun olduğundan bahsederdi. Ardından, Kirsten'i suçlamak yerine, odaklanmak iste-

diği davranışı kendi üzerinden anlatırdı. "Teckle, tanıdığımız şu tiplerden bazılarını acayip kıskanırken yakalıyorum kendimi," diye başlardı. "Mimarlık işine girmesem bizim de yazlık bir villamız olurdu. Emin ol benim de çok hoşuma giderdi bu. Güneşi ve Akdeniz'i herkesten çok seviyorumdur herhalde. Bahçede kalker zemin, yasemin ve kekik kokuları hayal ediyorum. İkimizi de hayal kırıklığına uğrattığım için çok üzgünüm." Ardından, iğne yapmadan önce hastayı yatıştırmaya çalışan doktor misali: "Ama söylemek istediğim bir şey daha var. Belki bunun ikimize de ders olması lazım. Başka birçok açıdan şanslı olduğumuzu aklımızdan çıkarmayalım. Şanslıyız çünkü birbirimize sahibiz. Her şeyin yolunda gittiği günler çalıştığımız işlerden zevk alıyoruz. Dış Hebridler'de yağmurun eksik olmadığı yaz tatillerinde hafif koyun boku kokan bir köy evinde deli gibi eğlenebiliyoruz. Kendi adıma, seninle beraber olduğum sürece bu bankta bile seve seve yaşarım."

Ama mevzu Rabih'in berbat bir öğretmen olmasından ibaret değil. Kirsten de parlak bir öğrenci sayılmaz. İlişkileri boyunca bu iki görevde, hem öğretmede hem öğrenmede ikisi de feci çuvalladı. Birinin pedagojik bir tavır takındığına dair en ufak emarede, diğeri saldırı altında olduğunu düşünerek öğretilen şeye kulaklarını tıkıyor, tavsiyelere iğneleyici ve saldırgan bir tavır takınarak tepki gösteriyor, böylece zaten kırılgan olan "öğreten" tarafı daha da uyuz edip canından bezdiriyor.

"Rabih, şu hayatta kimse *maddiyatçı* demedi bana," diye karşılık veriyor (yatakta, şimdi daha bitkin halde) arkadaşlarının hayat tarzlarına çok dikkat ettiği ve onlara imrendiği imasına feci içerleyen Kirsten. "Halbuki daha geçen gün telefonda annem bile şu hayatta para konusunda benim kadar mütevazı ve dikkatli birini görmediğini söylüyordu."

"Aynı şey değil ama, Teckle. Sırf seni sevdiğinden öyle söylediği belli. Onun gözünde yanlış bir şey yapmana imkân yok."

"Bu da mı sorun şimdi! Beni seviyorsan neden sen de bir gözünü kapatamıyorsun?"

"Çünkü ben seni başka türlü seviyorum."

"Nasıl yani?"

"Seni öyle seviyorum ki bazı meselelerle yüzleşmene yardım etmek istiyorum."

"Onun için mi tam bir pislik gibi davranıyorsun!?"

Rabih, başta niyeti ne olursa olsun ipin ucunu kaçırıp tam bir felakete yol açtığının farkında.

"Seni gerçekten seviyorum. Seni çok seviyorum," diyor.

"Çok sevdiğinden mi beni sürekli değiştirmeye çalışıyorsun? Ah Rabih, seni bir anlasam..."

Sıkı dersler öğrencilerin iç rahatlatıcı bir fikre sığınmalarına, yani öğretmenlerinin düpedüz delinin veya edepsizin önde gideni olduğunu, dolayısıyla kendilerinin de eleştiriden mantıken muaf olmaları gerektiğini düşünmelerine imkân sağlar. Aşırılığıyla akıl sınırlarını zorlayan bir hükümle karşılaşmak, partnerimizin aynı anda hem çok kötücül hem de, bir ihtimal, haklı olamayacağını hissettirerek teselli eder bizi.

Duygusal davranıp eşimizin negatifliğini, arkadaşlarımızın ve ailemizin teşvik edici tavrıyla kıyaslarız. Halbuki onlara yönelttiğimiz talepler eşimize yönelttiklerimizin yanına bile yaklaşmaz.

Aşk meselesine başka şekillerde de bakılabilir. Antik Yunanların felsefesi aşk ile öğretme arasındaki ilişki üzerine artık pek rağbet görmemekle beraber gayet faydalı bir bakış açısı sunuyor. Buna göre aşk evvela başka bir insanın daha iyi taraflarına duyulan bir hayranlık, erdemli vasıflarla karşılaşmaktan duyulan heyecandı.

Dolayısıyla aşkın derinleşmesi daha erdemli olmayı –öfkeden ve hoşgörüsüzlükten nasıl biraz daha uzaklaşılacağını, nasıl daha meraklı veya cesur olunabileceğini– öğretme ve öğrenme yollarını daima beraberinde getiriyordu. Gerçek âşıklar birbirlerini oldukları gibi kabul

etmeye asla razı gelmezdi. Tembellikle ve korkaklıkla, ilişkinin bütün amacına ihanet etmek olurdu bu. Zira kendimizi geliştireceğimiz ve başkalarına öğreteceğimiz bir şeyler hep vardı.

Bu antik Yunan perspektifinden bakıldığında, âşıkların birbirlerinin karakterleriyle ilgili muhtemel talihsizliklere veya rahatsızlıklara dikkat çekmeleri ve aşkın ruhundan vazgeçtikleri anlamına gelmemeliydi. Aşkın özüne bu kadar sadık kalan bir şey yapmaya çalıştıkları için tebrik edilmelilerdi: Ne de olsa partnerlerinin daha iyi hale gelmesine yardım ediyorlardı.

Daha gelişkin, Yunanların aşk idealinin biraz daha iyi kavrandığı bir dünyada, bir meseleye parmak basmak istediğimizde bu kadar beceriksizce, korkakça ve saldırganca davranmazdık herhalde. Geribildirim aldığımızda bu kadar alınganlık edip hemen pençelerimizi çıkarmazdık. İlişki içindeki eğitim kavramı, gereksiz yere tedirgin edici ve olumsuz çağrışımların bazılarından böylelikle kurtulurdu. Sorumluluk nedir bildiğine güvendiğimiz ellerde, her iki proje de – öğretmek ve öğrenmek, partnerimizin kusurlarına dikkat çekmek ve eleştiriye açık olmak– nihayetinde aşkın asıl amacına sadık kalırdı.

Rabih kendini hiçbir zaman derdini anlatmaya yetecek kadar kontrol edemiyor. Öğretme ve öğrenme sanatında belli bir yetkinliğe ulaşmaları çok zaman alacak, hatta yılları bulacak gibi görünüyor.

Fakat bu arada meydana gelen bir gelişme deprem etkisi yaratarak, karısını maddiyatçı olmakla eleştiren Rabih'i mahcup ediyor. Evliliklerinin beşinci yılına doğru, emlak piyasasında işlerin epey tıkırında olduğu bir dönemde, Kirsten evlerini satıyor. Yeni bir konut kredisi alıyor ve hemen birkaç sokak ileride, Newbattle Terrace'ta kelepir fiyata aydınlık ve rahat bir ev düşürüyor. Bu işlerle uğraşırken mali konularla ilgili her türlü hünerini gözler önüne seriyor. Rabih gecenin bir yarısı kredi faiz oranlarını karşılaştırırken, sabahın köründe emlakçılara

kök söktürürken görüyor onu. Ve sonuçta para işlerini bu kadar iyi kıvıran bir kadınla evlendiği için çok şanslı olduğunu düşünmeye başlıyor.

Bu süreçte Rabih bir şeyin daha farkına varıyor. Kirsten bir taraftan gerçekten de başkalarının mali durumuna alışılmışın dışında bir dikkat gösteriyor ve maddi açıdan belli bir rahatlığa özlem duyuyor olabilir. Bu bir eksi olarak görülebilir, ama bir eksi olduğu ölçüde (kaldı ki Rabih bunun bir eksi olduğundan bile tam emin değil) bir artıyla yakından ilişkili olduğu da açık. Rabih'in karısının para konularındaki becerikliliğinin sefasını sürmesine karşılık bunun bazı dezavantajlarına da katlanması gerekiyor. Bu kadar iyi pazarlık etmesini ve mali konulara bu kadar hâkim olmasını sağlayan özellikleri kimi zaman da –bilhassa Rabih'in kendi kariyeri konusunda gergin olduğu zamanlarda– başkalarının başarılarını veya kazançlarını değerlendirirken insanı delirten, huzursuz eden biri olup çıkmasına yol açıyor. Her iki senaryoda da aynı şekilde güvence arayışına sıkı sıkıya bağlı kaldığı, başarının maddi ölçütlerini gözardı etmeye yanaşmadığı, neyin ne kadara mal olduğuna kafa yorduğu açık. Aynı özellikler hem ev alıp satarken iyi anlaşmalar yapmasına hem de statü açısından güvensiz hissetmesine yol açıyor. Ara sıra arkadaşlarının ne kadar hali vakti yerinde olduğuna bakıp kendisi için endişelenmesi –Rabih şimdi anlıyor bunu– Kirsten'in artılarındaki eksileri sergilediğinden başka bir anlama gelmiyor.

İlerleyen zamanlarda, yeni evlerine taşındıktan sonra Rabih, eksilerin iyice ayyuka çıktığı anlarda bile, bu eksilere kapı aralayan özelliklerin beraberinde getirdiği artıları asla gözden kaçırmamaya gayret ediyor.

ÇOCUKLAR

Sevgi Dersleri

Hep günün birinde çocuk sahibi olmayı hayal ettiklerinden, evliliklerinin dördüncü yılına doğru, bu olasılığa karşı önlem almayı bırakmaya karar veriyorlar. Bekledikleri haberi yedi ay sonra, banyodaki lavabonun başında, plastik bir çubuğun üzerindeki pamuk zeminli bir pencerede beliren soluk mavi bir çizgi şeklinde alıyorlar. Bu, insan soyuna yeni bir üyenin katılışını müjdelemenin makbul bir yolu gibi görünmüyor. Belki doksan beş sene sonra da ortalıklarda olacak bu mahluk, şu anda üzerinde sadece iç çamaşırlarıyla dikilen bu iki insana, onlara şimdiye kadar hep inanılmaz gelen şu iki sıfatla hitap edecek: "Annemle babam."

Ortalığın nispeten sütliman göründüğü aylar boyunca, tam olarak ne *yapmalıyız* diye düşünüp duruyorlar. Kendi hayatlarından gayet iyi bildikleri sıkıntılar yüzünden, bunu her şeyi baştan itibaren en ince ayrıntısına kadar doğru yapmak için bir fırsat olarak görüyorlar. Bir gazetenin pazar eki fırında patatesle kuru üzümün, ringa balığıyla ceviz yağının daha fazla tüketilmesini tavsiye ediyor. Kirsten bu tavsiyeye harfiyen uyarak, içinde olup biten her şeye müdahale edememesinin yol açtığı dehşetten biraz olsun kurtulmaya çalışıyor. Bir toplantıya girdiğinde veya otobüste, gittiği bir partide veya makineye çamaşır atarken, göbek deliğinin hemen birkaç milimetre altında kapakçıkların oluştuğunun ve

nöronların birbirlerine bağlandığının farkında. DNA'nın çene tipini, göz yapısını ve sülalelerinden tek tek kimin hangi özelliklerinin bir karakterin dokularını oluşturacağını belirlediğini de biliyor. Haliyle erken yatıyor. Ömrü hayatında hiçbir şeyle bu kadar alakadar olmamıştı.

Rabih sık sık elini koruyucu bir tavırla Kirsten'in karnına koyuyor. İçeride oluşmakta olan şey onlardan çok daha akıllı. Rabih ile Kirsten nasıl bütçe çıkaracaklarını, tahmini trafiği hesaplayacaklarını, yerleşim planı yapacaklarını; içerideki ise nasıl kendine bir kafatası, nasıl neredeyse bir asır boyunca dur duraksız kasılıp gevşeyerek tek bir atışı bile ıskalamadan işleyecek bir kalp yapacağını biliyor.

Son haftalarda bu mahlukun tam bir birlik ve beraberlik içinde geçen son anlarına gıpta ediyorlar. İleride bir gün, belki yabancı bir otel odasında, uzun bir uçak yolculuğundan sonra, klimanın sesini bastırmaya çalışırken hayal ediyorlar onu: Yaşadığı jetlag'i hafifletmek için kıvrılıp cenin pozisyonu alacak, uzun zaman evvel annesinin karnındayken yaşadığı o ilk huzuru arayacak.

Yedi saatlik çilenin sonunda nihayet ortaya çıktığında, ona annesinin büyük büyükannelerinden Esther'in adını ve Rabih'in annesi Katrin'in adını koyuyorlar. Bakmaya doyamıyorlar. Her açıdan mükemmel olduğunu, hayatları boyunca bu kadar güzel bir şey görmediklerini düşünüyorlar. Onlara diktiği kocaman gözleri sonsuz bir bilgelik taşıyor gibi görünüyor, bir önceki hayatını şu dünyadaki tüm bilgeliği son zerresine kadar özümsemekle geçirmiş gibi. O geniş alnın, kalem gibi parmakların, gözkapakları gibi yumuşacık ayakların ileride, uykusuz geçen uzun gecelerde, ağlamaları annesiyle babasını zıvanadan çıkarmak üzereyken sinirlerini yatıştırması tesadüf olmayacak.

Onu bu dünyaya getirir getirmez ikisinin de içi içini yeme-

ye başlıyor. Hastane duvarlarının yeşili göreni hasta ediyor, hemşire çocuğu doğru dürüst tutmayı bile beceremiyor ve doktor elindeki spatulayla orasını burasını yoklayıp duruyor. Çığlık sesleri, bütün o gürültü patırtı ta yan koğuşlardan duyuluyor. Çocuğu ya ateş basıyor ya da buz kesiyor. İyice bitap düştüğü bu ilk saatlerin keşmekeşinde, ağlayabildiği kadar ağlamaktan başka yapacak pek bir şey kalmıyor ona. Çığlıkları refakatçilerinin yüreğini dağlıyor çünkü ellerinden hiçbir şey gelmiyor. Onun etrafa yağdırdığı emirleri tercüme etmeye yarayacak bir sözlük yok ellerinde. Koca koca eller başını okşuyor ve bir türlü anlamadığı homurtular çıkıp duruyor. Tepedeki lambaların yaydığı beyaz ışık çok şiddetli, ipince gözkapakları bu ışığa dayanacak kadar güçlü değil henüz. Meme ucuna yapışmak, hırçın bir fırtınada okyanusun ortasında hayatta kalmak için bir şamandıraya tutunmaya çalışmaktan farksız. En hafif tabirle, huzursuz biraz. Büyük mücadelelerden sonra, eski evinin hemen dışında nihayet uyuyakalıyor. Anahtarsız bırakıldığı için kalbi kırık. Ama aşina olduğu o nefes alıp verişler içini bir nebze rahatlatıyor.

Daha önce hiç kimseyle hemen her açıdan bu kadar yakından ilgilenmemişlerdi. Onun gelişi, sevgi anlayışlarını dönüştürüyor. Asıl meselenin ne olduğunu önceden pek kavramamış olduklarını fark ediyorlar.

Olgunluk, romantik aşkın duygusal hayatın belki de çok küçük bir bölümünü, hatta düpedüz insafsız bir tarafını oluşturduğunu; esasen sevgi vermeye değil bulmaya, sevmeye değil sevilmeye dayalı bir arayış olduğunu kabul etmektir.

Bir de bakarsınız ki çocuklar kendilerinden yaşça kat kat büyük insanların öğretmeni oluvermiş. Çocuklar insanı o yorucu bağımlılıkları, bencillikleri ve savunmasızlıklarıyla, büyüklere yepyeni

bir sevgi türü konusunda ileri düzeyde eğitim verirler. Büyüklere kıskançça karşılık görmeyi talep etmeden veya sırf bu istedikleri olmadı diye bozulmadan sevmeyi, asıl amacı insanın bir başkası uğruna kendini aşması olan bir sevgiyi öğretirler.

Doğumdan sonraki sabah, hemşireler yeni aileyi ne bir yol yordam gösterip ne de bir tavsiye verip taburcu ediyor. Ellerine biri gaz sancısıyla diğeri aşılarla ilgili iki broşür tutuşturuyorlar sadece. Sıradan bir beyaz eşya bile bebeğinkinden çok daha ayrıntılı talimatlarla geliyor. Toplum, insanın içine oturan bir inancı devam ettiriyor: Son kertede, bir neslin diğerine hayat hakkında akla uygun biçimde anlatabileceği pek az şey var.

Çocuklar bize en saf haliyle sevginin bir tür hizmet olduğunu öğretir. Bu sözcük artık olumsuz çağrışımlarla yüklüdür. Bireyci, kendini memnun etme üzerine kurulu bir kültür, hoşnutluğu başka birinin emrine amade olmakla kolay kolay bir tutamaz. Alışkın olduğumuz sevgi birini bizim için yapabildiklerinden dolayı sevmektir; bizi eğlendirdiği, gözümüzü kamaştırdığı veya yatıştırdığı için sevmektir. Bebeklerin yapabildikleriyse koca bir hiçten ibarettir. Biraz daha büyük çocukların kimi zaman ciddi bir rahatsızlıkla dile getirdiği gibi, bebeklerin "bir olayı yok"tur; daha doğrusu bebeklerin olayı sadece budur. Bize karşılığında hiçbir şey beklemeden vermeyi öğretirler, zira buna fena halde ihtiyaçları vardır ve biz de onlara bir şeyler verebilecek konumdayızdır. Böylece güce duyulan hayranlığa değil de zayıflığa gösterilen şefkate dayanan bir sevgiye tanışmış oluruz; türümüzün her üyesinde ortak olan, bugüne dek bizi tanımlamış ve tanımlamaya da devam edecek bir savunmasızlığa dayanan sevgiyle. İnsan her zaman özerklik ve bağımsızlığın önemini fazlasıyla vurgulamaya meylettiğinden, bu aciz mahluklar bu bağlamda bize nihayetinde kimsenin "kendi kendine

oluşmadığını"; hepimizin birilerine büyük bir minnet duyması gerektiğini hatırlatır. Hayatın, sevme yetisine –tam anlamıyla– bağlı olduğunu idrak ederiz.

Ayrıca, birinin emrine amadeliğin ille de küçük düşürücü bir şey olmadığını öğreniriz. Aksine, bizi çarpık, doyumsuz mizaçlarımızın taleplerini devamlı karşılamaya çalışmak gibi bezdirici bir sorumluluktan kurtarır. Bize uğruna yaşamak için kendimizden daha önemli bir şey bahşedilmesinin bir yüce gönüllülük, büyük bir ayrıcalık olduğunu öğreniriz.

Onun o küçük poposunu tekrar tekrar temizliyorlar. Bir insanın başka bir insan için yapması gereken şeyin aslında bu olduğunu şimdiye kadar gerçekten nasıl hiç anlamadıklarınaysa şaşıyorlar. Gecenin bir yarısı biberonunu ısıtıyorlar, kesintisiz olarak bir saatten fazla uyudu mu içlerine bir ferahlık çöküyor, gaz çıkarma sıklığında bir şaşma olsa meraklanıp nedenini tartışmaya başlıyorlar. O bunların hepsini unutacak; Rabih ile Kirsten de ne bunları ona aktarabilecek ne de böyle bir şeye heves edecek. Onlar ancak dolaylı yoldan minnetarlık duyacak; paylarına düşen şey, günün birinde çocuklarının da aynısını bir başkasına yapmayı isteyecek kadar iç huzura sahip olacağını olacağını bilmek olacak.

Büsbütün aciz oluşu büyüleyici. Her şeyi öğrenmesi lazım: bardağı tutmak için parmaklar nasıl kıvrılacak, bir parça muz nasıl çiğnenecek, anahtarı almak için elini halının üstünde nasıl hareket ettirecek. Hiçbir şey kolay değil. Sabah yapılacak işler arasında tuğla blokları üst üste yığıp yere devirmek, çatalı masaya vurmak, bir su birikintisine taş atmak, raftan Hint tapınaklarının mimarisi hakkında bir kitap çekip almak, annesinin parmağının tadına bakmak olabiliyor. Her şey, ilk seferinde, müthiş.

Sevmek ile sıkılmanın bu kadar iç içe geçtiği bir şeyi şim-

diye kadar ne Kirsten görmüş ne de Rabih. Mizacı ve ilgi alanları az çok kendilerininkine benzeyen insanlarla arkadaşlık kurmaya alışkınlar. Esther ise kafalarını karıştırıyor, çünkü hem şimdiye kadar tanıdıkları en sıkıcı insan hem de en çok sevdikleri. Sevgi ile psikolojik uyumun birbirinden bu kadar uzak düştüğü pek görülmemiştir. Gene de fark etmiyor. Başkalarıyla "ortak yanlarınız"ın olması öyle çok da abartılacak bir şey değildir belki: Rabih ile Kirsten, başka bir insanla bağ kurmak için aslında ne kadar az şeyin yettiğini görüyorlar şimdi. Sevginin asıl kitabına göre, kim ki bize fena halde ihtiyaç duyar, arkadaşımız olmayı hak eder.

Edebiyat oyun odası ve çocuk odasında genellikle pek uzun kalmamıştır ve belki de bunda haklıdır. Eski romanlarda sütanneler yavrucakları kucaklayıp hemen oradan götürür ki aksiyon devam etsin. Dışarıdan bakılınca, Newbattle Terrace'taki oturma odasında aylar boyunca pek bir şey olmuyormuş gibi görünüyor. Saatler boş görünüyor, halbuki her şey dolu dolu yaşanıyor. Esther sonunda tutarlı bir bilinç olarak çocukluğun ilk dönemlerinin uzun gecesinden uyanınca, tüm bu ayrıntıları unutacak. Ama bu saatlerin mirası kalıcı olacak; ileride dünyayla arasının ne kadar iyi olacağını, bu dünyaya ne kadar güveneceğini öncelikle bu anlar belirleyecek. Esther'in çocukluğunun temelleri olaylardan ziyade duyusal hatıralarında depolanacak: birinin onu göğsüne yaslaması, günün belirli saatlerinde ışığın açısı, kokular, çeşit çeşit bisküvi, halıların dokusu; arabayla yaptıkları uzun gece yolculuklarında annesiyle babasının uzaklardan gelen, içeriği anlaşılamayan, onu sakinleştiren sesleri ve var olma hakkı, ümit etmeyi sürdürmeleri gerektiğine dair alttan alta beslenen bir his.

Çocuk, yetişkine sevgi konusunda bir şey daha öğretir: hakiki sevgi-

nin, büyük bir fedakârlık göstererek, ilk bakışta sıkıntı verici ve itici görünen davranışın altında aslında her an ne yatıyor olabileceğini sürekli yorumlamaya çalışmanın gereğini.

Ebeveyn çocuğunu ağlamasının, tekmelemesinin, tasasının veya öfkesinin altında yatan sebebi tahmin etmek zorundadır. Bu yorum projesini diğerlerinden ayıran –ve ortalama bir yetişkin ilişkisinden bu kadar farklı kılan– o ebeveynin yardımseverliğidir. Ebeveynler genellikle çocuklarının esasen iyi çocuklar olduğu, sadece o anda sıkıntı veya acı çektiği için böyle davrandığı varsayımından yola çıkarlar. Çocukları o an tam olarak neyin huzursuz ettiği doğru biçimde tespit edilince, doğuştan gelen masumiyetleri de geri dönecektir. Bir çocuk ağlayınca onu "çok fenasın" veya "kendine acıyorsun" diye suçlamayız, "keyfini ne kaçırdı acaba" diye düşünürüz. Isırınca, "bir şeyden korktu veya huzursuz oldu herhalde" diye kurarız kafamızda. Açlığın, sindirim sistemiyle ilgili bir sıkıntının ve uykusuzluğun ruh halini sinsi sinsi etkilediğini gayet iyi biliriz.

Bu sezgiyi yetişkinlik ilişkilerimize de biraz olsun aktarabilsek, bu ilişkilerde de huysuzluk ve fenalığı görmezden gelip bunların altında hemen her zaman korku, kafa karışıklığı ve bıkkınlık olduğunu anlayabilsek ne güzel olurdu. İnsan soyuna sevgiyle bakmak böyle bir şey herhalde.

Esther ilk Noel'ini büyükannesiyle beraber geçiriyor. Trenle Inverness'e giderlerken, yolculuğun büyük bölümünde ağlıyor. Sıra sıra evlerden birinde oturan büyükannesine vardıklarında, annesiyle babasının yorgunluktan canı çıkmış. Esther'in bir sıkıntısı var, ama tam olarak ne olduğunu veya neresinin ağrıyıp sızladığını bilmesine imkân yok. Refakatçilerinin sezgileri onlara Esther'in sıcaktan bunaldığını söylüyor. Battaniye önce çıkarılıyor, ardından tekrar sarılıyor. Sonra başka başka şeyler geliyor akıllarına: Susamış olabilir, belki güneşten bunalmıştır, televizyon sesinden rahatsız ol-

muştur, kullandıkları sabundan kaynaklıdır veya çarşafları alerji yapmıştır. Bunun düpedüz aksilik ya da huysuzluk olabileceğinin kimsenin aklından geçmemesi manidar, yoksa çocuk özünde ne de olsa her zaman iyidir.

Refakatçileri her yolu deniyor; süt veriyor, sırtını sıvazlıyor, pudralıyor, sevip okşuyor, belki yakası kaşındırıyordur diye giysisini değiştiriyor, oturtuyor, yatırıyor, banyo yaptırıyor, kucaklayıp merdivenlerde bir aşağı bir yukarı gezdiriyor. Ama olmuyor da olmuyor, sorunun kaynağını bir türlü bulamıyorlar. Sonunda zavallım epey bir muzlu ve esmer pirinçli lapayı, büyükannesinin üstüne onun adını işlediği ilk Noel hediyesi olan keten giysisinin üstüne kustuğu gibi uykuya dalıyor. Feci halde yanlış anlaşılmış; etrafındakilerin daha da üstüne titremesine rağmen, bu yanlış anlama, sonuncu olmayacak.

Ebeveyn olarak, sevgi hakkında bir şey daha öğreniriz: bize muhtaç insanlar üzerinde ne kadar büyük bir gücümüz olduğunu ve dolayısıyla merhametimize kalmış bu insanlara karşı sorumluluklarımız söz konusuyken hata yapmamak için ne kadar ihtiyatlı davranmamız gerektiğini. Zarar verme niyetimiz olmadığı halde, acayipliklerle veya beklenmedik davranışlarla, kaygılı tavırlarla veya bir anlık kızgınlıkla korkutmak gibi umulmadık bir güce sahip olduğumuzu fark ederiz. İlk reflekslerimizin bize dayattığı gibi değil, başka insanların bize ihtiyaç duyduğu kişiler olmayı öğrenmeye gayret etmeliyiz. Barbar, kristal kadehi nazikçe tutmalıdır ki o etine dolgun avcuyla kadehi kurumuş bir sonbahar yaprağı misali paramparça etmesin.

Hafta sonu sabahları, Kirsten uykusuz kaldığı zamanların acısını çıkarmaya çalışıyor. Böyle zamanlarda Esther'le ilgilenen Rabih, onunla hayvan taklidi yaptığı oyunlar oyna-

mayı seviyor. Rabih'in taklit yaparken kendisinin ne kadar korkunç görünüyor olabileceğini anlaması biraz zaman alıyor. Cüssesinin dev gibi, gözlerinin çok acayip ve tehditkâr görünebileceği, sesinin kulağa saldırgan gelebileceği daha önce aklının ucundan geçmemişti. Halıda, elleriyle ayakları üstünde aslan taklidi yaparken, küçük oyun arkadaşı yardım çığlıkları atmaya başlamasın mı! Kötü aslanın gittiğini, Bab-ba'nın geri geldiğini söyleyip Esther'i yatıştırmaya çalışıyor ama boşuna, çocuk bir türlü sakinleşmiyor. Esther onu kesinlikle istemiyor; yanında sadece daha şefkatli, daha dikkatli davranan annesini istiyor (Bu arada sesleri duyunca kötü bir şey mi oldu diye yataktan fırladığı gibi yanlarına gelen Kirsten, Rabih'e pek müteşekkir sayılmaz).

Esther'e dünyanın başka başka yüzlerini gösterirken ne kadar dikkat etmesi gerektiğini işte o zaman fark ediyor Rabih. Hayaletlerden bahsedemez; kelimenin kendisi bile dehşet yaratmaya yetiyor. Ejderhalar hakkında şaka yapamaz, hele de hava karardıktan sonra. Ona polisin ne olduğunu ilk defa açıklarken, farklı siyasi partilerden ve Hıristiyan-Müslüman ilişkilerinden vs. ilk defa bahsederken ağzından çıkanlara çok dikkat etmesi lazım. Esther'i tanıma fırsatı bulana kadar –sırtüstü devrilmişken tekrar karın üstü dönmek veya ilk kelimesini yazmak için nasıl kahramanca mücadele verdiğini gördükten sonra– şimdiye kadar hiç bu kadar savunmasız durumda birini tanımadığını fark ediyor. Öyleyse Esther'in zayıflığını asla ona karşı kullanmamayı kendine görev edinmesi gerektiğini de idrak ediyor.

Sinik bir mizacı olduğu halde, ona dünyayı takdim ederken tamamen umudun tarafında. Bu yüzden, siyasetçiler ellerinden geleni yapıyor, biliminsanları hastalıkları iyileştirmeye uğraşıyor; ve radyoyu kapatmak için bundan daha iyi bir zaman olamaz. Arabayla perişan haldeki bir mahalleden geç-

tiği sırada, yabancı bir üst düzey yetkiliye etrafı gezdirmekten mahcup bir görevli gibi hissediyor kendini. Grafitiler hemen temizlenecek, o kapüşonlu arkadaşlar aslında sevinçten bağırıyor, yılın bu vakti ağaçlar ne de güzel... Küçük yolcusuyla beraberken, kendisi gibi yetişkinlerden düpedüz utanıyor.

Kendi mizacına gelince, o da sterilize edilip basitleştiriliyor. Evdeyken, işle ilgili sıkıntıları ve para meselesini dert etmeyen, dondurmaya bayılan, şu hayatta minik kızını döndürmekten ve omzuna almaktan başka fazla bir şey istemeyen şapşalın biri bu "Bab-ba". Esther'i o kadar çok seviyor ki kendi huzursuz gerçekliğini ona göstermeye cüret edemiyor. Onu sevmesi, kendisi olmama cesaretini göstermek için tümüyle didinip durması anlamına geliyor.

Böylece Esther ilk zamanlarda dünyanın bir bakıma istikrarlı bir yer olduğunu, ama daha sonra bu özelliğini kaybettiğini hissediyor. Halbuki dünya hiçbir zaman böyle bir yer olmadı; vaktiyle biraz olsun böyle göründüyse, o da annesiyle babasının kararlı ve akıllıca düzeltmeleri sayesinde. Dünyanın sağlam ve uzun ömürlü olduğu yanılsamasına ancak hayatın ne kadar gelişigüzel olabileceğini ve değişimle yıkımın hep baki kaldığını henüz kavrayamamış olanlar kapılır. Mesela Newbattle Terrace'taki ev Esther'in gözünde elbette basitçe bir "yuva" (bu kelimenin gelmiş geçmiş bütün çağrışımlarıyla beraber), mevcut koşullar dahilinde akıllıca seçilmiş sıradan bir bina değil. Esther'in doğumu nice olasılıkların sonucuydu. Kirsten ile Rabih'in hayatları biraz daha farklı bir biçimde gelişseydi, artık kalıcı ve kaçınılmaz biçimde bir araya gelip Esther adında birleşmiş görünen bütün o fiziksel nitelikler ve karakter özellikleri muhtemelen bambaşka varlıklara ait olacaktı. Belki vaktiyle biri yemek randevusunu iptal etmese, birinin zaten erkek arkadaşı olmasa veya telefon numarasını istemeye utanmasa, başka bir genetik potansiyel

gerçekleşecekti. Halbuki şimdi onlar gerçekleşmemiş potansiyeller olarak sonsuza dek donup kalacak farazi kişilerden ibaretti.

Esther'in odasında bej rengi bir yün halı var. Halının üstüne oturup saatlerce kâğıttan hayvan şeklinde parçalar kesiyor veya güneşli öğleden sonraları penceresinden gökyüzüne bakıyor. Üzerinde emeklemeyi öğrendiği bu halinin yüzeyi onda ezeli ve ebedi bir his bırakacak. Kokusunu ve dokusunu hayatı boyunca hep hatırlayacak. Ama annesiyle babasının gözünde, ev kimliğinin zaptedilemez bir totemi olmak bu halının kaderi falan değildi: Aslında Esther'in doğumundan sadece birkaç hafta önce, biraz da alelacele ısmarlanmıştı. Halıyı otobüs durağının bitişiğindeki anacaddede dükkânı olan bir satıcıdan almışlardı, hatta çok da sağlam pabuç olmayan bu satıcının dükkânı çok geçmeden kapanmıştı. Dünyada yeni olmanın iç rahatlatıcı taraflarından biri, her şeyin ne kadar pamuk ipliğine bağlı olduğunu anlayamamaktan kaynaklanır.

Ailesinden sevgi görmüş bir çocuğun önünde zorlu bir emsal vardır. Anne baba sevgisi, doğası gereği, bu sevgiyi yaratmak için gösterilen gayretin üstünü örtmeye çalışır. Bu sevgiyi alan kişiyi, sevgi veren ebeveynlerinin karmaşıklığı ve üzüntüsünden korur. Ebeveynlerin ilgilerini çeken daha birçok şeyi, nice arkadaşı ve meseleyi bu sevgiyi vermek uğruna feda ettiğini bilmesinin önüne geçer. Sonsuz bir fedakârlıkla, küçük insanı bir süreliğine evrenin merkezine yerleştirir – yetişkinlerin dünyasının gerçek boyutunu ve bir tuhaf olan tek başınalığını şaşırarak ve üzülerek kavramak zorunda kalacağı güne kadar ona güç vermek için.

Edinburgh'da sıradan bir akşamüstü. Rabih ile Kirsten nihayet Esther'i yatıştırıyor. Ütülü örtü çenesine kadar çekilmiş; tulumunun içinde keyfi yerinde görünüyor. Yatak odasın-

daki bebek monitöründen ses gelmiyor. Sonsuz bir sabır ve incelikle Esther'le ilgilenen bu iki insan kendi köşelerine çekilmiş. Televizyon kumandasına veya pazar gününden kalan dergilere uzanıyor ve yavaş yavaş başka bir davranış kalıbına geçiyorlar. Bir mucize olsa da çocuk bu etkileşimleri gözlemleyip kavrayabilse, şaşırıp kalırdı. Mesela Rabih ile Kirsten'in saatlerdir çocuğun karşısında kullandığı yumuşak ve hoşgörülü dilin yerinde genelde tatsızlık çıkarma, öç alma ve kusur bulmadan başka bir şey yok şimdi. Sevgi için sarf ettikleri çaba onları bitiriyor. Birbirlerine verecek bir şeyleri kalmıyor. İkisinin de içindeki yorgun çocuk bunca zamandır ihmal edildiği ve darmaduman olduğu için kızgın.

Yetişkinler olarak, ilişkiler kurmaya başlayınca, her seferinde bize çocukluktan bildiğimiz o kucaklayıcı ve özgeci sevgiyi verebilecek birini aramamız şaşırtıcı değildir o halde. Bu sevgiyi bulmanın bu kadar zor görünmesine, insanların bize nasıl yardım etmeleri gerektiğini pek bilmemelerine içerleyip hüsrana uğramamız da şaşırtıcı değildir. Neye ihtiyacımız olduğunu sezemedikleri için başkalarına kızabilir ve bu yüzden onları suçlayabiliriz, bir ilişkiden bir diğerine atlayıp durabiliriz, bir sevişmeyi baştan sona sıklıkla suçlayabiliriz – ta ki bu Donkişotvari arayışlarımızdan vazgeçip yetişkinlerin mesafeliliğine benzeyen bir konuma varıncaya kadar. Bu özlemden kurtulmanın tek yolunun, kusursuz sevgi talebinden ve her seferinde sevginin eksiklerini kaydetmekten vazgeçmek olduğunu anlayıncaya kadar. Sevgiyi (belki küçük bir insana) hiç sakınmaksızın, kıskançça bu bize nasıl geri döner diye hesaplar yapmaksızın vermeye başlayana kadar.

Tatlılık

Esther'den üç yıl sonra William doğuyor. Başından beri bir fırlamalık, bir şeytan tüyü var bu çocukta. Annesiyle babası hayatlarının sonuna kadar, William'ın rahmi terk ettikten sadece birkaç saat sonra, ne yaptığını gayet iyi biliyor gibi, yattığı yerden onlara göz kırptığına inanacaklar. Dört yaşına geldiğinde, onu görüp de etkilenmeyen kalmayacak. Sorduğu sorularda, oynadığı oyunlarda ve kız kardeşine tekrar tekrar evlenme teklif etmesinde; tümünde bir tatlılık var.

Çocukluğun tatlılığı: yetişkin deneyimi açısından, yani onca acı, feragat ve disipline bir başka açıdan bakıldığında, iyiliğin olgunlaşmamış tarafı.

Çocuklarda "tatlı" bulduğumuz şeyler onların umudu, güveni, kendiliğindenliği, hayreti ve basitliği açık açık gösterme şekilleridir. Bu nitelikler yetişkin hayatının sıradan gidişatında ciddi bir tehlike yarattığından, yetişkinlerde bu doğrudanlık derin bir özlem uyandırır. Çocuğun tatlılığı bize olgunluk yolunda ne çok şeyden fedakârlık etmek zorunda kaldığımızı anımsatır. Tatlılık, benliğimizin hayati bir parçasıdır – sürgündeki bir parçası.

Rabih çocuklarını işteyken daha bir özlüyor. Tam da sürekli gerilimin hâkim olduğu ve herkesin dalavere çevirdiği bu iş ortamında, onların güvenini ve savunmasızlığını düşünmek

içini acıtıyor. İşyerine çok da uzak olmayan bir yerlerde, birbirine nasıl göz kulak olacağını bilen insanlar olduğunu düşünmek ona acı veriyor. Birinin gözyaşlarının ve kafa karışıklığının, hatta öğle yemeğinde ne yiyeceğinin ve uyuma pozisyonunun bile bir başkasını çok yakından ilgilendirebildiğini hatırlamak adeta yüreğini parçalıyor.

Tarihin bu noktasında çocukların tatlılığını bu kadar kolay fark etmemiz ve buna bu kadar kıymet vermemiz tesadüf olamaz. Toplumlar kaybetmekte oldukları özelliklere karşı hassaslaşıyor. Kişiden çok fazla otokontrol, sinizm ve rasyonalite isteyen, aşırı güvensizliğin ve rekabetin damga vurduğu bir dünya bu. Dolayısıyla insan kendini dengeleyen erdemleri, yetişkinlik âleminin anahtarlarına karşılık mecburen teslim etiği meziyetleri haliyle çocuklukta buluyor.

Etrafındaki yetişkinlerin hayran kalmayı unuttuğu çeşit çeşit şey William'a büyük bir keyif veriyor: karınca yuvaları, balonlar, rengârenk boyalar, salyangozlar, kulak kiri, uçağın kalkışta çıkardığı ses, banyoda suya dalmak... Yetişkinler için –haksız yere– sıkıcı hale gelen bir sürü basit şeye hayran. Tabiri caizse, büyük bir sanatçı o; eserlerini takip edenlerin hayatın pek ilgi görmeyen taraflarını yeniden takdir etmeye başlamasını sağlamakta üstüne yok.

Mesela yatağa zıplamaya ayrı bir ilgisi var. Önce koşmak için uzun bir yol olması gerektiğini açıklıyor. En iyisi, yatağı bir sürü yastık ve alt kattaki kanepenin minderleriyle doldurup koşmaya koridordan başlamak. Hedefe doğru koşarken kollarını iyice havaya kaldırman lazım, bu çok önemli. Anne ve Bab-ba gibi büyükler bunu denediklerinde genelde biraz geri gidiyor ve kollarını iki yana açıyor veya gönülsüzce, ellerini sanki yumruk yapıp göğüslerine yakın tutarak atlı-

yorlar. Yaptıkları bu iki şey de düşüşü bir hayli yumuşatıyor.

Ayrıca gün boyunca sorulması gereken bir sürü önemli soru var: "Neden toz var?", "Bir bebek gorili tıraş edince bebek insan gibi mi oluyor?", "Benim çocuk olmam ne zaman bitecek?" Güya ilgi alanlarını bulduğun o boğucu evreye henüz geçmediysen, her şey merak için iyi bir başlangıç noktası olabilir.

Anormal görünür müyüm diye bir derdi yok. Çünkü henüz, neyse ki, hayal gücünde öyle bir kategori yok. Duyguları hâlâ sakınmasız. Rezil olmaktan –şimdilik– korkmuyor. İtibar, akıllılık, erkeklik gibi kavramlardan, insanı yetenek ve ruhtan men eden bu felaketlerden haberdar değil. Çocukluğunun ilk yılları, dalga geçmek diye bir şey olmasa insanlığın genel olarak neye benzeyeceği konusundaki deneyler için bir laboratuvar sanki.

Bazen, aklına eserse, annesinin topuklu ayakkabılarıyla sutyenini giymek hoşuna gidiyor. Böyle zamanlarda kendisine Leydi William diye hitap edilmesini istiyor. Sınıf arkadaşı Arjun'un saçını çok beğeniyor ve bir akşam Kirsten'e heyecanlı heyecanlı, o saçı okşamayı ne kadar çok istediğini anlatıyor. Arjun'dan iyi koca olacağını düşünüyor.

Resimleri tatlılığa tatlılık katıyor. Muhtemelen o coşkulu iyimserliklerinden geliyor bu. Hava hep güneşli, insanlar gülümsüyor. Yüzeyin biraz daha altına bakıp tavizleri ve kaçınmaları keşfetme çabası yok. Annesiyle babasına göre, böyle bir neşeyi hafife almamak lazım: Umut uğraşarak edinilen bir şey ve küçük oğulları bu konuda tam bir şampiyon. Sahneyi "doğru" çizmeyi zerre kadar dert etmemesinin insanı büyüleyen bir tarafı var. İleride, okulda resim dersleri başlayınca, resmin kurallarını öğrenecek ve ona gözünün önündeki şeye çok dikkat etmesi tavsiye edilecek. Ama şimdilik bir dalın ağacın gövdesine tam olarak nasıl tutturulduğunu

veya insanların elleriyle ayaklarının tam olarak nasıl göründüğünü kendine dert edinmesine gerek yok. Evrenin gerçek ve genelde sıkıcı olgularına karşı neşe dolu bir kayıtsızlığı var. Tam şu anda ona neyin eğlenceli geldiğinden başka hiçbir şeyi umursamıyor. Ebeveynlerine ketlenmemiş egoizmin iyi bir tarafı olabileceğini hatırlatıyor.

William'la Esther'in korkmaları bile tatlı, çünkü çok kolay sakinleşiyorlar, ayrıca dünyada asıl neyden korkulacağından haberleri yok. Akılları kurtlar ve canavarlar, sıtma ve köpekbalıklarında. Çocuklar korkmakta elbette haklı, sadece zihinlerinde doğru hedefler yok – tabii, henüz. Yetişkinlikte kendilerini bekleyen gerçek tehlikelerden bihaberler: suistimal edilmek, kazık yemek, kariyer facialarını yaşamak, haset, terk edilmiş hissetmek ve ölümlülük. Çocukların kaygıları, orta yaşın gerçek belalarının bilinçdışı sezileri. Ama sonunda bunlarla yüzleşmek zorunda kalındığında, dünya bu kaygıların sahiplerini o kadar da sevimli bulmayacak veya teselli ve kucaklaşma için uygun hedefler olarak görmeyecek.

Esther gece saat iki gibi Rabih ile Kirsten'in yatak odasına gelmeyi alışkanlık ediniyor. Elinde Dobbie'siyle, bir ejderhayla ilgili kötü rüyalar gördüğünden yakınıyor. İkisinin arasına yatıyor; bir eli annesinde bir eli babasında; incecik bacakları onlarınkine değiyor. Esther'in acizliği, annesiyle babasına güçlü hissettiriyor. Onun ihtiyacı olan rahatlığı sağlama gücüne tamamen sahipler. Bir daha buralara gelmeye cüret ederse o yaramaz ejderhayı öldürecekler.

Esther'in tekrar uykuya dalışını seyrediyorlar. Gözkapakları hafifçe titriyor; Dobbie'ye iyice sokulmuş. Karşılarındaki sahneden çok etkilenmiş halde, bir süre uyumadan duruyorlar. Çünkü küçük kızlarının ileride büyümek zorunda kalacağını, onlardan ayrılacağını, acı çekeceğini, reddedileceğini ve kalbinin kırılacağını biliyorlar. Esther hayata karışacak,

teselli edilmeye hasret kalacak ama ebeveynleri uzakta olacak. Sonunda An-ne ile Bab-ba varolan bazı "gerçek" ejderhaların canına okuyamayacak.

Çocuk gibi olanlar sadece çocuklar değildir. O sert, kurumlu görünüşlerinin altında, yetişkinler de zaman zaman oyunbaz, sersem, hayalperest, hassas, delirmiş, ödü kopmuş, zavallı ve teselliyle bağışlanma peşinde olabilir.

Çocuklardaki tatlı ve kırılgan tarafı görmeyi, dolayısıyla onlara yardım teklif edip içlerini rahatlatmayı iyi beceririz. Çocukların yanındayken en beter zorlanımlarımızı, kindarlığımızı ve hiddetimizi nasıl bir yana bırakacağımızı biliriz. Beklentilerimizi yeniden gözden geçirip her zamankinden biraz daha azını talep edebiliriz. Öyle hemen sinirlenivermeyiz; gerçekleştirilmemiş potansiyelin farkındayızdır. Fakat çocuklara gösterdiğimiz insanlığı niyeyse ve ne yazık ki diğer yetişkinlere de göstermeye pek yanaşmayız.

Bir sürü insanın çocuklara iyi davrandığı bir dünyada yaşamak harika bir şey. Ama birbirimizin çocukça taraflarına biraz daha anlayışla yaklaştığımız bir dünyada yaşamak daha da harika olurdu.

Sevginin Sınırları

Rabih ile Kirsten'in Esther ile William'a karşı ilk önceliği – bunu her şeyin kat kat üstünde tutuyorlar– anlayışlı ve sevecen olmak. Çünkü sürekli karşılaştıkları kötü örneklerin vaktiyle yeterince sevgi görmemişlikten kaynaklandığına inanıyorlar: sinir bozuklukları ve alınganlıklar, utanç ve bağımlılık, kronik özgüven eksikliği ve sağlam ilişkiler kurmayı becerememe. Rabih ile Kirsten'e göre, ebeveynler çocukla yeterince ilgilenmezse, mesafeli ve despot davranırsa, güvenilmez ve korkutucu olursa, o kişi için hayat asla dört dörtlük olamaz. Vaktiyle bir veya iki yetişkin tarafından haddinden fazla ve hatta sonsuzca önemsendiğini bir biçimde hissetmiş olmayan biri, arapsaçına dönmüş bir varoluşla cebelleşecek kadar güçlü olmayı ümit edemez.

Bu yüzden her soruya sevecenlik ve hassasiyetle cevap vermeye uğraşıyor, her günü sarılarak noktalıyor, akşamları uzun hikâyeler okuyor, oyun oynamak için sabahın köründe kalkıyor, hata yaptıklarında çocukların çok üstüne gitmiyor, yaramazlıklarını hoş görüyor, oturma odasındaki halının her tarafına dağıttıkları oyuncaklarını toplamadan yatmalarına izin veriyorlar.

Rabih ile Kirsten'in ebeveynlerin gösterdiği sevgi ve anlayışın gücüne duyduğu inanç Esther ile William'ın ilk senelerinde, bilhassa da karyolalarında nihayet uykuya daldıkları anlarda doruk noktasına ulaşıyor. Dünya karşısında savun-

masız bir halde, o güzelim parmaklarıyla en sevdikleri battaniyelerini sıkı sıkı kavramış, hafifçe ve düzenli bir biçimde nefes alıp veriyorlar.

Ama Esther veya William beş yaşına girerken daha karmaşık ve sıkıntılı bir gerçek ortaya çıkıyor. Rabih ile Kirsten bir de bakıyorlar ki sevecenliğin birtakım inatçı sınırları varmış meğer.

Şubat ayının yağmurlu bir hafta sonunda, Rabih, William'a uzaktan kumandalı turuncu bir helikopter alıyor. Baba oğul bu helikopteri birkaç hafta önce internette görmüşlerdi. O zamandan beri başka bir şeyden konuştukları yok. Rabih sonunda pes ediyor. Gerçi William'ın doğumgününe daha çok var; bir dersten iyi bir not alıp böyle bir hediyeyi hak etmiş falan da değil. Yine de bu sayede saatlerce eğlenecekleri kesin. Ama kullanmaya başlayalı daha altı dakika olmuşken, Rabih'in kontrolündeki oyuncak yemek masasının üzerinde süzüldüğü sırada kumanda tutukluk yapıyor. Derken alet bodoslama buzdolabına çarpıyor ve arka pervanesi paramparça oluyor. Düpedüz üretim hatası var. Ama ne yazık ki üreticilerin hiçbiri o anda mutfakta değil. Bu yüzden Rabihanında –ve ne ilk ne de son defa– çocuğunun müthiş hayal kırıklığının hedefi haline geliyor.

"N'aptın yaaa!" diye ciyaklıyor o anda tatlılığından pek eser kalmayan William.

"Bir şey yapmadım," diye cevap veriyor Rabih. "Bir anda sapıttı alet."

"Hiç de bile. Sen yaptın. Düzelt şimdi."

"Keşke düzeltebilsem. Ama karmaşık bir iş bu. Pazartesi servisi aramamız lazım."

"Baba!" diye bir çığlık atıyor William.

"Canım, hayal kırıklığa uğramanı anlıyorum ama..."

"Hep senin yüzünden!"

William gözlerinden yaşlar boşanırken bir de ne yapsa beğenirsiniz: Beceriksiz pilotun kaval kemiğine bir tekme savurmaya yelteniyor. Oğlanın davranışı şoke edici tabii ve biraz da beklenmedik ("Baba ne yaptı ki sana!"). Fakat William'ın başka birkaç davranışı gibi bu da aynı zamanda, çok ters bir biçimde ifade etmekle beraber, bir baba olarak Rabih'e gerçekten sevgi ve saygı duyduğu anlamına geliyor. Bu kadar huysuzluk edebildiğine göre, babasının yanında güvende hissediyor olmalı. Çocuk ancak arka planda fevkalade şefkatli bir atmosfer varsa zıvanadan çıkabilir. Rabih küçükken kendi babasına böyle kök söktürmüyordu. Ama yine düşündüklerini doğrularcasına, hiçbir zaman babasının onu çok sevdiğini hissetmemişti. Rabih ile Kirsten çocuklara yıllar yılı güven vermenin –"Her zaman yanındayım", "Bize her şeyi anlatabilirsin"– karşılığını böyle alıyor işte. William'ı ve kız kardeşini, bütün hüsranlarını ve hayal kırıklıklarını, onları seven ve sıkıntıları omuzlayabileceğini göstermiş olan bu iki yetişkine var güçleriyle yöneltmeye teşvik etmiş oluyorlar.

Rabih ile Kirsten çocuklarının öfkesine şahit olurken, yıllar içinde –çok da farkında olmaksızın– nasıl da kendilerini tutmayı ve sabretmeyi öğrendiklerini görme fırsatı buluyorlar. Nispeten ılımlı mizaçları, onca senenin büyüklü küçüklü hayal kırıklıklarının mirası. Onlar açısından yolunda gitmeyen her şey, akan suyun vadiyi aşındırarak yolunu bulması misali, sabırla işleyen düşünce süreçlerinin yolunu açıyor. Rabih yazı yazarken bir hata yaptı mı hemen zıvanadan çıkmıyor mesela. Çünkü geçmişte, daha pek çok şeyin yanı sıra, işini kaybetti ve annesinin öldüğünü gördü.

İyi bir anne veya baba rolünün büyük ve zorlu bir gereği vardır: kötü polisi oynamak. İyi bir ebeveyn uzun vadede çocuğun ilgi

gösterdiği bir sürü şeye karşı savunmaya geçmelidir. Ebeveynin, coşkuyla kabul etmek şöyle dursun, tahayyül etmesinin bile –doğaları gereği– büsbütün imkânsız olduğu bir sürü şeyi. Ebeveynler sırf sevgilerinden diş bakımı, ödev, oda düzeni, yatma zamanı, paylaşımcı olma ve bilgisayarı kullanma izni gibi konulardan konuşmaya hazırlanmak zorundadır. Sırf sevgilerinden, tam da şamata gerçekten başlarken varoluşun nahoş olgularını gündeme getirerek insanın tadını kaçırıp sinirlerini bozmayı alışkanlık edinen sıkıcı biri kisvesine bürünmeleri gerekir. Alttan alta sergilenen bu sevgi edimlerinin sonucu olaraksa iyi ebeveynler, işler yolunda giderse, en sonunda yoğun bir hıncın ve hiddetin özel hedefleri haline gelirler.

Mesaj ne kadar zor olursa olsun, Rabih ile Kirsten bunu güzellikle aktarmaya her zaman özen gösteriyor: "Tamam, beş dakika daha, ama sonra oyun bitiyor, anlaştık mı?", "Prenses E'nin banyosu hazır", "Canım anlıyorum, sinir olmuşsun, ama düşüncelerine katılmadığımız insanlara vurmuyorduk, değil mi?"

Onların gönlünü yapmak, güzellikle ikna olmalarını sağlamak istiyorlar. En önemlisi de, asla bir sonucu zorla dayatmaya yeltenmiyorlar. Veyahut bunun için basit psikolojik silahlara başvurmuyorlar. Sözgelimi, çocuklarından daha büyük ve daha zengin oldukları için, uzaktan kumandayla bilgisayarın kontrolünün kendilerinde olduğunu başa kakmıyorlar.

"Çünkü ben senin annenim", "Çünkü baban öyle söyledi": Bir zamanlar sırf bu ilişkisel sıfatlar bile itaati emrederdi. Ama anlayış ve sevecenlik çağımız, bu sözcüklerin anlamlarını dönüştürdü. Böylece anne ve baba sadece "benim için işleri yoluna koyan" veya "önerilerine ancak sözlerini anlamlı bulursam uyabileceğim" insanlar haline geldi.

Ne yazık ki tatlı dilin artık işe yaramadığı durumlar da oluyor. Mesela Esther, William'ın bedeniyle ilgili bir konuda onunla dalga geçmeye başlayınca annesinin yaptığı nazik uyarı bir kulağından girip öbür kulağından çıkıyor. William'ın penisi "çirkin bir sosis"e benziyor işte! Esther evde tekrar tekrar böyle bağırıyor. İşin daha beteri, bu benzetmeyi okulda beraber takıldığı kız arkadaşlarının kulağına da fısıldayıveriyor.

Annesiyle babası Esther'e kardeşine böyle sataşmasının, hatta işi aşağılamaya vardırmasının ileride William'ın kadınlarla ilişki kurmasını zorlaştırabileceğini usturuplu bir dille anlatmaya çalışıyor. Ama Esther buna bir anlam veremiyor tabii. Ebeveynlerine hiçbir şey anlamadıklarını, William'ın bacaklarının arasında gerçekten de çirkin bir sosis olduğunu, okuldakilerin ona işte bu yüzden güldüğünü söyleyerek karşılık veriyor.

Daha dokuz yaşında, yani annesiyle babasının onu ne diye uyardığını (ve arkalarından güldüğünü) anlayamaması Esther'in suçu değil. Yine de Esther'in, yaptığı şey için artık yeter diyen ebeveynlerini onun hayatına müdahale etmekle suçlaması sinir bozucu tabii. Veya evin dört bir yanına, yolunu bulmak için ekmek kırıntıları serpiştirir gibi, üzerinde "Keyif Kaçıranlar" yazan kâğıt parçaları bırakması.

Tüm bu münakaşa, Rabih ile Esther'in bağrışıp kapışmasıyla sonuçlanıyor. Bu öfkeli küçük insan, beyninin bir yerlerinde birtakım nöronlar arasında bir bağlantısızlık olduğundan asıl meseleyi bir türlü kavrayamıyor.

"Ben ne dersem o," diye karşılık veriyor Rabih. "Çünkü sen daha sadece dokuz yaşındasın, ama bak ben ne kadar büyüğüm, müsaade et de bilmediğin birkaç şey bileyim. Ayrıca bütün gün burada dikilip seninle bu konuyu tartışacak değilim."

"Ama haksızlık bu! O zaman ben de avazım çıktığı kadar bağırırım," diye tehdit ediyor Esther.

"Kesinlikle böyle bir şey yapmıyorsun küçük hanım. Şimdi doğru odana gidiyorsun ve akşama kadar dışarı çıkmıyorsun. Yemek vaktine kadar kendine çekidüzen veriyorsun ve terbiyeni takınıp aşağı öyle iniyorsun."

Mizacı itibarıyla her türlü çatışmadan olabildiğince kaçınan Rabih açısından, dünyalar kadar sevdiği birine bu kadar sevgisiz bir mesaj vermesi epey garip aslında.

Çocuğa zaman kazandırma hayalidir bu; yıllar içinde büyük gayretler sonucu elde edilmiş bir deneyim birikimi gerektiren içgörüleri bir çırpıda çocuğa aktarma rüyası. Ama insan soyunun ilerlemesinin önüne her seferinde taş koyan bir şey vardır: hızlıca bir sonuca varmaya karşı müzmin bir direnç. Türümüzün aptallıklarının listelendiği bir katalogda uzun uzun anlatılanları kendi başımıza keşfetmeye gösterdiğimiz bünyevi bir ilgi nedeniyle, bu aktarımdan sakınırız. Hayatımızın kayda değer bir bölümünüyse, başka insanların epey kapsamlı ve ayrıntılı olarak, büyük acılar pahasına çoktan ortaya koyduğu şeyleri kendi başımıza bulmaya çalışarak harcarız.

Romantizm çocuk yetiştirmenin kurallarına ezelden beri şüpheyle yaklaşır. Bunları çocuğun o cânım doğal iyiliğinin yok yere üstüne kaplanan sahte, samimiyetsiz süslemeler addeder. Ne var ki etten kemikten birkaç çocuğu biraz daha yakından tanıma fırsatı bulunca fikrimiz yavaş yavaş değişir ve şu görüşe yaklaşırız: İnsanın terbiyesini takınıp hal ve hareketlerine dikkat etmesi, aslında her daim mevcut olan barbarlık gibi bir tehlikeye karşı apaçık bir savunmadır. Terbiye ille de soğukluğun ve sadizmin bir aracı değil, bize canavarca taraflımızı kilitli tutmayı öğretmenin bir yoludur. Bunu yapabildiğimiz takdirdeyse, akşam yemeğinin her seferinde tam bir kargaşaya dönüşmesinden kurtuluruz.

Rabih bazen bir ebeveyn olarak sarf ettiği bunca emeğin nereye vardığını düşünüyor. Çocukları okuldan almak, onlarla konuşmak, gönüllerini hoş tutmak ve bir şeyin nedenini nasılını açıklamak için harcadıkları onca saatin neye yaradığına kafa yoruyor. Başta, bütün naifliği ve bencilliğiyle, Kirsten'le beraber kendilerinin daha iyi versiyonlarını yetiştirdiklerini ümit ediyor. Aslında doğduğu andan itibaren ona meydan okumayı kendine görev edinmiş iki insanın dünyaya gelmesine yardım ettiğini anlaması biraz zaman aldı. Bu bireyler onu tekrar tekrar çileden çıkaracak, sık sık şaşkına çevirecek. İlgi alanlarını hiç alışkın olmadığı bir biçimde aklının ucundan bile geçmeyecek kadar sarsıcı ve kimi zaman da hoş şekillerde genişletmek zorunda bırakacak. Buz pateni, komedi dizileri, pembe elbiseler, uzay keşifleri ve İskoç liginde Hearts'ın son puan durumu gibi birbirinden yabancı alanlara dalacak.

Çocuklar eve yakın bir okula gidiyor. Bu kurumda neyi ne kadar başardıkları tartışmalı olsa da en azından çocuklara iyi niyetle yaklaştıkları anlaşılıyor. Rabih diğer ebeveynlerin o paha biçilmez yüklerini oraya bırakmalarını biraz uzaktan izliyor. Hayat bir neslin diğerinin çelimsiz omuzlarına yüklediği umutların büyük ölçüde karşılık bulmasını asla sağlayamaz, diye düşünüyor. Devredilecek şanlı kaderler o kadar çok değil. Ama tuzaklar o kadar çok, bu tuzaklara düşmek o kadar kolay ki... Kuzgunlar hakkında bir şiir belli bir topluluk karşısında güzelce okununca hemen yıldızlı bir pekiyi alsa ve alkış yağmuruna tutulsa bile.

Ebeveyn hassasiyetinin koruyuculuk kisvesinin kayıp gittiği zamanlarda Rabih en verimli çağlarının çok büyük bir kısmını bu iki insana verdiğini düşünüyor. Kendi çocuğu olmasalar, Rabih'in dikkatini muhtemelen sadece bu kadar önemsiz olmalarıyla çekerlerdi. Sözgelimi, otuz sene sonra

onlarla bir meyhanede karşılaşsa, sırf bir merhaba dememek için onları görmezden gelmeyi tercih ederdi. Katlanılacak gibi bir düşünce değildi bu.

Ebeveynler bunu her ne kadar alçakgönüllülükten reddediyormuş gibi görünse ve başkalarının yanında bu ihtiraslarını çok da önemsemiyormuş gibi yapsa da, çocuk sahibi olmak –en azından başta– kusursuzluğa yönelik bir atılımdır. Vasat bir insan daha değil, herkesin arasından sıyrılan emsal bir mükemmellik yaratmaya yönelik bir girişimdir. Vasatlık, istatistiksel norm olsa da, asla başat amaç olamaz. Çocuk yetişkinliğe geçene kadar yapılması gereken fedakârlıklar bunun için çok fazladır.

Cumartesi öğleden sonra, William dışarıda arkadaşıyla futbol oynuyor. Esther evde kalıp birkaç ay önce doğumgününde aldığı elektronik devre tahtasını kurmak için işin başına geçiyor. Bu sırada Rabih'ten yardım alıyor. Beraber kullanma talimatına bakıyor, buna göre ampullerle küçük motorları devreye bağlıyorlar. Sonunda devre tamamlanıp da mekanizma vızır vızır çalışmaya başlayınca zevkten dört köşe oluyorlar. Kızına, "Senden harika bir elektrik mühendisi olur," demek Rabih'in çok hoşuna gidiyor. Kızının büyüyüp de bir biçimde hem elinden her türlü iş gelen hem de duyarlı ve hassas bir kadın (Rabih'in şimdiye kadar sevdiği kadınların hepsi) olmayı başardığını hayal etmekten kolay kolay vazgeçemiyor. Esther babasından böylesine ilgi görmeye bayılıyor. William'ın olmadığı, dolayısıyla babasının tamamen ona kaldığı ender zamanları iple çekiyor. Rabih ona en iyi arkadaşım manasında "Besti" diyor. Babasının kucağına kurulan Esther, Rabih o gün tıraş olmadıysa, cildinin acayip ve sert olmasından yakınıyor. Rabih, Esther'in saçlarını arkaya doğru tarayıp alnına öpücükler konduruyor. Kirsten oda-

nın diğer ucundan onları izliyor. Bir keresinde, Esther dört yaşındayken, yüzlerine karşı büyük bir ciddiyetle, "Keşke annem ölse de babamla evlenebilsem," demişti. Kirsten onu anlıyor. Şefkatli ve güvenilir bir babasının olması, böyle bir babaya sarılmak ve beraber elektronik devreler kurmak muhtemelen onun da hoşuna giderdi. Böyle bir babası olsa o da etrafta başkası olsun istemezdi. Rabih'in on yaşından küçük birine ne kadar çekici ve büyüleyici gelebileceğinin farkında. Rabih yere yayılıp Esther'in oyuncaklarıyla oynarken çok mutlu. Esther'i kaya tırmanışına götürüyor, ona elbiseler alıyor, küçük kızıyla beraber bisiklete biniyor. Esther'e İskoçya'nın tünellerle köprüler inşa eden pırıl pırıl mühendislerinden bahsediyor.

Yine de bu ilişki Kirsten'i küçük kızının geleceği açısından biraz endişelendiriyor. Başka erkekler bu ilişkideki kadar yüksek bir sevgi, anlayış ve yoğun ilgi standardına ulaşamazsa ne olacak diye merak ediyor. Veya Besti ileride bir sürü talibini, sırf vaktinde babasıyla beraberken keyfini çıkardığı türden bir arkadaşlık sunmanın yanına yaklaşamadıkları için reddedip geçebilir mi diye endişeleniyor. Fakat Kirsten en çok Rabih'in performansındaki aşırı hassasiyete takılıyor. Kızlarına gösterdiği sevgi ve anlayışın ancak baba rolünde mümkün olduğunu, koca rolünde böyle bir şeyin söz konusu olmadığını birinci elden biliyor. Çocukların onları duyamayacağı bir yerdeyken Rabih'in hal ve tavırlarının birden nasıl değişiverdiğini, nasıl bambaşka biri oluverdiğini şimdiye kadar defalarca gördü. Rabih farkında olmadan Esther'in zihnine erkeğin kadına karşı nasıl ideal davranabileceğine dair bir imgenin tohumlarını ekiyor. Bu ideal Rabih'in gerçekte kim olduğunu, kendi hakikatini asla ve kat'â yansıtmadığı halde. Dolayısıyla Esther günün birinde, bencil, ilgisiz ve sert davranan bir erkeğe neden biraz daha

babası gibi olamadığını sorabilir. Bu erkeğin aslında tam da Rabih gibi olduğunu, sadece babasının bu yüzünü hiç görmediğini pek fark etmeyebilir.

Bu koşullarda, anneyle babanın ellerinden geleni yapmalarına rağmen, sevgi ve anlayışı sınırlandırarak çocuklarını ara ara çok fazla sinir etmeyi (bütün ebeveynler gibi) hâlâ becermeleri belki de faydalıdır. Düpedüz mesafeli, korkutucu ve insafsız davranmak, yabancılaşma sağlamanın pek çok farklı yolundan sadece ilkidir. Yine son derece etkili olan bir başka strateji ise aşırı korumacılık, aşırı müdahale ve çok fazla sarılıp kucaklamanın, yani Rabih ile Kirsten'in aşina olduğu üç nevrotik davranışın bileşiminden oluşur. Rabih ne zaman hep beraber karşıdan karşıya geçseler Esther'le William'ı yok yere tedirgin ediyor. Bu Beyrutlu delikanlının korumaya çalıştığı yakınlık herhangi birini darlayabilecek türden. Çocuklara sürekli günlerinin nasıl geçtiğini sorup duruyor, her zaman biraz daha kalın giyinmelerini söylüyor ve onları gerçekte olduklarından daha kolay incinebilirlermiş gibi tasavvur ediyor. Yani Esther'in babasına birkaç kere, "Beni rahat bırak!" diye çıkışmış olması boşuna değil.

Bu arada, Kirsten gibi bir anneye sahip olmak da kolay iş değil tabii. Çünkü fazladan imla ödevi yapmak zorunda kalmayı, birden fazla enstrüman çalmaya teşvik edilmeyi ve sürekli sağlıklı beslenmenin önemiyle ilgili hatırlatmalar duymayı beraberinde getiriyor. Lisedeki sınıfından üniversiteyi kazanan tek öğrenci olan ve azınlık olup da devlet yardımıyla geçinmeyen birinin önceliklerinin bunlar olmasının şaşılacak bir tarafı yok aslında.

Kimi zaman, ikisiyle birden cebelleşmek zorunda kalıyorlar diye Rabih'in çocuklara acıyası geliyor. Çocukların ikisinin onlar üzerindeki iktidarından, hayata otuz küsur sene önce başlamış olmalarından ve her sabah mutfakta

okudukları teranelerin boğuculuğundan bıkıp şikâyet etmesi, Rabih'e göre gayet anlaşılır bir durum. Kendisi bile kendisiyle baş etmekte yeterince sorun yaşıyorken, iki genç insanın onunla bir iki konuda neden sıkıntı yaşadığını anlayabilmek için kafa patlatması falan gerekmiyor. Bununla beraber, çocukların irrite olmasının tamamen bir amaca yönelik olduğunu biliyor: Bu sayede çocukların günün birinde evden ayrılması garantilenmiş oluyor.

Ebeveynlerin sevgisi ve anlayışı yeterli olsa, insan olduğu yerde sayar ve zamanla soyu tükenirdi. Türün hayatta kalması, çocukların nihayetinde bundan bıkmasına dayanır. Daha tatmin edici sevgi ve heyecan kaynakları bulma umuduyla dünyaya atılmalarına bağlıdır.

Tüm ailenin büyük yatağa yayıldığı, herkesin birbirine hoşgörüyle ve güler yüzle yaklaştığı sıcak anlarda, Rabih'in aklından günün birinde, çok da uzak olmayan bir gelecekte bütün bunların son bulacağı geçiyor. Hepsini bitiren, doğanın en doğal nedenlerle çıkarılan fermanlarından biri olacak: ergenliğin sinir stresi. Ailelerin kuşaklar boyu devam etmesi gençlerin en sonunda büyüklerine tahammüllerinin kalmamasına dayanır. Bir yirmi beş yıl daha sarmaş dolaş bu yatağa yayılmayı isteseler tam bir fecaat olurdu. Esther ile William er geç onun ve Kirsten'in gülünç, sıkıcı ve eski kafalı olduğunu düşünmeye başlamalı ki evden ayrılmaya niyetlenebilsinler.

Kızları son zamanlarda, anne baba tahakkümüne direnişte liderlik rolünü üstleniyor. On birinci doğumgünü yaklaştıkça, babasının giyim kuşamına, aksanına ve yemek pişirme tarzına laf etmeye başlıyor. Annesi ne zaman iyi edebiyat okumanın öneminden bahsetse gözlerini deviriyor. Ayrıca

Kirsten'in yarısı kullanılmadan kalmış limonları umursamadan atıvermek yerine buzdolabında saklamak gibi abes bir alışkanlığı olmasına çıkışıyor. Esther uzadıkça ve güçlendikçe, ebeveynlerinin davranış ve alışkanlıklarından daha çok rahatsız oluyor. William kendisine bakan bu insanlara bu kadar sert çıkmak için çok küçük hâlâ. Doğa bu bakımdan çocuklara gayet yumuşak davranıyor. Onları bu yetişkinlerin envai kusuruna karşı ancak büyüklerinden kaçıp kurtulabilecekleri bir yaşa gelince daha hassaslaştırıyor.

Ayrılmanın kendi yolunu bulması için, Rabih ile Kirsten çok sert, mesafeli veya göz korkutucu olmamaları gerektiğini biliyorlar. Çocukların ne zaman ne yapacağı kestirilemeyen, göz korkutucu veya ortalarda pek görünmeyen bir anne veya babayla kafayı bozmasının ne kadar kolay olduğunun farkındalar. Çocuklar, sorumlu ve istikrarlı olanların aksine, böyle ebeveynlerin etkisinden hayat boyu kurtulamaz. Rabih ile Kirsten'in böylesine benmerkezci, ânı ânına uymayan, dolayısıyla bir çocuğun ömür billah kafaya takacağı tipler olmaya hiç niyeti yok. Bu yüzden doğal, cana yakın görünmeye, hatta bazen deli dolu biriymiş gibi davranmaya dikkat ediyorlar. Esther ile William'ın gözü korkmasın ki zamanı geldiğinde onları güzelce bir kenara çekip hayatlarına kaldıkları yerden devam edebilsinler istiyorlar. Alttan alta, çocukların onları çantada keklik saymasının, sevgilerinin niteliğinin mümkün olan en iyi göstergesi olduğunu hissediyorlar.

Seks ve Ebeveynlik

"Bu gece sevişelim mi?" diye soruyor Kirsten banyoda makyaj yaparken. Birazdan aşağı inip çocuklara kahvaltı hazırlayacak.

"Tamamdır," diye cevap veriyor Rabih gülümseyerek. Hemen arkasından da ekliyor: "Ajandama not alayım." Şaka falan yapmıyor ama. Cuma akşamı onun en sevdiği boş zaman aralığı ve sevişmeyeli epey olmuştu.

İşe giderken, Kirsten'in duştan çıktığı anda süt beyaz tenini çok güzel dengeleyen koyu siyah saçlarını düşünüyor. Bir süre, bu konuda her nasılsa talihin yüzüne gülmüş olmasının, yani bu zarif ve azimli İskoç kadının hayatını onun yanında geçirmeyi kabul etmesinin kıymetini bilmesi gerektiğini düşünüyor.

Stresli bir gün oluyor. Rabih'in eve dönmesi yediyi buluyor. Kirsten'i deli gibi arzuluyor ama diplomatik davranması, çok üstüne düşmemesi ve fazla talepkâr olmaması lazım. Dürüst davranıp Kirsten'e her günkü hengâmenin altında neler yattığını, aslında nasıl hissettiğini anlatmaya çalışacak. Planın nereye varacağı hiç belli değil ama Rabih sonuçtan umutlu.

Maaile mutfaktalar. Meyveler konusunda hararetli bir tartışma dönüyor. Çocukların ikisi de meyve yemeyi kesinlikle reddediyor. Halbuki Kirsten bugün sırf yabanmersini almak için dışarı çıkmıştı. Üstelik yabanmersinleriyle çocukların tabaklarına gülen surat yapmıştı. William annesini gıcık biri ol-

makla suçlarken, Esther de, "Meyvenin kokusundan midem bulanıyor," diye yırtınıyor.

Rabih mülteci olduğu günleri mumla aradığına dair bir şaka yapıyor, William'ın saçlarını karıştırıyor ve "Haydi bakalım, doğru üst kata, hikâye vakti," diyor. Rabih ile Kirsten akşamları sırayla çocuklara kitap okuyor. Bu sefer sıra Kirsten'de. Çocuk odasında, Kirsten bir tarafına Esther'i öteki tarafına William'ı alıp hikâyeye başlıyor. Almancadan tercüme edilmiş olan hikâye, ormanda avcıların kovaladığı bir tavşan hakkında. Kirsten'le ona iyice sokulan çocukları gören Rabih kendi annesinin yanındaki halini anımsıyor. William Kirsten'in saçlarıyla oynamayı seviyor; tıpkı eskiden Rabih'in de yaptığı gibi, annesinin saçlarını öne doğru düzeltiyor. Hikâye çocukları kesmiyor, bittiği zaman Kirsten'e biraz daha diye yalvarıyorlar. Bunun üzerine Kirsten de onlara eski bir İskoç ninnisi söylüyor: "Griogal Cridhe", yani Sevgili Gregor. Ninni, kocası kendi klanı tarafından yakalanıp gözlerinin önünde infaz edilen genç bir dulun acıklı hikâyesini anlatıyor. Bu sırada merdiven sahanlığına çöken Rabih, Kirsten'i dinlerken içleniyor. Karısının anneliğe evrimine, bu kadar iyi bir anne olmayı harikulade becermesine tanıklık edişini kendisi için bir ayrıcalık sayıyor. Tam o sırada Kirsten'in aklındaysa tek bir şey var: "Bir bira olsa da içsek."

Rabih gidip kendi yataklarına yatıyor. Yarım saat kadar sonra Kirsten'in banyoya girdiğini duyuyor. Kirsten karşısında belirdiğinde, üzerinde on beş yaşından beri giydiği ve çocuklar çok küçükken evde pek üstünden çıkarmadığı ekose sabahlık var. Rabih nasıl bir giriş yapacağını düşünürken, Kirsten öğleden sonra telefonda bir arkadaşıyla konuştuğunu anlatmaya başlıyor. Ta Aberdeen'de öğrenci olduğu zamanlardan beri tanışıyorlarmış. Zavallı kadının annesine yemek borusu kanseri teşhisi koymamışlar mı. Böyle bir şeyi hiç bek-

lemiyorlarmış. Rabih bir kere daha Kirsten'in ne kadar iyi bir arkadaş olduğunu, kimin başı sıkışsa hiç düşünmeden yardımına koştuğunu görüyor.

Ardından Kirsten bir süredir çocukların üniversite eğitimi meselesini düşündüğünden bahsediyor. Daha çok vakit var, ama mevzu zaten tam da bu. Yavaştan köşeye bir şeyler koymaya başlasalar iyi olacak. Yüklü bir meblağ birikmesi gerekmez, durumları ortada zaten, ama damlaya damlaya göl olur.

Rabih boğazını temizliyor ve içten içe biraz ümitsizliğe kapılıyor.

Biriyle yakınlaşırken duyulan korku ve güvensizliğin tek seferlik bir şey olduğunu sanabiliriz: İlişkinin başında yaşanır ve geçer. İki insan birbirine açıkça bir söz verdiyse –mesela evlendiyse, ortak konut kredisine girdiyse, bir iki çocuk yaptıysa, vasiyetlerinde birbirine yer verdiyse– böyle kaygıların muhtemelen devam etmeyeceğini zannedebiliriz.

Ne var ki aramızdaki mesafeyi kapatmak ve bize ihtiyaç duyulduğundan emin olmak, tek seferde halledilebilen bir şey değildir. Ne zaman araya bir mesafe girse –iki insanın birbirinden uzakta geçirdiği bir gün, yoğunluktan kafasını kaşıyamadığı bir dönem, bir akşam kalınan fazla mesai– bunun tekrarlanması gerekir. Zira bu türden her mesafe, hâlâ istenip istenmediğimiz sorusunu bir kere daha gündeme getirme gücüne sahiptir.

Güvenimizin tazelenmesine duyduğumuz ihtiyacın yoğunluğunu kabul edip de herhangi bir şeyle yaftalanmamanın bir yolunu bulmayı becermek ne yazık ki çok zordur. Birlikte geçirilen onca yıldan sonra bile, arzuya dair bir kanıt isteyen korkular karşımızda koca bir engel olarak durmayı sürdürür. Fakat daha berbat, ilave bir zorlukla: Artık böyle bir kaygının varlığının herhangi bir meşruiyeti olamayacağını varsayarız. Dolayısıyla güvenimizin tazelenerek endişelerimizin giderilmesi aklımızdan geçen en son şeymiş gibi

davranmaya meylederiz. Daha da ilginci, bu yüzden bir başkasıyla ilişkiye girdiğimiz bile olur. Böyle bir ihanet genelde zevahiri kurtarmak için kimseye ihtiyacımız yokmuş gibi yapmanın bir yolundan ibarettir. Belli birine sakladığımız, gizli gizli belli birine yönelttiğimiz kayıtsızlığımızın meşakkatli bir kanıtıdır. Bu kişiyi gerçekten önemseriz, ama ona ihtiyacımız olduğunu göstermekten ödümüz kopar, ortada bir kasıt yokken ona kırılırız.

Kabul görme gereksinimi asla peşimizi bırakmaz. Sadece zayıflar ve yetersizlerle sınırlı bir lanet değildir bu. Güvensizlik pekâlâ sağlık ve esenlikte olmaya dair bir işaret de olabilir. Başka insanları çantada keklik sayma aymazlığına düşmediğimiz, hâlâ işler hakikaten kötü gidebilirdi diye düşünecek kadar gerçekçi olduğumuz ve özen gösterecek kadar kendimizi verdiğimiz anlamına gelir.

Epey geç oluyor. Çocukların yarın sabah erkenden yüzme idmanı var. Rabih, Kirsten'in Esther ile William'ın nihayetinde hangi okula gideceği hakkındaki düşüncelerini anlatmayı bitirmesini bekliyor. Sonra uzanıp karısının elini tutuyor. Kirsten bir süre hiç karşılık vermeden öylece duruyor, sonra kocasının elini biraz sıkıyor ve öpüşüyorlar. Kirsten'in bacaklarını açıp okşamaya başlıyor. O sırada, Kirsten'in komodinin üstüne koyduğu bir kart gözüne ilişiyor. William'dan: "İyki Doğdun Annecim." Bu yazının hemen yanında mülayim mi mülayim, gülen bir güneş resmi var. William'ın o afacan suratı, ayrıca Kirsten'in onu omzuna alıp mutfakta dolaştırdığı geliyor aklına. Kirsten bunu daha geçen hafta, okuldan sonra William büyücü kılığına girdiği zaman yapmıştı.

Rabih'in içinden bir ses karısını tahrik etmeye devam etmeyi çok istediğini, bunun olmasını uzun zamandır beklediğini, bir başka ses de, anlaşılması zor nedenlerle, şu anda gerçekten havasında olup olmadığını pek kestiremediğini söylüyor.

Şu tezi bilmeyen yoktur: İnsanlar çocukken en sevdikleri kişilere

bariz bir biçimde benzeyen yetişkinleri çekici bulurlar. Belli bir mizah anlayışı veya ifade biçimi de olabilir bu, mizaç veya duygusal yatkınlık da.

Fakat yetişkin sevgililerimizle, önceden bize sevgi ve anlayış gösterip güven aşılayan kişiler söz konusu olduğunda kesinlikle yasak bölgede kalan bir şey yapmak isteriz. Vaktiyle kiminle kesinlikle seks yapmamamız gerektiyse, onu belli başlı açılardan anımsatan yetişkinlerle seks yapmayı arzularız. Dolayısıyla başarılı bir cinsel ilişki, romantik partnerimiz ile onun altında yatan ebeveyn arketipi arasındaki o "ben buradayım" diye bas bas bağıran benzerliklerin bir kısmının susturulmasına bağlıdır. Kısa bir süreliğine, cinsellikle ilgili hislerimiz ile şefkatle ilgili hislerimizin içinden çıkılmaz biçimde birbirine karışmadığından emin olmaya ihtiyaç duyarız.

Ama bir çocuğumuz olup da partnerimizin özellikle ebeveyn yönü ön plana çıktığında işler biraz karışır. Bilinç düzeyinde, partnerimizin elbette cinsel açıdan yasak bir ebeveyn olmadığını biliriz. O şimdiye kadar kimse gene odur. Sadece bir ara, ilk aylarda, onunla eğlenceli ve sınırları ihlal eden şeyler yapmışızdır. Fakat partnerimizin bütün gün bürünmek zorunda olduğu, "Anne" veya "Baba" gibi iffetli ve hayat dolu unvanların (bazen yanlışlıkla biz bile kendimize böyle hitap ederiz) örneklediği korumacı kimlik, cinsel kimliğini giderek daha fazla örttükçe, bu fikir hiç olmadığı kadar gerilimli hale gelir.

Karısının memeleri bir zamanlar Rabih'i müthiş ilgilendiren bir konuydu. Tanıştıkları gün Kirsten'in üzerindeki siyah bluza kaçamak bakışlar attığını hatırlıyor. Çok mütevazı bir büyüklükte olduklarını belli eden beyaz bir tişört giydiği gün, onları daha ayrıntılı inceleme fırsatı bulmuştu. Sonra, ilk defa Botanik Bahçesi'nde öpüştükleri gün, onlara hafifçe yaslanmıştı. Son olarak, Kirsten'in eski mutfağında, diliyle memesinde daireler çizmişti. İlk zamanlar, Kirsten'in memeleri onda

takıntı haline gelmişti. Sevişirlerken sutyenini çıkarmamasını ister, kuplarını bir aşağı bir yukarı çekerdi. Böylece sutyenin örttüğü tarafıyla çıplak tarafı arasındaki olağanüstü tezatı çok iyi görebilirdi. Kirsten'e, "Ben burada yokken memelerini nasıl okşuyorsan şimdi de öyle yap," derdi. Penisini memelerinin arasına sokmak isterdi. Sadece elleri yetmiyordu sanki; önceden tabu olan bu alanın etrafını çizmek için, daha belirgin bir sahiplik ve imkân göstergesi gerekiyordu.

Ama yıllar sonra bugün, yatakta yan yana yatarken, aralarında Baltık Denizi kıyısındaki bir çıplaklar plajında köseleye dönmüş derileriyle güneşlenen bir büyükanneyle büyükbaba arasındaki kadar cinsel gerilim var.

Tahrik olmak, sonuçta, soyunmuş olmakla pek ilgili değilmiş gibi görünür. Enerjisini, derinden arzulanan bir başkasına sahip olma iznini elde etme ihtimalinden alır. Bir zamanlar yasak olan ama şimdi mucizevi bir şekilde uygun ve erişilebilir hale gelen bir başkasını. İnsanın gözlerine inanamadığı, minnettarlık dolu bir hayranlık ifadesidir bu: bir başınalığın ve kopukluğun dünyasında, sonunda hepsi –bilekler, uyluklar, kulak memeleri ve enseler– tam karşımızdadır. Onca yalnızlıktan sonra, sevgilimiz vaktiyle o kadar bağımsız ve uzak göründüyse de bütünüyle karşımızdadır işte. Bu o kadar olağanüstü gelir ki bize, hâlâ gerçekten orada olup olmadığını görmek için neredeyse saat başı kontrol etmek isteriz. Bir kere daha sevinçle dokunur, tüm bu uzuvlarının arasına dalar, onu soyarız. Seks arzusu yakınlık kurma isteğiyle harekete geçer. Dolayısıyla bu arzu önceden arada bir mesafe olmasını gerektirir. Bu mesafeyi kapatmaya çalışmak da insana daima başka türlü bir haz ve huzur verir.

Rabih ile Kirsten'nin arasında pek bir mesafe kalmamış durumda. Hukuki statüleri onları hayat arkadaşı olarak tanımlıyor. Her akşamın sonuna doğru çekildikleri, üç metreye

dört metrelik bir yatak odasını paylaşıyorlar. Ayrı oldukları zamanlar sürekli telefonda konuşuyorlar. Hafta sonları bir otomatikman birbirlerine refakat ediyorlar. Taraflardan biri diğerinin günün hangi vakti tam olarak ne yaptığını önceden biliyor. Birleşik varoluşlarında, ikisini birbirinden ayıracak "başka" bir şey yok artık. Dolayısıyla kapatılacak pek erotik mesafe de yok.

Birçok günün sonunda, Rabih'in ona dokunmasına bile gönlü yok Kirsten'in. Artık Rabih'i önemsemediğinden değil, kendisinde başka birine vermeyi göze alacak bir şey kalmadığını düşündüğünden. Birisinin sizi soymasının size zevk verebilmesi için, öncelikle bir derece özerk olmanız gerekir. Ama şimdiye dek o kadar çok soruya cevap vermesi gerekti, o kadar çok iki ayağı bir pabuca sokuldu, o kadar çok kendisine ricada bulunuldu ve dil döküldü ki... Rabih'in dokunuşu, Kirsten'e ihmal ettiği iç dünyasıyla ne zamandır ertelediği buluşmasının önünde bir engel gibi geliyor. Daha fazla talep doğrultusunda kimliğini daha da dağıtmak yerine sıkı sıkı ve sessizce kendine sarılmak istiyor. Her türlü ilerleme, pamuk ipliğine bağlı mahrem varlığına zarar verme tehlikesi taşıyor. Yeniden kafasını toplamaya fırsat bulana kadar, kendisini bir başkasına armağan etmekten zevk almaya başlayamayacak.

Birçok bakımdan zaten derinden bağlı olduğumuz partnerimizden seks yapmayı isterken utanabilir ve neredeyse tahammül edemediğimiz bir kendini ifşa etme hissine kapılabiliriz. Mali durumumuz, çocukları okula bırakma işinin nasıl halledileceği, tatilde nereye gidileceği, eve hangi tip sandalye alınacağıyla ilgili yoğun tartışmaların orta yerinde, partnerimizin bir de cinsel ihtiyaçlarımızı anlayışla karşılamasını istemek biraz aşırıya kaçan bir yakınlık olabilir. Bu ihtiyaçlar ondan hoşumuza giden bir şey giymesini

istemek de olabilir, bizi heyecanlandıran karanlık bir senaryoda rol almasını veya yatakta belirli bir pozisyonda uzanmasını rica etmek de. Çok şey isteyen taraf durumuna düşmeyi veya paha biçilmez bir duygusal sermayeyi bir fetiş uğruna yakmayı tercih etmeyebiliriz. Evlilik hayatındaki gündelik müzakere ve açmazlar, partnerimiz karşısında itidal ve otoritemizi korumamızı gerektirir. Dolayısıyla bizi partnerimizin gözünde komik duruma veya ahlaksızın biri pozisyonuna düşürebilecek fanteziler kurmayı tercih etmeyebiliriz. Bunun yerine hiç tanımadığımız birini düşünmek bize çok daha güvenli gelebilir.

Bir hafta önce, Kirsten evde yalnız; öğleden sonra, üst katta, yatak odasında oturuyor. Televizyonda, Kuzey Batı'daki Kinlochbervie merkezli bir Kuzey Denizi balıkçı filosu hakkında bir program var. Balıkçılarla tanışıyoruz, yeni bir sonar teknolojiden bahsediliyor ve çeşitli balık türlerinin sayısında kaygı verici bir azalma olduğunu öğreniyoruz. Neyse ki bu sene ringa bolmuş, morina da hiç fena değilmiş. *Loch Davan* adındaki teknenin kaptanlığını yapan Clyde diye bir adamdan bahsediliyor. Her hafta açık denizlere çıkıyor, çoğu zaman İzlanda'ya veya Grönland'ın ucuna kadar gidiyormuş. Yabani bir azamete, sivri bir çeneye, sabırsız ve öfkeli gözlere sahip. Çocukların arkadaşlarının evinden dönmesine daha en az bir saat var. Yine de Kirsten pantolonunu çıkarıp yatağa uzanmadan önce, oturduğu yerden kalkıp yatak odasının kapısını içeriden iyice kapatıyor.

Kirsten *Loch Davan*'da şimdi. Kaptan köşküne yakın küçük bir kamarada kalıyor. Dışarıda gemiyi beşik gibi sallayan korkunç bir rüzgâr var, fakat bütün o gürültü patırtıya rağmen kamaranın kapısının çalındığını duyuyor. Clyde bu, kaptan köşkünde bir acil durum olmalı. Ama mesele başkaymış. Clyde tek kelime etmeden Kirsten'in yağmurluğu-

nu çıkarıp atıyor ve onu duvara yaslıyor. Sakalları Kirsten'in tenini yakıyor. Clyde aslında doğru dürüst okuma yazması bile olmayan, çok kaba, konuşmayı henüz öğrenmemişe benzeyen bir adam. Nasıl ki Clyde'ın gözünde Kirsten'in zerre kıymeti yoksa, Kirsten'in gözünde de Clyde'ın herhangi bir önemi yok. Seksi düşünmek *çiğ, acil, anlamsız geliyor.* Kirsten ise bunu çok değer verdiği biriyle gece sevişmekten katbekat heyecan verici buluyor.

Romantik ideolojide, mastürbasyon yaparken kurulan bir fantezide sevgilinin alelade bir yabancının gerisine düşmesinin mantıklı bir tarafı yoktur. Ne var ki yakınlığın sıkıntılarını halledip onu bir yük olmaktan çıkarmak için yapılması gereken şey, belki tam da sevgi ile seksin böyle tarafsız bir biçimde birbirinden ayrılmasıdır. Bunun için bir yabancıyı kullanmak darılıp gücenmeyi, duygusal açıdan kırılganlığı ve karşıdaki insanın ihtiyaçlarını dert etme yükümlülüğünü ortadan kaldırır. Böylece istediğimiz kadar garip ve bencilce davranabiliriz. Bu yüzden hakkımızda verilecek bir hükümden veya bunun herhangi bir sonucundan korkmamıza gerek kalmaz. Her türlü duygu, müthiş bir biçimde bu işten uzak tutulur. Karşımızdaki insan tarafından anlaşılma talebi söz konusu olmayınca yanlış anlaşılmak gibi bir tehlike de ortadan kalkar. Dolayısıyla ne tadımız kaçar ne de hüsrana uğramış hissederiz. En sonunda, hayatımızın ağırlığı altında ezildiğimiz tarafını yatağa taşımaksızın, arzulayabiliriz.

Cinselliğinin bazı kısımlarını hayatının geri kalanından ayırmanın daha güvenli olduğunu düşünen sadece Kirsten değil. Ara ara Rabih de çok benzer bir şey yapıyor. Bu gece, karısının uyuyup uyumadığını kontrol ediyor. Usulca Kirsten'e sesleniyor ve cevap vermemesini umuyor. Uyuduğundan emin olunca, parmaklarının ucuna basa basa odadan çıkı-

yor. "Aslında benden iyi katil olurmuş," diye aklından geçiriyor. Merdivenlere yöneliyor, çocukların odasını geçiyor (oğlunun, en sevdiği ayısı Geoffrey'ye sarılıp uyuduğunu görüyor). Mutfaktan bir duvarla ayrılan küçük yere geçiyor, bilgisayarın başına oturup en sevdiği sohbet odasına giriyor. Gece yarısı olmak üzere.

Burada da her şey karısıyla olduğundan çok daha kolay. Bilgisayarın diğer ucundaki insan acaba bu iş için havasında mı değil mi diye düşünme derdi yok. Sadece adına tıklıyorsun; internette böyle bir mecrada bulunduğuna göre, karşındakinin de aksiyona istekli ve hazır olduğunu varsayıyorsun.

Bu ortamda, normal davranmaya çalışmak gibi bir derdi de yok. Bilgisayar başındaki Rabih'in yarın okul için koşturması, işte bir sunum yapması veya birkaç avukatla bir anaokulu öğretmenini ve eşini akşam yemeğinde ağırlaması gerekmiyor.

Başkalarına karşı nazik olmak veya düşünceli davranmak zorunda değil. Hatta heteroseksüel bir erkek olduğunu belirtmesi bile gerekmiyor. İstediğini söyleyebilir. Glasgow'da yaşayan, utangaç ama inanılmaz ikna edici, cinsel uyanışına doğru ilk adımlarını atan bir lezbiyen olmayı deneyebilir mesela.

İşini bitirince de bilgisayarı kapatıp etrafındaki diğer insanların –çocukları, eşi ve iş arkadaşlarının– güvenini boşa çıkarmayacak kişi olmaya devam edebilir.

Bir açıdan bakınca, hülyaların hataya mahal vermeksizin gerçeklere dönüşebileceği bir hayat kurmaya çalışmak yerine böyle fantaziler uydurmak içler acısı bir durum gibi görünebilir. Ama çoğu zaman, birbiriyle çelişen çeşitli dileklerimizden çıkarabileceğimiz en iyi şey fantezilerimizdir. Fanteziler, bir gerçekliği mahvetmeksizin bir diğerinde yaşamamıza olanak sağlar. Fantezi kurmak, önem-

sediğimiz insanları itkilerimizin sorumsuzluğundan ve korkutucu yabancılığından korur. Kendi çapında bir başarı, bir uygarlık alametidir bu. Bir inceliktir.

Teknedeki ve sohbet odasındaki düşsel fantaziler Rabih ile Kirsten'in artık birbirini sevmediği anlamına gelmiyor. Bu; çiftin birbirinin hayatına iyice dahil olduğunu, dolayısıyla en ufak bir hareketinin partnerinde nasıl bir etki yaratacağını düşünmeksizin veya ketleyici bir sorumluluk duygusu altında ezilmeksizin sevişme özgürlüğünü kimi zaman kendinde bulamadığını gösteriyor.

Çamaşır Yıkamanın İtibarı

Rabih ile Kirsten modern bir çift, dolayısıyla karmaşık bir düzenleme doğrultusunda, yapılacak işleri paylaşıyorlar. Rabih haftanın beş günü işe gidiyor, ama cuma öğleden sonraları çocuklarla ilgilenmek için eve erken geliyor. Çocuklar cumartesi sabahları ve pazar öğleden sonraları da Rabih'in sorumluluğunda. Kirsten pazartesi, salı ve çarşamba saat ikiye kadar çalışıyor, cumartesi öğleden sonraları ve pazar sabahlarını ise çocuklarla geçiriyor. Rabih cumaları çocuklara banyo yaptırıyor ve haftanın dört günü akşam yemeklerini hazırlıyor. Mutfak alışverişine ve evin diğer ihtiyaçlarına Kirsten bakıyor. Rabih de çöpleri, araba ve bahçeyle ilgili diğer işleri hallediyor.

Günlerden perşembe. Saat yediyi biraz geçiyor. Rabih sabahtan beri dört toplantıya girip çıktı, işleri aksatan bir fayans tedarikçisiyle uğraştı, vergi iadesiyle ilgili bir karışıklığı düzeltti (daha doğrusu düzelttiğini umuyor), yeni finans müdürünü yılın üçüncü çeyreği için çok önemli sonuçlar yaratabilecek (veya başlarına biraz iş açabilecek) bir müşteri konferansı planına ikna etmeye çalıştı. İşten eve gelmek için tıklım tıkış bir otobüste bir buçuk saatlik yolu ayakta çekti. Şimdi yağmurun altında, duraktan eve yürüyor. Sonunda eve varmanın ne kadar harika olacağını düşünüyor. Kendine bir kadeh şarap koyacak, çocuklara *Afacan Beşler*'den bir bölüm okuyacak, ikisini de öpüp yatıracak. Yemeğe oturup kendisini en iyi anlayan arkadaşı ve dostuyla, yani eşiyle insan gibi iki kelime

sohbet edecek. Artık dayanacak gücü kalmadığını hissediyor, neredeyse (haklı olarak) kendisine acımaya başlayacak.

Bu arada Kirsten de neredeyse bütün gün evdeydi. Çocukları okula bıraktıktan sonra (bir kalemliği paylaşamadıkları için arabada kıyameti kopardılar) kahvaltı sofrasını topladı, yatakları düzeltti, işle ilgili üç telefon görüşmesi yaptı (iş arkadaşları Kirsten'in perşembeleri veya cumaları ofiste olmadığını unuttu herhalde), iki banyoyu temizledi, evi süpürdü ve herkesin yazlıklarını çıkarıp yerleştirdi. Musluklara baksın diye bir tesisatçı ayarladı, kuru temizlemeciden alınacakları aldı, döşemesi yenilenecek bir koltuğu döşemeciye verdi. William'ın kontrolü için dişçiden randevu aldı, çocukları okuldan aldı, (sağlıklı) atıştırmalık bir şeyler hazırlayıp çocuklara yedirdi, tatlı sözlerle çocukları ödevlerinin başına geçmeye ikna etti, akşam yemeğini hazırladı, küveti doldurup yıkandı ve oturma odasının zeminindeki mürekkep lekelerini temizledi. Şimdi, sonunda Rabih'in eve gelip görevi devralmasının ne kadar harika olacağını düşünüyor. Bu sayede kendine bir kadeh şarap koyacak, çocuklara *Afacan Beşler*'den bir bölüm okuyacak, ikisini de öpüp yatıracak. Nihayetindeyse yemeğe oturup kendisini en iyi anlayan arkadaşı ve dostuyla, yani eşiyle insan gibi iki kelime sohbet edecek. Artık dayanacak gücü kalmadığını hissediyor, neredeyse (haklı olarak) kendisine acımaya başlayacak.

En sonunda kendilerini yatağa atıp bir şeyler okumaya başlıyorlar. Kirsten sıkıntı yaratmak istemiyor ama aklında birkaç şey var.

"Yarın nevresimleri ütülemeyi unutmazsın, değil mi?" diye soruyor gözlerini elindeki kitaptan ayırmadan.

Rabih midesine hiç beklemediği bir yumruk yemiş gibi oluyor. Kendini tutmaya çalışıyor. "Yarın cuma," diye özellikle belirtiyor. "Yani bu işi sen de yapabilirsin."

Kirsten bu sefer gözlerini kitaptan kaldırıyor. Bakışları buz gibi. "Anladım, anladım ben seni," diyor. "Ev işi oldu mu ben yapacağım tabii. Neyse, bunları hiç kafana takma sen. Sorduğum için de kusura bakmazsın artık."

İnsana tam bir sinir harbi yaşatan bu cırtlak kapışmalar, bodoslama bir öfkeden çok daha yorucu olabiliyor.

Rabih şöyle düşünüyor: Eve giren paranın üçte ikisini, doğru dürüst bir hesap yapılsa belki daha da fazlasını ben kazanıyorum. Ama diğer konularda da işin asıl yükü bana kalmış gibi görünüyor. Şu kentsel tasarım işini sırf kendim için yapıyorum sanki. Aslında pek tatmin edici bir iş değil, o kadar stres de cabası. Bütün bunlar yetmezmiş gibi bir de nevresimleri ütüleme işini üstlenmem gerekiyor. Ben üstüme düşeni yapıyorum: Geçen hafta sonu çocukları yüzmeye götürdüm, daha demin de bulaşıkları makineye yerleştirdim. İçten içe ben de korunup kollanmak istiyorum. Çok kızgınım.

Kirsten ise şöyle düşünüyor: Haftanın iki günü evde yan gelip yatıyorum sanki. Aman ne şanslıyım. Benim yaptığım görünmeyen işler olmasa, bu aile beş dakika dayanmaz. Her şey benim elime bakıyor. Biraz soluklanmak için neler vermezdim. Ama ne zaman bir işi devretmek istesem, haksızlık yapmışım gibi hissettiriliyor bana, öyle olunca ben de çenemi kapatıp oturuyorum. Gene lambalarla ilgili bir sorun var ve yarın elektrikçi peşinde koşmak zorundayım. İçten içe ben de korunup kollanmak istiyorum. Çok kızgınım.

Modern zamanların beklentisi çiftin her açıdan eşit olması, yani esasen eşit derecede sıkıntı çekmesi yönündedir. Ancak kahrın dozajını eşit ayarlamak o kadar kolay iş değildir. Herkes sefaleti kendi tarzında yaşar. Karşı tarafta, aslında kendi hayatının gerçekten daha beter olduğu yolunda samimi ama rekabetçi bir kanaat oluşturmak için uğraşma fikri her zaman ayartıcıdır. Bu açıdan bakınca, kendi haya-

tını daha beter hale getiren şeyleri, karşı taraf kabul etmiyor veya telafi etmeye çalışmıyor gibi görünür. Kendi hayatının daha zor olduğu gibi kendini telkine yönelik bir sonuca varmaktan kaçınmak için insanüstü bir erdem gerekir.

Kirsten haftanın bilmem kaç saati işe gidiyor. Yeterince de kazanıyor. Bu sayede sırf Rabih biraz daha fazla kazanıyor diye ona aşırı bir minnettarlık duymuyor. Bu arada Rabih de evle ilgili bir sürü iş hallettiği ve kaç akşamlar kendi başının çaresine bakmak zorunda kaldığı için, sırf Kirsten çocuklara çok iyi bakıyor diye ona fazladan minnettarlık duymuyor. İkisi de partnerine katışıksız bir minnet duymayacak kadar birbirinin öncelikli işlerine yardım ediyor.

Modern çiftlerin yaşadığı sıkıntılar biraz da itibarın dağıtılma biçimine yorulabilir. Çiftler her saat başı yapılması gereken başka bir işin kuşatması altındadır. Dahası, genelde, yapılması gereken bu işlerin aşağılayıcı, banal ve anlamsız olduğunu düşünürler. Dolayısıyla sırf buna dayanıyor diye birbirlerine –veya kendilerine– acımaya veya methiyeler düzmeye yanaşmazlar. "İtibar" sözcüğü okul koşturmacası veya çamaşır için hepten uygunsuz görünür. Çünkü ne yazık ki onca yıl bize öğretilenlere göre, bu nitelik doğal olarak başka alanlara, mesela yüksek siyaset veya bilimsel araştırmaya, sinemaya veya modaya aittir. Fakat meselenin özünü düşününce, itibar aslında sadece şu hayattaki en asil ve en önemli şeylere işaret eder.

Türümüzün ihtişamının sırf uzaya uydular fırlatmamız, şirketler kurmamız ve inanılmaz derecede ince yarı iletkenler imal etmemizden kaynaklanmıyor olması ihtimaline açık kapı bırakmaya pek yanaşmayız. Halbuki bu ihtişam –milyonlara yayılmış olsa da– bir beceriden, yani küçücük ağızlara kaşıkla yoğurt yedirme, çorapların kayıp teklerini bulma, tuvalet temizleme, öfke nöbetleriyle

baş etme ve kurumuş lekeleri masalardan temizleme becerimizden de kaynaklanıyor olabilir. Burada da, kınanması veya alay edilmesi gerekmeyen, aksine bir derece ihtişam barındırdığı kabul edilmesi gereken tecrübeler söz konusudur. Dolayısıyla tüm bunlara daha anlayışla ve metanetle katlanılabilir.

Rabih ile Kirsten'in böyle sıkıntı çekmesinde sanatın bugünkü halinin de payı var. Görüp bildikleri sanat onların verdikleri mücadeleyi yansıtmaktan epey uzak. Daha ziyade, burun buruna geldikleri sıkıntıları hafife almaya veya bunlarla tıpkı bir çocuk gibi alay etmeye meylediyor. Bu yüzden insanlar, sabırsızlığın verdiği öfkeyle kıvranan bir çocuğa yabancı dil öğretmeye çalışmalarının, sürekli mont düğmesi iliklemelerinin, berelere mukayyet olmalarının, bir evi layıkıyla çekip çevirmelerinin, umutsuzluk anlarını ustalıkla kontrol altına almalarının ve bu mütevazı ama karmaşık hane içi uğraşlarını her gün yeniden hale yola koymaya yardım etmelerinin aslında ne büyük kahramanlık olduğunu takdir etmiyorlar. Asla dışarıdan fark edilmeyecek veya büyük paralar kazanmayacaklar, belki de içinde yaşadıkları toplulukta belli bir yer edinemeden ölüp gidecekler. Ne var ki uygarlığın düzeni ve devamlılığı, az da olsa hayati ölçüde, onların o dilsiz, fark edilmeyen emeklerine bağlı.

Rabih ile Kirsten başkarakterlerin kendileri oldukları bir roman okusalar –yazarda çok az iş olsa bile– kısa da olsa işlerine yarayacak bir merhamet duygusu hisseder, hallerinin hiç de değersiz olmadığını görürler. Belki de böylece, akşam çocuklar yattıktan sonra gündeme gelen, ilk bakışta sadece can sıkıcı görünen ama aslında çok büyük ve mühim bir mesele olan ütü işinden kaynaklanan gerginliğin bir kısmını ortadan kaldırmayı öğrenebilirler.

ALDATMAK

Boynuzcu

Rabih kentsel dönüşüm konulu bir konferansta kamusal alana dair bir konuşma yapmak üzere Berlin'e davet ediliyor. Londra'da aktarma yapıyor. Elindeki dergileri karıştırırken, Almanya'nın üstünden geçiyorlar. Aşağıda, toz gibi bir kasım karının altında, Prusya alabildiğine uzanıyor.

Konferans şehrin doğusunda, bir otelin bitişiğindeki konferans merkezinde. Rabih'in yirminci kattaki odası kliniği andırıyor; düz ve beyaz. Bir kanal ile sıra sıra arazilere bakıyor. Erkenden akşam olunca bir elektrik santrali ile Polonya sınırına doğru uzayıp giden elektrik iletim kulelerini görüyor.

Hoş geldin partisinde içkilerini yudumladıkları balo salonunda tanıdığı hiç kimse yok. Bir meslektaşını bekliyormuş gibi yapıyor. Odasına dönünce evi arıyor. Çocuklar daha demin banyodan çıkmış. "Sen gidince çok güzel oluyor," diyor Esther. "Annem film izleyip pizza yememize izin veriyor." Rabih, otelin park yerinin ilerisindeki donmuş tarlaların tepesinde daireler çizen tek motorlu bir uçağa bakıyor. Esther konuşurken arkadan William'ın şarkı söylediği duyuluyor. Onu bırakıp gidecek kadar zevksiz bir babayı hiç umursamadığını göstermeye çalışıyor. Telefonda sesleri, olduklarından daha küçüklermiş gibi geliyor. Babalarının onları ne kadar özlediğini gerçekten bilmek onlar için ürkütücü olurdu herhalde.

Rabih kulüp sandviçini yerken bir haber kanalı izliyor. Arka arkaya onlarca trajedi, ilgi çekmekten uzak tekdüze olaylar gibi sunuluyor.

Ertesi sabah, çok erken saatlerde, banyo aynasının karşısında konuşma provası yapıyor. Asıl konuşma ise saat on birde ana salonda gerçekleşiyor. Dikkat çekmek istediği meseleleri tutkuyla anlatıyor. Konusuna çok hâkim. Ömrü boyunca bunun için uğraştı; bir topluluğu bir araya getirebilecek, iyi tasarlanmış müşterek mekânların meziyetlerini savundu. Konuşmadan sonra onu tebrik etmek için yanına geliyorlar. Öğle yemeğinde, dünyanın dört bir yanından gelen diğer konuşmacılarla aynı masaya oturuyor. Ne zamandır bu kadar kozmopolit bir atmosfer solumamıştı. Masada Amerika'yla ilgili düşmanca bir muhabbet dönüyor. Katar'da çalışan bir Pakistanlı Amerika'nın imar standartlarını yerden yere vuruyor. Bir Hollandalı, Amerikan seçkinlerini, herkesin iyiliğine olan şeylere hiç aldırmamakla suçluyor. Fin bir katılımcı, Amerikan vatandaşlarının fosil yakıtlara bağımlılığını, bir müptelanın esrarla ilişkisine benzetiyor.

Masanın ucunda oturan bir kadın var; başı hafifçe yana eğik, yüzünde alaycı, durumu kabullenmiş bir gülümseme.

"Yurtdışındayken ülkemi savunmaya çalışmanın boşa kürek çekmek olduğunun farkındayım," diye lafa giriyor en sonunda. "Amerika sizi ne kadar hayal kırıklığına uğratıyorsa beni de o kadar hüsrana sürüklüyor. Ama ona karşı hâlâ derin bir bağlılığım var. Amerika o hiç sahip olmadığım manyak, alkolik teyze gibi benim için; başkalarının onun arkasından konuştuğunu duyunca hemen teyzemin tarafına geçiyorum."

Lauren Los Angeles'ta yaşıyor. California Üniversitesi'nde, göçün San Bernardino Vadisi'ndeki etkileri üzerine çalışıyor. Omuzlarına dökülen kahverengi saçları, griye çalan yeşil gözleri var. Otuz bir yaşında. Rabih ona dik dik bakmamaya çalışıyor. Rabih'in koşullarında, böyle bir güzellikle karşılaşmanın ona pek faydası yok. Bir sonraki oturumun başlamasına daha bir saat var. Bu yüzden, Rabih dışarı çıkıp

bahçe niyetiyle ayrılmış bir alanda şöyle bir turlamaya karar veriyor.

Ertesi sabah sabah erkenden eve uçuyor; Edinburgh'ya vardığında masasının üstünde yeni bir proje onu bekliyor olacak. Lauren'ın koyu renk, terzi elinden çıktığı belli elbisesinin öyle çok da dikkat çekici bir tarafı yoktu aslında. Yine de Rabih elbisenin en ince detayını bile hatırlıyor. Ayrıca sol koluna taktığı sıra sıra bilezikleri düşünüyor. Bileziklerin altında, bileğinin iç kısmında bir dövme görür gibi oldu sanki – bu ona hüzünle, aralarındaki kuşak farkını istemsizce hatırlatıyor.

Akşama doğru, asansörlere giden koridorda, Rabih birkaç broşürü karıştırırken Lauren yanından geçiyor. Beceriksizce gülümserken, ileride onu tanıyacağına, aslında nasıl biri olduğunu öğreneceğine (omzundan sarkan mor bez çanta kişiliğinin derinliğini simgeliyor) hiç ihtimal vermiyor. Şu hayatta kendine tek bir yol çizebileceğine inandığından, haline yanıyor. Derken, Lauren acıkmaya başladığını söyleyerek laf atıyor ona. "Birinci kattaki iş merkezinden ahşap panelle ayırdıkları bar var ya, oraya gidelim mi? Sen de çay may içersin?" Ardından, "Daha bu sabah kahvaltıda oradaydım," diye ekliyor. Şöminenin başındaki uzun deri banka oturuyorlar. Lauren'ın arkasında beyaz bir orkide var. Soruların çoğunu Rabih soruyor, dolayısıyla Lauren hakkında parça parça şeyler öğreniyor: Venice Beach'te bir apartman dairesinde oturuyormuş, önceden Arizona'da bir üniversitede çalışmış, ailesi Albuquerque'de yaşıyormuş, David Lynch filmlerine bayılıyormuş, yerel örgütlenme işleriyle uğraşmış, Museviymiş, Alman yetkililerden ödü kopuyormuş. Sunduğu espritüelliğinden ötürü zengin bir karakter olan, bildiğinden şaşmayan barmeni de bu kategoriye sokuyor; ona Eichmann adını takıyor. Rabih'in dikkati Lauren'ın söyledikleri

ile bizzat temsil ettikleri arasında gidip geliyor. Lauren aynı anda hem kendisi hem de Rabih'in hayran olduğu ama evlendiği günden itibaren merak etmemeyi öğrendiği insanların hepsi birden sanki.

Lauren barmene baktıkça gülmekten gözleri kırışıyor.

O meşhur *Cabaret* müzikalinden "Mein Herr" parçasının "Sirkeden reçel olmaz" sözlerini mırıldanırken, Rabih onun nefesini yüzünde hissediyor. Rabih'in kendi nefesiyse hayranlıkla Lauren'ın cazibesine takılıyor. Rabih bir kere daha on beşindeymiş, Lauren da onun Alice Saure'uymuş gibi hissediyor.

Evvelki gün önce uçakla Frankfurt'a, oradan da trenle buraya geldiğini anlatıyor Lauren. Avrupa trenlerinin kafayı toplayıp düşünmek için birebir olduğu kanaatinde. "Çocuklar birazdan banyoya girecek," diye aklına evi geliyor Rabih'in. Koca bir hayatı infilak ettirmek ne kadar kolay: Elini sola doğru on santim kaydırması yetiyor.

Lauren, Rabih'i konuşmaya teşvik etmek için, "Bana biraz kendinden bahsetsene," diyor. Valla Londra'da okudu işte, sonra Edinburgh'ya gitti. İş çok vaktini alıyor, gerçi fırsat buldukça seyahate çıkmaya çalışıyor. Havanın sürekli kapalı olması onu da etkiliyor tabii; yine de hava durumunu çok dert etmemeyi öğrenmek lazım. Beklenmedik bir kolaylıkla toparlıyor sözlerini. Çocukların "Baba bugün ne yaptın?" diye sorduğunu duyar gibi oluyor. Baba bir sürü insanın karşısında bir konuşma yaptı. Ardından biraz kitap okudu. Sonra da erkenden yattı ki sabah ilk uçakla dönüp –başka bir ihtimaller dizisi dahilinde belki bugün hayatta olmayacak– sevgili kızıyla canı oğlunu görebilsin.

Saat yedide, Eichmann dönüp, "Kokteyl alır mısınız?" diye sorduktan sonra, "Kapanış yemeğini çekemeyeceğim doğrusu," diyor Lauren.

Derken bardan beraber çıkıyorlar. Asansörün düğmesine basarken Rabih'in elleri tir tir titriyor. Lauren'a kaçıncı kata çıkacağını soruyor ve dışarıdan içi görünen cam kabin yukarı çıkarken onun tam karşı tarafında duruyor. Önlerinde puslu bir manzara uzanıyor.

Orta yaşlı baştan çıkarıcının doğrudanlığı genelde ne özgüvenden gelir ne de kibirden. Ölüme giderek daha fazla yaklaşmanın acıklı farkındalığından doğan ümitsizliğin sabırsızlığıdır bunun kaynağı.

Lauren'ın odası Rabih'inkiyle aşağı yukarı aynı aslında. Ama atmosferin bu kadar farklı görünmesi Rabih'i şaşırtıyor. Duvarda mor bir elbise asılı. Televizyonun yanında bir Neues Museum kataloğu duruyor. Masada açık duran bir dizüstü bilgisayar var. Aynanın yanında bir Goethe tablosunun reprodüksiyonu olan iki kartpostal göze çarpıyor. Komodinin üstünde, otelin müzik setine bağlı olarak, telefonu duruyor. Devamında Rabih'e şarkıcılardan bilmem kimi duyup duymadığını soruyor. Sonra, birkaç tıkla bir albümünü buluyor hemen: Şarkının sade bir aranjmanı var, yalnızca piyano, biraz da perküsyon. Bunu dinlerken koca bir katedralin içindeymiş gibi hissediyor insan. İleride, güçlü bir kadın vokal giriyor; unutulacak gibi değil, olağanüstü bir derinliği var, birden yükselip hassaslaşıyor. "En çok da şurayı seviyorum," diyor Lauren ve hemen ardından kısa bir süreliğine gözlerini yumuyor. Rabih hâlâ yatağın ayakucunda dikilirken, şarkıcının her seferinde daha yüksek oktavda tekrarladığı *daima* sözcüğü, yüreğine dokunan bir çığlık sanki. Çocuklar doğduğundan beri bu tür müziklerden uzak duruyor. Hayatının sınırları katılık ve hissizlik gerektirirken, kendisini böyle kaptırıp gitmenin Rabih'e bir hayrı yok.

Lauren'a yaklaşıyor, yüzünü ellerine alıyor ve dudaklarını dudaklarına bastırıyor. Lauren onu kendisine çekiyor ve tek-

rar gözlerini kapatıyor. "Senin için her şeyimi veririm..." diyor hoparlörden yükselen ses.

Her şey aşağı yukarı önceleri hatırladığı gibi oluyor. Vaktiyle yeni biriyle tanıştığında başlarda ne yaşıyorduysa, gene aynı şeyler oluyor. Hayatı boyunca yaşadığı böyle her ânı geçmişinden toplayıp uç uca eklese, toplam uzunlukları yarım saati geçmez herhalde. Yine de pek çok açıdan hayatının en güzel anları olabilir bunlar.

Çoktan öldüğünü sandığı bir tarafı yeniden nefes alıyormuş gibi geliyor Rabih'e.

Acıklı bir biçimde özgüvensizlikten mustarip, ne kadar çekici olduğundan emin olmayan, başkaları için kabul edilebilir olup olmadığını tekrar tekrar öğrenmesi gereken erkekler ne çok tehlike arz eder.

Lauren ışıkları biraz kısıyor. Aynı temel parametrelerde bir sürü fark var: Lauren'ın dili daha meraklı ve sabırsız; Rabih tam onun göbeğine dokunacakken Lauren irkiliyor; Lauren'ın bacakları daha sıkı, kalçaları daha koyu renkte. Şu anda Rabih'i ne durdurabilir ki? Tüm bunların büyük bir yanlış olduğu fikri, derin bir uykudayken çalan alarm sesi misali, kaybolup gidiyor.

Sırtüstü yatıyorlar, nefes alıp verişleri giderek yavaşlayıp düzene giriyor. Perdeler açık; sisler içinde, ışıl ışıl elektrik santrali görünüyor.

"Karın nasıl biri?" diye soruyor gülümseyerek.

Ses tonundan bir anlam çıkarmak veya sorunun "doğru" cevabını kestirmek mümkün değil. Şimdi yörüngelerine yeni, daha saf bir uydu girmiş olsa da, sıkıntıları sadece Kirsten'le paylaşabileceği sıkıntılarmış gibi geliyor ona.

"Karın... iyi biri," diye kem küm ediyor.

Yüzünde Rabih'in hâlâ çözemediği o ifade var, ama Lauren üstelemiyor. Rabih onun omzunu okşuyor. Duvardan, bir

yerlerde bir asansörün indiği duyuluyor. Rabih evde sıkıldığını falan iddia edemez. Karısına saygısını yitirdiği veya onu artık hiç arzulamadığı da doğru değil. Hayır, aslına bakılırsa Rabih'in içinde bulunduğu durumun daha özel ve daha aşağılayıcı bir tarafı var. Genelde sevilmeye hiç ihtiyacı yokmuş gibi görünen bir kadına âşık. Her şeyi o kadar iyi beceren, o kadar güçlü ve mücadeleci bir kadın ki bu onu koruyup kollamak için geriye çok az imkân kalıyor. Ona yardım etmeye çalışan herkesle sorunlu bir ilişkisi var. Kendini emanet ettiği insanlar tarafından kimi zaman hüsrana uğratıldığında, bunu hiç dert etmiyormuş gibi görünüyor. Anlaşılan o ki Lauren'la sevişmesinin altında, son zamanlarda basit bir sarılmanın bile eşine ve kendisine son derece zor gelmesinden ve bundan dolayı içten içte, aslında yok yere kırılıp öfkelenmesinden başka bir neden yatmıyor.

Eşlerden birinin, diğerini umursamadığı için bir gönül macerasına yelken açması nadiren görülen bir durumdur. İnsanın partnerini aldatma zahmetine katlanması için genelde onu epey önemsiyor olması gerekir.

"Bence severdin," diye ekliyor en sonunda Rabih.

"Bence de," diye aynı şekilde karşılık veriyor Lauren. Şimdi yüzünde muzır bir gülümseme var.

Oda servisini arayıp yemek söylüyorlar. Lauren limonlu makarnayla yanına biraz parmesan istiyor. Böyle talepleri, ciddiye alacak olan kişilere büyük bir kesinlikle açıklamaya alışkın görünüyor. Benzer durumlardan hemen gözü korkan Rabih onun bu rahatlığına hayran kalıyor. Telefon çalıyor. Arayan –hâlâ sabah saatlerini yaşayan– Los Angeles'tan bir meslektaşı.

Rabih'in nefesini kesen şey, seksin kendisinden de çok, sonrasında kurulabilen yakınlık hissi herhalde. Bu çağın ga-

ripliklerinden biri, arkadaşlık kurmanın en kolay yolunun genelde karşınızdakinden soyunmasını istemek olması.

Birbirlerine karşı sıcak ve düşünceli davranıyorlar. İkisinin de diğerini hayal kırıklığına uğratmaya fırsatı bile olmayacak. İkisi de yetkin, fedakâr, güvenilir ve inanılır görünebilir. Ne de olsa birbirlerini tanımıyorlar. Lauren, Rabih'in esprilerine gülüyor. Aksanını karşı konulamaz derecede çekici bulduğunu söylüyor. Gerçekte nasıl biri olduğunu bilmeyen birinin kendisinden hoşlanmasının aslında ne kadar kolay olduğunu fark etmek, Rabih'e kendini biraz yalnız hissettiriyor.

Gece yarısına kadar muhabbet ediyorlar. Sonra, biri yatağın bir tarafında öbürü diğer tarafında, uyuyakalıyorlar. Sabah havaalanına beraber gidiyorlar. Check-in alanında kahve içiyorlar.

"Teması koparmayalım. Mümkün olduğunca tabii." Gülümsüyor. "Sen iyi bir adamsın Rabih."

Saf bir duygusal yakınlığın ancak birbiriyle ilgili ileriye dönük planları olmayan iki insan arasında mümkün olabileceğini gösterircesine birbirlerine sıkıca sarılıyorlar. Vakit darlığı, onlar için bir ayrıcalık. Bu sayede birbirlerinin gözünde sonsuza dek etkileyici insanlar olarak kalabilirler. Rabih'in gözleri doluyor; bir savaş uçağı pilotunun olduğu saat reklamına uzun uzun bakarak toparlanmaya çalışıyor. Aralarında koca bir okyanusla kıta olduğunu düşününce, her türlü yakınlık özlemini koyvermekte serbest. Yakınlık arzusuyla ikisinin de yüreği sızlayabilir ve ikisi de bunun sonuçlarından korunabilir. Birbirlerine darılıp gücenmeyecekler. Ancak bir geleceği olmayan insanların yapabileceği gibi, birbirlerinin kıymetini bilmeye devam edebilecekler.

Lehinde

Rabih cumartesi öğleden sonra erkenden eve varıyor. Şu işe bakın ki hayat her zamanki gibi devam ediyor. Havaalanında veya otobüste kimse ona bakmıyor. Edinburgh aynen bıraktığı gibi duruyor. Anahtar hâlâ dış kapıya uyuyor. Kirsten çalışma odasında William'ın ödevine yardım ediyor. Tuttuğunu koparan, zeki bir kadın o. Aberdeen Üniversitesi gibi dört dörtlük bir okuldan mezun. Sözleşmeli Eksperler Kraliyet Enstitüsü'nün (RICS) İskoçya şubesine üye. Üstelik her gün elinden milyonluk bütçeler geçiyor. Yine de yedi buçuk yaşında bir oğlan çocuğunun emriyle yere oturuyor. Annesi üzerinde emsalsiz bir hükmü olan çocuk şimdi de bütün sabırsızlığıyla, önündeki Flodden Muharebesi resmindeki bazı okçuları boyasın diye tutturuyor.

Rabih'in herkes için bir hediyesi var (pasaport kontrolünü geçince aldı bunları). Kirsten'e çocukları artık bırakabileceğini, yemeklerini hazırlayıp banyolarını yaptırma işini kendisinin halledebileceğini söylüyor, çünkü Kirsten çok yorulmuş olmalı. Sızlayan bir vicdanın, insanı bir nebze daha düşünceli davranması için dürtmek gibi bir faydası vardır.

Rabih ile Kirsten erkenden yatağa giriyor. Kirsten ne zamandır –ister önemsiz olsun ister hayati– her tür yeni haberi ilk ona anlatıyor. Bu yüzden sahip olduğu bilginin bir taraftan bu kadar önemliyken bir taraftan da bu kadar anlatılamaz oluşu Rabih'e tuhaf geliyor.

Anlatmaya şuradan başlaması gayet doğal olurdu herhalde: Lauren'la asansörün orada karşılaşmaları çok enteresandı. Çünkü o saatlerde başka bir konuşmayı dinlemeye niyetliydi. Ayrıca, sevişmelerinden sonra, Lauren'ın çocukluğu boyunca müthiş yakın olduğu büyükannesinin hastalığını ve ölümünü duraksaya duraksaya anlatması da çok etkilemişti Rabih'i. Bu meseleyi de gittikleri partilerde gördükleri insanların psikolojilerini çekiştirirken veya beraber izledikleri filmlerin olay örgülerini yererken yaptıkları gibi rahatça, daldan dala atlayarak konuşamazlar mıydı? Rabih'in Tegel Havaalanı'nda Lauren'a veda edişinin ne kadar dokunaklı olduğundan bahsedemezler miydi? Veya uçaktan indiğinde ondan bir mesaj almasının ne kadar heyecan verici ve (biraz da) ürkütücü olduğu hakkında? Bu meseleleri değerlendirmek konusunda anlayışlı, soru sormayı bilen, eğlenceli Kirsten'den, Rabih'in varoluşu beraber keşfettiği bu dikkatli gözlemciden daha donanımlı başka kimse bulunamazdı.

Demek ki, tam bir trajediye geçit vermeye ne kadar yakın olduğunu aklından hiç çıkarmamak gibi zor bir iş var Rabih'in önünde. Anlaşılan o ki Esther yarın sabah bir arkadaşıyla yapay kar pistinde buluşacak. Hikâyeleri tam burada nihai bir son bulabilir, işler iyice çığrından çıkabilir. Ona çeyrek kala varmak için dokuzda evden çıkmaları gerekecek. Rabih kendince bir düzeni ve tutarlılığı var gibi görünen bu müşterek hayatın sonlanmasının tek bir cümleye baktığının farkında: Zihnindeki beş altı kelimelik bilgi kırıntısı, evlerini başlarına yıkacak güçte. Kızlarına eldiven lazım olacak. Çatıdaki "Kışlık" yazan kutuyu bulup eldivenleri hazır etmek gerekiyor. Zihnin, içinde patlamaya hazır bir bomba olduğuna dair en ufak bir emareyi bile dışarı sızdırmama kapasitesine hayret ediyor. Yine de, banyo aynasının karşısına geçip dışarı hiçbir şey sızdırmadığından emin olmak için kontrol etmekten alıkoyamıyor kendini.

Yaptığının yanlış, çok yanlış olduğunu görüyor. Çünkü bu düşünce çok küçük yaşlardan beri toplum tarafından iliğine işleniyor. Magazinel dille söylenirse, Rabih tam bir şerefsiz, boynuzcu, üçkâğıtçı veya hain. Yine de, yaptığı kötülüğün tam olarak neye karşılık geldiği konusunda kafasının o kadar net olmadığını da görüyor. Bunları biraz dert ediyor kendine, ama sırf sakınganlıktan, ikincil sebeplerle. Yani yarın ve sonraki günler ve sonraki yıllar işlerin yolunda gitmesini istediği için. Buna karşılık, içten içe, Berlin'deki otel odasında olanların başlı başına kötü olduğuna tam anlamıyla inanmadığını da görüyor. "Gelmiş geçmiş tüm boynuzcuların bahanesi bu olmasın?" diye düşünüyor.

Romantizmin bakış açısından her şey çok nettir: Bundan büyük ihanet olamaz. Aldatmak, başka her tür davranışı sineye çekenler için bile, dünyayı yerinden oynatan, aşkın en kutsal varsayımlarını dehşetengiz şekilde sarsan bir ihlaldir.

Bu varsayımların ilki, insanın hem birini sevdiğini –dolayısıyla müşterek hayatlarına kıymet verdiğini– söyleyip hem de gidip bir başkasıyla yatamayacağıdır. Böyle bir felaket gerçekleşmişse, ortada sevgi mevgi yok demektir bir kere.

Kirsten uyuyor. Rabih, Kirsten'in alnına düşen saçları okşar gibi yana çekiyor. Lauren'ın kulaklarının, hatta üstünde elbisesi olmasına rağmen göbeğinin ne kadar farklı uyarıldığını hatırlıyor. Bardayken, aralarında bir şeyler olacak gibiydi ama kesin değildi. Sonra bir yerde, Lauren, "Böyle konferanslara sık gelir misin?" diye sormuştu. Bunun üzerine Rabih aslında şimdiye kadar böylesini görmediğini söyleyince, Lauren'ın yüzünde sıcak bir gülümseme belirmişti. İşte o zaman, ne olacağı kesinlikle belliydi artık. Lauren'ın doğrudanlığı, cazibesinin tam merkezinde duruyordu. Yataktay-

ken Rabih'e dönüp, sanki bir restoranda yeni bir tat deniyorlarmış gibi, "Bu çok güzel," demişti. Ama zihnin farklı farklı kısımları ve bu kısımlar arasına güvenlik duvarları inşa etmek gibi göz kamaştırıcı bir becerisi vardır. Başka bir kısımda, bambaşka bir galakside, Rabih'in Kirsten'e olan sevgisi aynen duruyor: Kirsten'in dost meclislerinde kaba saba şakalar yapmasını, şaşırtıcı derecede zengin bir şiir dağarcığı olmasını (Coleridge ve Burns), siyah etek ve taytlarıyla hep spor ayakkabı giymesini, tıkanmış lavaboların nasıl hakkından geleceğini bilmesini ve araba kaputunun altında olup bitenlerden anlamasını seviyor (görünüşe bakılırsa, babaları tarafından hayal kırıklığına uğratılan kadınların bilhassa iyi olduğu konular bunlar). Şu dünyada akşam yemeklerini beraber yemek istediği tek insan var: en yakın dostu, yani karısı. Gene de bu durum, Rabih'in hayatını mahvetme ihtimali olan şeyler yapmasını hiçbir biçimde önlemiyor.

İkinci varsayım: Aldatmak bildiğimiz türden bir sadakatsizlik değildir. Dünyaya göre, eğer çıplaklık içeriyorsa esasen bambaşka bir ihlaldir bu. Eşi benzeri olmayan, felaket kabilinden bir ihanettir. Onunla bununla yiyişmek sadece kötü bir şey değildir, bir insanın sevdiğini iddia ettiği insana yapıp yapabileceği en beter şeydir.

Kirsten McLelland yıllar önce Inverness'teki o somon rengi nikâh salonunda elbette bunun için evet dememişti. Bununla beraber, evlilik boyunca Rabih Khan'ın hiç beklemediği bir sürü şey de yaşanıyor. Sözgelimi, eşi sadece birkaç aylığına bile olsa gelirlerinin azalmasını istemediğinden Rabih'in mimarlığa dönmesine kesinlikle karşı çıkıyor. Kirsten onları "sıkıcı" bulduğundan, Rabih'in bir sürü arkadaşıyla iletişimi kopuyor. Kirsten herkesin içinde Rabih'i harcayan şakalar yapıyor. Kirsten'in işlerinde bir terslik oldu mu bütün suç

Rabih'e kalıyor. Sonra bir de Kirsten'in çocukların eğitiminin her aşamasını kendine ayrı bir dert edinmesi yok mu... Bunlar Rabih'in kendine anlattığı teraneler. "Mimarlık işinden *kendim* mi uzak duruyordum yoksa?" veya "Acaba arkadaşlarım yirmi iki yaşındaki kadar eğlenceli gelmemeye mi başlamıştı?" diye sormak yerine böyle düşünmek daha basit çünkü.

Yine de Rabih, tek başına o yarım saat korkunç bir biçimde lanetlenmesine yol açabilen bir şeyse, ahlak terazisinin hesabı nihai olarak kendi aleyhine döner mi diye düşünüyor. Bununla beraber Kirsten'in kimi alışkanlıkları, eli kulağında bekleyen öfkeyi tetikleme bakımından aynı güce sahip değilse ve daha az görünür haldeyse de, yıpratıcılık bakımından ihanetten farksız: Rabih'i dinlememesi, haksız yere suçlaması, affetmeyi bilmemesi ve o her zamanki küçümsemeleriyle aldırmazlıkları. Hesabının daha da kabarmasını istemiyor. Gelgelelim, partnerini derinden yaralayabileceğini kabul etmekle beraber, böyle tek bir olay yüzünden bir kalemde bütün hikâyenin kötü adamı ilan edilmek de pek aklına yatmıyor.

Üçüncü varsayım: Tekeşlilik sevginin hayranlık uyandırıcı bir sonucudur. Kökleri çok derinlere uzanan bir fedakârlıktan ve karşı tarafın gelişimi ve iyiliğiyle sahiden ilgilenmekten kaynaklanır. Tekeşlilik çağrısı, partnerlerden birinin diğeri için en iyi olanı tüm kalbiyle istediğinin kesin bir göstergesidir.

Rabih'in yeni bakış açısına göre, eşlerden birinin diğerinden odasına tek başına dönmesini ve yatağın bir ucuna tünemiş ,bir kulüp sandviç daha yerken CNN izlemesini istemesinin anlayışla veya düşüncelilikle uzaktan yakından alakası olamaz. Hele ki şu gezegende yaşayacak yirmi otuz sene ömrü kaldıysa, fiziği giderek bozuluyorsa, geçmişte karşı cinsten

biriyle ancak ara ara ilişkisi olduysa. Tabii bir de karşısında, elbisesini onun şerefine çıkarmayı gerçekten arzulayan Californialı genç bir kadın varsa.

Sevgi başka birisinin iyiliğini gerçekten gözetmek olarak tanımlanacaksa, sıkça hırpalanan ve iyice sindirilmiş bir kocanın asansörden on sekizinci katta inmesine, böylece neredeyse hiç tanımadığı biriyle on dakikalığına yenileyici bir oral seks yapmasına izin vermekle gayet bağdaşması lazım. Aksi takdirde, söz konusu olan aslında sevgi değil de dar kafalı ve riyakâr bir sahipleniciliktir. İnsanın partnerinin mutlu olmasını, ama sadece kendisiyle mutlu olmasını arzu etmesidir.

Vakit gece yarısını geçeli çok oluyor. Rabih tam formunda; birtakım itirazlarla karşılaşabileceğini biliyor, ama bunları hemen bir tarafa bırakıyor. Nihayetindeyse, bildiklerinden daha önce hiç olmadığı kadar şüphe etmeye başlıyor.

Dördüncü varsayım: Tekeşlilik aşkın doğal halidir. Aklı başında her insan ancak tek bir kişiyi sevmek isteyebilir. Tekeşlilik, duygusal sağlığın rehberidir.

Her şeyi tek bir kişide bulma dileğimizde çocukça bir idealizm yok mu? Neden tek bir kişinin aynı anda en iyi arkadaşımız, sevgilimiz; çocuklarımıza birlikte analık babalık ettiğimiz, arabayı birlikte kullandığımız, birlikte iş yaptığımız biri olması gerekiyor ki? Hüsran ve teessüf istiyorsanız, buradan buyrun. Aksi takdirde gayet yolunda gidebilecek milyonlarca evlilik işte sırf bu anlayış yüzünden batağa saplanıyor.

Ara sıra başka birini arzulamaktan daha doğal ne olabilir ki? Hedonist, serbest ortamlarda büyümüş, gece kulüplerinin ve yaz parklarının terli ve heyecanlı atmosferini solumuş, arzu ve şehvet dolu müzikler dinlemiş birinin sırf

bir imza attı diye dışarıya yönelik bütün cinsel ilgisinden vazgeçmesi nasıl beklenebilir? Üstelik bir tanrı uğruna veya ilahi bir emir doğrultusunda değil de sırf böyle yapmanın çok yanlış olması gerektiğine dair muğlak bir varsayım yüzünden bundan vazgeçmesi nasıl umulabilir? Asıl ayartıya *kapılmamanın*, hepimizin ne kadar az zamanı olduğunu fark *etmemenin* gayri insani bir tarafı yok mu? Bu aciliyet hissiyle beraber bastıran bir merakla, bizimle aynı zamanı yaşayan insanlardan birinin değil de birden fazlasının o biricik tensel bireyselliklerini keşfetme fikrinin cazibesine kendimizi *kaptırmamanın* "yanlış" bir tarafı yok mu peki? Aldatmanın ne kadar yanlış olduğuna dair ahlak nutukları çekmek, bir insanın tensel açıdan müthiş cezbedici bulduğu şeylerin, daha kabul edilebilir ilgi odakları kadar hürmet görmeyi hak etmesinin meşruiyetini inkâr etmektir. Sözgelimi Rabih'in gözünde Kirsten'in kürek kemiklerinin, "Hey Jude"un sonları veya El Hamra Sarayı'nın tavanı kadar takdire şayan olduğunu reddetmektir. Aldatmak fırsatlarını tepmek, bizzat hayatın zenginliğine sadakatsizlik etmekle aynı kapıya çıkmaz mı peki? Denklemi tersine çevirirsek: Belirli koşullarda partnerine sadakatsizlik etmeye *ilgi duymayan* birine güvenmek akılcı bir tavır mıdır?

Aleyhinde

Başlarda, iki medeni insan gibi mesajlaşıyorlardı işte: "Rabih eve sağ salim vardın mı?" "Jetlag'in nasıl oldu Lauren?" Bazen meslekleriyle ilgili konular da gündeme geliyordu: "Konferanstan sonra gönderdikleri bülteni gördün mü Rabih?" "Lauren, şehir planlamacısı Jahn Gehl'in işlerini gördün mü hiç?"

Rabih gece on bir gibi, cep telefonunun titrediğini fark ediyor ve banyoya gidiyor. Lauren Los Angeles'tan yazmış: "Aslına bakarsan, sikini bir türlü aklımdan çıkaramıyorum."

Mesajı derhal siliyor. SIM kartı çıkarıp deodorant gibi seyahat malzemelerini koyduğu küçük çantaya saklıyor, telefonun kendisini de bir eşofmanın altına sokuyor ve yatağa dönüyor. Kirsten kollarını ona doğru uzatıyor. Ertesi gün SIM kartı tekrar taktıktan sonra merdiven altındaki çamaşır dolabının oradan Lauren'a bir cevap yazıyor: "O harika, olağanüstü, müthiş gece için teşekkürler. Buna asla pişman olmayacağım. Vajinan hâlâ aklımda." Bir dizi nedenden dolayı, göndermeden önce son cümleyi siliyor.

Asla pişman olmama meselesine gelince, içinde yaşadığı gerçekte, kuruyan havluların ortasında iş sanki giderek karmaşıklaşıyor.

Bir sonraki cumartesi, William'a oyuncak bir tekne almak için şehir merkezindeki bir oyuncakçıya girdiklerinde, yeni bir e-postayla ekte bir fotoğraf alıyor. Küçük yelkenlilerle dolu bir rafın yanında, yazılanları okuyor: "Adını seviyorum,

Rabih Khan. Ne zaman sesli söylesem, neden bilmiyorum ama hoşuma gidiyor. Fakat bir taraftan da beni üzüyor, çünkü senin gibi hakiki ve tutkulu olmayan, anlaşılması gereken taraflarımı anlayamayan erkeklerle ne kadar çok zaman kaybettiğimi hatırlatıyor bana. Ekteki fotoğrafımı beğenirsin umarım. Üstümde sadece en sevdiğim bağcıklı ayakkabılarımla çoraplarım var. Gerçek ben buyum işte, senin gördüğünü ve belki yakında yeniden göreceğini düşündükçe heyecanlanan ben."

William ceketinin ucunu çekiştiriyor. Bir şeye canının sıkıldığı sesinden belli: Bir aydır kafayı bozduğu tekne sandığından çok daha pahalıymış. Rabih beti benzinin attığını hissediyor. Kendi çektiği fotoğrafta, Lauren banyoda ayakta duruyor, yüzü bir boy aynasına dönük, başını hafifçe yana eğmiş. Üstünde bağcıklı ayakkabılarla dizlerine kadar uzanan sarı-siyah çoraplardan başka hiçbir şey yok. Rabih, William'a oyuncak bir uçak gemisi almayı teklif ediyor.

Lauren'ın e-postası hafta sonu boyunca cevapsız kalıyor. Pazartesi akşamı Kirsten kitap kulübüne gidene kadar Rabih'in cevap yazmaya ne vakti ne de fırsatı oluyor.

Cevap yazmak için e-posta uygulamasını açınca, Lauren'ın erken davrandığını görüyor. "Zor bir durumda olduğunun farkındayım. Seni asla zor duruma sokacak bir şey yapmak istemem. O gece kendimi çok zayıf ve çok aptal hissettim sadece. Daha doğru dürüst tanımadığım erkeklere çıplak fotoğraflarımı göndermek gibi bir huyum yoktur. Sadece senden cevap gelmeyince biraz üzüldüm galiba. Bunu söylediğim için ne olur affet beni. Biliyorum, biliyorum, hakkım yok. Ama senin o nazik ve tatlı suratını düşünmeden edemiyorum. Sen iyi bir adamsın Rabih. Aksini söylemelerine asla izin verme. Olması gerekenden çok daha fazla hoşlanıyorum senden. Şu an içimde olmanı istiyorum."

Tatlı surat için, işler giderek alengirli bir hal alıyor.

Rabih'in, karısının ne kadar iyi biri olduğunu giderek daha çok idrak etmesi tesadüf değil herhalde. Kirsten'in yaptığı her işte binbir zahmete katlandığını görüyor. Her akşam saatlerce çocuklara ödevlerinde yardım ediyor, imlâ sınavlarına çalıştırmayı da unutmuyor; okul müsamereleri için repliklerini ezberlettiriyor, söküklerini dikiyor. Dudak deformasyonu olan Malavili bir öksüze burs veriyor. Rabih'in ağzında bir yara mı çıktı, kimse ondan bir şey yapmasını istemediği halde eczaneden bir merhem bulup geliyor ve Rabih'in işyerine bırakıyor. Rabih'ten hayli hayli iyi biri görünmekte üstüne yok. Rabih bunun için Kirsten'e hem müteşekkir hem de deli gibi kızgın.

Kirsten'in bütün bu fedakârlıkları, Rabih'in yetersizliğinin gerçek boyutlarını gözler önüne seriyor ve durum giderek daha katlanılmaz oluyor. Rabih'in davranışları her geçen gün biraz daha kötüleşiyor. Kirsten'i çocukların önünde tersliyor. Çöp ve çarşaf işlerinde ayak sürüyor. Kirsten'in de ona birazcık kötü davranmasını o kadar isterdi ki... Böylece Kirsten'in Rabih'e verdiği değer, Rabih'in kendine biçtiği değere biraz daha yaklaşmış olurdu.

Bir akşam geç vakitte yatağa girdikten sonra, Kirsten arabanın yıllık bakımıyla ilgili bir şeyler anlatmaya başlayınca, Rabih'in huzursuzluğu zirve yapıyor.

"Ha, bir de lastik ayarını yaptırdım. Altı ayda bir falan yaptırmak lazımmış," diyor Kirsten kafasını kitaptan kaldırmadan.

"Kirsten, böyle bir şeyi niye dert ediyorsun Tanrı aşkına?"

"Önemli olabilir ama. Kontrol ettirmemek tehlikeliymiş, tamirci öyle söyledi."

"Farkında mısın bilmem ama bu korkutucu olmaya başladı."

"*Korkutucu* mu?"

"Bu kadar... bu kadar *düzenli*, bu kadar *planlı*, bok varmış gibi her konuda bu kadar mantıklı olman."

"*Mantıklı* mı?"

"Buradaki her şey çok akla yatkın, çok rasyonel; her şeyin düşünülüp taşınıldığı çok belli; polis gibi her şeyi çok denetliyorsun. Şu andan öleceğimiz âna kadar ne zaman ne yapılacağını çoktan planlamışsın gibi geliyor bazen."

"Anlamıyorum," diyor Kirsten. Yüzünde gerçekten de şaşkın bir ifade var. "*Polis gibi* ne ya? Gidip arabayı tamir ettirdim diye senin kafadan uydurduğun anti-burjuva bir hikâyenin kötü kadını mı oluyorum hemen?"

"Evet, haklısın. Zaten hep sen haklısın. Bana saçmalıyormuşum gibi, korkunç biriymişim gibi hissettirme konusunda üstüne yok. Neden yapıyorsun böyle? Tek söylediğim, burada her şeyin çok ama çok düzenli olduğu."

"Düzeni sevdiğini sanıyordum."

"Ben de öyle sanıyordum."

"*Sanıyordum* derken?"

"Her şey ruhsuz, hatta sıkıcı görünmeye başladı." Söylemeden edemiyor. Olabilecek en kötü sözler dilinin ucunda. İlişkiyi yerden yere vurup bu ilişkinin ne kadar gerçek ve güvenilir olduğunu görmek istiyor.

"Bence derdini çok kötü bir biçimde anlatıyorsun. Ayrıca bir şeylerin sıkıcı olduğunu falan düşünmüyorum. Keşke gerçekten öyle olsaydı."

"Gerçekten öyle ama. *Ben* sıkıcı biri olup çıktım. Farkında değilsin belki ama, sen de sıkıcısın artık."

Kirsten kocaman açtığı gözlerini dosdoğru karşıya dikmiş. Yataktan sessizce, ağırbaşlılıkla kalkıyor. Parmağı hâlâ okuduğu kitabın arasında. Odadan çıkıyor. Rabih onun merdivenlerden indiğini ve oturma odasının kapısını kapattığını duyuyor.

"Helal olsun! Yaptığım her şey konusunda suçluymuşum gibi hissettirmeyi gene çok güzel becerdin!" diye söyleniyor Kirsten'in arkasından. "*Siktiğimin* azizesi..." Ayağını yere

öyle kuvvetli vuruyor ki ki alttaki odada uyuyan kızını uyandırıyor.

Yirmi dakika düşünüp taşındıktan sonra, Kirsten'in peşinden iniyor. Kirsten lambanın yanındaki tekli koltuğa oturup omuzlarına bir battaniye almış. Rabih içeri girince kafasını kaldırıp bakmıyor bile. Rabih kanepeye oturup başını ellerinin arasına alıyor. Yan tarafta, mutfakta, termostat motoru çalışan buzdolabının titreme sesi duyuluyor.

"Bütün bunlar benim için çok eğlenceli falan mı sanıyorsun?" diye soruyor sonunda Kirsten. Ama hâlâ Rabih'in yüzüne bakmıyor. "Kariyerimin belki de en verimli zamanlarını beni tüketen, deli eden iki güzel çocuk ve –bak sen şu işe– sinir krizinin eşiğinde bir koca uğruna elimin tersiyle itmek hoşuma mı gidiyor sanıyorsun? On beş yaşında Gremaine Greer'in *İğdiş Edilmiş Kadın*'ını okurken hayalini kurduğum şey bu muydu sence? Sırf ev işleri aksamasın diye haftanın her günü kafamı ne kadar çok saçmalıkla doldurmak zorunda kaldığımı biliyor musun? Bu arada, beyimizin tek yaptığı da güya mimarlık kariyerine devam edip kendini gerçekleştirmesini engellediğim için bana içerlemek. Sen yaptın bunu, sen. Para konusunu aslında benden çok daha fazla dert ettiğin için oldu her şey. Ama suçu benim üstüme atıp kurtulmak daha çok işine geliyor tabii. Çünkü *beni* suçlamak her zaman daha kolay. Senden tek bir şey istedim, tek bir şey: Sadece bana saygılı davran, dedim. Aklın bir karış havada, ne hayaller görüyorsun veya sağda solda ne haltlar karıştırıyorsun zerre umurumda değil. Ama bana böyle davranmana *asla* eyvallah demem. Bütün bunlardan sıkılan bir tek sen misin sanıyorsun? Emin ol, ben de bayılmıyorum buna. Hâlâ anlamadıysan söyleyeyim: Öyle zamanlar oluyor ki ben de halimden hiç memnun olmadığımı hissediyorum. İşte böyle zamanlarda, emin ol *ben* de etrafımda polis gibi her şeyi denetlemeye çalışan birini, yani *seni* istemiyorum."

Kirsten'e bakan Rabih, kurduğu son cümleye çok şaşırıyor.

"*Polis* mi? Yapma Tanrı aşkına. Benzetecek bunu mu buldun bula bula?"

"Önce sen söyledin bunu."

"Hayır, ben öyle bir şey demedim."

"Dedin. Yatak odasında. Burada her şeyin fazla rasyonel olduğunu ve benim polis gibi her şeyi denetlemeye çalıştığımı söyledin."

"Ağzımdan öyle bir kelime çıkmadığından eminim." Rabih biraz duruyor. "Yoksa polis gibi denetlememi gerektirecek bir şey mi yaptın?"

İlişkilerinin Botanik Bahçesi'ndeki o öğleden sonradan beridir hiç aksayamayan kalp atışları durmuş gibi görünüyor.

"Evet, ekipteki herkesle yatıyorum, herkesle. En sonunda sormana sevindim. Hiç sormayacaksın sanıyordum. En azından *onlar* bana insan gibi davranıyor."

"*Senin* biriyle ilişkin mi var?"

"Saçmalama. Ara sıra *yemeğe* çıkıyoruz, o kadar."

"Hep beraber mi?"

"Hayır, sayın dedektif; tek tek çıkmayı tercih ediyorum."

Rabih çocukların ödevleriyle kaplı masaya yığılıyor. Kirsten odada volta atıyor. Hemen yanındaki kiler dolabının üstünde, dördünün o çok eğlendikleri Normandiya tatilinde çekilmiş büyük boy bir fotoğrafları var.

"Hangileriyle yemeğe çıktın?"

"Ne fark eder ki? Peki: Ben McGuire'la mesela. Dundee'deyken. Kendi halinde, sakin biri; yürüyüş yapmayı seviyor; ayrıca *rasyonel* olmamı korkunç bir kusur gibi görmüyor. Neyse, asıl meseleye dönersek, daha nasıl anlatayım? İyi olmak sıkıcı bir şey değil. Müthiş bir başarı, insanlığın yüzde doksan dokuzunun istikrarla sürdüremediği bir şey. *İyi* ol-

mak sıkıcıysa, sıkıcı olmayı seviyorum ben kardeşim. Bana bir daha dünkü gibi çocukların önünde bağırmayacaksın. Öyle bağırıp çağıran erkeklerle hiç işim olmaz. Nesini seveyim böylesinin! Benim gözümde bütün olayın bağırıp çağıracak bir tip olmamandı senin."

Kirsten kalkıp gidiyor. Sonra, elinde bir bardak suyla geri geliyor.

Ben McGuire. Rabih bu ismi bir yerlerden hatırlıyor sanki. Kirsten daha önce de bahsetmişti ondan. Bir keresinde öğleden sonra Dundee'ye gitmişti. Ne zamandı ki bu? "Belediye meclisi toplantısı gibi bir şey var," demişti. Bu McGuire kendini ne sanıyor da Rabih'in karısını yemeğe davet etmeye cüret edebiliyor? Deli midir nedir? Rabih de eşekbaşı ya, ondan izin isteyen kim? Ki istese bile asla izin vermezdi zaten.

Rabih sorguya başlıyor hemen: "Kirsten, bu Ben McGuire denen adamla aranızda bir şey geçti mi? Yoksa bir şekilde *seninle* bir şey yapmak istediğini falan mı ima etti?"

"Öfff, gene yabancı gibi mesafeli tavırlar; avukat edasıyla sorguya çekmeler. Saklayacağım bir şey olsa, seninle şimdi böyle konuşabilir miydim sence? Sırf beni çekici buluyor diye birinin karşısında hemen soyunmak zorunda hissedecek kadar narsist bir tip değilim ben. Ama gerçekten çok güzel olduğumu düşünüyorsa, saçımı kestirdiğimi fark ettiyse veya üstümdekilerin ne kadar yakıştığını falan söylerse de durduk yere adamı tersleyecek değilim. Belki çok şaşıracaksın ama bakire değilim ben Rabih. İnanır mısın, benim yaşlarımda, bu çağda, öyle kadın kalmadı pek. Hatta şu gerçekle de yüzleşmen lazım artık: Annen de hayallerinde yaşattığın gibi bir Bakire Meryem değildi. Dünyanın bir yerinden bir yerine uçarken, akşamları ne yapıyordu sanıyorsun o kadın? Otel odasında oturup çekmecesine bıraktıkları Gideon İncili'ni mi karıştırıyordu? Her ne yaşadıysa artık, umarım harika zaman

geçirmiştir ve âşıkları onun kıymetini bilmiştir. Ayrıca seni bu işlere hiç karıştırmayacak kadar olgun davranmasına da memnunum. Sağolsun. Yalnız annene bakıp –ki kadıncağızın bir kabahati yok bunda– kadınlar hakkında yalan yanlış şeyler düşünmüşsün. Evet Rabih, kadınların da kendilerine göre ihtiyaçları vardır. Kocalarını çok sevseler de çocuklarına çok iyi annelik yapsalar da bazen yeni, tanımadıkları birinin kendilerini fark etmesini ve deli gibi arzulamasını isterler. Bu, rasyonel kaygılarla davranmayı bırakacakları, gündelik işlerle ilgilenmeyecekleri, sözgelimi çocukların beslenme çantasına hangi gün hangi sağlıklı atıştırmalığı koyacaklarını düşünmeyecekleri anlamına gelmez. Bazen öyle bir laf ediyorsun ki, bir tek senin bir iç dünyan var sanıyorsun herhalde diye düşünüyorum. Bütün o hassaslığın nihayetinde çok normal bence, senin dâhi olduğunu falan göstermiyor. Evlilik dediğin bu işte. İkimiz de neyin ne olduğunu gayet iyi bilerek bir ömür için buna imza attık. Valla benim niyetim buna olabildiğince sadık kalmak. Umarım sen de aynı şeyi yaparsın."

Bu son cümlenin ardından, Kirsten sessizliğe gömülüyor. Yanında durduğu tezgâhın üzerinde, yarın çocuklarla pasta yapmak için çıkardığı koca bir paket un var. Bir süre bu pakete bakıp duruyor.

"Haa, bir de, delice bir şey yapmamamdan şikâyet ediyordun ya..." Rabih'in tek kelime etmesine kalmadan, Kirsten un paketini kaptığı gibi bütün gücüyle karşı duvara yapıştırıyor. Paketin patlamasıyla oluşan beyaz bulutun yemek masasıyla sandalyelerin üstüne serilmesi beklenmedik derecede uzun sürüyor.

"Seni aptal, kırıcı, kifayetsiz adam. Nasıl? Yeterince delice miydi bu? Şu pisliği temizlerken, ev işi yapmanın ne kadar eğlenceli olduğunu hatırlarsın belki. Ayrıca bana bir daha sakın ola sıkıcı deme, *sakın*."

Kirsten tekrar yukarı çıkıyor. Rabih bir elinde faraş, bir elinde fırçayla dizlerinin üzerine çöküyor. Her taraf un: Sadece kabasını almak için bile koca bir rulo kâğıt havlu gidiyor. Havluyu dikkatlice ıslatıp masayı, sandalyeleri ve fayans aralarını temizliyor. Kim bilir daha kaç hafta boyunca bu olayı hatırlatacak kalıntılarla karşılaşacağını şimdiden tahmin ediyor. Ortalığı temizlerken, ne zamandır hiç yapmadığı bir biçimde, özellikle bu kadınla evlenmek için bayağı epey gerekçeleri olduğunu hatırlıyor.

Bu yüzden, Kirsten'i Dundee Belediye Meclisi'nden başka bir ekspere kaptırmış olabileceğini (yanlış bir biçimde) düşünmek inanılmaz acı veriyor Rabih'e. Daha da beteri, ne bir şey kanıtlayabiliyor ne de Kirsten'e ahlak dersi verecek hali var. Evet, saçmaladığının farkında, yine de şöyle düşüncelerin kafasına üşüşmesine engel olamıyor: Kirsten onu ne kadar zamandır aldatıyor acaba? Şimdiye kadar kaç kez buluşmuşlardır? Nerede sevişiyorlar, arabada mı? Sabah ilk iş arabayı köşe bucak kontrol etmesi gerekecek. Kusacak gibi oluyor. Kirsten ezelden beridir ketumdur zaten, tam bir kapalı kutu. Belki de ne zamandır bambaşka, ikinci bir hayat sürüyor ama Rabih'in ruhu bile duymuyor. Kirsten'in e-postalarını veya telefonunu nasıl karıştıracağını bilmiyor. Şu kitap kulübü hikâye olmasın sakın? Geçen ay annesini ziyarete gittiğini söylediğinde aslında âşığıyla bir hafta sonu kaçamağı mı yapıyordu? Bir de bazı cumartesiler yaptığı şu "kahve sefası" var tabii. Paltosuna bir verici yerleştirip nereye gittiğini takip mi etse? Hem öfkeden ne yapacağını bilmiyor hem de korkudan ödü kopuyor. Ya karısı onu terk ederse? Veya evde kalmayı düşünmekle beraber ona sonsuza dek soğuk ve sinirli davranırsa? Eski hayatlarını, sükûnet, sadakat ve istikrardan başka bir şey bilmedikleri zamanları (bir vakitler her şeyin böyle olduğuna inandırıyor kendini)

ne çok özlüyor. Kirsten onu bir bebek gibi kollarında sallasın istiyor. Zamanı geri çevirmek istiyor. Sessiz sakin bir akşam geçirmeyi beklerken, her şey bitmiş gibi görünüyor.

Olgunluğun, sahipleniciliği aşmak olduğu söylenir. Kıskançlık bebeklere göredir. Olgun insan birinin başka birine sahip olamayacağını bilir. Bilge kişiler insanlığın ilk zamanlarından beri bize bunu öğretmiştir. İtfaiye arabanı ver de Jack oynasın biraz: Bir tur sürdü diye araba onun olmayacak. Ne diye kendini yerlere atıp o küçük yumruklarını öfkeyle halıya indiriyorsun? Kalk bakayım ayağa. Küçük kız kardeşin babasının bir tanesi olabilir ama sen de babasının bir tanesisin. Sevgi pasta mı ki birine bir dilim verince diğerlerine düşen pay azalsın? Aileye yeni bir bebek geldikçe, sevgi daha da artar.

Daha sonra, bu argüman seks bağlamında daha da anlamlı hale gelir. Sırf bir saatliğine ortadan kaybolup bedeninin belli bölgelerini yabancı birininkilere sürttü diye partnerin hakkında niçin kötü düşünesin ki? Misal, tanımadığın biriyle satranç oynasa veya insanların mum ışığı altında samimi bir biçimde hayatları hakkında konuştuğu bir meditasyon grubuna katılsa, gene böyle kızar mıydın?

Rabih bazı soruları sormadan edemiyor: Geçen perşembe akşamı Rabih arayıp da ulaşamadığında Kirsten neredeydi? Yeni siyah ayakkabılarını kime daha güzel görünmek için aldı? Kirsten'in dizüstü bilgisayarını açıp "Ben McGuire" diye aratınca (bilgisayarı gizlice tuvalete kaçırıp baktı) neden sadece ikisinin işle ilgili sıkıcı yazışmalarından başka bir şey bulamıyor? O zaman nasıl, başka nereden haberleşiyor olabilirler acaba? Bu iş için aldıkları başka gizli e-posta hesapları mı var? Skype'tan mı konuşuyorlar? Yoksa şifreleme yapan yeni bir uygulama falan mı kullanıyorlar? Ah, tabii bir de o en önemli ve en aptalca soru: Bu adam yatakta nasıl acaba?

Bu kadar aptalca olması nedeniyle, kıskançlık ahlak dersi verme meraklıları için cazip bir hedeftir. Ama boşa nefes tüketmesinler hiç. Ne kadar yapıcılıktan uzak, ne kadar saçma olursa olsun, kıskançlık krizlerinin etrafından dolanmak o kadar kolay iş değildir: Sevdiğimiz ve güvendiğimiz insanın başka birisinin dudaklarına, hatta ellerine dokunduğunu duyduğumuzda aklımıza mukayyet olamadığımızı kabul etmemiz gerekir. Bu tabii ki saçma. Dahası, belki de vaktiyle birini aldattığımızda aklımızdan geçmiş o gayet temkinli ve vefakâr düşüncelere tamamen ters. Ama zaten burada herhangi bir biçimde mantıktan söz edemeyiz. Bu durumda bilge olmak, bilgeliğin hangi noktada bir tercih meselesi olmayacağını idrak etmektir.

Rabih nefes alıp verişini yeniden düzene sokmaya çalışıyor. Kızgın görünüyor, halbuki yaşadığı düpedüz dehşet. Daha önce bir dergide bahsedildiğini duyduğu bir tekniği deniyor: "Ben'le *gerçekten* bir şeyler yaşadıysa, bu Kirsten için ne anlam ifade ediyor olabilir? Önce bunu bir düşünelim. Lauren'la beraber olmak benim için ne anlam ifade ediyordu? Kirsten'den ayrılmak *istemiş miydim*? Kesinlikle hayır. O zaman büyük ihtimalle, Ben'le beraberken Kirsten de beni bırakıp gitmeyi düşünmüyordu. Muhtemelen sadece biraz ihmal edilmiş hissediyordu ve hassas bir dönemden geçiyordu; cinsel açıdan hâlâ çekici olduğunu doğrulamak istiyordu. Bunları aradığını anlatmıştı zaten ve ben de bunları arıyordum. Bir şey yaptıysa eğer, Berlin'de olanlardan daha kötü olamazdı, yani yaptığı şey aslında çok da kötü bir şey değildi. Kirsten'i affetmek, aynısını bizzat hissettiğim bazı itkilerle uzlaşmak olacak. Böylece, gerek Kirsten açısından gerekse kendi açımdan, bu itkilerin evliliğimizin ve aşkımızın düşmanı olmadığını anlayacağım."

Kulağa ne kadar mantıklı ve asil ruhlu geliyor, değil mi? Gene de hiç fark etmez. Rabih "iyi olmanın" ne demek olduğunu öğrenmeye başlıyor. Ama her zamanki gibi, ikinci elden değil. Yani bir vaaza kulak vererek, başka seçeneği olmadığı için görev bilinciyle toplumun örf ve âdetlerine uyarak veya korkutulup sindirildiği için geleneğe saygı duyarak yapmıyor bunu. Biraz daha iyi bir insan haline gelmesi, mümkün olan en sahici, en etkili yolla gerçekleşiyor: kötü davranışın uzun vadedeki sonuçlarını içeriden keşfetme şansına sahip olarak.

Hariçten gazel okumak kolaydır: Farkında bile olmadan birilerinin sadakatinden nasiplendiğimiz sürece, aldatmak-aldatılmak çok da büyütülecek meseleler değildir. Hiç aldatılmamış olmak, sadık kalmak için pek de iyi önkoşullar sunmaz. Sahiden sadık insanlara evrilmek için, sıkıntılı bir dönemden geçerek sadakati sindirip benimsemek gerekir. Bu dönemde, bir süreliğine hiç bitmeyecekmiş gibi bir panik duygusuna kapılırız. Ayaklar altına alınmış, dibe vurmamıza ramak kalmış gibi hissederiz. Eşlerimize ihanet etmeme buyruğu, işte ancak o zaman boş laf olmaktan çıkıp her daim etkili bir ahlaki buyruğa dönüşür.

Bağdaşmaz Arzular

Rabih'in aradığı ilk şey, güvenlik. Kışın, pazar akşamları evde genelde öyle ya da böyle sıcak bir ortam oluyor. Hep beraber masaya oturup Kirsten'in yaptığı makarnayı yiyorlar; William kıkırdayıp duruyor, Esther şarkılar söylüyor. Dışarısı karanlık. Rabih'in en sevdiği Alman çavdar ekmeğinden var. Ardından Monopoli oynuyorlar, yastık savaşı yapıyorlar. Sonra banyo vakti. O akşamki hikâyelerini dinleyen çocuklar uykuya dalıyor. Kirsten ile Rabih de yatağa girip film izliyor. Tıpkı ilişkilerinin ilk zamanlarındaki gibi, yorganın altından el ele tutuşuyorlar. Gerçi artık bunun dışında yaptıkları tek şey, jenerik akarken, neredeyse utanır gibi, dudaklarının ucuyla öpüşmek. Aradan on dakika geçmeden de uyuyakalıyorlar zaten, huzur ve güven içinde.

Ama macera da arıyor. Saat altı buçuk, Edinburgh'da nadir görülen o muhteşem yaz akşamlarından biri. Sokaklar benzin, kahve, kızartma, yeni dökülmüş asfalt ve seks kokuyor. Kaldırımlar desenli koton elbiseler ve bellerinden düşen bol kotlar giymiş insanlarla dolu. Sağduyusunun sesini dinleyenler evin yolunu tutuyor. Ama sokakta sürtme niyetinde olanlar için gece hararet, macera ve muzırlık vadediyor. Dar bir bluz giymiş (belki öğrenci, belki de turist) bir genç yanından geçiyor. Bir an için, aklından ne hınzırlıklar geçtiğini açık eden kısacık bir gülümseme beliriyor yüzünde. İşte o anda her şey mümkün görünüyor artık. İlerleyen saatlerde,

insanlar barlara ve diskolara akacak, bangır bangır müzikte seslerini duyurabilmek için bağıra çağıra konuşacak, alkol ve adrenalinle şen şakrak olacak. Gecenin sonundaysa, kuytu köşelerde, hiç tanımadıkları insanlarla sarmaş dolaş olacaklar. Rabih'inse çocuklara banyo yaptırmak üzere on beş dakika sonra evde olması lazım.

Romantik hayatlarımız hazin ve güdük kalmaya yazgılıdır. Çünkü bizim gibi canlılara yön veren iki temel arzu birbirine taban tabana zıt yönlere ilerler. Daha da beteri, bu durumu kabullenmeyi reddedip başka türlü bir hayatın mümkün olduğuna inanmamızdır. Bütün naifliğimizle, herhangi bir bedel ödemeksizin, bu ikisini aynı doğrultuda ilerletmenin bir yolunu bulacağımızı ümit ederiz: Libertin, macera için yaşarken, yalnızlık ve kargaşadan sakınabilir. Evli bir romantik ise, seksle sevgi ve anlayışı, tutkuyla rutini birleştirebilir diye düşünürüz.

Lauren, Rabih'e mesaj atıp uygun olduğu bir ara görüntülü konuşma yapabilirler mi diye soruyor. Rabih'in sesini duymak, dahası onu görmek istiyor: Sözcükler yetmiyor işte.

On günlük bir beklemeden sonra, Kirsten'in dışarı çıkma planı yaptığı o akşam nihayet geliyor. Rabih, Lauren'la sözleştikleri saate çok az bir zaman kalana dek çocuklarla oyalanıyor. Sonra, kablosuz sinyali çok zayıf olduğundan, Lauren'la bağlantı kopup durmadan konuşabilmek için mutfağa kısılı kalıyor. Esther veya William'ın su falan isteyip istemediğinden emin olmak için içeriyi tekrar tekrar kontrol ettiyse de ne olur ne olmaz diye dakika başı dönüp kapıya bakıyor.

FaceTime'ı daha önce hiç kullanmamıştı. Yükleyip kurması biraz zaman alıyor. İki kadın da ona şu an farklı şekillerde bel bağlamış durumda. Birkaç dakika ve üç şifre sonra

Lauren, sanki başından beri bilgisayarın içinde bekliyormuş gibi birden karşısında beliriyor.

"Seni özlüyorum," diyor hemen. California'nın güneyinde güneşli bir sabah vakti.

Amerikan tipi mutfaklarında oturuyor. Üstünde mavi çizgili gündelik bir giysi var. Saçlarını yeni yıkamış. Gözleri oyunbaz ve capcanlı.

"Kahve yaptım. İster misin?" diye soruyor.

"Tabii. Kızarmış ekmek de var mı?"

"Tereyağlı seviyordun, değil mi? Hemen geliyor."

Görüntü bir anlığına gidiyor. Mars'a koloni kurulunca insanlar gönül işlerini böyle yürütecek herhalde, diye düşünüyor.

Birine çarpılmak her halükârda bir yanılsama değildir. Bir insanın başının duruşu, gerçekten de onun kendine güvenen, espriden anlayan, duyarlı biri olduğunu gösteriyor olabilir. Bu insan gerçekten de gözlerinden okunduğu üzere espritüel ve zeki veya ağzından anlaşıldığı üzere sevecen olabilir. Birine çarpılmadaki hata öyle hemen göze çarpan türden değildir: İnsan doğasının asli hakikatini gözden kaçırmaktır bu. Sırf çeşitli başarısızlıkları konusunda artık uzman olduğumuz mevcut partnerlerimizin değil, herkesin ama herkesin insanı deli edecek kadar ciddi kusurları vardır. Çarpıldığımız insanla biraz fazla vakit geçirecek olsak bazı kusurlarının aslında ne kadar büyük olduğunu anlarız. Böylece başlarda bizi bizden alan duygular zamanla gözümüzde kepazeliğe dönüşür.

Bize hâlâ normal gelebilen insanlar henüz pek tanımadıklarımızdır. Aşkın en iyi çaresi, bu insanları biraz daha yakından tanımaktır.

Görüntü tekrar gelince, uzak bir köşede, üstünde birkaç çift çorap asılı bir çamaşır askısı olduğunu seziyor.

"Bu programın uzanıp-sevgiliye-dokunma tuşu nerede?" diye soruyor Lauren.

Rabih tamamen onun merhametine kalmış durumda. Lauren'ın tek yapması gereken, Edinburgh Belediye Meclisi'nin web sitesinden karısının e-posta adresini öğrenip ona birkaç satır yazmak.

"Şurada, tam üstümde," diye cevap veriyor Rabih.

Bir anda, zihni Lauren'la olası bir gelecekte yıllar sonrasına sıçrıyor. Boşanmadan sonra, Lauren'ın Los Angeles'taki evinde yaşadıklarını hayal ediyor. Kanepede sevişecekler, onu kollarına alacak, birbirlerine geceyarılarına kadar kırgınlıklarını ve özlemlerini anlatacaklar. Lauren'ın bildiği, okyanusa nazır bir mekânda karides yemek için arabayla Malibu'ya gidecekler. Ama çamaşır yıkamaları, sigortayı tamir ettirmek için birini bulmaları da gerekecek ve sırf süt bitti diye birbirlerine atarlanacaklar.

Bu işin daha ileri gitmesini biraz da ondan gerçekten çok hoşlandığı için istemiyor. Sonunda Lauren'ı ne kadar mutsuz edebileceğini bilecek kadar iyi tanıyor kendisini. Kendisi ve aşkın seyri hakkında bildiği her şeyi göz önünde bulundurunca, gerçekten hoşlandığı birine yapabileceği en düşünceli şeyin en kısa zamanda onun yolundan çekilmek olduğunu anlıyor.

Evlilik: önemsediğimizi iddia ettiğimiz birinin üstüne yıkamayacağımız kadar tuhaf ve nihayetinde düşüncesizce bir şey.

"Seni özlüyorum," diyor Lauren tekrar.

"Ben de. Ayrıca omzunun üstünden dikkatle askıdaki çamaşırlarını kesiyorum. Çok hoşlar."

"Çok fenasın! Seni sapık!"

Bu aşk hikâyesini ilerletmek –Rabih'in hevesi böyle bir sonuç doğurabilir– karısını bir yana bıraksa bile, Lauren'a karşı yapabileceği mantıken en bencilce ve düşüncesizce şey olurdu. Asıl fedakârlığın, birine hayran kalsa bile, süreklilik itkisinin sonunda nereye varacağını bildiği için, usturuplu bir biçimde ondan uzaklaşmak olduğunu anlıyor.

"Sana gerçekten söylemem gereken bir şey var..." diye başlıyor Rabih.

Rabih çekincelerini enine boyuna ortaya koyarken, Lauren onun bocalamalarını; söyleyeceklerini yumuşatıp allayıp pullamasını, yani kendi tabiriyle "Orta Doğu tarzı şeker kaplamalarını" sabırla dinliyor. Hatta araya birkaç espri sıkıştırıp Rabih'in metresliğinden kovulmaktan falan bahsediyor. Ama hep çok zarif, ağırbaşlı, anlayışlı ve hepsinden önemlisi sevecen.

"Şu dünyada senin gibi çok insan yok," diyor Rabih konuşmasının sonunda. Gerçekten de böyle düşünüyor.

Rabih Berlin'deyken, birden bastıran bir umutla hareket ediyordu. Evliliğinde yolunda gitmeyen şeylerle, yeni birinin hayatına kontrollü bir biçimde dalarak başa çıkabileceğini düşünüyordu. Fakat şimdi anlıyor ki duygusal bir zırvalıktan başka bir şey değil bu. Dahası bir tür zulüm, çünkü buna dahil olan herkes sonunda muhtemelen kaybediyor ve acı çekiyor. Hiçbir şeyin feda edilmediği doğru dürüst bir uzlaşma mümkün olmuyor. Anlıyor ki macera ve güvenlik birbiriyle bağdaşmıyor. Karşılıklı sevgi ve saygının olduğu bir evlilik ve çocuklar erotizmin kendiliğindenliğini; bir gönül macerası da evliliği öldürüyor. Bu paradigmaların ikisi de istediği kadar cezbedici olsun, bir insan aynı anda hem libertin hem de evli bir romantik olamaz. Rabih bu iki kaybı da hafife almıyor. Lauren'a veda etmek evliliğini güvence altına almak ama aynı zamanda kendini hayati bir sevecenlik

ve sevinç kaynağından mahrum bırakması anlamına geliyor. Ne boynuzcu ne de sadık koca. Bir çözümü yok bunun. Mutfakta gözyaşlarına gömülüyor, yıllardır böyle hıçkıra hıçkıra ağlamamıştı: Kaybettiklerine, tehlikeye attıklarına, seçim yapma zorunluluğunun bir tür ceza olmasına ağlıyor. Anahtar sesini duymasıyla Kirsten'in mutfağa girmesi neredeyse bir olduğundan, kendini ucu ucuna topluyor.

Sonraki haftalar biraz gönül rahatlığı biraz da üzüntüyle geçiyor. Karısı birkaç kere, "Bir sorun mu var?" diye soracak. Bunun üzerine, karısı tekrar sormak zorunda kalmasın diye, kendine çekidüzen vermeye gayret edecek.

Melankoli, iyileştirilmesi gereken bir rahatsızlık değildir elbette. Bu hikâyede hüsranın daha en baştan yazılmış olması gerçeğiyle yüz yüze geldiğimizde ortaya çıkan, bu farkındalığa dayanan bir keder türüdür.

Sadece bizim başımıza gelmez bu. Herhangi biriyle, hatta olabilecek en uygun kişiyle evlenmek bile, nihayetinde kendimizi en çok hangi ıstırap çeşidine feda etmek istediğimize karar vermekle aynı kapıya çıkar.

İdeal bir dünyada, evlilik yeminleri baştan sona yeniden yazılacak. Nikâh masasındaki çift şunları söyleyecek: "Birkaç yıl sonra, bugün burada yaptığımız şey hayatımızın en kötü kararı gibi görünmeye başlarsa, paniklememeyi kabul ediyoruz. Bununla beraber, gözümüz dışarıda olmayacak, söz veriyoruz. Zira dışarıda bundan daha iyi seçenekler olamayacağını kabul ediyoruz. Hiçbirimiz iflah olmayız. Kaçık bir türüz biz."

Cemaat son cümleyi büyük bir ciddiyetle tekrarladıktan sonra, çiftimiz şöyle devam edecek: "Birbirimize sadık kalmaya çalışacağız. Bununla beraber, başkalarıyla yatmamıza izin verilmemesinin bir varoluş trajedisi olduğundan eminiz. Kıskançlıklarımız bu tuhaf ama sağlam ve müzakereye kesinlikle kapalı kısıtlamayı çok ge-

rekli hale getirdiği için kusurumuza bakmayın. Cinsel açıdan tam bir Don Juan hayatı sürüp pişmanlıklarımızı farklı farklı insanlara yüklemek yerine, bütün pişmanlıklarımızı sadece birbirimize yükleyeceğimize söz veriyoruz. Farklı mutsuzluk seçeneklerini inceledik ve sonunda birbirimizi birbirimizle bağlamayı seçtik."

Aldatılan eş, partnerinin sadece kendisiyle hoşnut olmasını istediğini söyleyip, büyük bir kızgınlıkla halinden rahatça şikâyet edemeyecek. Bundan daha dokunaklı ve daha yerinde bir şey yaparak şöyle haykıracak: "Nice zorluklarla kazanılmış evliliğimizin temsil ettiği özel taviz ve mutsuzluk çeşidine sadık kalacağına güvenmiştim."

Böylece bir gönül macerası, samimi bir sevince değil, evliliğin getirdiği hayal kırıklıklarına büyük bir cesaretle ve çilekeşlikle katlanmak için karşılıklı verilen söze ihanet etmek anlamına gelecek.

Sırlar

İçten bir samimiyete bağlılık olmadan ilişki başlamaz. Ne var ki partnerler akıllarından geçenlerin epey bir kısmını kendilerine saklamayı öğrenmedikleri sürece de aşkın devam etmesi mümkün değilmiş gibi görünür.

Dürüstlük bizi o kadar etkiliyor ki nezaketin erdemlerini unutuveriyoruz. Nasılsak öyle, bütün kırıcılığımızla, önemsediğimiz insanların üstüne gitmememiz gerektiğini gözden kaçırıyoruz.

Hiç kuşkusuz, açıkça itiraf etme kapasitesi kadar, bastırma, kendini biraz dizginleme ve ağzından çıkanı kulağın duyması da aşka dairdir. Sırlara tahammülü olmayan, "dürüstlük" uğruna karşısındakiyle asla unutulmayacak kadar kırıcı bir bilgiyi paylaşan biri, sevgiden yana değildir. Partnerimizin de (ne düşündüğü, işimizi nasıl gördüğü, geçen gece nerede olduğu... konusunda) yalan söylediğinden şüphe ediyorsak (ki ilişkimize kıymet veriyorsak ara ara etmeliyiz), kendimizi kıyıcı ve amansız engizisyoncu rolüne kaptırmamamız herkesin hayrına olur. Farkında değilmiş gibi yapmak kimi zaman daha düşünceli, daha bilgece, aşkın ruhuna daha yakın bir tavırdır belki de.

Rabih için, Berlin'de olanlar konusunda sonsuza dek yalan söylemekten başka bir seçenek yok. Yalan söylemek zorunda çünkü doğruyu söylemesinin aslı astarı olmayan bambaşka fikirlerin peydahlanmasına yol açacağını biliyor: Kirsten'i artık sevmediği (ki kesinlikle yok böyle bir şey) veya artık

hayatın hiçbir alanında ona güvenilemeyeceği gibi. Hakikatin ilişkiyi tahrif etme riski, yalanınkinden misliyle fazla.

Gönül macerasının akabinde, Rabih evliliğin amacına başka bir açıdan bakıyor. Daha genç bir adamken, evliliği sevecenlik, arzu, heves, özlem gibi birtakım özel duyguların kutsanması olarak görüyordu. Ama şimdi anlıyor ki evlilik aynı zamanda ve bir o kadar önemlisi, bir kurum. Tarafların duygularında geçici değişiklikler olmasına bakmaksızın seneden seneye ayakta kalması beklenen bir kurum. Gerekçelerini, duygulardan daha kalıcı ve dayanıklı fenomenler oluşturuyor: sonraki değişiklik ve düzeltmelerden etkilenmeyen ilksel bir bağlılık edimi ve bilhassa çocuklar – kendilerini dünyaya getiren kişilerin gündelik tatminleriyle bünyesi gereği ilgilenmeyen bir canlı sınıfı.

Kaydedilen tarihin büyük bölümünde, insanların evli kalma nedeni toplumun beklentilerini karşılama hevesleri, sahip oldukları birkaç parça mal mülkü korumak ve ailelerinin birliğini devam ettirmek istemeleriydi. Derken, peyderpey, başka, çok farklı bir standart yerleşti: Buna göre çiftler ancak aralarındaki birtakım hisler varlığını devam ettirdiği sürece bir arada kalacaktı. Bu hislerse sahici heves, arzu ve tatmindi. Romantizmin hâkim olduğu bu yeni düzende, evlilik rutini boğucu bir hal aldıysa, çocuklar artık sinir bozuyorsa, seks eskisi gibi baştan çıkarıcı gelmiyorsa veya taraflardan biri son dönemde biraz mutsuz hissetmeye başladıysa, eşlerin yollarını ayırması meşru görülecekti.

Rabih duygularının ne kadar kaotik ve olur olmaz yönlere ilerlemeye ne kadar müsait olduğunu anladıkça, evliliğe bir kurum gözüyle bakma fikrine de o kadar sıcak yaklaşıyor. Bir konferansta çekici bir kadını kesebilir ve bu kadın uğruna her şeyi gözden çıkarmak isteyebilir. Ama iki güne

kalmadan Kirsten olmadan yaşamaktansa ölmeyi tercih edecek. Veya yağmurun dinmek bilmediği hafta sonlarında, sırf dergisini huzur içinde okuyabilmek için, çocukları bir an önce büyüyüp de onu sonsuza dek rahat bıraksın istiyor. Ama ertesi gün, işyerindeki bir toplantı uzayacak gibi olmayagörsün, çocukların yatma vaktini bir saat geçireceğim diye neredeyse kalbi sıkışıyor.

Bu kadar yanardöner bir durumda, diplomatik davranma sanatının önemini daha iyi anlıyor. İnsanın daha büyük, daha stratejik amaçlar uğruna, her aklından geçeni söylememesi veya istediğini yapmaması disiplininin inceliklerini kavrıyor.

Rabih çelişkili, duygusal ve hormonal kuvvetlerin kendisini mütemadiyen olur olmaz, nereye varacağı belirsiz yüzlerce istikamete sürüklediğinin farkında. Bunlara itibar edip peşlerine takılmak, tutarlı bir hayat sürmesi ihtimalini ortadan kaldıracak. En azından bazen, durumdan hiç memnun değilse de, bunu dışarıya belli etmemeyi beceremediği sürece, büyük projelerde ilerleme kaydedemeyeceğini biliyor. Keşke gelip geçici hisleri konusunda kafası bu kadar net olsa: Mesela çocuklarından kurtulma veya griye çalan müthiş çekici yeşil gözleri olan Amerikalı bir şehir planlamacısıyla takıldığı bir akşam için evliliğini bitirme arzusu konusunda.

Rabih için, duygularına her daim hayatına kılavuzluk etmesi gereken çobanyıldızları muamelesi yapmak, onları haddinden fazla önemsemek demek. Kaotik bir kimyasal önerme o. Aklının mola verdiği aralarda bağlı kalabileceği temel ilkelere deli gibi ihtiyacı var. Kimi zaman dış koşullarının gönlünden asıl geçenlerle bağdaşmayacağını biliyor ve bunun için şükrediyor. Muhtemelen doğru yolda olduğunun bir işareti bu.

ROMANTİZMİN ÖTESİNDE

Bağlanma Teorisi

Yaşları ilerledikçe yeni yeni fark etmeye başladıkları bir şey var: Olgun insanlar gibi davranmadıklarını görüyor, bunun sadece onlara özel bir durum olamayacağını seziyorlar. Dışarıda bir yerlerde, onları kendilerinden daha iyi anlayabilecek birilerinin olduğuna şüphe yok.

Yıllarca terapiyle dalga geçtiler. Espriler öncelikle bu disiplinin ne kadar pahalı olduğuyla ilgiliydi: Terapi sadece zamanı ve parası bol kaçıklar içindi. Terapistlerin bizzat kendileri de deliydi zaten. Derdi olan insanın yapacağı tek şey arkadaşlarıyla daha fazla sohbet etmek olmalıydı. Dertleşmek için "birini görmek" Manhattan'dakilerin yaptığı türden bir şeydi, Lothian'dakilerin değil. Ama aralarındaki her büyük tartışmayla birlikle, insanın içini rahatlatan bu klişeler gitgide daha az ikna edici görünmeye başladı. Kirsten'in kredi kartı ekstresiyle ilgili soruları üzerine Rabih'in hiddetle bir sandalyeyi devirip kollarından birini kırdığı gün, artık tek kelime etmeye gerek kalmadan, ikisi de artık bir randevu almaları gerektiğini biliyordu.

İyi bir terapist bulmak zordur. Örneğin, belki de insanlığın dikkatini çekme konusunda daha az iddialı bir hizmet veren usta bir kuaför bulmaktan daha zor. Çevreden tavsiye istemek alengirli bir iştir. Çünkü insanlar bu ricayı genelde evliliğin sıkıntıda olmasına yorar. Sağlamlığının ve muhtemelen uzun ömürlülüğünün bir belirtisi olarak görmez. Aş-

kın seyrine gerçekten faydası dokunan şeylerin çoğu gibi, psikolojik destek almak da hiç romantik değildir.

Nihayet internetten birisini buluyorlar. Muayenehanesi şehir merkezinde olan tek pratisyen o. Basit web sitesinde "çiftlerin sorunları" konusunda uzman olduğu yazıyor. Şu ifade güven veriyor onlara: "Çiftlerin özel meseleleri her şeyden bağımsız fenomenler değildir. İyi araştırılmış ve evrensel olarak sıkıntılı bir birimin içinde olup bitenlerin parçasıdır sadece. "

Psikolojik destek merkezi on dokuzuncu yüzyıl sonlarından kalma kasvetli bir binanın üçüncü katında. Ama içeride sıcak ve samimi bir ortam var. Etraf kitap, dergi ve manzara resmi dolu. Terapist Bayan Fairbairn'in üstünde düz, koyu mavi bir önlük var. Sık dalgalı kır saçları, mütevazı ve samimi görünen yüzünü büyük bir miğfer gibi çevreliyor. Odada otururken ayakları yerden epey havada kalıyor. Rabih daha sonra fesatlıkla, bu "hobbit"in uzmanı olduğunu iddia ettiği tutkular konusunda birinci elden deneyimi varmış gibi görünmediğini söyleyecek.

Kirsten'le aralarındaki küçük sehpada büyük bir kutu mendil olması Rabih'in dikkatini çekiyor. Kutunun ima ettiği şeylere itiraz etmek için içinde yoğun bir arzu kabarıyor. Karmaşık üzüntülerini herkesin önünde bir mendil yığınına teslim etme davetini kabul etmeye hiç niyeti yok. Fairbairn telefon numaralarını yazarken, Rabih seansı yarıda kesip, buraya gelmelerinin aslında bir hata olduğunu söyleyecek gibi oluyor. Yaşadıkları birkaç tartışmaya aşırı tepki gösterip işi melodrama çevirdiler, hepsi bu. Tekrar düşününce, ilişkileri gayet yolunda aslında, hatta bazı zamanlar çok çok iyi. Odadan fırladığı gibi normal dünyaya dönmek, köşedeki kafeye gitmek istiyor. Kirsten'le beraber ton balıklı sandviç yiyip mürver çiçeği likörü içebilirler. Yersiz bir yetersizlik duygusuna kapılıp kendi iradeleriyle kendi kendilerini çok tuhaf bir biçimde dışladıkları sıradan hayata devam edebilirler.

"Birkaç şeyi izah ederek başlayayım," diyor terapist o çok net, üst sınıf Edinburgh aksanıyla. "Elli dakikamız var. Şöminenin üstündeki saatten takip edebilirsiniz. Şu aşamada biraz gergin olabilirsiniz. Başka türlü olması da pek beklenemez zaten. Sizin hakkınızda her şeyi bildiğimi veya hiçbir şey bilemeyeceğimi düşünebilirsiniz. İkisi de tam olarak doğru değil. Bir şeyleri beraber keşfedeceğiz. Ayrıca, buraya geldiğiniz için sizi tebrik ederim. Bunun cesaret istediğinin farkındayım. Sırf burada olma konusunda anlaşarak bile, bir arada kalmaya çalışan iki kişinin atabileceği en önemli adımlardan birini attınız."

Arkasında mesleğiyle ilgili bir raf dolusu başvuru kitabı duruyor: *Ben ve Savunma Mekanizmaları, Başlangıç Noktamız: Ev, Ayrılık Kaygısı, Çiftlerin Psikoterapisinde Sevginin Yankısı* ve *Nesne İlişkileri Teorisinde Ben ve Öteki.* Kendisi de bir kitap yazıyor, neredeyse yarılamış durumda. Bu ilk kitabının adı *Evlilik İlişkilerinde Güvenli ve Kaygılı Bağlanma* olacak. Londra'da küçük bir yayınevinden çıkacak.

"Buraya gelip beni görmek isteyebileceğiniz fikri nasıl oluştu sizde, anlatır mısınız?" diye devam ediyor daha samimi bir tonla.

Kirsten on yedi yıl önce tanıştıklarını söylüyor. İki çocukları var. İkisi de ebeveynlerinden birini daha çok küçükken kaybetmiş. Yoğun, tatmin edici, bazen de cehennem gibi bir hayatları var. Kirsten bazen böyle kedi köpek gibi dalaşıp durmalarından nefret ediyor. Çoğu zaman, kocası artık o eskiden âşık olduğu adam değilmiş gibi geliyor ona. Kirsten'e kızıyor, kapıları çarpıyor. Hatta ona "amcık" diyor.

Fairbairn not almaktan kafasını kaldırıp ileride iyice aşina olacakları sakin bir ifadeyle bakıyor.

Bunların hepsi doğru, diye kabul ediyor Rabih. Ama Kirsten de bazen öyle soğuk davranıyor, sessizliğiyle onu öyle eziyor ki ümitsizliğe kapılıyor. Bazen bunları sırf onu öfke-

lendirmek için yapıyor gibi geliyor. Rabih'in veya kendisinin fark etmiyor, her türlü kaygıya verdiği cevap susmak ve onu dışlamak oluyor. Çoğu zaman, Kirsten'in onu gerçekten de biraz olsun sevip sevmediğinden şüphe ediyor.

1950'lerde İngiltere'de John Bowlby ile çalışma arkadaşları tarafından geliştirilen bağlanma teorisi, ilişkilerdeki gerginlik ve çatışmaların izini, bize ebeveynlerimizin baktığı erken dönem deneyimlerimize kadar sürüyor.

Batı Avrupa ve Kuzey Amerika nüfusunun üçte birinin bu dönemde ebeveynleriyle ilgili birtakım hayal kırıklıkları yaşadığı tahmin ediliyor (bkz. C. B. Vassily, 2013). Bunun sonucunda –dayanılmaz kaygının yarattığı korkuları savuşturmak için– ilksel savunma mekanizmaları devreye giriyor; güvenme ve yakınlık kurma kapasiteleri sekteye uğruyor. *Ayrılık Kaygısı* (1959) başlıklı muazzam çalışmasında Bowlby, erken yaşlarda aile ortamında yüzüstü bırakılan kişilerin, büyüyüp ilişkilerdeki zorluklarla veya belirsizliklerle karşılaştıklarında genellikle iki tür tepki geliştirdiklerini ileri sürer: Birincisi, korkma, sıkı sıkı sarılma, kontrol etmeye çalışma eğilimi. Bowlby bu örüntüye "kaygılı bağlanma" diyor. İkincisi ise savunmaya yönelik bir geri çekilme manevrası eğilimi. Bunu da "kaçıngan bağlanma" olarak adlandırıyor. Kaygılı kişi partnerini sürekli kontrol etme, kıskançlık patlamaları yaşama ve hayatının çoğunu ilişkilerinin "daha yakın" olmamasına üzülerek geçirme eğilimindedir. Kaçıngan kişi ise nefes alacak bir "alan" ihtiyacından bahseder, kendi başına vakit geçirmekten keyif alır. Cinsel ilişkinin gereklilikleri kimi bakımlardan gözünde büyür bu insanların.

Çift terapisine gelenlerin hemen hemen yüzde yetmişi kaygılı ya da kaçıngan bir davranış tarzı sergiler. Çoğu örnekte partnerlerin biri kaçıngan, diğeri de kaygılıdır. Her birinin tepkileri, diğerini çileden çıkarıp güvenini giderek kaybetmesine yol açar.

Dr. Joanna Fairbairn, *Evlilik İlişkilerinde Güvenli ve Kaygılı Bağlanma: Nesne İlişkileri Açısından Bir Değerlendirme* (Karnac Yayınevi, Londra, yayıma hazırlanıyor).

Birbirlerini kendiliğinden anlamayacaklarını kabul etmek mahcubiyet verici. Burada olmak, tabiri caizse, ruh eşlerinin neler olup bittiğini *sezmeyi* bıraktıkları anlamına geliyor. Romantik hayallerden vazgeçiliyor. Aylar geçtikçe bunların yerini, ev hayatının önemsiz görünen bazı anlarının ayrıntılı incelemeleri alıyor. Gerçi Fairbairn hiçbir ânın önemsiz olmadığını savunuyor. Düşüncesizce sarf edilmiş bir söz, kısa süreli bir sabırsızlık ve kırıcı bir sertlik onun zanaatının hammaddelerini oluşturuyor.

Fairbairn bombaları etkisiz hale getirmeye yardımcı oluyor. Kirsten'in aşağı inip masayı hazırlaması için üst kattaki Rabih'e ikinci kez seslendiğinde Rabih'in nasıl karşılık verdiğini veya Esther'in coğrafya notları karşısında hayal kırıklığına uğrayınca Kirsten'in gösterdiği tepkiyi konuşmak için elli dakika (ve 75 sterlin) harcamak aptalca görünebilir. Ama bunların zemin oluşturduğu meseleler, kontrol edilmediği takdirde, toplumun ilgi göstermeye daha hazır olduğu facialara dönüşebilir: ev içi şiddet, dağılan yuvalar, çocukların sosyal hizmetlere gönderilmesi, mahkeme kararları... Her şey küçük aşağılamalarla ve yüzüstü bırakmalarla başlar.

Rabih önceki gece yaşanan bir tartışmayı gündeme getiriyor bugün. Tartışmanın konusu iş ve paraymış: Çalıştığı şirketin yakın zamanda maaşları kesinti veya kısıntı durumunda kalması gibi bir tehlike varmış. Bu da konut kredisi ödemelerini aksatmalarına neden olabilirmiş. Kirsten bu durumu neredeyse hiç umursamıyor gibi görünüyormuş. Bu kadar ciddi bir sorunla karşı karşıya kaldıklarında, eşi neden onu teskin edip içini rahatlatmakla uzaktan yakından alakası olmayan

tepkiler veriyor? Söyleyebileceği işe yarar hiç mi bir şey yok? Söylediklerini dinliyor mu sahiden? Tam da desteğine en çok ihtiyaç duyduğu zamanlarda, ona neden çoğunlukla muammalı bir "Hmm..." ile karşılık veriyor? Kirsten'e bağırıp çağırmasının, küfretmesinin ve tartışmanın ortasında çekip gitmesinin sebebi işte buymuş. Yaptıklarıyla gurur duymuyormuş ama Kirsten onu ciddi ciddi yüzüstü bırakıyormuş.

> Kaygılı bağlanmış kişiliğin belirtilerinden biri muğlak durumlara (mesela sessizliğe, gecikmeye veya tarafsız bir açıklamaya) karşı tahammülsüzlük ve aşırı tepkidir. Bunlar hemen olumsuz, hakaretengiz veya art niyetli saldırılar olarak yorumlanır. Kaygılı bağlanmış kişi en ufak bir aldırışsızlığı, düşünmeden söylenmiş bir sözü veya boş bulunmayı yoğun bir tehdit olarak deneyimleyebilir, ilişkinin bitmesinin habercisi gibi değerlendirip gözünde büyütebilir. Daha nesnel açıklamalara ulaşamaz. Kaygılı bağlanmış kişi çoğu kez içten içe yaşam mücadelesi veriyormuş gibi hisseder. Gelgelelim kırılganlığını çevresindekilere açıklayamadığından, haliyle onlar tarafından geçimsiz, asabi veya zalim damgası yiyebilir.

"Bu söylediğin çok aptalca," diye karşı çıkıyor Kirsten. Rabih abartıyormuş. Bunu hep yapıyormuş zaten: yağmurun ne kadar çok yağdığından tutun da bir restorandaki yemeğin ne kadar kötü olduğuna kadar. Mesela Portekiz'den döndükten aylar sonra bile, çocuklar sorun etmediği halde, sanki dünyanın sonuymuş gibi, hâlâ otel çok dandikti diyormuş da başka bir şey demiyormuş.

Kendisinin verdiği karşılığın Rabih'inki gibi bir tepkiyi kesinlikle meşrulaştırmadığını ekliyor. Esip gürleyerek çekip gitmenin ne âlemi vardı? Yetişkin bir insanın yapacağı şey mi bu? Fairbairn'e üstü kapalı bir teklifte bulunuyor: Kirsten'in çiftin makul tarafı olduğunu onaylamasını ve bir hemcinsi

olarak, erkeklerin budalalık ve melodramlarına akıl erdirememesi konusunda kendisine katılmasını istiyor.

Ama Bayan Fairbairn taraf tutması için sıkıştırılmaktan hoşlanmıyor. Onun dehasının bir parçası bu. Herhangi birinin "haklı" olmasıyla ilgilenmiyor. İki tarafın da ne hissettiğini ortaya çıkarmak ve birbirlerini anlayışla dinlemelerini sağlamak istiyor.

"Böyle konuşmadığı zamanlarda Kirsten hakkında ne hissediyorsun?" diye soruyor Rabih'e.

"Abes bir soru," diye düşünüyor Rabih; geçen gecenin kızgınlığı alevlenmeye başlıyor.

"Bekleyeceğiniz üzere, onun korkunç biri olduğunu düşünüyorum."

"*Korkunç* mu? Sırf senin duymak istediklerini aynen söylemiyorum diye korkunç biri mi oluyorum yani?" diye araya giriyor Kirsten.

"Kirsten, bir saniye lütfen," diye uyarıyor Fairbairn. "Rabih'in böyle anlarda neler deneyimlediğinin biraz daha üstünde durmak istiyorum. Kirsten'in seni yüzüstü bıraktığını düşündüğün zamanlar nasıl hissediyorsun?"

Rabih hiç düşünmeden konuşuyor. Bu sefer bırakıyor bilinçaltı konuşsun: "Korkmuş. Terk edilmiş. Çaresiz."

Biri önemli bir şey söyledikten sonra, genelde şimdiki gibi bir sessizlik oluyor.

"Yalnız olduğumu hissediyorum. Önemsiz olduğumu. Umurunda bile olmadığımı." Duruyor. Gözleri –belki de hiç hesapta yokken– yaşlarla doluyor.

"Zor bir durum olduğu anlaşılıyor," diyor Fairbairn yansız ama ilgili bir tonla.

"*Bana* hiç de korkmuş gibi gelmiyor," diye görüş bildiriyor Kirsten. "Karısına bağırıp çağırarak küfürler eden birini düşününce ilk aklıma gelen şey korkmuş zavallı bir kuzucuk olmuyor."

Ama Fairbairn terapi cımbızıyla sorunu sıkıca yakaladı. Elinden kaçırmaya da niyeti yok. Bir örüntü bu: Rabih güven tazelemeye ihtiyaç duyduğu bir mesele olduğunda Kirsten'in geri çekildiğini ve soğuk davrandığını hissediyor. Korkuyor, sinirlerine hâkim olamıyor, derken bir de bakıyor ki Kirsten daha da geri çekilmiş. Mesafe büyüdükçe korku ve öfke de büyüyor. Kirsten onu küstah ve zorba biri olarak görüyor. Mazisi ona erkeklerin baskıcı davranmaya meyilli olduğunu öğretmiş; kadının rolününse güçlü durup resmi davranarak buna direnmek olduğunu. Bu noktada bağışlayıcılık söz konusu değil. Ama Rabih'in hiç dayanma gücü yok, sağa sola savrulup duruyor sadece, eli ayağına dolaşıyor, Kirsten'in aldırışsız görünmesini bir tür aşağılama olarak görüyor. Öyleyse Rabih'in kendi kırılganlıklarına böyle tepki vermesi büyük talihsizlik, hatta trajik. Çünkü bu tür kırılganlıklarını hepten maskeliyor ve en çok teselli aradığı kişinin onunla arasına mesafe koymasına yol açıyor.

Ama artık haftada bir, her çarşamba gün ortasında bu kısır döngüyü kırmak için bir şansları var. Fairbairn'in Kirsten'i Rabih'in kızgınlığından, Rabih'i de Kirsten'in mesafeliliğinden korumasıyla, iki eş de diğerinin görünüşte kırıcı birinin tepkisinin altında ne yattığına bakmaya, böylece diğerinin içindeki zavallı korkmuş çocuğu görmeye davet ediliyor.

"Kirsten, sence bağırmak ve bazen de küfretmek kendini güçlü hisseden bir erkeğin yapacağı şeyler mi?" Fairbairn kendisine danışan birinin bir meseleyi kavrayabileceğini düşündüğünde, nadiren de olsa daha yönlendirici bir müdahalede bulunabiliyor.

Hafif adımlarla usul usul ilerlemeyi iyi biliyor. Raftaki kitapların hantal başlıkları olabilir. Ama seansın akışı içinde, bu ufak tefek terapist bir balerin edasıyla hareket ediyor.

Eşler arasındaki bu zorlu dinamik cinsel ilişkiye kadar uzanıyor. Kirsten yorgunsa veya aklı başka yerlerdeyse, Rabih hemen bunalıma giriyor. Zihni, kendi iticiliğiyle ilgili bir anlatıya sıkı sıkı sarılıyor. Kirsten'den çok önceye dayanan bu kendinden tiksinme duygusunun başlıca özelliklerinden biri, başkalarına açıklanamaması, ama bu hissi uyandıranlara karşı tatsız bir tavır takınmaya yol açması. Dolayısıyla yarım kalan bir akşam genelde şunlar yaşanıyor: Ertesi gün Rabih iğneleyici veya kırıcı laflar ediyor. Bu da Kirsten cephesinde (aynı şekilde, ifade edilmeyen) geriye çekilme çabalarını daha da körüklüyor. Gerekmedikçe pek iletişim kurmadıkları birkaç günün ardından, Rabih artık bu duruma dayanamayacak gibi oluyor ve Kirsten'i soğuk ve garip davranmakla itham ediyor. Kirsten'in yanıtı ise, bu kadar sık yaptığına göre, Rabih'in, kendisini üzmekten sahiden zevk aldığından şüphelenmek oluyor. Kafasının içinde hüzünlü ama garip bir şekilde rahatlatıcı ve bildik bir yere geri çekiliyor. İnsanlar onu (genelde olduğu gibi) hüsrana uğrattığında buraya saklanıyor, kitaplar ve müzikle teselli buluyor. Kirsten kendini koruma ve savunma konusunda tam bir uzman; hayatının büyük bölümünü bu konuda pratik yaparak geçirdi.

> Kaçıngan bağlanma tarzında, çatışmadan kaçınma ve duygusal ihtiyaçlar karşılanmadığında ötekine açılmayı azaltmaya yönelik güçlü bir arzu vardır. Kaçınan kişi hemen ötekilerin ona saldırmaya niyetli olduğunu ve onlarla mantıklı bir biçimde konuşup anlaşmanın artık mümkün olmadığını farz eder. Kaçmaktan, köprüleri atmaktan, soğuk ve mesafeli davranmaktan başka şansı yoktur. Korktuğu için savunmaya geçme örüntüsünü maalesef partnerine genelde açıklayamaz. Bu nedenle neden mesafeli davrandığı ve ilişki kurmadığı muğlak

kalır. Dolayısıyla bu tutum aldırışsızlık ve ilgisizlikle kolayca karıştırılabilir. Halbuki durum tam tersidir: Aslında çok ama çok önemsemektedir, sadece bu sevgi artık çok riskli görünmeye başlamıştır.

Fairbairn sonuçlara varmak için zorlamıyor ama duruma simgesel bir ayna tutuyor ki Kirsten başkaları üstünde nasıl bir etkisi olduğunu görmeye başlayabilsin. Kaçma ve strese suskunlukla karşılık verme eğiliminin farkına varması için ona yardım ediyor. Bu stratejilerin ona bel bağlayanları nasıl etkiliyor olabileceğini düşünmeye teşvik ediyor. Rabih'inkine hayli benzer şekilde, Kirsten'in hayal kırıklıklarını ifade etme tarzı da sevgisine ihtiyaç duyduğu kişinin ona anlayışla yaklaşmasını engelliyor.

Rabih, Lauren'la yaşadığı geceden asla doğrudan bahsetmiyor. Böyle bir şey yaşandığını itiraf edip, Kirsten'le aralarındaki güveni ebediyen mahvedebilecek güvensizliklerin önünü açmamak adına, evvela o gecenin neden yaşandığını anlamak gerektiğini düşünüyor. Fairbairn'le yaptıkları seansların aralarında, karısının kalbini nasıl bu kadar rahat kırar hale geldiğine, böyle bir duruma artık nasıl bu kadar aldırmaz olduğuna kafa yoruyor. Bunun tek bir açıklaması olabileceğini düşünüyor: İlişkide olup bitenler canını muhtemelen öyle yakmış olmalı ki bir noktadan sonra Kirsten'i ne kadar yaralayabileceğini artık pek umursamamaya başlıyor. Lauren'la arzuladığı için değil kızgınlıktan yattı; kendi varlığını kabullenmeyen bir kızgınlıktan, iç karartıcı, bastırılmış, mağrur bir öfkeden. Yüzüstü bırakılmış hissettiğini Kirsten'e anlayabileceği şekilde izah etmek, evliliğini kurtarma bakımından büyük önem taşıyor.

Mücadelelerinin orta yerinde güven meselesi duruyor. Bu ikisi için de kolay olmayan bir meziyet. Bu yaralı varlıklar

çocukken çok fazla hüsranla baş etmek zorunda kalmış. Dolayısıyla kendini savunmayı iyi bilen ama duygularını ifade etmeyi bir türlü beceremeyen yetişkinler haline gelmişler. Saldırı stratejileri ve kale inşası konusunda uzmanlar. Ama ateşkesin ardından sivil hayata uyum sağlamakta zorlanan savaşçılar gibi, gardını indirmekten ve kendi kırılganlıklarıyla acılarını kabul etmekten kaynaklanan endişelerle baş etme konusunda bu kadar iyi değiller.

Rabih kaygılanıp saldırıyor, Kirsten kaçınıp geri çekiliyor. Birbirine fena halde ihtiyaç duyan bu iki insanın birbirlerine ne kadar ihtiyaç duyduklarını açığa vurmaktan ödleri kopuyor. İkisi de bir yarayla onu sahiden anlamaya, hissetmeye ya da –yaralayan kişiye– açıklamaya yetecek kadar uzun vakit geçirmiyor. Onları gücendiren kişiye duydukları inancı korumak için önce güven lazım ama bu da onlarda yok. Önce birbirine yeterince güvenecekler ki aslında gerçekten "öfkeli" veya "soğuk" olmadıklarını anlatabilsinler. Asıl meselenin çok daha temel, dokunaklı ve anlayışa muhtaç olduğunu gösterebilsinler. İncindikleri için oluyor tüm bunlar. Birbirlerine romantizm bakımından en gerekli hediyeyi veremiyorlar: kendi zayıflıklarının rehberini.

Esasen Hazan ve Shaver (1987) tarafından geliştirilmiş bir anket bağlanma tarzlarını ölçmek için yaygın olarak kullanılıyor. Bu ankette, bağlanma tipini belirlemek için katılımcılara aşağıdaki üç ifadeden hangisini kendilerine en yakın bulduklarını belirtmeleri isteniyor:

1. "Duygusal bakımdan yakın ilişkiler istiyorum, ama çoğu kez hayal kırıklığına uğruyorum veya insanların yok yere fenalık yaptığını görüyorum. Başkalarıyla çok yakınlaşmama müsaade edersem kalbimin kırılmasından kaygılanıyorum. Kendi başıma vakit geçirmeyi dert etmiyorum." (Kaçıngan Bağlanma)

2. "Başkalarıyla duygusal yakınlık kurmak istiyorum, ama çoğu kez onların benim istediğim kadar yakın olmak istemediklerini görüyorum. Başkaları benim onlara verdiğim kadar bana değer vermiyor mu acaba diye kaygılanıyorum. Bu durum beni çok üzüp sinirlendirebiliyor." (Kaygılı Bağlanma)

3. "Başkalarıyla duygusal yakınlık kurmak benim için nispeten kolay. Başkalarına bel bağlamak ve onların bana bel bağlaması konusunda içim rahat. Yalnız olmayı veya başkaları tarafından kabul görmemeyi dert etmiyorum." (Güvenli Bağlanma)

Bu adlandırmaların bir ışıltısının olmadığı ortada. Ama insanın kendisini, bir roman yazarının sekiz yüz sayfa boyunca tarif etmeye çalışacağı alabildiğine incelikli bir karakter olarak değil de, bir psikanaliz kitabının birkaç paragrafına sığan parametrelere uyan jenerik bir tip olarak kavramakta zorlanması, egosunda sarsıcı bir etki yaratır. "Kaçıngan" veya "kaygılı", bir aşk hikâyesinde görmeye alışkın olduğumuz türden terimler değil. Ama "romantik" kelimesi "aşkın ilerlemesine yardım eden" anlamındaysa, bu terimler Kirsten ile Rabih'in karşılaşabileceği en romantik kelimeler haline geliyor. Çünkü evliliklerinin her günü aralarında yıkıma yol açan örüntüleri kavramalarının önünü açıyorlar.

Onlar için yeni bir konuşma tarzını mümkün kıldığından, bu alışılmadık psikoterapik, diplomatik iletişim kanalını takdir etmeye başlıyorlar. Onlar için bir mabet olacak burası. Birbirlerine gerekli derecede anlayış göstermelerini ve belki empati kurmalarını sağlayacak kadar tepkilerinin üzerinde duran yardımsever bir bilirkişinin gözetimindeler. Haftada bir, korktuklarını veya üzüldüklerini itiraf edebiliyorlar. On binlerce yıldır medeniyet yolunda ağır aksak atılan adımlar nihayet bir tartışma zeminine varıyor en azından: Burada

iki insan sözgelimi yemek masası kurma, bir partide söylenen bir söz veya bir tatilin ayarlanması konusunda birinin ötekine ne kadar kırıldığını özenle tartışabiliyor. Kimsenin dellenmesine, esip gürlemesine veya küfretmesine müsaade edilmiyor. Sonuç olarak Kirsten ile Rabih de terapinin bazı bakımlardan çağın en büyük icadı olduğu sonucuna varıyor.

Fairbairn'in yanında yaptıkları konuşmalar evde de birbirleriyle konuşma biçimlerini renklendirmeye başlıyor. Terapistin sevecen ve makul sesini yavaş yavaş içselleştiriyorlar. "Joanna (yanındayken ona asla böyle hitap etmiyorlar) olsa ne derdi?" diye sormak bir ritüel, aralarında bir oyun haline geliyor. Belki de vaktiyle Katoliklerin kaderin bir cilvesi karşısında "İsa olsa ne yapardı?" diye sorduğu gibi.

Yaşadıkları bir anlaşmazlık üzerine Kirsten'in Rabih'i, "Beni sinirlendirmeye devam edersen kaçıngan olmaya başlayacağım," diye uyardığı oluyor.

Terapi hakkında şakalar yapmayı, ne kadar masraflı olduğu konusuna değinmeksizin, sürdürüyorlar.

Destek merkezinde sunulan içgörülerin daha geniş bir kesim tarafından görmezden gelinmesi bu yüzden üzücü. Konuşmaları, aşkın her türlü incelemeyi aşan bir içgüdü ve his olduğu fikriyle sersemlemiş bir dünyada, küçük bir olgunluk laboratuvarı gibi kalıyor. Fairbairn'in odasının büyük ve eski bir binanın ara katlarına sıkışmış olması bir bakıma mesleğinin dışlandığını simgeliyor. Rabih ile Kirsten, Fairbairn'in savunucusu olduğu ama etrafın gürültüsü içinde ne yazık ki kaybolup gidiverdiğini de gayet iyi bildikleri şu hakikate daha yakınlar artık: Aşk basit bir heves değil, beceridir.

Olgunluk

Rabih kış boyunca bir spor salonunun tasarımı üstünde çalışıyor. Projeyi ısmarlayan yerel eğitim dairesinin yetkilileriyle defalarca toplanıyorlar. Havanın çok kapalı olduğu günlerde bile içeriyi aydınlatacak tavan pencereleri sistemiyle sıradışı bir bina olacak gibi görünüyor. Mesleki bakımdan, bu onun için çok önemli bir başlangıç olabilir. Derken, ilkbaharda Rabih'i tekrar çağırıyorlar. Birini yüzüstü bırakmanın suçluluğuyla saldırganlaşan insanların bazen takındığı agresif bir tavırla, pat diye bu işin bittiğini söylüyorlar. Daha deneyimli bir mimarla yollarına devam etmeye karar vermişler. Uykusuz günler işte o zaman başlıyor.

İnsomni haftalarca devam ederse insanın hayatını cehenneme çevirebilir. Ama ufak dozlardaysa –kimi akşamlar görülüyorsa– ille de tedaviye ihtiyaç yoktur. Hatta bir kazanca dönüşüp belli başlı ruhsal sorunlara yardımı dokunabilir. Can alıcı içgörüler çoğu kez ancak geceleri algılanabilir, tıpkı şehirlerdeki kilise çanlarının ancak hava kararıktan sonra duyulması gibi.

Gün boyunca diğerlerine karşı görevlerini yerine getirmesi gerekiyor. Çalışma odasında yalnızken, saat gece yarısını geçtikten sonra daha büyük, daha özel bir göreve dönebilir. Düşünme süreçleri Kirsten, Esther veya William'a şüphesiz tuhaf gelirdi. Onlar için tutarlı hareket etmesi lazım.

Algılarının yadırgatıcılığıyla onları hüsrana uğratmak veya korkutmak istemiyor. Ne zaman ne yapacağı kestirilebilen birinin hayrı dokunabilir onlara. Ama ilgisi şu anda başka içsel ihtiyaçlara yönelmiş durumda. İnsomni, gün ışığında bazı alengirli düşüncelerden dikkatle sakınmasına karşılık zihninin ondan aldığı intikam oluyor.

Sıradan hayat pratiğe yönelik, içebakış sunmayan bir perspektifi ödüllendirir. Başka herhangi bir şeye ne pek zaman kalır ne de korku. Kendini koruma içgüdüsünün bize rehberlik etmesine izin veririz: Kendimizi öne atar, vurulduğumuzda karşılık verir, suçu başkalarına yükler, "asıl mesele"den sapan soruları bastırır ve yöneldiğimiz istikametin pohpohlayıcı imgesine sıkıca sarılırız. Dur duraksız kendi tarafımızda olmaktan başka pek bir seçeneğimiz yoktur.

Ancak yıldızların meydana çıktığı, gün ağarıncaya kadar bizden başka bir şeyin istenmeyeceği o nadir anlarda, egomuz üzerindeki denetimi daha dürüst ve daha geniş bir perspektif uğruna biraz gevşetebiliriz.

Aşina olduğu olgulara yeni bir açıdan bakıyor: korkağın biri o, ayakları yere basmıyor, sadakatsiz bir koca ve fazlaca sahiplenen, yapışkan bir baba. Düzeni pamuk ipliğine bağlı. Kariyerinin yarısından fazlasını tamamladı ama bir zamanlar bu kariyere ne umutlar bağlandığını düşününce yaptığı neredeyse kayda değer hiçbir şey yok.

Gecenin üçünde hatalarını listelerken ne ilginçtir duygusallıktan uzak: bilinçli olarak, bir yol seçme huyu, hemen alınma eğilimi, reddedilme korkusu nedeniyle ihtiyatlılığı tercih etmesi amirlerinde güvensizlik yaratıyor. Bir işin peşini bırakmama özgüveni olmadı onda. Başkaları bu yaşa gelene kadar kendi yolunu çoktan çizdi. Kendi mimarlık

pratiklerini kurdular. Dünyanın onlardan bir şey istemesini beklemediler ve isterken yeterince yalvarmadı diye dünyayı suçlamadılar. Adını taşıyan tek bir bina var; Hertfordshire'da bir veri depolama tesisi. Yeteneklerinin büyük bölümü kullanılmadan yitip gidecek; duştayken veya arabayla tek başına otobanda giderken ara ara gözünün önünde çakan şimşekler ve imgelerden öteye geçmeyecek.

Bu noktada kendine acımanın, bunların bir tek kendi başına geldiğine veya olanları hak etmediğine dair sığ inancın ötesine geçmiş durumda. Kendi masumiyetine ve biricikliğine inancını yitirdi. Orta yaş krizi değil bu. Daha ziyade, yaklaşık otuz senelik bir gecikmeyle, ergenliği nihayet geride bırakıyor.

Romantik aşka deli gibi özlem duyup da sevecenlikten pek anlamayan, hatta iletişim kurmayı bilmeyen biri olduğunu görüyor. Mutluluk için açık açık çabalamaktan korktuğunu, baştan engelleyici bir hüsran ile sinizmden mülhem bir tavra sığındığını anlıyor.

Tam bir fiyasko dedikleri bu herhalde. Başlıca özelliği sessizlik olabilir: telefon çalmıyor, kimse çağırmıyor, yeni bir şey olmuyor. Yetişkinlik hayatının büyük kısmında, başarısızlığı insanın başına gelen korkunç bir felaket olarak görüyordu. Ama nihayet anlıyor ki korkudan kaynaklanan bir eylemsizlik yoluyla, başarısızlık aslında hissettirmeden dibine kadar sokulmuş.

Yine de, şaşırtıcı biçimde, sorun değil diye düşünüyor. İnsan her şeye alışıyor, aşağılanmaya bile. İnsana katlanılmaz gelen şeylerin sonunda aslında o kadar da kötü değilmiş gibi görünmek gibi bir huyu vardır.

Kazanç sağlamaksızın, bir etkisini görmeksizin, yaşamın cömertliğinden şimdiye kadar hayli hayli nasiplendi zaten. Yıllardır yeryüzünde; bir kere olsun ekmeğini taştan çıkar-

mak veya yatağa aç girmek zorunda kalmadı, yine de ayrıcalıklarına şımarık bir çocuk gibi dokundurtmadı.

Hayalleri bir zamanlar ne kadar da büyüktü gerçekten: yeni bir Louis Kahn, Le Corbusier, Mies van der Rohe veya Geoffrey Bawa olacaktı. Yeni bir tür mimari hayata geçirecekti: yerele özel, zarif, ahenkli, son teknoloji, ilerici.

Ama ikinci sınıf bir kentsel tasarım şirketinin meteliğe neredeyse kurşun atan, adını tek bir binaya –hangar demek daha doğru olur herhalde– verebilmiş bir müdür yardımcısı oldu.

Başarılı olma düşleri doğal olarak içimizde vardır. Bu yönde çaba harcama kapasitesi evrimleşme sürecinde türümüze avantaj sağlamış olmalı. Şehirler, kütüphaneler, uzay gemileri bu amansız çaba sayesinde yapıldı.

Fakat başarıya yönelme güdüsü, dengeli bir kişilik sahibi olmaya pek imkân bırakmıyor. Tarih boyunca ortaya çıkan az sayıdaki deha ürününün bedeli, insan türünün esaslı bir kısmının her gün endişe ve hayal kırıklığı yüzünden bunalmasıdır.

Rabih eskiden bir şeyin yalnızca kusursuz olanını sahip olmaya değer görürdü. Tam bir mükemmeliyetçiydi. Araba mı çizildi, sürmekten zevk alamazdı; oda mı dağınık, oturup dinlenemezdi; sevgilisi onu anlamadı mı, ilişki tümden saçmalıktan ibaretti. Şimdiyse "olduğu kadar güzel" olan, olduğu kadar güzel geliyor.

Orta yaşlı erkekler hakkındaki birtakım haberlerin ilgisini çekmeye başladığını fark ediyor. Glasgowlu bir adam varmış, kendini trenin altına atmış, uçan kuşa borcu varmış ve karısını aldatırken yakalanmış. Bir başkası bir internet skandalının ardından Aberdeen civarında direksiyonu denize kırmış. Neticede çok fazla şey gerekmediğini fark ediyor Rabih: Yalnızca birkaç hata yaparsınız ve bir de bakmışsınız ki felaketler

âlemindesiniz. Bir iki şey olsa, dışarıdan biraz baskı görse, o da böyle bir şey yapacak raddeye gelebilir. Aklı başında olduğunu düşünmesini mümkün kılan şey hassas bir kimyasal talihten ibaret. Ama Rabih gayet iyi biliyor ki hayat onu iyiden iyiye sınamayı tercih etmiş olsaydı, trajedi piyasasındaki yerini çoktan almıştı.

Ne tam ayık olduğu ne de tam olarak uyuduğu, daha ziyade bilincinin dokular arası bölgelerinde gezindiği zamanlarda, gece iki veya üç sularında, zihninin ne kadar çok imgeyle ve alakalı alakasız bir sürü hatırayla dolu olduğunu hissediyor. Hepsi de durağanlığın kalanı geri çekilince ilgisini uyandırmak için bekliyor: sekiz sene önceki bir Bangkok seyahatinden kareler, uçağın penceresine yapışık geçen bir gecenin ardından Hindistan'daki köylerin gerçeküstü görünümü, ailesiyle Atina'da kaldıkları evin banyosunun soluk fayanslarla kaplı zemini, doğu İsviçre'de tatildeyken hayatında ilk kez şahit olduğu kar yağışı, Norfolk'ta tarlalarda yürürken gözlemlediği basık gri gökyüzü, üniversitede yüzme havuzuna çıkan bir koridor, Esther'in parmağından ameliyat olduğu zaman hastanede geçirdikleri gece... Bazı şeylerin mantığı gözden kaybolabilir ama bu imgelerin hiçbiri asla sahiden yok olup gitmez.

Uykusuz geçirdiği geceler bazen annesini özlüyor. Tekrar sekiz yaşında olmayı, hafif bir ateşle battaniyenin altına kıvrılmayı, annesinin ona yiyecek bir şeyler hazırlamasını ve kitap okumasını o kadar çok istiyor ki utanıyor. Annesinin onu gelecek konusunda teskin etmesini, günahlarından arındırmasını ve saçlarını güzelce sola doğru taramasını özlüyor. En azından bu gerileme durumlarında devreye giren sansüre, direnmesi gerektiğini bilecek kadar olgun. Dıştan farklı görünmesine rağmen, aslında çok uzaklaşmadığını görebiliyor.

Kaygının yakasını hiç bırakmayacağının farkında. Her yeni kaygı dalgası belli bir şeyle ilgiliymiş gibi görünebilir: çok fazla insanla tanışmayacağı bir parti, bilmediği bir ülkeye yapması gereken karmaşık bir seyahat, işyerinde bir açmaz. Fakat daha geniş bir perspektiften değerlendirildiğinde, sorun daima daha büyük, daha ezici ve daha esaslıdır.

Bir zamanlar, başka bir yerde yaşasa, birkaç mesleki hedefe ulaşsa, bir ailesi olsa endişelerinden kurtulacağını hayal ederdi. Ama bunların hiçbiri zerre fark etmedi. Esasen mizacının böyle olduğunu, sapına kadar kaygılandığını görebiliyor: korkan, çevresine uyum sağlayamayan bir varlık.

Sevdiği bir fotoğraf var mutfakta; Kirsten, William, Ester ve o, bir sonbahar günü parkta, rüzgârın süpürdüğü koca bir yığından kaptıkları yaprakları birbirlerine atıyorlar. Neşe ve coşku, hiçbir sıkıntı yaratmadan ortalığı birbirine katabilmenin zevki yüzlerinden okunuyor. Ama o gün aslında ne kadar içinin sıkıldığını da hatırlıyor. İşyerinde bir mühendislik şirketiyle alakalı bir mesele vardı, bir İngiliz müşteriyi aramak için eve dönme niyetindeydi, kredi kartının limitini çoktan aşmıştı. Rabih böyle anlardan ancak her şey olup bittikten sonra zevk alabiliyor.

Güçlü ve yetenekli karısının, yanında sinir krizi geçirmek için en ideal insan olmadığının farkında. Bir ara, böyle olması feci canını sıkıyordu. Kirsten şimdi uyanıp da çalışma odasının ışığını açık görse, en fazla "İnsomni hoş bir şey değil. Hadi yatağa gel," derdi. Sancılı geçen bir sürü dönemden sonra, güzel ve akıllı karısının onun içini *rahatlatmaya* çalışmayacağını öğrendi.

Daha da iyisi, bunun nedenini anlamaya başladı. Kötü bir niyeti yoktu Kirsten'in. Erkeklerle yaşadığı deneyimler ve yüzüstü bırakılmaya karşı geliştirdiği savunma mekanizması devreye giriyordu. Kirsten de sıkıntılarla böyle baş ediyor-

du işte. İnsomni bunları görmesine yardımcı oluyor. Böylece Rabih intikam ve öfkeye alternatif yaratıyor.

Bu dünyada çok az insan düpedüz fenadır. Canımızı yakanlar, bizzat kendisi acı çekenlerdir. Bu yüzden sinizm veya asabiyet asla yerinde bir tepki değildir. Göstermeyi becerebildiğiniz o ender anlarda, en uygun tepki daima sevgidir.

Kirsten'in annesi hastanede. Yatalı iki hafta oldu. En başta, böbrekleriyle ilgili önemsiz bir şey deniyordu. Ama sonra anlaşıldı ki durum epey ciddi. Her zaman o kadar güçlü görünen Kirsten birden çöktü.

Pazar günü onu görmeye gittiler. Kadıncağız bir deri bir kemik kalmıştı, çok alçak sesle konuşuyor, sadece basit ricalarda bulunuyordu: bir bardak su, ışık gözüne girdiğinden lambanın hafifçe çevrilmesi. Bir noktada Rabih'in elini tutup ona gülümsedi. "Ona göz kulak ol, e mi?" dedi. Arkasından da o eski keskinliğiyle ekledi: "İzin verirse tabii." Bir çeşit bağışlamaydı bu.

Bayan McLelland'ın gözüne giremediğini biliyor. Başta buna içerlemişti, ama şimdi kendisi de bir ebeveyn olarak onu anlayabiliyor. Esther'in bir kocası olmasını dört gözle beklemiyor mesela. Zaten bir ebeveyn nasıl olur da böyle bir şeye tam olarak onay verebilir ki? On sekiz yıl, belki de daha uzun zaman çocuğun her ihtiyacını karşıladıktan sonra, bir ebeveynin yeni ve rakip bir sevgi kaynağına hevesle karşılık vermesi mümkün mü? Peki çocuğunun bir hata yaptığından, onlarla ilgilenmek gibi karmaşık ve eşsiz bir görevi yerine getirmeye esasen uygun olmayan birinin pençesine düştüğünden içten içe şüphelenmemesi (ve birkaç ters sözle bunu belli etmemesi) mümkün mü?

Raigmore Hastanesi'ne ilk ziyaretlerinden sonra, Kirsten kontrolü kaybedip hıçkıra hıçkıra ağlıyor. Eve döndüklerinde

çocukları arkadaşlarıyla oynamaya yolluyor. O an için ebeveyn kimliğine bürünemiyor (acısını belli edip diğerlerini korkutmamak için özel bir çaba göstermeye gücü yok), bir süreliğine tekrar çocuk olması gerekiyor. Beti benzi atmış, bir deri bir kemik kalmış annesinin hastanenin mavi çarşafları içindeki görüntüsünün yarattığı dehşetin altından kalkamıyor. Nasıl olabilir böyle bir şey? Aslında annesini hâlâ beş altı yaşlarından hatırladığı o güçlü, becerikli, cevval kadın imgesiyle özdeşleştiriyor. Havaya atılıp tutulduğu, kendisine bundan sonra ne yapılması gerektiği söylenen bir ufaklık olduğu zamanlardan kalma bir imgeyle. Babasının onları terk etmesinden sonraki yıllarda, Kirsten annesinin bu otoritesine büyük özlem duyuyordu. Bu iki McLelland kadını birbirine nasıl destek olacağını iyi biliyordu. Bir takımdı onlar, isyanın en âlâsına katılan bir takım. Kirsten şimdi yine hastanenin koridorunda, insanı tedirgin edecek kadar toy bir doktoru annesinin kaç ayı kaldığı konusunda sorguya çekiyor. Dünyası altüst oluyor.

Çocukken ebeveynlerimizin belki de üstün bir bilgi ve deneyim türüne erişimi olduğuna inanmaya başlarız. Bir süre için, şaşılacak derecede yetkin görünürler gözümüze. Bu abartılı takdirimiz dokunaklı olduğu kadar da sorunludur. Çünkü zamanla onların da kusurlu, bazen düşüncesiz, kimi konularda bilgisiz olduklarını ve bazı dertlerden bizi kesinlikle kurtaramayacaklarını keşfettikçe, suçlamalarımızın nihai hedefi haline gelirler. Daha bağışlayıcı bir tutumun ortaya çıkması belli bir zaman alabilir, kırklı yaşlarımızı veya son hastane sahnelerini bulabilir. İçinde bulundukları bu yeni durum, zayıf ve korkmuş halleri, fiziksel açıdan bariz bir biçimde, psikolojik açıdan hep varolan bir olguyu gözler önüne serer: Ebeveynlerimiz de değişken, kırılgan varlıklardır. Tanrısal bir irfan ve son derece net bir ahlaki duruş tarafından değil, kaygı, korku, bece-

riksizce bir sevgi ve bilinçdışı zorlamalar tarafından güdülenirler. Dolayısıyla kendi yetersizlikleri veya bizim onca hayal kırıklığımız yüzünden sonsuza dek suçlanamazlar.

Rabih sonunda egosunun boyunduruğundan kurtulduğu böyle bir ruh hali içindeyken, bir iki kişiyi kolayca affetmekten daha fazlasını yapabileceğini hissediyor. En uç noktada, belki tek bir insanın bile onun sevgi ve anlayış dairesinin dışında kalmayacağını düşünüyor.

Hiç beklemediği yerlerde bile iyiliği görüyor. İşyerindeki bir yöneticinin yüce gönüllülüğü onu çok etkiliyor. Bu kişi ellili yaşlarının ortasında, oğlu üniversite okumak için daha yeni Leeds'e giden bir kadın. Neşeli ve güçlü olmak gibi bir meziyeti var. Dahası, bu olağanüstü başarıyı ofiste haftanın her günü sabahtan akşama kadar gösteriyor. Çalışanların hepsine hal hatır sormayı ihmal etmiyor. Kimsenin doğumgününü unutmuyor. Boş kaldığı her dakikayı daima teşvik edici ve duyarlı düşüncelerle dolduruyor. Gençken bu kadar ufak bir inayet gösterisi muhtemelen dikkatini hiç çekmezdi Rabih'in. Ama hayat onu o kadar mütevazılaştırdı ki bu ufak tefek lütuflar nerede karşısına çıkarsa çıksın eğilip almayı biliyor. Kendini zorlamadan ve ne oldum delisi olmadan, biraz daha iyi bir insan oluyor.

Başkalarının yardımına ne kadar ihtiyaç duyduğunu anladığından, daha verici olmaya da hazır artık. Başkalarının ceza peşinde koştuğu yerde, Rabih daha ziyade hafifletici nedenlere bakıyor. Kötülüğü ve kötü davranışı katı bir ahlak anlayışı çerçevesinde değerlendirmeyen her türlü hakikat kırıntısının peşine düşüyor. Sinizme kapılmak kolaydır ama böylelikle hiçbir yere varamazsınız.

Hayatında ilk kez çiçeklerin güzelliğinin farkına varıyor. Ergenliğinde çiçeklerden neredeyse nefret ettiğini hatırlıyor.

İnsanın kendine hedef olarak belirleyeceği çok daha muazzam, çok daha kalıcı şeyler varken, bu kadar küçük ve geçici bir şeyden zevk almak ona abes geliyordu. Görkem ve yoğunluk istiyordu. Kendini bir çiçeğe mahkûm etmek tehlikeli bir teslimiyetin simgesiydi. Şimdi asıl meseleyi anlamaya başlıyor. Çiçek sevgisi alçakgönüllülüğün ve hüsranla uzlaşmanın bir sonucu. Bir gülün gövdesine veya bir yaban sümbülünün taçyapraklarına hayran olmaya başlamamız için, bir şeylerin sürekli ters gitmesi gerekir. Büyük hayallerden bir şekilde hep taviz verildiğini fark ettik mi, büyük bir minnettarlıkla bu huzurlu mükemmellik ve zevk adacıklarına yönelebiliriz.

Birtakım başarı ideallerine göre değerlendirince, hayatı tam bir hüsran. Ama başarısızlığa takılıp kalmanın nihayetinde matah bir şey olmadığını da anlıyor. İnsanın kendi hayatına bakarken bağışlayıcı, umutlu bir perspektif belirleyebilmesi, kendi kendisiyle nasıl dost olacağını öğrenmesi cesaret ister, zira insanın başkalarına karşı bir sorumluluğu vardır: dayanmak.

Bazen gecenin bir yarısı sıcak bir duş alıyor ve parlak ışık altında bedenini inceliyor. Yaşlanmak yorgun görünmeye benziyor biraz, fakat hiçbir uykunun onarmaya yetmediği bir yorgunluk bu. Her sene biraz daha kötüleşecek. Bugün beğenmediği bir fotoğrafı seneye güzel bulacak. Doğanın bize müşfik bir oyunu bu: Her şey o kadar yavaş olur ki normalde korkacağımız kadar korkmayız. Çocukluktan hatırladığı yaşlı amcalar gibi, günün birinde onun elleri de benek benek olacak. Başkalarının başına gelen her şey onun da başına gelecek. Bundan kimsenin kaçışı yok.

İncelikle ve karmaşık bir şekilde birleştirilip bir anda hayat bulan bir dokular ve hücreler öbeği Rabih. Tekrar cansız hale gelmeleri, basit bir çarpışma veya düşmeye bakıyor.

Planlarının bütün ciddiyeti, hassas bir kılcal damar ağıyla kanın düzenli olarak beynine akmasına bağlı. Bunların herhangi birinde meydana gelecek en ufak bir aksaklıkla, hayatın belli belirsiz sezmeye başladığı anlamı bir kalemde silinecek. O sadece kozmik ebediyetin birkaç ânında entropiye direnmeyi seçen atomların tesadüfi bir kümelenmesi. Önce hangi organın iflas edeceğini merak ediyor.

Rabih kendisini dünyayla harmanlamayı becermiş bir misafirden ibaret. Edinburgh şehri, bir ağaç veya kitap gibi sabit bir nesne sanıyordu kendisini; halbuki bir gölgeye veya sese daha çok benziyor.

Ölüm o kadar da kötü bir şey değildir herhalde, diye düşünüyor: Kurucu bileşenleri yeniden dağılıp geri dönecek. Yeterince uzun bir hayat oldu onunki; çok geçmeden, şimdiden az çok sezdiği bir noktada, bırakıp başkalarına deneme şansı verme vakti gelecek.

Bir akşam, karanlık sokaklardan geçerek eve dönerken bir çiçekçi görüyor. Şimdiye kadar önünden kim bilir kaç defa geçti. Ama ilk kez fark ediyor. Vitrin iyice aydınlatılmış ve çeşit çeşit çiçekle bezenmiş. İçeri girdiğinde, yaşlıca bir kadın sıcak bir gülümsemeyle karşılıyor onu. Kararsız bir baharın ilk yerli çiçeklerine kayıyor gözleri: kardelenler. Küçük demeti ince beyaz bir ambalajla sararken kadının ellerini seyrediyor.

"Hoş birisi için herhalde?" Kadın ona gülümsüyor.

"Karım," diye cevap veriyor Rabih.

"Şanslı kadınmış," diyor ona çiçeği ve para üstünü uzatırken. Eve varıp çiçekçinin haklılığını kanıtlamak istiyor.

Evliliğe Hazır

On altı yıldır evliler ama Rabih kendini evliliğe daha anca – yani biraz geç– hazır hissediyor. Bu bir paradoks gibi görünse de değil. Evliliğin, en önemli derslerini sadece bu derslere kaydolanlara verdiğini düşününce, insanın düğünden önce değil de –belki on yirmi yıl– sonra evliliğe hazır hissetmesi normaldir.

Rabih sadece bir kere evlenmiş olduğu iddiasını salt bir dil cambazlığı sayesinde devam ettirebildiğini fark ediyor. Rahatlıkla tek bir ilişki gibi görünen şey onlarca evrim, kopuş, yeniden müzakere, mesafe ve duygusal yuvaya dönüş içerdiğinden, aslında en az bir düzine boşanma ve yeniden evlilik yaşamış sayılması lazım – ama her seferinde aynı insanla.

Bir müşteriyle toplantı için arabayla Manchester'a gidiyor. Önünde uzun bir yol var. Rabih'e göre sabahın bu çok erken saatlerinde, otoban neredeyse bomboşken, kendisinden başka konuşacak kimse olmadan arabayla yollara düşmek, kafayı toplayıp düşünmek için birebir.

Eskiden belli başlı ekonomik ve toplumsal dönüm noktalarına eriştiniz mi evliliğe hazır sayılıyordunuz: kendi üstünüze bir eviniz, dört dörtlük bir çeyiziniz, şöminenin üstüne sıra sıra dizdiğiniz yeterlik belgeleriniz, birkaç ineğiniz ve biraz araziniz olduğunda.

Sonra, romantik ideolojinin etkisiyle, böyle şeyler hepten paragözlük, çıkarcılık gibi görülür oldu. Odak, duygusal niteliklere kay-

dı. Asıl meselenin "doğru" duygulara *sahip olmak olduğu düşünülmeye başladı: sözgelimi ruh eşini bulduğun duygusu, tamamen anlaşıldığına dair bir inanç, bir daha asla başka biriyle uyumak istemediğinden emin olma hissi.*

Romantik fikirlerin felaket reçetesi olduğunu biliyor artık. Evliliğe hazır olduğu sonucuna bambaşka ölçütlerle varılıyor. Evliliğe hazır çünkü –her şeyden önce– mükemmeliyet fikrinden vazgeçiyor.

Bir sevgiliyi "mükemmel" ilan etmek ancak onu anlamadığımızın bir göstergesi olabilir. Birini ancak bizi sahiden hüsrana uğrattığında tanımaya başladığımızı iddia edebiliriz.

Gelgelelim sorunlu olan sadece onlar değil. Tanışıp tanışabileceğimiz herkes topyekûn kusurlu çıkacak: trendeki yabancı, okuldan eski bir tanıdık, internetten tanışılan yeni arkadaş... Bu insanların her birinin bizi hayal kırıklığına uğratacağı kesin. Hayatın olguları hepimizin doğasını sakatlıyor. Hiçbirimiz yara almadan kurtulamıyoruz. Hepimiz (ister istemez) ideal olmaktan uzak bir ebeveyn gözetiminden geçiyoruz. Açıklamaya çalışmak yerine kavga ediyoruz, öğretmek yerine dır dır ediyoruz, kaygılarımızı tahlil etmek yerine söylenip duruyoruz ve yalan söylüyor, hiç olmayacak şeylere suç buluyoruz.

Bu ateşten gömlekten mükemmel bir insan çıkma ihtimali yok. Birinin böyle olduğunu bilmemiz için onu ille de çok iyi tanımamız gerekmez. Birinin nasıl bir deliliği olduğu hemen anlaşılmaz (kendini belli etmesi birkaç sene bile sürebilir), ama deliliğin varlığı teorik olarak daha baştan kabul edilebilir.

Bu nedenle, kiminle evleneceğimizi seçmek tam olarak nasıl bir acıya katlanmak istediğimize karar vermektir. Demek ki şu insanı değil de ötekini seçince duygusal varoluşun kurallarının etrafın-

dan dolaşmanın bir yolunu bulmuş falan olmayız. Haliyle hepimiz nihayetinde kâbuslarımızdaki o tipik karakterle, yani "yanlış kişiyle" birlikte buluruz kendimizi.

Ama bunun ille de bir facia olması gerekmiyor. Aydınlanmış romantik kötümserlik bir kişinin bir başkasının her şeyi olamayacağını kabul eder. Dolayısıyla başka bir düşkünle beraber yaşamanın sıkıntılı gerçekliklerine kendimizi olabildiğince güzellikle alıştırmanın yollarını aramamız gerekir. Bir evlilik ancak "olduğu kadar güzel"dir.

Bunu iyice kavramak için, durulup düzenimizi kurmadan önce birkaç sevgilimizin olmasında fayda var. Böylece "doğru insanı" bulma şansımız olacağından değil ama. Birinci elden ve pek çok farklı bağlamda, şu hakikati keşfetmek için bol bol fırsatımız olacağından: Doğru insan diye bir şey yoktur, biraz yakından bakınca herkes biraz sorunludur.

Rabih evliliğe hazır hissediyor çünkü tam olarak anlaşılmaktan umudunu kesiyor.

Aşk, hayli destekleyici ve sıradışı şekillerde anlaşılıyor olma deneyimiyle başlar. Âşık olduğumuz kişi bizim yalnız taraflarımızı kavrar. Bir şakayı neden komik bulduğumuzu açıklamamız gerekmez ona. Aynı kişilerden nefret ederiz. İkimiz de çok özel bir cinsel senaryoyu deneyimlemek isteriz.

Ama bu böyle sürüp gitmez. Sevgililerimizin anlayış kapasitelerinin makul sınırlarına tosladığımızda, onları ihmalkârlıkla suçlamamamız gerekir. İçler acısı bir yetersizlik anlamına da gelmez bu. Aslında sadece kim olduğumuzu idrak edememişlerdir – keza biz de bundan daha iyisini yapamayız. Normal olan budur zaten. Kimse bir başkasını layıkıyla anlayamaz veya başkasının duygularını tümüyle paylaşamaz.

Rabih evliliğe hazır hissediyor çünkü deli olduğunu fark ediyor.

Deli olduğumuzu düşünmek genel kanıya çok ters düşer. Gayet normal ve genellikle gayet iyi görünürüz – kendimize. Herkes iyice zıvanadan çıkmıştır – biz hariç... Fakat olgunluk kendi deliliğimizi sezme kapasitesiyle; zamanı gelince, hemen gardımızı almak yerine, bunu kabul etmekle başlar. Bazı zamanlar kim olduğumuzdan müthiş bir utanç duymuyorsak, kendimizi bilme yolculuğu başlamamış demektir.

Rabih evliliğe hazır çünkü geçimsiz olanın Kirsten olmadığını anlıyor.

Evliliğin kafesi içinde eşler elbette "geçimsiz" görünürler. Çünkü şöyle eften püften şeyler yüzünden çileden çıkarlar: bir yerden bir yere gitme, hısım akraba, temizlik sırası, partiler, market alışverişleri... Ama diğer kişinin suçu değildir bu, esas sorun onunla birlikte ne yapmaya çalıştığımızdır. İlkesel açıdan imkânsız olan evlilik kurumudur, ona dahil olan bireyler değil.

Rabih evliliğe hazır çünkü sevilmek yerine sevmeye hazır.

"Aşk"tan tek tip bir şey gibi bahsederiz, halbuki aşk birbirinden çok farklı iki kipten oluşur: sevilmek ve sevmek. Ancak sevmeye hazır olunca ve sevilmeye bu kadar kafayı takmamızın doğallıktan uzak ve tehlikeli olduğunu fark edince evlenmemiz gerekir.

Başta tek bildiğimiz "sevilmek"tir. Ne kadar yanlış olsa da, norm buymuş gibi görünür. Çocuğa ebeveynleri sırf onu rahat ettirmek, yönlendirmek, eğlendirmek, beslemek ve temizlemek için kendiliğinden sürekli el altında bulunuyormuş; tüm bunları yaparken de neredeyse her zaman sıcak ve neşeli davranıyorlarmış gibi gelir.

Bu sevgi fikrini yetişkinliğe de taşırız. Birinin bize bakmasının, istediğimiz her şeyin yapılmasının verdiği hissi yetişkinlikte yeniden yaratmayı ümit ederiz. Zihnimizin gizli bir köşesinde, neye ihtiyaç duyduğumuzu tahmin eden, içimizden geçenleri okuyan, özveriyle hareket eden ve her şeyi daha iyi kılan bir sevgili canlandırırız. Kulağa "romantik" geliyor, ama felakete kapı araladığı da ortada.

Rabih evliliğe hazır çünkü seksin aşkla sürekli didişip duracağını anlıyor.

Romantik bakış açısı aşk ile seksin örtüşmesini bekler. Hüsran dolu bir hayatı kucaklayacak kadar güçlü olduğumuzda evliliğe tam anlamıyla hazırız demektir.

Aldatmanın işe yarar bir çözüm olamayacağını kabul etmeliyiz. Zira bundan mağdur olan kişi kendini sonsuza dek yaralanmış hisseder. Tek bir anlamsız maceranın hakikaten de her şeyi bitirmek gibi yinelenen bir huyu vardır. Aldatmanın kurbanının, "ihanet" sırasında, bir yabancıyla birkaç saat sarmaş dolaş yatarken partnerinin aklından aslında neler geçtiğini anlaması imkânsızdır. Savunmalarını istediğimiz kadar dinleyelim, şuna canıgönülden inanırız: Bizi aşağılamayı kafalarına koymuşlardır ve aşklarının her bir zerresi, onların güvenilir insanlar oldukları fikriyle birlikte, buhar olup uçmuştur. Başka bir sonuçta ısrar etmek nafiledir.

Rabih evliliğe hazır çünkü (iyi günündeyse) öğrendiği için seviniyor ve öğretirken sükunetini koruyabiliyor.

Partnerimizin birçok önemli konuda bizden daha bilgili, daha makul ve daha olgun olduğunu kabul ediyorsak evliliğe hazırız demektir. Onlardan öğrenmeyi istememiz gerekir. Bazı meselelere dikkat çekmelerini kaldırabiliyor olmamız gerekir. Başka zamanlarda da en iyi pedagogları model almaya hazır olmalı, bir öneride bulunurken

bağırıp çağırmamalı veya karşımızdaki insanın her şeyi bilmesini *beklememeliyiz. Halihazırda mükemmel olsaydık, insanların karşılıklı olarak birbirlerini eğitmeleri fikrini sevgisizlik addedebilirdik.*

Rabih ile Kirsten evliliğe hazır çünkü içten içe birbirleriyle uyuşmadıklarının farkındalar.

Romantik evlilik vizyonu "doğru insanı" bulmanın önemini vurgular. Bu ifadeyle kastedilen, bizi ilgilendiren pek çok meseleye ve benimsediğimiz değerlere ortak duygularla yaklaşan kişidir. Uzun vadede böyle biri yoktur. Çünkü bizler çok fazla çeşitlilik gösteren ve son derece kendine has olan varlıklarız. Dolayısıyla kalıcı bir eşleşme olamaz. Bize hakikaten en uygun partner, mucizevi bir şekilde bütün zevklerimizin ortak olduğu kişi değil, zevklerimiz arasındaki farklılıkları akıl yoluyla ve içtenlikle müzakere etmeyi beceren kişidir.

"Doğru insan"ın alametifarikası, mükemmel tamamlayıcılık gibi soyut bir fikirden ziyade, benzeşmezlikleri hoş görme kapasitesidir. Uyuşmak aşkın bir kazanımıdır; önkoşulu olmamalıdır.

Rabih evliliğe hazır çünkü pek çok aşk hikâyesinden gına geliyor artık; çünkü filmlerde ve romanlarda sunulan aşk tasvirleri, kendi deneyiminden bildikleriyle nadiren örtüşüyor.

Çoğu aşk hikâyesinin standartlarına göre, kendi gerçek ilişkilerimizin hemen hepsi hasarlı ve tatmin edicilikten uzaktır. Ayrılık ve boşanmanın genelde kaçınılmaz görünmesine şaşmamalı. Fakat ilişkilerimizi genelde yanıltıcı bir estetik mecranın dayattığı beklentilere göre yargılamamaya dikkat etmeliyiz. Burada sorunlu olan sanattır, hayat değil. Ayrılmak yerine kendimize daha doğru hikâyeler anlatmamız gerekebilir – başlangıcın üstünde çok fazla durmayan, bize tam anlayış vadetmeyen, dertlerimizi normalleştirmeye çalışan ve aşkın seyrinde bize hem hüzünlü hem de ümit verici bir yol gösteren hikâyeler.

Gelecek

Bugün Kirsten'in doğumgünü. Rabih baş başa bir akşam için Highlands'de çılgınca lüks ve pahalı bir otel ayarladı. Çocukları Kirsten'in Fort William'daki kuzenine bırakıp bu on dokuzuncu yüzyıl şatosuna geldiler. Şato mazgallı siperler, beş yıldız, oda servisi, bilardo salonu, havuz, bir Fransız restoranı ve bir hayalet vadediyor.

Çocuklar bu durumdan hiç memnun olmadıklarını iyice belli ediyorlar. Esther babasını annesinin doğumgününü mahvetmekle suçluyor. "Biz olmazsak sıkılırsınız, biliyorum. Annem de bizi özler," diye tutturuyor. "O kadar zaman ne yapacaksınız ki" (ertesi gün öğleden sonra onları alacaklar). Ama William kardeşini rahatlatıyor: "Ne olacak ki, sıkılırlarsa televizyon izlerler; hatta belki bilgisayarlı bir oyun odası bile vardır otelde."

Odaları binanın tepesindeki küçük bir kulede. Orta yerinde kocaman bir küvet var. Haziranda bile en tepesinde biraz kar olan Ben Nevis Dağı'nın hâkim olduğu sıra sıra tepelere bakıyor.

Genç belboy valizlerini bırakıp ayrılınca birbirlerinin yanında kendilerini bir garip hissediyorlar. Bir otel odasında baş başa –çocuklar olmadan veya yirmi dört saat içinde belli bir işi halletmeleri gerekmeksizin– kalmayalı yıllar oluyor.

Bir kaçamak yapıyormuş gibi hissediyor, dolayısıyla bu ortamda birbirlerine çok farklı davranıyorlar. Yüksek tavanlı geniş odanın asaletinin ve sükunetinin teşvikiyle, birbirlerine daha resmi ve daha saygılı davranıyorlar. Kirsten, Rabih'e hiç alışkın olmadığı bir ilgiyle oda servisinin çay menüsünden ne istediğini soruyor. Rabih de Kirsten için küveti hazırlıyor.

Marifet belki de yeni bir hayata başlamakta değil, eskiyi daha az bıkkın ve daha az alışkın gözlerle yeniden değerlendirmeyi öğrenmektedir.

Rabih yatakta uzanmış, küvette keyif yapan Kirsten'i seyrediyor: saçlarını toplamış; dergi okuyor. Birbirlerinin başına bunca dert açtıkları için üzülüyor, kendini suçlu hissediyor. Masanın üstünden aldığı birkaç broşüre bakıyor. Eylülde atış yapma, şubatta da somon avlama imkânı varmış. Kirsten işi bitip de ayağa kalkarken, kollarını önünde kavuşturup memelerini kapatıyor. Bu ihtiyatlı jest Rabih'i çok etkiliyor ve biraz da tahrik ediyor.

Akşam yemeği için aşağı iniyorlar. Restoran mum ışığıyla aydınlatılmış, yüksek arkalıklı sandalyeler ve duvarlarda geyik boynuzları var. Şef garsonunun altı çeşitten oluşan menüyü bu kadar ballandıra ballandıra anlatması biraz abes kaçıyor. Yine de, şaşkınlıkla, bunun hoşlarına gittiğini fark ediyorlar. Ev hayatının sefaletini iyi bildiklerinden, her ne kadar biraz yapmacık da görünse, bu konukseverliğin tadını çıkarma şansını tepmeye niyetleri yok.

Önce çocuklardan konuşuyorlar, arkadaşlarından ve işlerinden. Üçüncü yemekten sonra –kremalı kereviz çanağında geyik eti– daha bilinmedik konulara geçiyorlar. Mesela Kirsten tekrar bir enstrüman çalmaya başlama hevesinin ne kadar içinde kaldığından, Rabih de Kirsten'i Beyrut'a davet etmeyi

ne kadar istediğinden bahsediyor. Hatta Kirsten sonunda babası hakkında konuşmaya bile başlıyor. Ne zaman yeni bir yere gitse, babasının yakınlarda oturup oturmadığını merak ettiğini anlatıyor. Onunla iletişime geçmek istediğinden bahsediyor. Gözleri zor tuttuğu yaşlarla parıldarken, hayatı boyunca ona kızgın olmaktan yorulduğunu söylüyor. Belki de babasının yerinde olsa o da aynı şeyi yapardı. Belki. Babasının torunlarıyla ve (gülümseyerek ekliyor) o berbat, acayip Ortadoğulu kocasıyla tanışmasını istiyor.

Rabih gereksiz derecede pahalı bir Fransız şarabı söylüyor, neredeyse oda fiyatına. Derken şarap etkisini göstermeye başlıyor. Rabih siktir edip bir şişe daha söylüyor. Şarabın psikolojik ve ahlaki etkisinin, normalde kapalı olan duygu ve iletişim kanallarını açma kapasitesinin farkında. Şarap, sıkıntılardan çiğ bir kaçış sağlamanın da ötesinde, gündelik hayatın haksızlık edip alan bırakmadığı duygulara erişim sağlıyor. İyice kafayı bulmak epeydir bu kadar önemli görünmemişti gözüne.

Karısı hakkında bilmediği ne çok şey var hâlâ. Kristen ona neredeyse bir yabancı gibi geliyor. Bunun ilk randevuları olduğunu hayal ediyor. Kirsten bir İskoç şatosuna gelip onunla sevişmeyi kabul etmiş mesela. Çocuklarını ve o berbat kocasını geride bırakmış. Masanın altından Rabih'e dokunuyor; ona zekâ dolu, şüpheci gözlerle bakıyor ve masa örtüsüne biraz şarap döküyor.

Rabih siyah üniformalı garsonlara son derece müteşekkir. Ayrıca onlar için ölen yerli koyuna, şeker hamuruyla süslenmiş üç katlı keke, minik bisküvilere ve papatya çayına da. Çünkü karısının gizemini ve cazibesini layıkıyla sergilemeye uygun bir ortam yaratılmasına yardımcı oldular.

Kirsten iltifat kabul etmenin incelikleriyle ilgilenmiyor elbette. Rabih de bunu biliyor zaten, bütün bunların neyden

kaynaklandığının farkında. Kirsten'in –geçmişte Rabih'in çok canını sıkmışsa da gelecekte pek böyle bir etki yaratmayacak olan– bağımsızlığını ve ketumluğunu gayet iyi biliyor. Buna rağmen devam ediyor; Kirsten'e ne kadar güzel olduğunu, gözlerinden görmüş geçirmişlik okunduğunu, onunla ne kadar gurur duyduğunu ve her şey için ne kadar üzgün olduğunu söylüyor. Kirsten de her zamanki gibi hiç etkilenmiyormuş gibi davranıp Rabih'i terslemek yerine –sıcak, kocaman, sakin– bir gülümsemeyle karşılık veriyor. Rabih'e teşekkür ediyor, elini sıkıyor; hatta tekrar gözleri dolu dolu oluyor. Tam o sırada garson gelip hanımefendinin başka bir arzusu olup olmadığını soruyor. Biraz dili dolanarak, "Yalnızca biraz daha güzellik," diyor ve kendini tutuyor.

Kirsten'in de kafası güzel. Böyle zamanlarda daha bir cesur oluyor, zayıf olmasına yetecek kadar cesur. Sanki içindeki bir set yıkılıyormuş gibi hissediyor. Rabih'e direndiği yetsin artık; vaktiyle yaptığı gibi, kendini yeniden ona vermek istiyor. Ne olursa olsun ayakta kalacağını biliyor. O küçük kız büyüyeli çok oldu. Annesini Tomnahurich mezarlığının balçığına gömmüş ve iki çocuk dünyaya getirmiş bir kadın o. Bir oğlu var, yani erkeklerin kadınlara herhangi bir zarar verecek hale gelmeden önce nasıl olduklarını biliyor. Bir erkeğin fenalığının çoğunlukla sırf korkudan olduğunu biliyor. Yeni edindiği bu güçlü konum sayesinde, onların insanın canını yakan zayıflıkları karşısında kendini alicenap ve hoşgörülü hissediyor.

"Olmamı istediğiniz kişi olmadım her zaman. Bunun için üzgünüm, Sfouf Bey."

Rabih, Kirsten'in kolunu okşarken, "Ama çok daha fazlası oldun," diyerek cevap veriyor.

Birlikte inşa ettikleri şeye karşı baş döndürücü bir sadakat hissediyorlar: Kavga dövüş giden, ele avuca sığmayan,

şen şakrak, sersem, güzel evliliklerini seviyorlar. Çünkü kendine has ve acı verici bir biçimde, bizzat kendi evlilikleri bu. Bununla gurur duyuyorlar çünkü büyük mesafe katettiler, peşini bırakmadılar, birbirlerinin aklından geçen delilikleri tekrar tekrar anlamaya çalıştılar, uzun uzun konuşup tartışarak birçok barış antlaşması yaptılar. Hâlâ beraber olmamaları için pek çok gerekçe öne sürebilirlerdi. Ayrılmaları gayet doğal, neredeyse kaçınılmaz bir şey gibi görünebilirdi. Asıl, bir arada kalmaları garip ve sıradışı bir başarı. Öte yandan, savaşlarla perçinlenmiş, yara izleri taşıyan kendi aşk hikâyelerine karşı bir bağlılık da hissediyorlar.

Odaya geri döndüklerinde, yataktayken, Rabih, Kirsten'in karnındaki doğum izlerini öpüp kokluyor. Masum ilksel bencillikleriyle onu ne kadar da hırpaladılar, yıprattılar, tükettiler. Kirsten, Rabih'e dalga dalga yayılan yeni bir yumuşaklık hissediyor. Bardaktan boşanırcasına yağmur yağıyor; mazgallı siperlerin çevresinde rüzgârın ıslıkları duyuluyor. İşleri bittiğinde, pencerenin kenarında birbirlerine sarılıyor ve aşağıdaki avlu lambasından yansıyan ışıkta yerli bir maden suyu içiyorlar.

Otel metafizik bir önem kazanıyor onlar için. Etkileri bu egzotik mekânla sınırlı kalmayacak. Burada aldıkları derslerin kıymetini bilecekler, öğrendiklerini bir uzlaşma havası içinde gündelik hayatlarının daha soğuk, daha sade odalarına taşıyacaklar.

Ertesi gün öğleden sonra Kirsten'in kuzeni çocukları getiriyor. Esther ile William koşa koşa resepsiyonun yanındaki bilardo salonunda bekleyen ebeveynlerinin yanına gidiyor. Esther'in kucağında Dobbie var. Sanki çok uzun bir yolculuktan sonra uçaktan daha yeni inmişler gibi, Rabih'in de Kirsten'in de başı çatlıyor.

Çocuklar öksüz yetim gibi terk edilmekten ve köpek kokan bir odada uyumak zorunda kalmaktan şikâyet edip duruyorlar. Ama ne şikâyet... Anne babalarından, onları bir daha asla böyle bırakıp bir yerlere gitmeyeceklerine söz vermelerini istiyorlar.

Daha sonra, planladıkları gibi hep beraber yürüyüşe çıkıyorlar. Bir süre bir ırmağı takip ediyorlar, sonra da Ben Nevis'in eteklerine çıkıyorlar. Bir buçuk saat kadar sonra ormandan çıkıyorlar. Yaz güneşi altında kilometrelerce uzanan bir manzara seriliyor önlerine. Epeyce aşağılarda kalan koyunları ve oyuncağa benzeyen çiftlikleri görebiliyorlar.

Bir fundalığın kıyısında durup dinleniyorlar. Esther ayakkabılarını çıkarıp dere boyunca koşuyor. Birkaç yıl sonra o da bir kadın olacak ve hikâye baştan başlayacak. William birbirinin peşi sıra ilerleyen bir grup karıncayı yuvalarına kadar takip ediyor. Yılın şimdiye kadarki en sıcak günü bugün. Rabih toprağa uzanıp kollarıyla bacaklarını açıyor; kendi halinde küçük bir bulutun mavilik boyunca süzülüşünü izliyor.

Rabih bu ânı ölümsüzleştirmek için herkesi fotoğraf çekilmeye çağırıyor. Makineyi bir kayanın üstüne yerleştirdikten sonra, fotoğraf karesine girebilmek için koşarak yanlarına gidiyor. Mükemmel mutluluğun ancak ufacık, yavaş yavaş artan katreler halinde geldiğini biliyor – her seferinde en fazla beş dakika belki de. Buna dört elle sarılmalı insan, kıymetini bilmeli.

Mücadele ve çatışmalar çok geçmeden yine başlayacak: Çocuklardan biri mutsuz olacak, Kirsten, Rabih'in bir düşüncesizliğine hemen sinirlenip ters ters karşılık verecek, Rabih işyerinde yaşadığı sıkıntıları hatırlayacak; korkacak, bunalacak, beş paralık ve yorgun hissedecek.

Bu fotoğrafın kaderinin nihayetinde ne olacağını kimsenin tahmin edemeyeceğini biliyor: İleride fotoğrafa bakan biri ne düşünecek; onların gözlerinde ne arayacak? Hep birlikte çekil-

dikleri son fotoğraf mı olacak bu? Eve dönerken geçirdikleri bir kazadan sadece saatler önce, Rabih'in Kirsten'in ilişkisini öğrenmesi üzerine Kirsten'in evden ayrılmasından bir ay önce veya Esther'in semptomları başlamadan bir yıl önce çekildikleri bir fotoğraf mı olacak? Yoksa yıllarca oturma odasındaki bir rafta dura dura toz bağladıktan sonra, William'ın nişanlısını ailesiyle tanıştırmak için eve döndüğü gün öylesine eline alacağı bir fotoğraf mı?

Bu belirsizliğin farkında olması, ışığı görünce dört elle sarılmaya teşvik ediyor Rabih'i. Bir anlığına bile olsa her şey anlam kazanıyor. Kirsten'i nasıl seveceğini, kendine nasıl yeteri kadar güveneceğini ve çocuklarına karşı nasıl şefkat besleyip sabır göstereceğini biliyor. Fakat her şey pamuk ipliğine bağlı. Mutlu bir adam olduğunu söyleyemeyeceğini gayet iyi biliyor; o sadece kısa bir memnuniyet evresinden geçmekte olan sıradan biri.

Çok az şey mükemmel kılınabilir, bunu biliyor artık. Onunkisi gibi düpedüz vasat bir hayatı yaşamanın bile cesaret istediğini biliyor. Tüm bunları devam ettirmek; aklına artık ne kadar olabiliyorsa mukayyet olmaya, evin geçimini sağlamaya, evliliğini ayakta tutmaya, çocuklarının gelişimine destek vermeye devam etmek – sağladıkları kahramanlık fırsatları bakımından, işte tüm bu projelerin bir destandan aşağı kalır yanı yok. Ülkesine hizmet etmeye ya da düşmanla savaşmaya çağırılması pek olası görünmüyor, ama sınırları belli olan kendi alanlarında her halükârda cesaret gerekiyor. Kaygıya yenilmeme cesareti, hüsrana kapılıp başkalarını incitmeme cesareti, pervasızca açtığı bariz yaralar yüzünden dünyaya karşı büyük bir öfke beslememe cesareti, delirmeme cesareti ve evlilik hayatının sıkıntılarını yaşarken olabildiğince azimle direnme cesareti – hakiki cesaret budur işte; emsalsiz bir kahramanlıktır bu. Akşam yaklaşırken şu yaz

güneşinin altında, bir İskoç dağının eteklerinde, bir anlığına –ve o günden sonra arada bir– Rabih Khan, Kirsten yanında olduğu sürece hayat ondan ne talep ederse etsin yeterince güçlü olabileceğini hissediyor.